

Studia Theologica Transsylvania

A Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola Folyóirata

TARTALOM

MARTON JÓZSEF

Márton Áron az Oltáriszentségről

LUKÁCS RÓBERT-IMRE

Az Eucharisztia ünneplésének jogi vonatkozásai

NAGY LÁSZLÓ

Jogi szempontok az Oltáriszentségről

BARA ZOLTÁN

Aranyszájú Szent János a teremtésről

NAGY JÓZSEF

Isten jelenléte az Egyházban és a világban

HUBER JÓZSEF

Primiciás beszéd Gyulafehérváron

TAMÁSI ZSOLT-JÓZSEF

Liturgikus reform az 1848-as egyházmegyei zsinaton

Studia Theologica Transsylvaniensia 7 (2005) – ISSN 1582 – 0661
A GYULAFEHÉRVÁRI RÓMAI KATOLIKUS HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA
Teológiai Folyóirata

Szerkesztő: Marton József

Lektorálta: Egeli Ferenc

Szerkesztőbizottság: Bara Zoltán, Ferenczi Sándor, Nagy József,
Oláh Zoltán, Peter Jäger, Székely Dénes.

Megjelent: 2005
Alak: 61x86/11
Készült: Stúdium Kft.
Kolozsvár

A folyóirat megjelenését a Ft. Franz Marksteiner Waidhofen-i esperes és hívei (Németország) tették lehetővé.

Szerkesztőség címe:

Institutul Teologic Romano-Catolic
RO – 510010 – Alba Iulia
Str. Gabriel Bethlen, nr. 3.
Tel.: + 40-2058-811-688

© RÓMAI KATOLIKUS HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA – GYULAFEHÉRVÁR

ELŐSZÓ

Boldog emlékü II. János Pál pápa Eucharisztia évének nyilvánította a 2004 októberétől 2005 októberéig tartó időszakot.

Az Eucharisztia misztériumának elméleti elmélyítése minden katolikus hívőnek alapvető kötelessége, amit folyamányszerűen föltétlenül követnie kell az eucharisztikus lelkület kialakításának és az Eucharisziából való életnek. A keresztény élet sajátosságát annyira az Eucharisztia határozza meg, hogy az Eucharisztia-nélküli nemes lelkipásztori kezdeményezések vagy tömegeket vonzó egyházi mozgalmak hitelessége jogosan megkérdőjelezhetőek. II. János Pál eucharisztikus évet meghirdető apostoli levelében (*Mane nobiscum Domine*) felszólított minden katolikus keresztényt: „emelt fővel, határozottabban tanúskodjunk Isten evilági jelenlétéről” (26. p.). Ezt legközvetlenebb módon éppen az Oltáriszentségből való életünk által tehetjük meg. „Az Eucharisziában ugyanis a mi Istenünk a szeretet szélsőséges formáját mutatta meg, lerombolva az uralkodás minden változatát – melyek nagyon gyakran érvényesülnek az emberi kapcsolatokban – és radikálisan állítva a szolgálat követelményét: *Aki első akar lenni, legyen az utolsó és mindenki szolgája* (Mk 9, 35) (28. p.). Az Eucharisztia ünneplésében megújítja az Egyház annak tudatát, hogy az Oltáriszentség nem csupán Istennel való bensőséges egységnek jele és eszköze (LG 1.), hanem az egész emberi nem egységének is. Ennek munkálása érdekében merítsünk erőt az Eucharisziából!

A Stúdia 7. számában megjelent tanulmányokkal a gyulafehérvári teológiai tanárok kötelességünknek érezték kifejezni hódolatukat és „csodálatukat az Eucharisztia páratlan ajándéka iránt” (vö. *Ecclesia de Eucharistia*, 48.). Dr. Nagy László az Eucharisziát, mint az egység jelét vizsgálja az új teológiai és kánonjogi reflexiók fényében. Lukács Róbert-Imre az Eucharisztia ünneplésének egyházi törvényeit tárja olvasói elé. Bara Zoltán az Eucharisztia doktorának, Aranyszájú Szent Jánosnak a teremtéssel kapcsolatos szentírás-magyarázatát részletezi. Nagy József arra a teológiai igazságra reflektál, hogy Isten folytonosan jelen van, és Krisztus által ma is él és működik az egyházban és a világban. Ezt második vatikáni zsinat biblikus megalapozottságú kijelentéseivel igazolja. Tamási Zsolt az 1848-as egyházmegyei zsinat liturgikus reformtörekvései kapcsán mutat rá az Oltáriszentség

korabeli tiszteletére. Marton József Márton Áron püspök eucharisztikus lelkületét hangsúlyozza. A nagy püspök lelkiségének meghatározója ugyanis az Eucharisztia volt. Tanulmányát követően a szerző ezért közzé teszi Márton Áronnak – még papi évei alatt – az Oltáriszentséggel kapcsolatos elmondott beszédeit, amelyek betekintést nyújtanak a szentéletű püspök lelkületébe, keresztény életfelfogásába. Folyóiratunk utolsó cikke egy primíciás prédikáció, Huber József teológiai tanár beszéde, amelynek megjelentetésével is tiszteletünket szeretnénk kifejezni az 1983-ban elhunyt szeretett tanárunk iránt.

A folyóirat szerzőivel együtt reméljük, hogy a Stúdia 7. számának olvasóit sok érdekes és hasznos tanulmánnyal örvendeztetjük meg.

Gyulafehérvár, 2005. augusztus 15-én

Marton József
szerkesztő

TARTALOM – SUMAR

DR. MARTON JÓZSEF

<i>Márton Áron az Oltáriszentségről</i> Márton Áron despre Euharistie.....	5
---	---

LUKÁCS RÓBERT-IMRE

<i>Az Eucharisztia ünneplésének jogi vonatkozásai</i> Referințele juridice ale sărbătoririi Euharistiei.....	47
---	----

DR. NAGY LÁSZLÓ

<i>Jogi szempontok az Oltáriszentségről</i> Aspecte juridice referitoare la Euharistie.....	91
--	----

BARA ZOLTÁN

<i>Aranyszájú Szent János a teremtésről</i> Sf. Ioan Gură de Aur despre creație.....	107
---	-----

NAGY JÓZSEF

<i>Isten jelenléte az Egyházban és a világban</i> Prezența lui Dumnezeu în Biserică și în lume.....	127
--	-----

HUBER JÓZSEF

<i>Primiciás beszéd Gyulafehérváron</i> Predică de primiție în Alba Iulia	143
--	-----

TAMÁSI ZSOLT-JÓZSEF

<i>Liturgikus reform az 1848-as egyházmegyei zsinaton</i> Reformă liturgică la sinodul diecezan din 1848.....	149
--	-----

INHALT – SOMMARIO

DR. MARTON JÓZSEF

Márton Áron e l'Eucarista

Márton Áron und die Eucharistie 5

LUKÁCS RÓBERT-IMRE

Relazioni giuridiche della celebrazione dell'Eucaristia

Juridische Beziehungen der Zelebrierung der Eucharistie 47

DR. NAGY LÁSZLÓ

Aspetti giuridici sull'Eucaristia

Juridische Aspekte über die Eucharistie 91

BARA ZOLTÁN

San Giovanni Crisostomo sulla creazione

Hl. Johannes Crisosthomos über die Erschaffung 107

NAGY JÓZSEF

La presenza di Dio nella Chiesa e nel mondo

Die Gegenwart Gottes in der Kirche und in der Welt 127

HUBER JÓZSEF

Predica di primizia in Alba Iulia

Primizpredikt in Alba Iulia 143

TAMÁSI ZSOLT JÓZSEF

Riforma liturgica nello sinodo diocesano di 1848

Liturgische Reform an der Diözesansynode von 1848 149

MÁRTON ÁRON AZ OLTÁRISZENTSÉGRŐL

È difficile di presentare in maniera generale la persona del servo di Dio, Márton Áron. Lo indichiamo come esempio in molti casi (vescovo santo, pastore accurato, pedagogo esemplare, capo notevole di giovani, educatore popolare dotato, competente in sociologia, retore famoso, dirigente popolare entusiastico etc.), ma si deve prestare attenzione in ogni caso al pericolo di non polarizzare. Procediamo in maniera erronata se parliamo sulle sue notevoli capacità umane, sulle sue apparizioni sociali, politiche, ma le accenniamo queste con astrazione dal suo essere sacerdote, vescovo. E commettiamo uno sbaglio più grande se parlando di lui come sostenitore coraggioso del suo popolo non accenniamo che è stato anche sempre cosciente delle sue debolezze, e che i risultati non gli contemplava come suoi meriti. Forza di vita, punto determinante per lui è stata l'Eucaristia. Era un'anima eucaristica. Questa spiritualità l'aveva formata in se durante il lungo vescovado del suo predecessore, Mailáth G. Károly. Il tempo della sua infanzia, giovinezza e sacerdozio coincideva col vescovado di 40 anni del grande vescovo spirituale. Lo spirito eucaristico e la venerazione verso il Cuore di Gesù di Mailáth influenzava e formava la spiritualità della diocesi transilvana, e in essa anche la spiritualità dei suoi sacerdoti e vescovi-successori, e tra di loro anche quella di Márton Áron. È soltanto un segno della modestia di Márton Áron che nella prefazione di un libro su Mailáth caratterizzava il suo predecessore come *monte*, mentre se come *collina*. Anche Márton Áron è diventato "monte", proprio "vertice" di orientamento, di guida. Il grande vescovo che è stato capace di sopportare i dolori e le prove, di accettare qualunque sacrificio per la sua chiesa e per il suo popolo, può esser immaginato soltanto come uno che è nella presenza di Cristo, come uno che sta in ginocchio quotidianamente davanti all'Eucaristia. È stato impressionante partecipare alle sue celebrazioni, ascoltare le sue omelie eucaristiche, contemplare la sua persona umile quando adorava il Santissimo. I suoi discorsi, già le sue prediche fatte da sacerdote ci danno una impressione sulla sua spiritualità, sulla sua mentalità cristiana.

Az 1896. esztendő nemcsak népünk történelmének emlékezetes éve, hanem az erdélyi egyháztörténelemnek is jelentős dátuma. Ugyanis ebben a nagy jubileumi évben, 1896-ban az Úr Isten két nagy püspök-személyiséggel ajándékozta meg az erdélyi egyházmegyét: Mailáth G. Károlyval és Márton Áronnal.

XIII. Leó pápa gr. Mailáth Gusztáv Károlyt utódlási joggal gyulafehérvári segédpüspöknek nevezte ki. A fiatal komáromi plébános, Mailáth 1896. augusztus 4-én a szentatyánál még személyesen „hadakozott”, vonakodott elfogadni a püspöki kinevezését, de engedett, és nemsokára be is jött Erdélybe.¹ Ugyanakkor, néhány hétre, 1896.

¹ BÍRÓ Vencel, *Székhelyi Gr. Mailáth G. Károly*, Kolozsvár, 1940. 68–70.

augusztus 28-án született Székelyföld Csíkszentdmonokos nagyközségében Márton Égoston és Kurkó Julianna családjában a második gyermek, Áron. Mailáth G. Károlynak szinte egy fél évszázadot át-ölelő püspöksége Erdélyben nem volt nyomtalan, személyiségének varázsa nem volt hatástalan. A nagy püspök eucharisztikus lelkülete és Jézus Szíve iránti tisztelete befolyásolta és alakította az erdélyi egyházmegye lelki arculatát, és ezen keresztül papjainak és püspökutódainak a lelkületét, köztük Márton Áronnak is, akinek egész gyermekora, fiatalsága, papsága egybeesett Mailáth G. Károly főpásztorkodásával.

Márton Áron nem szűnt meg hangoztatni, mindig kifejezésre juttatta elődjének mély eucharisztikus lelkiségét. Írásaiban – a köszönet és a hála hangján – többször felemlgette a püspök-elődjétől szerzett lelkületet. Mailáth püspökről megjelent emlékkönyv előszavában írta: „Mindnyájunk szemében tökéletesebben él az a valóság, aki negyven éven át közöttünk és érttünk élt, szeretett és dolgozott. Én minden lépésemnél találkozom vele. Nemcsak a dolgok emlékeztetnek, hanem elsősorban az emberek. Minden mozdulata, magatartása, intézkedése él s minden szavát és megjegyzését idézik. A hívek és papok lelke előtt ma is ő a püspök s utódját vele mérik. A hegy lábánál nőtt dombot a hegygel...”² Márton Áron szerénységére vall, hogy püspök-elődjét *hegynek*, magát pedig *dombnak* nevezte. De mi tudjuk és valljuk, hogy azóta Márton Áron is „hegy” lett, sőt elirányító és útmutató „csúcs, hegycsúcs”.

Ma inkább Isten Szolgája Márton Áron püspököt idézzük, megfontolt, következményeit is mérlegelő megnyilatkozásait és cselekedeteit csodáljuk. Példaként sokféle szempontból emlegetjük (szentéletű püspök, gondos lekipásztor, nagyszerű pedagógus, kiváló ifjúsági vezér, hozzáértő népnevelő, szakszerű szociológus, jeles szónok, lelkes népvezér, stb.), de minden esetben számolnunk kell a veszéllyel, hogy állításainkat kisarkítjuk. Helytelenül járunk el, ha papi, püspöki mi-voltától elvonatkoztatva beszélünk kiváló emberi képességeiről, társadalmi, politikai szerepléseiről. S még nagyobb hibát követünk el, ha egyházáért és népéért vállalt bátor kiállásait hangoztatva elhallgatjuk, hogy ő mindig tudatában volt a gyöngeségeinek, az elért eredményeket sohasem tulajdonította magának; Istenben bízott, Krisztus

² BÍRÓ Vencel, *Székhelyi Gr. Mailáth G. Károly*, Előszó.

keresztjébe kapaszkodott. Tény, hogy a körülmények hozzájárultak talentumainak kibontakozásában. Olyan társadalmi és politikai viszonyok között élt, amelyek lehetővé tették személyiségének kifejlődését. Viszont korának politikai és társadalmi fordulatai nem tekinthetők elégséges magyarázatul nagyságának formálódásában. Van valami más, sokkal inkább elfogadhatóbb indok, amely őt ténylegesen kitarítóvá, sziklaszilárd jellemű emberré alakította. Létezett és létezik olyan belső – külsőleg nem észlelhető – erő, az isteni kegyelem, amely minden emberi és társadalmi tényezőt meghalad. Ez Márton Áron számára is, mint annyi nagy Szent számára, az Oltáriszentség volt. Az Oltáriszentségben jelen lévő Krisztussal való rendszeres találkozásai, a Belőle való élet alakította ki, formálta őt igazán krisztusi emberré, szentéletű főpappá. Csíkszentdomokosi éveiről beszámoló információjában plébánosa (Boga István) 1922-ben azt írta, hogy „Márton Áron minden nap szentmisét hallgatott és azon segédkezett. ... minden nap áldozott.”³ Öreg püspökként, amikor megáldotta (1972) szülőfalujának újjáépített templomát, a szentmise homíliájában érzékeltette keresztelkedésének és elsőáldozásának színhelyén kapott isteni kegyelmet: *Apáink annak idején a templomhoz kötötték sorsukat. Az életküzdelem kemény és könyörtelen volt számukra is... Istenben bíztak. Istenhitükről és bizalmukról tanúskodnak ezek a vaskos falak. Hitük tanításából és az életből tanulták meg, hogy ha a mostoha körülmények közt helyt akarnak állni, össze kell fogniuk, egymást meg kell becsülniük, együtt kell vállalniuk a közös sorsot.*

Az Eucharisztia évében (2005), Márton Áron halálának negyedszázados évfordulóján merjük megfogalmazni és kimondani: Számára, akárcsak az egyházatyák számára, az Oltáriszentség a remény szentsége volt, életerő, életének meghatározója. Eucharisztikus lélek volt, kiben mély személyes meggyőződésként élt az Oltáriszentség. Mintha Szent Péter apostol tanácsa szerint cselekedett volna: *Isten szavaival beszélt, szolgálatát azzal az erővel tette, amelyet Isten osztott ki neki* (1 Pt 4, 11).

A szenvedéseket és megpróbáltatásokat elfogadó, egyházáért és népéért minden áldozatot vállalni képes Márton Áron csak Krisztus jelenlétében, naponta az Oltáriszentség előtt térdeplő formában

³ MARTON József, *Márton Áron, a seminarista*, in: Márton Áron Emlékkönyv, (szerk. uő.), Kolozsvár, 1996, 23.

képzeltető el. Személyes tanúként állíthatjuk, hogy lelki élmény jelentett részt venni a szentmiséjén, vagy szemlélni a szentségimádást végző, a tabernákulum előtt térdeplő püspököt. Lelki-szellemi felüdülést és hitbéli megerősödést eredményezett az Eucharisztia ünneplésekor és egyéb alkalmakkor elhangzott homíliáinak, prédikációinak hallgatása. Hála Istennek, hogy a személyesen nem ismerő keresztény utódok számára – mint olvasóknak – is megadatott az a lehetőség, hogy püspöksége és papsága idején írásba foglalt beszédvázlatain keresztül betekintést nyerjenek Márton Áron lelkületébe, keresztény életfelfogásába.

A nagy társadalmi átalakulások és az azokkal járó következmények különféle képpen befolyásolják a benne élő embert, általában lefelé húzzák, megszáditik, és emberségéből kiforgatják. Jó ilyenkor, de máskor is, ha vannak biztonságot nyújtó egyének, példaképek, akikre felnézhetünk és követhetjük. Ha valakiről elmondható az utóbbi száz év erdélyi emberei közül, akkor Márton Áronról igen: beszédeivel, írásaival, megfontoltságával, egész életmagatartásával világító jel lett mindannyiunk számára.

Negyed százada távozott a földi életből a szentéletű püspök. Azóta egyházmegyéje és népe sokfajta társadalmi, gazdasági és kulturális változásnak volt a részese, részben élvezője, nagyobbrészt szenvedője. Az eltelt negyedszázad alatt Márton Áron püspök szavai és tettei követendő példává magasztosultak / magasztosulnak, de elég gyakran csak hivatkozási „eszközzé” váltak / válnak papok és politikusok ünnepi és kevésbé ünnepi beszédeiben. Mindez azért történhet meg, mert egyoldalúan kisarkítják a püspök állításait, megnyilatkozásait, és elhallgatják lelki vetületét.

Márton Áronról az egyoldalú szemlélet kialakításának elkerülése érdekében is, illő és méltó, hogy – az eucharisztikus évben – összegyűjtsük, és nyomtatott formában közreadjuk az Oltáriszentséggel kapcsolatos beszédeit, megnyilatkozásait. Amint említettük, az ő nagyságát, személyi varázsát nem képzelhetjük el az Oltáriszentség nélkül. Az Oltáriszentség nélkül nem volna az a Márton Áronunk, akire kegyelettel emlékezhetnénk!

Márton Áron gyermekkora és ifjúsági évei olyan időszakra esik, amikor az Oltáriszentség tisztelete világszerte nagyon elterjedt. Az Oltáriszentség iránti tiszteletét már a bölcsőtől kezdve magába szívta, s annak lett nagy terjesztője, mint pap és püspök. Erdély-szerte a 20.

század első felében az Oltáriszentségnek buzgó apostola Mailáth G. Károly megyéspüspök volt, akitől nemcsak hivatalát örökölte Márton Áron, hanem azt a szellemet, lelkiületet, amelyről Vorbuchner Adolf segédpüspök – Mailáth negyven éves püspökké szentelésének jubileumán – úgy emlékezett meg: „Valósággal Krisztushordozó volt Ő az egyházmegyében. Az Úr Jézus szent teste és vére a legméltóságosabb Oltáriszentségben püspöki működésének kezdetén ott volt ugyan az oltárainkon. Imádtuk és tiszteltük. De Ő volt az, aki a szent emlékű X. Pius pápával lelki közösségben fáradhatatlan bizalommal munkálkodott azon, hogy e szent kincs az oltárszekrény zárt ajtaja mögül kikerülve minél gyakrabban jusson a neki megfelelő helyre, az emberek szívébe. A gyakori, lehetőleg naponkénti szentáldozásnak volt lelkes terjesztője főpásztorunk.”⁴

Márton Áront Mailáth G. Károly püspök szentelte pappá 1924. július 6-án. Huszonöt évre rá, 1949-ben erről az eseményről szerény körülmények között – imádság formájában – szerettek volna megemlékezni az egyházmegye papjai és hívei. Ezüstmisés Főpásztoruk jubileumakor az erdélyi keresztények nem tervezhettek nagyszabású ünnepséget, mivel a kommunista uralom vallásellenes megnyilvánulásai egyre erőteljesebben éreztették hatásukat. Márton Áron pappá szentelése 25. évfordulójának napján a legszerényebb formában sem tudta elmondani az ezüstmiséjét. Két héttel előbb, június 21-én az állambiztonsági szervek letartóztatták, és kétévig elhúzódozó, idegeket roncsoló vallatás után életfogytiglani börtönre ítélték. Ott, a kommunista börtönökben még a nevét sem lehetett kimondani, csupán a 6202-es számú rabként tartották számon. – Az ezüstmise elmaradt.

Márton Áron papi élete folyamán szívesen beszélt az Oltáriszentség titkáról, a katolikus híveket igyekezett érzelmileg és értelmileg egyaránt közelebb vinni a kenyér és a bor színe alatt jelenvalóvá lett Krisztushoz.

Alábbiakban – pap korában elmondott – négy beszédét tesszünk közzé: a szentségimádáskor tartott beszédét, és három konferencia-beszédét az Oltáriszentségről. Szeretnénk jelezni, hogy az 1930-as években elmondott papi prédikációkról van szó, jóval a 2. vatikáni zsinat előtről. Ezekben a papi beszédeiben nem várható el az a szemlélet, amelyet a zsinat alakított ki az Egyházban, de

⁴ GYÉL, Num. 1158–1937. április 19.

felfedezhetünk bennük egy nagy Lelket, egy szentségi életre törekvő papot, akinek az Oltáriszentség volt a mindene, Akihez személyesen fordult, Akihez őszintén imádkozott. Például a szentségimádáskor elmondott beszédében teológiaiilag nem mélyed el a szentség misztériumában, mégis közvetlenül közelíti meg azt. Pünkösöd vasárnapja előtt, az éj csendjében szól az egybegyűlt hívekhez. Szentírási szöveggént a farizeus és a vámos evangéliumi jelenetet használja fel. A vámos magatartását a szentségimádó keresztények követendő magatartásának példázza. Jellemző, hogy a hívekhez úgy szól, hogy magát sem veszi ki a bűnös vámos csoportjából. Nem kívülállóként ostorozza a bűnösöket, hanem magát is belesorolja ebbe a csoportba. Így válik az általa vezetett szentségimádás nagy „gyónássá”, népe nevében végzett bűnvallomássá. Nem a farizeus gögösségével, hanem a vámos szerénységével vezeti a rábízottakat, hívő népét Krisztus elé.

Nyomatott formában most közreadott beszédek „gerincét” az Oltáriszentségről készült beszéd-vázlatok jelentik. Márton Áron 1935. évben a szentségekről tartott konferenciabeszédeket. Ennek keretén belül az Oltáriszentségnek három előadást szentelt. A beszéd-vázlatok mindmáig kézirat formában maradtak fenn a Batthyaneumban, letartóztatása után elkobozták, többé ő sem láthatta, nem is korrigálhatta.⁵ Ha a „szerző” engedélyét kellene megszerezniünk a nyomtatáshoz, nem kapnánk meg. Nem nyomtatásra szánta azokat a jegyzeteket, sőt a második beszédére azt is ráírta, hogy „rendezetlen”. Mégis, mint lelki-szellemi örökösök, úgy ítéljük meg, jogot formálhatunk a beszéd-vázlatok közzétételére, még pedig eredeti formában a beírásokkal, a kihúzott részekkel együtt, mert a konferenciabeszédeiben betekintést nyerhetünk a nagy szónok papkorában való beállítottságára, korának vallási felfogására és küzdelmére. Régi beszéd-gyűjteményeit kincses-bányának minősítjük.

Az Oltáriszentség Márton Áron számára Erő, Tamasz, Élet volt, mert kicsiségének, emberi gyarlóságainak mindig tudatában volt. Amikor XI. Pius pápa a gyulafehérvári egyházmegye kormányzójává nevezte ki, első szava a papság és a hívek felé gyöngeségének, támaszra-szorultságának kifejezése volt: „Tisztelendő Testvéreim bizalma és Híveim ragaszkodása, amellyel kinevezésem alkalmával

⁵ Batthyaneum, Márton Áron csomag 7. (X.)

megtiszteltek, erősség és biztatás számomra. A nagy felelősség hordozásában, amelyet az Apostoli Szentszék kitüntető bizalma vállaimra tett, gyöngeségeimet jóakarattal igyekszem kipótolni és szeretettel kérem törekvéseimhez Tisztelendő testvéreim megértő segítségét”.⁶

Mint apostoli kormányzó, első intézkedései között található papjaihoz az a leirata, amelyben a legméltóságosabb Oltáriszentség őrzésére vonatkozóan közli az Apostoli Szentszék utasítását.⁷ Figyelmezteti papjait azokra az óvintézkedésekre és eszközökre, melyek által az Oltáriszentséget templomainkban kötelesek gondosan őrizni és minden megszenteltelenítéstől megóvni. Közzé tette a Szentszék teljes rendelkezését,⁸ ugyanakkor elrendelte, hogy „a papi konferenciákon, ahol az egyes kerületek papsága teljes számban megjelenik, a rendeletet valaki ismertesse és a teendőket a kerület papsága megbeszélje”.⁹ Két év múlva Sándor Imre kolozsvári helytartója is „nyomatékosan” felhívta a főesperesek figyelmét, hogy a plébániákat vizitálva figyeljenek arra, hogy a plébánosok betartották-e az Oltáriszentség gondos őrzésére vonatkozó püspöki utasításokat (1938. évi XII. Körlevél).¹⁰

1939. február 28-án Márton Áron, mint püspök az 591. számú körlevelében az Oltáriszentség anyagára vonatkozóan rendelkezett.¹¹ Szükségesnek érezte papjai figyelmét felhívni, hogy „legnagyobb lelkiismerettel gondot fordítsanak a legméltóságosabb Oltáriszentség anyagára”, a konsekrálandó ostyák frissességére,¹² és szigorúan tilos a szentmisénél használt bort a vendéglőből vagy kereskedésből beszerezni.¹³

Beköszönő püspöki körlevelében Áron püspök nem mulasztotta el kiemelni, hogy a gyulafehérvári egyházmegyében előde, Mailáth G.

⁶ GyÉL, Num. 2916–1938. számú körlevélben közli Márton Áron, hogy a Szentszék 1938. szeptember 14-én kelt kinevezése alapján f. év szeptember 22-én átvette az egyházmegye kormányzását, mint apostoli kormányzó.

⁷ AAS (1938) 198. Vö. GyÉL, Num. 3021–1938. november 19. p. 51–58.

⁸ „ki-ki gondosan olvassa és tartsa magát az abban foglaltakhoz”

⁹ GyÉL, Num. 3021–1938. november 19. p. 58.

¹⁰ A kolozsvári Püspöki Általános Helytartóság Közlönye, Num. 989–1941.

¹¹ *administrator apostolicus* címen írja alá

¹² legfeljebb három hetesek lehetnek

¹³ GyÉL, Num. 591–1939. február 28. p. 13–14.

Károly,¹⁴ „az ősz püspökünk” „az Eucharisztia gazdag erőforrásait nyitotta meg, annak sugárzatába állítva elsősorban az ifjúságot, hogy a Krisztussal való életközösségben testben és lélekben egészséges, gondolkodásban és érületben tiszta nemzedék nevelődjék jövőnk számára”.¹⁵

1939. december 20-án újra szervezte az egyházmegyei örökös szentségimádást.¹⁶ A püspöki kápolnából elinduló (január 1) szervezett szentségimádásra nagy gondot fordított haláláig. Újévkor kápolnájában személyesen vezette a záró-szertartást. Ekkor elmondott beszédei valóságos programbeszédek voltak, melyek kiadásra várnak.

1940. augusztus 10-én kelt körlevelében¹⁷ felhívta papjai figyelmét, hogy az egyház kívánsága szerint lehetőleg a templomokat egész nap nyitva tartásuk, hogy „a buzgó hívek szentséglátogatást végezhesse- nek.” Csak érdekességként jegyezzük meg, hogy „akkor” az állami hatóságok is szorgalmazták a templomok nappali nyitva tartását. Ennek ismeretében érdemes megfigyelni a püspöki leiratban az indoklást, az okos fogalmazást: „Különös fontossággal bír ez – ti. a templomok nyitva tartása – napjainkban egyrészt azért, hogy népünk ősi buzgóságát és igaz keresztény szokásait ápoljuk, másrészt azért is, mert az állami hatóságok is szorgalmazzák a templomok nyitva tartását. Meg vagyok győződve, hogy T. Papjaim szívesen vállalják a nyitva tartott templom fokozott őrzésének gondját és terhet, hogy az utóbbi időben sajnálatos módon gyakorivá lett templomi lopásokat megakadályozzák.”¹⁸

Amikor papszentelések alkalmával általában a papokról beszélt Áron püspök, minden alkalommal beleértette önmagát is, mint „gyöngye, gyarló, szegény ember, megterhelve minden örökölt vagy megszerzett gyengeségével”, akiknek – a gondolatot tovább fűzve – „naponta szükségünk van az Oltáriszentség és az imádság kegyel- meire, hogy az élet vándorútját végigjárhassuk”.¹⁹

¹⁴ Mailáth püspök a 3710. számú 1929. december 28-án kelt körlevelével állította vissza a gyulafehérvári egyházmegyében az örökös szentségimádást. p. 61.

¹⁵ GYÉL, VI. 1939. március 31. p. 19–24.

¹⁶ GYÉL, Num. 8086–1939. december 20. p. 53–58.

¹⁷ GYÉL, Num. 2224–1940.

¹⁸ GYÉL, Num. 2224–1940. augusztus 10. p. 44.

¹⁹ Papszentelési beszéd, Ditró, 1971. szeptember 12. in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 133.

A 2. világháború befejezése után, 1945-ben az egész egyházmegyére kiterjedő népmissziót rendelt el. „Látva a nagy nyomort és lehangoltságot, a háború okozta lelki sebeket,” a misszióktól várta a lelki gondozás hatásos beindítását. A megyés-püspök szándéka valóra vált, a missziók megmozgatták a lelkeket, a hívek nagy számban gyóntak és áldoztak, s „Isten mindnyájunkban megcsillantotta a reményt, hogy az Ő segítségével a nehéz időköt is átvészeljük”.²⁰ Ezt követően, két év múlva az eucharisztikus lelkület fejlesztésére felújította a régi gyakorlatot, útjára indította a Papi Eucharisztikus Társulat, melynek egyházmegyei igazgatójává Veress Ernő pápai kamarás teológiai tanárt, a Papnevelő Intézet lelki igazgatóját nevezte ki.²¹

1947-ben a Szentségi Kongregáció engedelményét,²² a háromszori illetve a délutáni misézés lehetőségét aprólékos megszorításokkal közölte papjaival. A szentszéki engedmény feljogosította a főpásztorokat arra, hogy „külön kifejezett kérésre” indokolt esetekben engedélyt adhassanak a háromszori és a délutáni misézésre. Áron püspök a pápai *indultumot* előzetes kéréshez kötötte, és kizárólag vasárnapokra és parancsolt ünnepekre tette lehetővé²³ azzal a kiegészítéssel, hogy „a háromszori misézésre ugyanabban a templomban nem lehetséges”, és „be kell tartani a liturgikus előírásokat..., a szentáldozatot bemutató papnak, valamint a híveknek, akik szentáldozáshoz járulnak, négy órás eucharisztikus böjtöt kell tartaniuk.”²⁴

Áron püspöknek mély Máriás-lelkülete szorosán összefügg az eucharisztikus lelkületével. Amikor például 1948. évet – a Szentatya szándéka szerint – Szűzanya (*Annus Marianus*) évének nyilvánította az egyházmegyéjében, körleveléből²⁵ nem hiányzott az Oltáriszentségre való utalás. Az elmúlt év (1947) engesztelő szellemén túl „tovább lépést” várt el a híveitől, a „Nagyasszonyunk iránt való tisztelet” megújítását és megerősítését, életpéldáján buzdulva „állandósítani a természetfölötti élet hangulatát.” Ezért előírja nekik: „a múlt évi engesztelés folytatásaként a minden hónap első vasárnapján tartani

²⁰ GYÉL, Num. 43–1947. január 6. I. Körlevél.

²¹ GYÉL, Num. 678–1947. június 15.

²² Sacra Congregatio de Sacramentis, Num. 9040–194.

²³ „Senki sem veheti igénybe az engedményt önmagától”

²⁴ GYÉL, Num. 3201–1947. december 24. IX. Körlevél.

²⁵ GYÉL, Num. 50–1948. január 6. I. Körlevél.

szokott szentségimádáson ez évben még nagyobb buzgósággal vegyettek részt. Óhajtjuk, hogy az egyházközségi csoportok – gyermekek, ifjúság, férfiak, asszonyok – erre a napra gyónással és szentáldozással készüljenek.”²⁶

Márton Áron hogy egyházmegyéjében még inkább fokozza az Oltáriszentség tiszteletét, az Oltáregyesület alapításának századik²⁷ és egyházmegyei alakulásának ötvenedik évfordulóján, 1948-ban ünnepi körlevélben teszi közzé az Oltáregyesület átalakított szabályzatát.²⁸ Örömmel állapítja meg, hogy a legtöbb plébánián üdvös eredménnyel működik „A legméltóságosabb Oltáriszentség örök imáadására és szegény templomok segélyezésére alakult Oltáregyesület”. Egyházmegyéinkben először Kézdivásárhelyen alakult meg 1876-ban, 1898-ban pedig b. e. Mailáth G. Károly erdélyi püspök kánonilag megalapította az egyházmegye Központi Oltáregyesületét Gyulafehérváron, mely „szabályszerűen bekebelezetett (1898. március 29-én) az időközben Brüsszelből Rómába áthelyezett Főtársulatba.” Ezen kettős évfordulót (száz éves alapítás, és az erdélyi ötven éves alapítás) használja fel a püspök, hogy az egyházközségek Oltáregyesületeit még nagyobb buzgóságra ösztökélje. Elrendelte, hogy mindazokon a plébániákon, ahol még nincsen szabályszerűen megalapítva az Oltáregyesület, minél előbb megalapítsák. Az Oltáregyesület egyházmegyei központját, amelyet 1927. évben Mailáth püspök Kolozsvárra helyezett át,²⁹ „a tapasztalatok alapján” visszahelyezte Gyulafehérvárra.³⁰

Az egyház számára nehéz idők voltak az 1948/ 1949-es esztendő. Püspöknek, papoknak, híveknek egyaránt szükségük volt támaszra, erősítésre, lelki töltekezésre. Márton Áron az Oltáriszentségből nyert kegyelem fontosságát mind a veszélytelen mind a szorongatot helyzetben érezte, és másoknak is kihangsúlyozta. Letartóztatásának hónapjában, 1949. június 4-én, Csíksomlyón délután elmondott beszédében imígyen bátorította híveit: „veszedelmes körülmények között nincs más, mi védelmet adjon, csak az Isten. Ő mindenkor és mindenki ellen megvéd.” Befejezésül kijelentette, „hogy feloldozást nyernek mindazok, akiknek nem volt idejük a szentgyónáshoz és

²⁶ GYÉL, Num. 50–1948. január 6. I. Körlevél. 3.

²⁷ Az Oltáregyesület 1848-ban jött létre Brüsszelben.

²⁸ GYÉL, Num. 820–1948. május 2. III. Körlevél. 13–18.

²⁹ GYÉL, Num. 5136–1927. XII. Körlevél.

³⁰ GYÉL, Num. 820–1948. május 2. III. Körlevél. 13.

szentáldozáshoz járulni, ha nyolc napon belül ezt teljesítik és mindazok, akiket a pápa őszentsége feloldozott.” „Keresztény Testvéreim, a hitetekben való megerősítést az jelenti főképpen, hogy gyakran járuljatok a szentgyónáshoz és áldozáshoz”.³¹

Áron püspök úgy tekintette az Oltáriszentséget, mint a vallásosságnak legfőbb alakítóját. Szerinte a középkor egész társadalmát azért járta át a vallásosság szelleme, mert nagy volt a tisztelete az Eucharisztia iránt. Egyértelmű, hogy számára a keresztény lelkület, az áldozathozatal, a vértanúság, stb. el sem képzelhető az Oltáriszentség misztériuma nélkül. Érdeemes hosszabb szövegrészeket idézni az 1962-es alszerpap-szentelésen (1962. december 8.) mondott beszédéből. „Ennek a kornak az embere vezette be az Úrnapiját és az ő vallásos képzelete teremtette meg a Grál-mondát. Az Oltáriszentséget kihozta a gótikus templomok misztikus félhomályából a napsütötte utcákra és terekre, diadalmenetben vitte körül s mintegy trónusra emelte a nyilvános élet fórumán, hogy Krisztus uralkodói jogát nyilvánosan is elismerje és hódoljon előtte. Amikor pedig úgy vélte, hogy kötelessége a Szentföldet a pogányoktól visszafoglalni és a hitet a pogány veszedelemmel szemben biztosítani, megszülettek a lovagrendek, ennek nyomán kivirágzott a keresztény középkor egyik legszebb gondolata: a lovagi eszmény és hősi életszemlélet; s ezt is az Oltáriszentség sugárzatába állította. Ekkor álmodta meg a gyönyörű Grál-mondát a titokzatos sorsú edényről, mely Krisztus szent vérért tartalmazza, s melyet a feddhetetlen életű vitézek, az ún. Grál-lovagok őriznek. Az ő feladatuk volt megvédeni a hitet, az ártatlanságot, az igazságot a világban is, valahányszor veszélybe kerül.

Az első keresztények pogányok között éltek. Pogány törvények, szokások, hatalom alatt. S nekik is az Oltáriszentség volt az iránytűjük és erejük. Akik a kenyértörés szent misztériumában részt vettek, tudták, hogy a pogány áldozatokon, lakomákon, cirkuszokban, színelőadásokon nincs keresnivalójuk. A megtért filozófus apologéta lett, beadványokkal fordult az üldöző rendeletek kibocsátójához, a császárhoz. A pogány házastársa valami szent félelemmel és tartózkodással figyelte, hogy keresztény házastársát a házban rejtegetve

³¹ Erről a beszédéről Nékám Sándor magyar nagykövet tett jelentést, in: Új Magyar Központi Levéltár, XIX-J-1-3/a – 1944-1958 [1 d.]

őrzött titkos kenyér hogyan szenteli meg szinte szemlátomást; milyen átszellemült arccal jár-kezel a mindennapi dolgok között, mennyi angyali jóssággal végzi munkáját, és ha megpróbáltatás jön, milyen hősi lélekkel vállalja azt. A börtönök és deportációs-telepek tele voltak keresztényekkel, s ezek is az Oltáriszentségből éltek. Néha gyermekek vitték el nekik, nem egyszer életük veszélyeztetésével is, csakhogy megerősítsék testvéreiket a kísértések visszautasítására, a szenvedések vállalására, a vértanúság elfogadására.”³²

Az Oltáriszentségnek nemcsak az „iránytű” szerepére és az értékére hívta fel Márton Áron hallgatóságának a figyelmét, hanem a konkrét tennivalókra is. Mert az Oltáriszentség ünneplése, tisztelete, imádata nem téveszthető össze egyéb jámborsággal. „Nekünk is az Oltáriszentséget ki kell emelnünk a terméketlen jámborság és hangulati vallásosság lagymatagságából, hogy számunkra is azzá legyen, ami: életet alakító és magatartást meghatározó erő. Akinek ajkát szentostya érinti, annak meg kell változnia, más emberré kell lennie. Annak magán ki kell alakítania a Krisztusból élő és Krisztus-vonásait hordozó keresztényt: a becsületes, nemes gondolkodású, nagylelkű, acélos jellemű embert. Krisztusi légmenten kell teremtenie maga körül, családjában, munkahelyén, az élet minden viszonylatában”.³³ Ebben a beszédében kérte papjait, hogy a Szent Szűz közbenjárásával az Oltáriszentségnek igazi apostolai legyenek!

Vallotta, hogy a papnak mindig kiváltságos feladata „az Oltáriszentség kiszolgáltatása”,³⁴ szolgálatának középpontjában kell állnia. „Amint Krisztus Urunk a saját igehirdetését önmaga feláldozásával pecsételte meg, úgy a papi szolgálat középpontja is az Eucharisztia. Ez a szentség a hívek megszentelésének és a magunk megszentelődésének a kimeríthetetlen erőforrása. S az Egyházban a szentségi papság azért van, hogy Krisztus Urunk egyetlen és örök keresztáldozatát szentségileg megjelenítse a hívek számára, hogy lelkileg abból táplálkozzanak, és a maguk áldozatát Krisztus áldozatával egyesítsék”.³⁵ Tehát – Áron püspök szerint – az Oltáriszentség a ke-

³² *Márton Áron írásai és beszédei II*, 72.

³³ *Márton Áron írásai és beszédei II*, 73.

³⁴ Kispapi lelkigyakorlat végén mondott beszéde, 1975. március 22, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 159.

³⁵ Papszentelés Gyulafehérvárt, 1968. április 21, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 107.

resztény megszentelődésnek kimeríthetetlen forrása, a papoknak és a híveknek egyaránt. Krisztus egyetlen, örök áldozatának megjelenítése olyan lehetőség, amely az emberek földi keresztsjeinek, áldozatainak egyesítését biztosítja Krisztus kereształdozatával. Áron püspök hangsúlyozta: a szentmise igazi ajándék. Maga az „Úr Jézus ajándékozta meg az emberiséget az újszövetség áldozatával, a szentmisével.” Ebbe az áldozatba való bekapcsolódásra elő kell készülni, „az előkészülés módszerét” el kell sajátítani. Mivel a „bűn megnehezítette az Isten felé vezető utat”, és „az ember nehezen vállalja az áldozatot”, ezért meg kell tanítani a híveknek: „hogya – a paphoz csatlakozva – hitükkel, keresztyén életükkel, mindennapi keresztsjeikkal hogyan kapcsolódjanak bele Krisztus áldozatába a szentmisében, és miképpen szentelhetik meg és ajánlhatják fel Istennek jó illatú áldozatként ügyes-bajos dolgaikat és önmagukat.”³⁶

Az Oltáriszentség kegyelme nem maradt Márton Áron számára csupán egy fennen hangoztatott eszme, amolyan „szólam”. Élete folyamán végig létének értelmét jelentette. „Az átélt hit tudatosítja bennünk, hogy Jézus Krisztus nemcsak tanításával és példájával buzdít, hanem hozzánk jön, bennünk lakozik, kegyelmével és erejével segít minket”.³⁷ Vallotta, hogy az Oltáriszentség vételével Krisztushoz hasonulunk, a Vele való beszélgetésekben, az egyéni szentségimádásokon keresztül „átalakulunk”, hiszen „Krisztus lakik a tabernákulum csendjében, és Krisztus fejt ki működését a papi lélek mélyén”.³⁸ A 2. vatikáni zsinat után, a liturgikus térek átalakulásának időszakában nem volt közömbös számára, hogy egyházmegyéjének templomaiban hol legyenek a tabernákulumok. Amikor a Rítus Kongregáció rendelkezett az anyanyelvű szentmise bevezetésére és a liturgikus tér kialakítására vonatkozóan, akkor Áron püspök körlevélben hozta tudomására a papságnak, hogy „Ahol csak lehet, kívánatos, hogy a főoltár eredeti formájában, vagy kisebb módosításokkal megmaradjon, s az Oltáriszentséget továbbra is ott őrizzék. A katolikus templomnak a szíve az Oltáriszentség, s ezt nagy gonddal és tisztelettel szem előtt kívánjuk tartani”.³⁹ Annyira fontosnak tartotta az Oltáriszentség

³⁶ Papszentelés, 1967. április 2, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 99.

³⁷ Kispapi lelkigyakorlat végén mondott beszéde, 1974. március 30, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 151.

³⁸ Papszentelés, 1957. november 24, in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, 27.

³⁹ GyÉL, Num. 750–1971. március 4.

örzösnének méltó helyét és imádásának lehetőségét, hogy csak abban az esetben engedélyezte a főoltárról való eltávolítását és más helyre való áthelyezését, ha a „templomnak van megfelelő mellékoltára, vagy kápolnája, ahol a hívek bármikor imádhathják a titokzatosan közöttünk lakó Istent.”⁴⁰

Márton Áron életének titkát leghelyesebben az Oltáriszentség misztériuma felől közelíthetjük meg. Bármilyen nagy tanulmányokat írhatunk, bármennyi tudományos értekezletet tarthatunk, bármekkora nagyságú életrajzokat írhatunk róla, ha eltusoljuk az Oltáriszentségből való életét, képtelenek leszünk egyértelműen rámutatni értékeire, Krisztus vonásait magán viselő emberi nagyságára, ha elhallgatjuk az Oltáriszentséggel való kapcsolatát. Ennek elérése érdekében föltétlenül szükséges a fennmaradt írásaiba kapaszkodnunk. Ilyen segítség számunkra az a kis idézet is, amelyet szobafogsága idején jegyzett le, – különben mindig vallotta és élte –: „A püspök magatartása alapján véve összefügg szerepével, mely őt az Eucharisztia ünneplésénél megilleti. Ha az emberiség szenvedését az oltáron bemutatja az Úrnak, nem vonhatja ki magát a harcból, nem térhet ki az elől, hogy szenvedő népe érdekében harcoljon az igazságért és igazságosságért. Mint Isten országának eucharisztikus celebránsa, Isten országának megvalósulásáért dolgozik a földön, apostol, akinek küldetése nemcsak saját híveihez szól, hanem minden emberhez. Ezt az országot megtalálja, ha az Egyházon kívül is Krisztussal úgy találkozik a szegények személyében, mint az oltáron magával Krisztussal.”⁴¹

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Márton Áron jegyzet, MÁM. Dos. 38/3. idézve: in: *Márton Áron írásai és beszédei II*, (szerk. Marton József), Gyulafehérvár, 1997. 167.

Szentségimádás⁴²

K. Sz. T.! Összejöttünk, hogy Pünkösd napja előtt az éj csendjében egy félórát az Oltáriszentség titokzatos lakójával, Istennel töltsünk.

A gyárak dübörgése, az utca morajló jövés-menése, könyökölő rohanása elcsendesedett. Az ég bársonyos sötéte ráborult a világra s ráborult a mi városunkra is. A küzdelmes nappal merev arca felenged, a munkára feszült izmok a heti robot után ernyedten hullnak a pihenés felé.

De az élet nem állt meg. Az emberi szív dobog s a nagy csendben minden mozdulat és szívdobogás jobban hallatszik. A tolvaj most indul munkára. Szemeiben a pénz vágya csillog, kezében gyilkot szorongat. És most dolgozik a másik tolvaj is. Ennek szemeiben két lobog és erényt rabol. A tükkörfényes kávéházak, mulató helyek és a sötét örömök sötét odva tele emberekkel. A robotnak, amibe be vannak fogva, itt keresik az ellenértéket s fáradt, csalódott mosoly ül az arcukon, ami kísértetiesen hasonlít a koponya vigyorgásához. A mélyben pedig, bent a falak mögött kétségbeesett szívek tusáznak, emberek ezrei sötét gonddal álmodnak, betegek százai sóhajtóznak, nehezen szenvedik a lassan tűnő órákat.

És mi, Uram, eljöttünk, hogy a csendben Veled töltsünk egy fél órát, hogy engeszteljünk és további segítségedet kérjük.

De őszinték akarunk lenni, Uram! Hiszen ez a gyónás ideje és Veled, a mindentudó Istennel állunk szemben. Nem akarunk Eléd a farizeus módján járulni, akit keményen megróttál, mert kérekedett látszólagos erényeivel. Úgy jöttünk ide, mint a vámos, aki nem mert színed elé járulni, hanem a templom zugába meghúzódott mellét verve.

Ez a magatartás talál nekünk is, oh Uram! Be kell vallanunk, hogy nem vagyunk jobbak azoknál, akik nem jöttek el ide, akik otthon maradtak vagy most is, a Te nevedet gyalázva, más helyeken keresik az örömeiket.

Hirdettük az igazságot és számtalanszor igazságtalanságot cselekedtünk.

Prédikáltuk az erkölcsöt és akárhányszor meggyaláztuk törvényeidet.

⁴² Márton Áron 1938. június 4-én, ½12 órákor este tartott szentségimádáskor mondta el ezt a beszédét.

Beszéltünk a szeretetről és majdnem mindig szeretetlenek voltunk.

Megintettük embertársainkat s mi magunkban ugyanazokat a bűnöket észre nem vettük.

Követeltük a jellemességet s a magunk jellemén nem dolgoztunk, ösztöneinket szabadjára engedtük, szenvedélyeinket dédelgettük, látásra vagy hiúságból dolgoztunk sokszor, kötelességeinket elhanyagoltuk, sem Veled, Uram, sem embertársainkkal sokat nem törődtünk, mindenben a magunk kényelmét kerestük, az igazságot sokszor gyáván megtagadtuk, embertársainkat becsületükben és javaikban megrövidítettük, rossz példát adtunk, másokat rosszra vezettünk, családjainknak, gyermekeknek, hitvestársnak és a többinek, akik reánk bízottak, hűtlen és hanyag gondviselői voltunk.

Őszintén megvalljunk Uram, ezek vagyunk. S jól tudjuk, hogy egyetlen magatartás illik hozzánk, ha Előted térdre hullunk, és jelen alkalommal egyetlen szavunk lehet, ha mellünket verve mondjuk: Uram, nem vagyok méltó!

2. De bízunk a Te végtelen irgalmasságodban, hiszen Te biztattál fel erre, amikor megbocsátottál a vámosnak és a bűnös asszonynak, s amikor Magad mondottad, hogy nem akarod a bűnös halálát, hanem azt akarod, hogy éljen; és Magadat adtad isteni ráadásul az Oltáriszentségben, hogy bőséges életünk legyen. Ne vess el tehát, ha bűnbánattal Eléd járulunk, és életünkért könyörgünk.

Nem akarjuk mentegezni magunkat, Uram! Csak elmondjuk, amit úgyis tudsz, mert az emberi szív olyan, hogy akkor könnyebbedik meg, ha kibeszélheti magát.

Az élet [vak ölbe]⁴³ fogott minket is, gondokkal küszködünk, szenvedések jönnek, igazságtalanságok ellen harcolunk. Ezer ellenség és ezer veszély vesz körül, meg kell feszítenünk izmainkat, a pattanásig kell ajzunk idegeinket, a kiszikkadásig erőltetjük agyunkat, hogy az általános nagy harcban, ami az élet piacán dúl, megálljuk helyünket. Balgák vagyunk, Uram, belátjuk, de azt hittük, ebben a harcban egyedül vagyunk, mindenkivel és mindennel szemben állunk. S balgaságunkban Rólad is, aki egyedüli erőnk voltál és vagy, megfeledeztünk.

Vérünkkel örököltük apáink erényeit, de bűneit is, Uram! Tudjuk, talán, másképp kellene kereszténynek lennünk, mint másoknak.

⁴³ A kéziratban ezt a szót nem lehet kiolvasni, csak feltételezett.

Vérünkben van még valami a keletiből, benne zúg a nomád hősiessége, büszkesége, dacossága, nagyvonalúsága és nemessége. Úrnak és királyi jellemnek kellene lennünk. S apáink azok is voltak. De mi beengedtünk lelkünkbe idegen bűnöket s azok felverték bennünk a lappangó bűnös ösztönöket.

Segíts, Uram, hogy megtisztuljunk. Hozzád jövünk, véreddel akarunk töltekezni, hogy a salakot lelkünkéből kimossuk. Feladataink vannak, mindenik közülünk őrhelyen áll, nemcsak a magunkét, hanem a mások gondját is visszük, nemzedékek jövőjét hordozzuk. És készek vagyunk, hogy felelősen vállaljuk. Küld el tehát Szentlelkedet, az igazságnak, lelki erősségnek és a jó tanácsnak lelkét, hogy a te útidon járjunk, a nehézségektől, bátor hitvallástól és az igazság bátor megvallásától ne riadjunk vissza és hogy a Te sugallatodnak engedelmeskedve mindig a jót tegyünk. Urunk, Istenünk, tekints meg és emelj fel Magadhoz minket. Ámen.⁴⁴

⁴⁴ A beszéd végén a következő eligazító vázlat található:

Legyünk nagyon őszinték!

1) Éj van. A kísértetek órája. Bűnözés órája. Rabolt pénz és...

S mi imádkozunk

2) És eljöttünk éjjel, mint Nikodémus. Titokban, félve az Istengyalázók hangosságától. De kell nektek az Isten. Mint a kenyér, mint a levegő, mint a jó víz.

Az Oltáriszentségről, I.⁴⁵

A keresztény hitrendszernek, de egyben a keresztény életünknek is az Oltáriszentség a középpontja és forrása. Egyház és hívek legnagyobb kincsüket féltik, őrzik, imádják benne. A keresztény élet legszebb erényei legközvetlenebbül e címen fakadnak, templomainknak a melegsége, meghittsége, a zaklatott emberi szívre jószággal ráboruló különös hangulat az Oltáriszentségből árad ki.

⁴⁶[S az emberi szellem géniusza, ami merészet szépen, összhangzatosan, nagy arányokban alkotott, azt mind az Oltáriszentség sugalmazta. Merész, szédítő alkotás egy felhőkarcoló, a Niagara megmérhetetlen erővel rohanó víztömege alá épített gigantikus turbina, a modern nagyüzemek óriás gépei is. Az ember szédületesen és büszkén nézi, mint az emberi szellemnek diadalait, a nyers természettel szemben. De az ormótlan felhőkarcolók, a félelmetesen dübörgő turbinák, a meglendült irtózatot gépek a csodálat mellett is bizonyos fokig ijesztenek, megzavarnak, a lélekben nyomott hangulatot keltenek. Ezek láttára talán az a sejtés mozdul meg, hogy a szellem, amelyik bennük jut kifejezésre, lehet kegyetlen. Ezekben az életet szolgálja, de lehet ugyanezekkel az eszközökkel s ugyanezzel a lelkiülettel a halál szállítója. Ez a szellem azonos azzal, amelyik felhőkarcolói védelmére drótszálakat épít csillogó, de gyilkos acélcsövekkel, óriás repülőgépeket a hasa alá szerelt métermázsás bombákkal, és termel gyáraiban gázokat, melyek pillanatok alatt minden életet felbonthatnak. Az öntudat alatt megmozduló sejtés azzal riaszt, azt az érzést sugalmazza, hogy a szellemnek ezekben az alkotott csodáiban valahogy a démon is ott lappang, és csak alkalomra vár, hogy előbújjon s romboljon.]

Az emberi szellem az anyagot csak az Oltáriszentség gondolkörében maradván kényszeríthette olyan formákba, melyek nem riasztanak, hanem felemelnek, melynek a csodája és csodálása nem zavar meg. A Szent Péter templom gigantikus arányai, a kölni dóm pillér-erdejében a nehézkes kőnek könnyed, hajlékony ívelései, a Szent Mihály templom csipkés tornya, s még a modern templomok vas

⁴⁵ Márton Áron az Oltáriszentségről tartott konferenciabeszédeiből az elsőt 1935. február 24-én mondta el először.

⁴⁶ A zárójelben tett szövegrész az első változatban található meg, melyet később ceruzával áthúzott a szerző.

és beton síkjai is, milyen másak, mint a felhőkarcolók vagy a szörnyeteg gyártelepek, az anyag ott dübörög és dobog, mint a megláncolt rabszolga, itt pedig himnuszt énekel, mint a dalos, szabad ember. Szobrai, festményei, képei véres kezű embereket örökítenek meg, a véső, az ecset, a toll a közönséges élet mesterembereit ábrázolják, húst, vért, könnyeket idéznek, színeik sötétek, vonalaik vadak, egyetlen színt, egyetlen vonást, egyetlen hangulatot hangsúlyoznak és az végeredményben mindig silány vagy szomorú. Az emberi génusz is diadalát csak akkor ülte, szabad szárnyalása csak akkor volt, a benne élő, és megsejtett és vágyva-vágyott szépet csak akkor valósíthatta, örök értékűt, megnyugtatót, nemeset és nemesítőt, és egyben eszméjéhez méltót csak akkor hozott létre, ha motívumait az Oltáriszentség gondolata és érzésköréből vette. Éppen a szellem legtisztább útjának, a művészetnek a története utal arra, hogy az emberben lévő isteni tűz legtisztábban az Isten közelében lakozott és lakozhatott. Művészeknek méltó nagy tárgyat, teret, és örökéletűséget az Isten közelségének hitével lenyűgözőt az Egyház alkotott.

Amit azonban a művészet mindig sejtett, és a hitetlenség rideg szakaszaiban is legalább távolról mindig kerülgetett, ami felé elkötelezettségében is ösztönösen tájékozódott, azt a rideg, számító értelem nem mindig fogadta el, sőt elég gyakran támadta. A számító észnek és hívő hitnek ez a szembenállása, a hitet követelő teológiának és bizonyításokkal, következtetéssel dolgozó bölcseletnek ez az ellentéte is az Oltáriszentség tanán ütközik legélesebben.

⁴⁷[A Vatikán egyik termének falát ékesíti Rafael híres festménye, a *Disputa*. A művész az Oltáriszentség titkát állítja a kompozíció középpontjába. A festményen az Oltáriszentséget egyházatyák és hittudósok állják körül, akiknek arcán a készséges hit nyugalma és diadala ül. Fölöttük, a megnyílt égben az Atya jobbján ül Krisztus, kit a hit tanítása szerint az oltáron lévő kenyér színei rejtegetnek. Sem a tudás sem a hit nem hatolt fel az égbe és nem nyitotta fel a kenyér titkát sem, de eleget tudnak ahhoz, hogy higgyenek. Az Atyák és teológusok nyugodt csoportjával szemben azonban nyugtalan, vitatkozó, vagy egyedül töprengő alakok állnak. Arisztotelész a görög realizmus képviselője, Platón az örök ideák szerelmese, Pithagorász a számok és vonalak, körök és szögek embere. S tovább a sztoikusok. És mind

⁴⁷ A zárójelbe tett beszédrész utóbb van áthúzva.

vitatkozni látszanak, ellentmondanak és bizonyítanak. S hogy az együttes teljes legyen, a vitatkozó csoportok mellett a földön hever a cinikus, aki mindent megvet, lemosolyog, aki unja azt, ami másokat izgat.

Rafael festménye beszédes ábrázolása a magatartásnak, melyet egyrészt az Egyház, másrészt pedig – mondjuk úgy – a világ az Oltáriszentség titkával szemben tanúsít.]

Az Egyház tanítja, és kiközösítés terhe alatt követeli a hitet, hogy az átváltozás szavaira a kenyér egész szubsztanciája Krisztus testévé, a bor egész szubsztanciája Krisztus vérévé válik, hogy az átváltoztatás után a kenyér és bor színei alatt az élő Krisztus van jelen lényegileg, valóságosan és osztatlanul. A világ szemében pedig az Oltáriszentség éppen azért botránykő. Az emberi bölcsélet, az okoskodó ember okoskodása tusakodik egyrészt azon, hogy miképp maradhat meg, miképp állhat fenn a kenyér és bor kiterjedése, színe, íze, alakja, kenyérsége, stb., mikor a lényeg megszűnt, tehát nincs kenyér és nincs bor, melynek a színe, kiterjedése, íze itt lenne; és hitetlenül rázza fejét másrészt arra a gondolatra, hogy a kenyér és bor színei alatt jelen legyen Krisztus valóságos teste és vére, mikor a színek nem mutatják sem a testnek sem a vérnek semmiféle megnyilvánulását, mikor Krisztus testét és vérének nem lehet látni, tapintani, érezni, stb.

A mindent megérteni és érzékelni akaró emberi elme okoskodása, de a hívő lélek hite is ebbe a két kérdésbe ütközik bele. Az emberi természet úgy van alkotva és összes életmegnyilvánulás, amit úgy szoktattunk, hogy érzékeinkre hallgassunk, hogy amit vasnak tapintunk, vérnek, kenyérnek, bornak ismerünk, keménynek, puhának érzünk, azt vasnak, vérnek, bornak, kenyérnek, puhának, keménynek mondjuk. S ebben a szentségben minden érzék, a látás, tapintás, ízlés kenyérről és borról tanúskodik és a hit azt követeli, hogy az érzékek többszörös és hangos tanúsága ellenére Krisztus testét és vérének higgyük. Olyan nehézség, és az Egyház tanítása és gyakorlata olyan közletről állítja szembe az emberrel, hogy a válaszadás előtt nem lehet kitérni.⁴⁸ A titkot a teológia nem tudja kinyitni, de rá tud arra mutatni, hogy a dogma nem áll ellentétben az értelemmel, és elősegíti a

⁴⁸ A következő mondat áthúzva szerepel: „Válaszúti elágazás elé állít, itt dől el, hogy katolikus vagyok-e, vagy nem.”

nehézségek megoldását; ha még előbb megismerjük az Oltáriszentség rendelésének történetét.

⁴⁹[Az első ilyen értelmű felszólítást maga a szentség rendelője, az Úr Jézus Krisztus intézte hallgatóihoz, legközvetlenebb környezetéhez, és egyben minden emberhez. Tudta nagyon jól, hiszen ismerte az embert, mint senki más, hogy az anyagba mártott ember anyagi, nehézkes, a szellemi életmódtól messzejáró gondolkodásához ezt lehet a legkevésbé közel hozni, hogy itt kell tőle a legnagyobb hitet követelni. Alkalmazkodott is ehhez a nehézkességhez. Csodálatos tapintattal tanítványai elé adta.].

Az Úr Jézus mielőtt az Oltáriszentségről szólott volna, közvetlen előzményképpen két csodát művelt. A pusztában megszorította az öt árpakenyeret és a két halat. Az apostolok, és tanítványai osztották szét. Éppen az első próbakörútról tértek vissza s örvendezve beszélték el, hogy Krisztus nevében betegeket gyógyítottak. Tehát már előzőleg csodás dolgok után voltak, s most megint csodájának közvetlen tanúi. Kezüik között szaporodott meg a kenyér, a szemük láttára lakott jól néhány kenyérrel hétezer ember. Nyomban követte azt a másik csoda: a jóllakott tömeg hangos éljenzése elől Krisztus tanítványait a hajókba tuszkolta s elindította a túlsó partra. Ő maga a hegyre ment imádkozni. S éjjel, amikor az apostolok az ellenkező széllel szemben még mindig a tenger közepén vergődtek, megjelent Krisztus a tengeren. Amikor felismerték, a lelkes s kissé szeleburdi Péter engedélyt kért és eléje szaladt, s amikor az a mozgó talajon hitét veszítve fulladozni kezdett, mosolyogva emelte föl a habokból s mintegy kézzelfogható bizonyítékul úgy csurom vizesen vitte az ámuló tanítványok elé a fedélzetre.

Mindkét csodával az apostolokat akarta előkészíteni másnapi tanítására. Tudta nagyon jól – hiszen ismerte az embert, mint senki más –, hogy az anyagba mártott ember, nehézkes felfogásához éppen ezt a szentséget lehet legnehezebben közel hozni, itt kell tőle a legnagyobb hitet követelni. Isteni módszerrel nem is adta eléjük egyszerre és egyszerű kijelentéssel. Előbb elő akarta készíteni. A kenyérszorítással meg akarta mutatni, hogy hatalma van a kenyér, és a tengeren-járásával, hogy hatalma van teste fölött. Fel akarta nyitni szemüket, hogy lássák: az isteni mindenhatóság rendelkezik az

⁴⁹ A zárójelbe tett rész át van húzva.

anyaggal, ura a kenyérnek és ura a testnek, erejével meg tudja tenni, hogy az anyag a természetes, előttünk megszokott módtól eltérően viselkedjék.

Igyekezete a tömegnél nagyrészt kárba veszett. A jóllakottság jó érzésével utána mentek. Másnap meg is találták Kafarnaumban, amikor újabb ingyen-kenyér helyett hallották a szavakat: „Bizony, bizony mondom nektek az én testem étel és az én vérem ital, aki nem eszi az én testemet és nem issza az én véremet, nem lesz élet őbenne”, a Szentírás szavai szerint „vetekedének egymás között mondván: miképpen adhatja ez nekünk az ő testét eledelül”. S még szűkebb környezetében is akadtak, akik „kemény beszédnek” tartván zúgolódva otthagyták, mert „ki hallgathatja azt”.

Az Úr Jézus eljárása az volt, hogy szavait, ha félreértették, mindig megmagyarázta. Itt nem magyaráz, nem ad más értelmezést, hanem hatszor megismétli tartalmilag ugyanazt. Nem veszi tekintetbe az ellenkezést, nem bánja, hogy szűkebb környezetéből is többen eltávoznak, még az apostoloknak is felteszi a kérdést: „Ti is el akartok-e menni?” S így beszél akkor is, amikor rendeli, az utolsó vacsora halálosan komoly pillanatában: hogy ez, amit kezemben tartok, megáldok és nektek adok, az én testem, a bor, ami a kehelyben gyöngyözik, az én vérem. Vegyétek és egyétek és igyatok belőle mindnyájan. Viselkedése mindkét esetben olyan határozott, szavai olyan egyértelműek, hogy nem lehet alatta képletes beszédet érteni. S az apostolok így vették át, és így hagyták reánk, és így tartotta ezt az egész keresztény közösség egész a 16. századig. Még az ortodox lutheranizmus sem tagadta, sőt Melanchton Apológiája majdnem katolikus módon szól.

Ami a bölcséleti nehézséget okozza, és ami annyi tagadásnak és ezerféle magyarázatnak lett oka, az a bölcsélet régi, még eddig meg nem válaszolt kérdése. Minden bölcséletet izgatott a kérdés, hogy mi a dolgokban a tulajdonképpeni lényeg, mi az, ami a vasat vassá, a virágot virággá, a kenyeret kenyérré, a testet testté teszi. Abban mindegyik megegyezett, hogy a szín, a keménység, az íz, az alak nem. A virág színe nem maga a virág, és illata sem az; midőn kisebb volt, virágnak mondták s midőn nagyobb lett, azért virág marad; a virág mindezzel bir, de éppen a külső hatások és tulajdonságok belső, kívül nem mutatkozó hordozóját keresi a bölcsélet, azt ami mindezt hordozza, aminek minden megnyilvánulása, ami színnek, alaknak,

iznek, súlynak, keménységnek, szóval mindennek, amit látunk, tapintunk, érzékelünk, a belső, láthatatlan, nem érzékelhető hordozója, lényege, állaga.

A bölcsészet az idők folyamán megpróbálkozott a legkülönbözőbb és legellentétebb feleletekkel.⁵⁰[Descartes szerint az anyag lényege a kiterjedés, ahol nincs kiterjedés, nincs anyag, nincs test. A zsidó-szaracén bölcsész, Spinoza pedig még határozottabban bölcselkedik. Az ő szeme előtt az egész mindenség egyetlen állag, mely örök, független és végtelen.] S végül is, hosszú kanyargós út után, Lockenak, Hume-nak, Condillac-nak verejtékes kitérőivel, az empirizmus, szenzualizmus és materializmus zsákutcáiból Leibnitz nyomán mostanra kivergődött oda, hogy a „lényeket oszthatatlan, vagyis részekkel nem bíró egyszerű erőnek” mondja.⁵¹[A bölcsélet nem világítja meg, de akarva nem akarva az Oltáriszentség dogmája mellett hoz érvet. Azt mondja ő is, hogy látom a kenyér színét, alakját, érzem a bor ízét, de nem látom, nem érzem, nem ízlelem sem a bor, sem a kenyér lényegét. Azt hiszem.]

Az egymás közt veszekedő zsidók és a „kemény beszédet” nem bíró tanítványok szellemi leszármazottai évezredek múltán is botránkoznak. A vallástalanság előharcos szervezetének, a szabadkőművességnek a közelmúltban még igen hangos az ilyen irányú szereplése. Lapjaikból tudjuk, hogy áldozáshoz küldött gyermekek útján, és immár máskor is, konszekrált ostyákat gyűjtöttek össze, hogy borotvával felmetélve, vagy gázerő és vegyi szerek segítségével kimutassák, hogy nincs benne Krisztus.⁵²[Elvetemült emberek satanizmusa kitette a gonoszság más, ördögibb meggyalázásainak is. Huysmans az Utam című könyve elképesztő esetet hoz fel erre. De az istengyűlölet beteges elfajulásai mellett és előtt, a hivalkodó anyagelvűség azt akarta kimutatni, hogy nem igaz az Egyház tanítása, s nem lehet jelen Krisztus.] S ezt az istengyalázást elkövezték annak a bölcséletnek a nevében, mely azt tanította, hogy az anyag lényegét sem lehet görccsövel megfogni, vegyi úton az atomok halmazából, az anyag rejtett belsejéből az érzékek körébe kicsalni. S elkövezték annak a tudománynak a nevében, mely ugyanakkor az anyagelvűség

⁵⁰ A szerző ezt a beszédrészt utólag tette zárójelbe, de nem húzta át.

⁵¹ Itt a zárójelbe tett részt utólag át van húzva.

⁵² A szerző utólag áthúzta a zárójelbe tett részt.

tombolása idején kénytelen volt azt mondani, hogy az anyag lényege szellem módjára létezik és járja át a testet. Olyan formán, mint az emberi testet a lélek. Csak a színt, a kiterjedést tapintom, de a lényegét, mely mindenütt ott van, minden kis részt áthat, a kenyérmorzszát is kenyérré, a vasreszeléket is vassá teszi, nem látom, nem foghatom meg.

A dogmát nem értjük meg így sem. A tapasztalati életben, amit kenyérnek és bornak látunk, észlelünk, kenyér, bor szokott lenni. De, az Istennek, aki után az ember ő, olthatatlan vágygal vágyakozik, s aki irántunk való nagy szeretetében lejött a földre, s aki az anyag lényegét és törvényeit teremtette, el kell hinnem azt is, hogy önmagát a legelemibb anyagnak, a kenyérnek és a bornak fátyla alá tudja rejtetni⁵³. Arról a Krisztusról, aki járt a tengeren, aki színeiben csodálatosan elváltozott, a lezárt sírból felkelt, a zárt ajtókon átment, elhiszem azt is, hogy teste nem esik a lét közönséges törvényei alá, hogy élő teste egy anyagtól meghatározott helyen szellem módjára jelen tud lenni. És ezzel megoldódik egy másik nehézség is: Krisztus nem osztódik, ha az ostyát részeire törjük is. Minden kis részben szellem módjára egészen ott van, mint az oszthatatlan lényeg. S testi szemmel, és anyagi tapogató eszközökkel éppúgy hiába keresem, mint az anyag lényegét.

⁵⁴[Hiszem, bármennyire mást mondanak az érzékeim. A természet rendjében sem az érzéke a végső szó. Más a színek, hangok, formák világa, földünk alakja, a csillagok rendszere is, mint aminőnek érzékeink mutatják. S hogy mi lakik az ember belsejében, és egy nagy szellemet milyen gondolatok, érzések hevítenek, azt elmondhatja az, aki ennek az életnek a birtokosa. S hogy a kenyér színe alatt mi van, a bor színe alatt kinek a vére, ereje buzog, hogy mit rejt az Oltáriszentség, azt Ő mondhatja el, aki az érzékeket, s az emberi elmét és az anyagot is teremtette, aki megadta az elmének és az anyagnak a törvényeit.]

Az egymás közt vetélkedő zsidók és a kemény beszédű irtózó tanítványok tanítása után az Úr Jézus apostolainak is feltette a kérdést: „Ti is el akartok-e távozni?” És az egész nevében Péter

⁵³ A mondat befejező részét utólag áthúzta a szerző: „hogy emberszerető nagy szeretetében az Istent áhító lélekkel magát az egyesülés legnagyobb, de legigazibb módján közölte.”

⁵⁴ Márton Áron ezt a bekezdést utólag tette zárójelbe.

felelt: „Uram, kihez mennénk? Az örök élet igéi nálad vannak. És mi hisszük és megismertük, hogy te vagy Krisztus, az Isten Fia.” Egy szóval sem említik, hogy megértették. De elfogadták, mert Krisztus mondta, akit az Isten Fiának hittek. És megértettek annyit, ami később még inkább kivilágosodott előttük, hogy amit mondott, azt nem a nyers természeti testről és vérről kell érteni, hanem a feltámadás utáni, mennybement, átszellemült és megdicsőült testről.⁵⁵ Mi sem érthetjük a titkot, de nem kezelhetjük anyagiassal, az Oltáriszentségben nem kereshetjük Krisztus kiterjedt alakját, nyers testét, párolgó véréit. Nem jelképileg, nem pusztán erejével, nem is mellette vagy fölötte van jelen, hanem a kenyér és bor színei alatt, a kenyér és a bor lényege helyén valósággal, de megdicsőült, átszellemült testével élő elevenségében az Istenség teljes hatalmával és szent embersége teljes emberi természetével.

Az érzékek mást mondanak, de hiszünk, mert az Isten-keresés mélyeséges vágya itt teljesebbé válik. Amikor a zsidók a pusztai kietlenségében vándoroltak, a sívó homok végtelen tengerében nappal a fényes felhő, éjjel a tűzszlop fénye biztatta újabb erőfeszítésekre. Az apa a forgószelek tombolásában bizalommal vitte családját s az anya vérszomjas vadak szeletváró üvöltése között is bizalommal szoritotta keblére gyermekét. Velünk az Isten, mondogatták.

S a mi keresztény közösségünk számára az Oltáriszentségben szóról-szóra valóra vált, hogy „nincs más ily nemzet, amelyikhez oly közel járulnának az istenek, mint a mi Istenünk, jelen van minden könyörgésünkknél.” S a vergődő, az élet ezer megpróbáltatása között vérző szívvel és vérző lélekkel küszködő embernek itt van közvetlen közelségében az Istene. Templomainknak ezért sajátja az a minden más templomtól megkülönböztethető melegsége, áhitat, szent, jóleső, reánk boruló hangulat. Isten-vágytól hajtott, imádkozó emberek, tartózkodhatnak akármelyik valláshoz, ezért járnak ide, a megtört vagy hálátelt szívek csendes kéréssel avagy örvendező hálával azért borulnak itt le.

Az érzékek mást mondanak. Kenyeret látok az oltáron, kenyér ízét érzem a szentáldozásban. Bár az utolsó szót a természetes rendben sem az érzékek mondják. Vagy a színek, hangok világának mik a

⁵⁵ A következő mondatot utólag áthúzta a szónok: „és nekünk sem lehet más felfogásunk.”

törvényei, a csillagrendszereknek az alakja, azt csak a gondolkozó és következtető elme tudja megállapítani. Vagy mi lakik az emberi kebelben, s főképp mi lakik nagy szellemek lelkében, azt csak ő tudja kinyilvánítani, és nekem el kell hinnem. Már az Oltáriszentség tartalmát is elhiszem Krisztusnak, aki az érzékeknek, emberi elmének és az anyag törvényeinek szerzője. Hitték, és ennek a hitnek boldogságából merítettek erőt századok, népek, nagy emberi elmék. Az anyaggal bíbelődő emberek, akik az anyag metafizikájáig sem jutottak el, megtorpanhatnak, de az alázatos lélek, amelyik tudja, hogy sem az érzékek, sem az ész, sem a tekintélyek nem csalatkozhatatlanok, alázattal és boldog hittel hajol meg az egyetlen csalatkozhatatlan tekintély, Isten előtt.

Az a gyermek lehetne példánk, aki a hittanóra után, ahol az Oltáriszentségről hallott, eljött a templomba, kopogtatott a tabernákulum ajtaján s úgy, gyermeki lelke egész gyermekes, töretlen hitével kérte beteg édesanyjáért Krisztust.

A röntgensugár átvilágítja a testet, de ha vigyázatlanul, túl merészen használják, gyógyítás helyett, kárt okoz. Az emberi elme különösen a hittitkoknál követelődzik, s akar mindent látni, megérteni, mindenről megbizonyosodni. És a gőg és szemtelenségig menő merészség pedig csak árthat a hitnek és a hit károsodásával az embernek.

Titkokkal kell számolnunk a természetes rendben is. Ezer körülmény rejtély, ezer titok nyitját nem ismerjük csak megnyilvánulásait látjuk és – hisszük. Krisztus itt elrejtette magát. Érzékelhető módon nem is nyilatkozik meg közvetlenül. De jelenlétét, a szentség titokzatos valóságát, az Isten erejét látom azokon az erényeken, amiket az Oltáriszentség fakasztott, a szentek életén, akik az Oltáriszentség sugárzását gyűjtötték magukba és sugározták ki nemcsak koruk embereire, hanem századokra. Gyarló elmémmel nem büszkélkedem, és nem erőlködöm és nem azt mondom, hogy csak annak hiszek, hanem éppen gyarlósága ismeretében tunya szívemet is rákényszerítem, hogy hódoljon a ténylegesen itt lakó Istennek. Nem utasítom el magamtól, hiszen őt keresem, nem vetem meg azért, mert ilyen körülményes formát állított, hiszen így megközelíthető, így hozzáférhető; nekem a pornak, a semminek, így lehet Istenem, barátom és mindenem. Ámen.

Az Oltáriszentség II., értelme⁵⁶

A protestáns Szabó Dezső írta le azt, hogy „egyetlen keresztény vallás, mely a tiszta ész vallása, a katolicizmus. Ha egyszer a katolicizmus alapelvet elfogadod, ellenállhatatlan logikai kényszerrel testesülsz bele egy nagy szellemi szolidaritásba”. A katolicizmus nem vallotta és nem vallja magát észvallásnak, de az írásnak igaza van annyiban, hogy a katolikus hitrendszer egyetlen csodálatos egység és egész, melyben nincs logikai zökkenő. A katolikus hitrendszer csupa titkok sorozata, de egyik titok a másikból következik s szervesen kapcsolódnak egymásba.

A mai világnak nincs érzéke a hit titkai iránt. Tudományával belehajt az anyagba, művészete csak a testen mászkál, technikája a földi távlatokat és erőket méricskéli. Bölcselete s egész irodalma olyan, és a nyomukon kialakított életvitele felszínes és egyoldalú szemléletre állította be, hogy az életjelenségek egyetemes, átfogó nézésére képtelen.⁵⁷ Nem mer a lét szélére kimenni, hogy lenézzen a zúgó mélybe s feltekintszen a végtelen magasságba és az élet nagy összefüggéseit megkeresse. Gyávaságát rejtegeti, amikor nem hiszen senkinek, reszket, hogy a szűk kuckóból, amit maga körül épített, a végtelen felé kinyúló pallóra kell lépnie.

A múlt alkalommal az Oltáriszentségről szólva, ennek a hívő lelket is kemény próba elé állító titoknak első kérdésével foglalkoztam. Látuk, hogy a teológia útmutatása mellett valamennyire az emberi értelem is megközelítheti a titkot; nem érti meg, de ellentmondást sem lát benne. Ha a bölcsélet álláspontja szerint a dolgok lényege belső, láthatatlan erő, ha az, ami a virágot virággá, a sót sóvá, a vasat vassá teszi, olyan belső erő, melyet nem tudunk érzékelni, de amely belülről szellem módjára átjárja a testet és annak minden kis részét, akkor elfogadhatóan a hit hatalmas követelését is, hogy a megdicsőült Krisztus átszellemült élő teste, a kenyér és bor színei alatt, a kenyér és bor lényege helyén lényegileg és osztatlanul jelen van. A mindenható Istentől, aki az anyagot teremtette és alkotó elemeinek létmódját elő-

⁵⁶ Erre a beszédvázlatra Márton Áron ráírta, hogy „rendezetlen”. A beszéd első előadására 1935. március 3-án került sor.

⁵⁷ Utólag áthúzta a szerző ezt a mondatot: „Gőgjével szegénységét takargatja, hencegéseivel gyávaságát palástolja. Nincs ereje,”

írta, nem tagadhatom meg, hogy az anyagot, ha akarja, rejtekhelyéül ne válassza.

Azonban még mindig fennmarad a másik kérdés, hogy miért? S ez mai beszédem tárgya. Miért akart az Isten közöttünk lakni? És miért éppen így? Ki készítette, hogy magát a kenyér és bor színei alá rejtve az embereknek átadja?

Norvégia szirtes partjai mellett a tomboló vihar zátonyra vert és széttűzött egy hajót. A parti lakosok látták a személyzet és utasok kétségbeesett élet-halál küzdelmét, de az isten-ítéletes időben segítséget nem vihettek. A vihar nyolc napig tompolt, a mentő csónakok csak azután indulhattak el. Mentésről azonban szó sem lehetett. Halott volt mindenki. Egyetlen élőt találtak: egy kis gyermeket halott anyja mellett. A vihar az anyát és gyermekét egy kiállós sziklafokra sodorta, megmenekültek, de a vihar napokon át tartott, mentés nem jött. S mikor az anya érezte, hogy az éhhalál menthetetlenül megfojtja, az anyai szeretet utolérhetetlen találékonyságával egy éles kődarabbal felmetélte mellét, utolsó ölelésével ráfogta a nyílt sebre ételért nyöszörgő gyermekét, hogy véréből éljen, hátha legalább számára megérkezik segítség.

Az Oltáriszentségben megnyilatkozó isteni szeretet érzékeltetésére ezt, és még ehhez hasonló példákat szokott a hitoktatás és a prédikációs tanítás is felhozni. Vallásgyakorlati, hitéleti szempontokat az Oltáriszentség eledel-jellegét, lelket tápláló erejét szoktuk inkább hangoztatni. Hasznos és szükséges, de ez a gyakorlat az Oltáriszentség másodlagos hatását hangoztatja, és mindig bűnösségünk, elesettségünk szomorú valóságából, tragikus erőtlenségünkéből, tehát belőlünk és nem Isten előzetes szándékából indul ki.

Az Úr Jézus kíméletlenül hangoztatja, hogy „az én testem valóban étel, és az én vérem valóban ital”. És minden embernek lényegi rendeltetése az, hogy felolvadjon annak a lényegébe, átváltozzon, belepüljön annak a testébe és vérébe, aki az eledelt felveszi. Az Oltáriszentség is eledel, mely által valósan, fizikailag, lényegileg egyesülünk Krisztussal. De a teológia szerint nemcsak táplálásunk, nemcsak az eledel életfenntartó erejének közlése, hanem a legmerészebb emberi álom teljesedése, az Atya és Fiú Isten lényegi egységének és közösségének kiterjesztése a tökéletlenségben vergődő emberre.

S említettem már azt a teológiai véleményt, hogy a második isteni személy az ember bűnbeesése nélkül is emberré lett volna, Isten az

ember megváltásra-szorultsága nélkül is az emberi természetet felvette volna, csakhogy eszes teremtményét az isteni életközösségre ránevelje. S a második isteni személy a teremtett emberi természetet azért vette fel, azért tette sajátjává, az Isten azért született, mint ember, hogy emberségével az emberi nemet összekapcsolja Istennel. De, ha Isten az életközösséget nemcsak általánosságban akarta, hanem konkrétan, nemcsak az emberiséggel, mint elvontsággal, hanem az emberrel, mint konkrét és teljes igényű eggyeddel, az emberiség istenülését, Istenhez való felemelését vállaló isteni személynek nemcsak az emberiség egy tagjának kellett lényegi egységbe lépnie, hanem legalábbis módot kellett adnia, hogy lényegi egység jöhessen létre közötté és a testi ember között és a természetfölötti rend, melyet a hit tanít, szinte megköveteli, hogy a rokon kapcsolaton kívül, mely Krisztus emberré levésével jött létre, és a szerves kapcsolaton kívül, melyet a keresztség létesít, Istennel még bensőbb, valósabb, lényegi közösségbe jussunk. Krisztus ne csak fejünk legyen, velünk ne csak közvetve, erejével közlekedjen, ne úgy álljon, mint a fej az emberi testen, hanem bennünk legyen, mint a lélek a testben, saját lényegével áthasson, dicsőségével és erejével átjárjon közvetlenül és belülről, hogy az isteni, teljes életközösségre ráképesítsen.

Minden idők vallásának legmélyebb szándéka az volt, hogy az embert Istennel egyesítse. Minden vallási tan, szertartás, gyakorlat, elmélyülés belső ható erejét, dinamizmusát abból a merész emberi szándékból vette, mellyel Istent, a végtelent, örökkévalót és abszolútót át akarta ölelni. És az Isten-keresésnek ez a mélységes, olthatatlan, veleszületett vágya az ember testi-lelki kettős természetének megfelelően sajátos vágy: az ember lelke mélyén Isten érzékelhető közelségét óhajtja.

Alapvető tanítása a katolicizmusnak, hogy Isten az embert a maga számára teremtette s végtelen jóságában saját isteni életében való részvételre, az isteni életközösségre hívta. S minden, amit a történelem folyamán az emberért tett, amivel az ember életébe belenyúlt vagy belenyúl most, azt célozza, hogy erre az életközösségre előkészítse.

Isten Krisztus megtestesülésével az ember közelségébe szállott le. Az égi felérhetetlen magasból lejött a földre, az istenség áthatolhatatlan fényéből kilépett és beleállott egy látható, érzékelhető emberi testbe, az istenség megközelíthetetlen fényességét elrejtette az ismerős emberi természetbe. Valós emberi léttel belépett a teremtett világba,

hogy az eszes földi teremtményt az úr és szolga, sőt a barát és barát viszonya helyett és fölött isteni létegyiségébe, isteni szívének életébe kapcsolja. És az Oltáriszentségben Istennek ez az utolérhetetlen megbecsülése a teremtett világ iránt folytatódik az egyesülés, a felemelés, az embert isteníteni akaró isteni törekvés soha nem álmodott mértékéig. Hogyan?

Az Úr Jézus az Oltáriszentség rendelése után tanítványait az utolsó vacsoráról magával vitte az Olajfák hegyére s útközben még a következő hasonlatot mondta: „Én vagyok az igazi szőlőtő és Atyám a szőlőműves. Miként a szőlővesző nem tud gyümölcsöt hozni önmagától, ha nem marad a szőlőtőn, úgy ti sem, ha én bennem nem maradtok. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlőveszők. Aki énbennem marad és én őbenne, az bő termést hoz” (Jn 15, 1–5).

Ha Isten valamit hasonlattal világít meg, akkor annak a legteljesebb jelentése van. Az Oltáriszentség ígéretéhez beszélt az ő testéről, mint kenyérről, és vévéről, mint italról. S kemény, kíméletlen határozottsággal állította ő, „aki nem eszi az én testemet és nem issza az én véretem, nem lesz élet őbenne”. Most pedig, közvetlenül az Oltáriszentség rendelése után, a búcsúzás fájdalmas, és a közeledő halál komor hangulatában, a végrendelkezés legutolsó, halálosan komoly pillanataiban még egyszer figyelmezteti apostolait. Figyelmüket utoljára is arra hívja fel, hogy életük akkor lesz, ha úgy maradnak benne, mint a szőlővesző a szőlőtőben.

Az élet-áram, életelv működésének szemléltetésére alig található alkalmasabb hasonlat, mint a szőlőtő és szőlővesző. A szőlőtőnek sókban gazdag területen kell állnia és úgy, hogy a nap egész melege s fénye érje. A nap ömlő melege indítja meg a klorofil szemcsék működését, hogy szénanyagot vegyen ki a levegőből s azzal a gyökereken és csodálatos hajszálcsöveken keresztül a talajból felszívott ásványi anyagot az élő protoplazma anyagává, élő sejté gyúrja. A vékony venyigék súlyos, élet-dús, gazdag, édes gyümölcsöt hoznak, de a venyigének és a szőlőtő testének egynek kell lennie, ugyanaz az életelv, ami a testen működik, kell hogy behatoljon és éljen a venyigében.

⁵⁸[Hármas különbség van a természetes, és az Oltáriszentségben nyújtott természetfölötti táplálkozás között. a) A természetes táplálkozásban holt, vagy megölt anyagot vesz magához egy élő. Az Oltári-

⁵⁸ Ez a beszédrész utólag van áthúzva.

szentségben élő test egyesül élő testtel s nem azért, hogy az egyik életerejét a másik megölje, hanem azért, hogy életét egyik a másikkal közölje. B) A természetes kenyér annak testévé alakul át, aki élvezi; az Oltáriszentség vételénél ellenkező történik, az isteni táplálék alakítja át a táplálkozót, nem azzal, hogy lényegét megváltoztatja, hanem azzal, hogy az embert magához, mint éltető, vele egyesült élő taghoz kapcsolta. c) A természetes étel csak eszköz, hogy a test életét fenntartsa, az Oltáriszentség pedig maga az élet, születés a természetfölötti életre, több: betestesülés Isten életébe.

Vagyis az Oltáriszentség valóban folytatása és kiterjesztése a megtestesülés titkának.]

Elszédül az ember, amikor ezt meggondolja. Szinte fél, hogy a teológia utalását követve a teremtmény és teremtő közötti végtelen távolságot ilyen valós, fogható, hihetetlen közelségbe hozza.

Szédítő gondolat, de a teológia így folytatja: Isten azzal, hogy a második isteni személy megtestesült, egy Évától született asszonyból vett emberi testet, nekünk, Évától származott embereknek vérrokonunk lett, és az Oltáriszentségben a rokoni viszony távolságát is megszüntetni kívánja, az Oltáriszentségben az élő Isten egyszülött Fiaának lényegével egyesülünk, hogy csont legyünk az Ő csontjából és vér az Ő véreből. A szülő nem tudja lényegét átadni gyermekének, még az anya méhe alatt is a gyermek nem az anya lényegében, hanem az anya lényegéből él. S Isten az Ádámtól született emberre, az Oltáriszentségben Krisztus által lényegét közli velünk úgy, lényegéből és lényegében, Istenből és Istenben élünk nem átvitt, hanem valós értelemben Isten gyermekei vagyunk. Szédítő gondolat! S az Isten belső életének ennél nagyobb, bensőségesebb, valósabb kiterjesztését, és közlését a teremtménnyel, az embernek teljesebb bekapcsolását a Szentháromság életébe el sem képzelhetjük.⁵⁹

Az Oltáriszentség az idők végéig szóló érzékelhető biztosíték, hogy Isten velünk van, nemcsak Palesztina utcáit járta, hanem itt lakik minden katolikus templomban, nemcsak néhány embernek, apostolainak és kortársainak jutott a szerencse, hogy közelségébe jussanak, hanem gondoskodott, hogy az Istent-vágyó ember az idők végéig

⁵⁹ Itt a következő részt utólag húzta át a szerző: „viszonya (ti. keresztény ember) Isten életének utánzására kötelez. Arra, hogy Isten gyermekeiként éljünk, vagy ezt a nevet gyalázatos cinizmussal ne bitoroljuk, Istenhez ne menjünk, hogy Őt gyaláznánk.”

megtalálja, hogy a [percentes ?] percek fia, a romlásra ítélt test szerencsétlen foglya Krisztuson keresztül a legbensőbb, legteljesebb, legvalóságosabb módon beletestesüljön az Örökkévaló, változhatatlan Istenbe. S az eucharisztikus titoknak alapértelme ez, ez a lényegi és valós beletestesülés Krisztusba, Krisztus követésével a Szentháromságos Istenbe.

De itt egy rövid kitérőt kell tennem.

A vallási életet és gyakorlatot figyelő s önmaga belső életére is reflektáló ember elé okvetlenül odakigyózik a kérdés: ha úgy van, ahogy a teológia tanítja, hogy az Oltáriszentségben a megtestesülés folytatódik, az emberré lett Isten az emberek között marad szentségi jelenlétben a világ végéig, sőt lényegileg egyesül millió és millió emberrel, hogy őket egyesítse az isteni élettel, miért olyan kevés az isteni módon folytatott emberi élet, miért ugyanolyan közönségesek azok is, akik gyakran áldoznak, miért könnyelműek, miért bűnösök, miért nem szentek azok sem, akik ezzel a szentséggel naponta élnek?

A feleletet három részre kell osztanom:

a) Éppen ez a szentség figyelmeztet leghatalmasabban, hogy micsoda szennygödör, micsoda irtózatossá emésztőverem lehet az ember! Döbbenve, irtózáttal kell gondolnunk arra, hogy a szenvedélyeknek és felkavart szennynek minden feneketlen örvényei kavaroghatnak bennünk, ha Istent – nyersen fejezzem ki magam – nyom nélkül el tudják nyelni; a cinikus, a vigyorgó kutyatermeszetnek milyen túlhízásai lehetségesek, ha Istent is kíméletlenül szét tudjuk marcangolni; a magasabb vágyak és életigények milyen abszolút tagadására, elvetésére vagyunk képesek, ha az istenség legbensőbb és legvalóságosabb érintkezését is semmibe tudjuk venni? Halottakat nem nehéz etetni. A hullát férgek és dögmadarak szokták széthordani. Isten rothadó lelkekben nem vesz szállást, hullafoltos arcok szemei nem az Ő ablakai, azokon nem szokott kihajolni.

b). De vannak jóakaratóiak, vannak sokan, akik őszinte szándékkal veszik s arcukon az Isten vonása mégis olyan halványan, olyan ritkán, olyan bizonytalanul mutatkozik. Küzdenek, akarnak áthasonulni Krisztusban, de a krisztusi hasonlóság alig látszik. Ezeknél, ha őszinte áldozásról van szó, mielőtt a nagyhangú, elitélő vélekedést kimondanók, megint fontoljuk meg az emberi természet és az emberi élet örvényeit. Ki tudja, hogy szegény micsoda örökölt vagy szerzett hajlamok végzetes sodrásával küszködik naponta. Istenen kívül ki a

megmondhatója annak, hogy milyen égő szegyenkezéssel fekszik minden este és ébred minden reggel? Vagy vérével hozott végzete, elhibázott gyermeksége vagy jelen környezete milyen állandó hősiességre, emberfeletti erő kifejtésre kényszeríti, amit nem tud, nem képes percről-percre lankadás nélkül állni?! Ezeknél nem vezett kárba az Isten. Ezeknek azt mondjuk, hogy csak menjenek Istenhez, menjenek áldozni; vegyék, keressék és [rohamozzák ?] meg az Istennel való egyesülést. Ki tudja, mi lett volna velük áldozások nélkül! Menjenek, a mindennapos gyarlóság, a vissza-visszatérő bukás se tartsa vissza. Isten gyermekei akarnak lenni, Isten a viszony tartalmát és örökre szóló véglegesítését nem fogja tőlük megtagadni.

A többi mind ebből következik. Ebből következik magatartásunk, melyre az apostol kemény szavakkal figyelmeztet: „Aki méltatlanul eszi e kenyeret, vagy issza az Úr kelyhét, vétkezik az Úr teste és vére ellen. Vizsgálja meg magát azért az ember és úgy egyék ebből a kenyérből és igyék ama kehelyből” (1Kor 11, 27). Az Istennel nem lehet immel-ámmal közösségre lépni, az életéből való lényegi részesedést, a Szentháromság egy Isten benső életközösségébe való felvételt nem lehet könnyelműen venni.

Nagy Sándor mondta egy gyáva katonájának, akit történetesen szintén Sándornak hívtak: „Barátom, vagy nevedet változtasd meg vagy viselkedésedet.” Az Oltáriszentség értelme ilyenforma figyelmeztetést ad elénk. Isten olyan méltóságra emeli az embert ezzel a szentségével, saját életébe úgy kapcsolja bele, hogy a viszony tartalmának nem-vállalása, hűtlenségünk Istennek egyik legnagyobb meggyalázása. Az Isten-tanúság valós viszonya Isten életének utánzására kötelez. Arra, hogy Isten gyermekeként éljünk, vagy pedig ezt a nevet gyalázatos cinizmussal ne bitoroljuk, ne menjünk Istenhez, hogy Őt meggyalázzuk.

Tele vagyunk nyomorúsággal, beteg gondolatok, vágyak, érzések kínoznak, sok helyen és sokszor fájunk, s jól esik, hogy az Isten közöttünk van és beteg magunkat jósága elé helyezhetjük, mint Palesztina lakói akkor, amikor testben közöttük járt. De a teológia végtelenül többet mond. Nemcsak lakást vett közöttünk, nemcsak hagyja, hogy megközelítsük, nemcsak átadja magát, nemcsak erősít és táplál, hanem eggyé lesz velünk, hogy felvegyen istenségébe.

El sem tudjuk képzelni, hogy mi lenne a világ Oltáriszentség nélkül. Valamelyik közli a következő kis esetet: egy vidéki páholytag házában

a vendégek bőséges vacsora után a dohányzóban beszélgetnek. Egyik úr az apácák rovására szellemeskedik. A házi gazda, ismert vallástagadó, egy ideig sápadtan hallgat, de aztán határozott parancsoló hangon megszólal: nem tűröm, hogy a házamban apácákat gyalázzanak. S a meglepett, kérdő tekintetekre magyarázatul mindjárt hozzáfűzi: a feleségem és kislányom difteritiszben feküdt. Apósom egy apácát hozatott ápolásukra. Feleségem meggyógyult, kislányom is meggyógyult. Az apáca pedig feleségem és kislányom mellett meghalt.

El sem tudjuk képzelni, hogy mi lenne a világ Oltáriszentség nélkül, ha az Isten nem volna közöttünk, ha Isten nem adná magát nekünk. És ha nem volnának lelkek, akik benne és belőle élnek, mint a szőlőtőből a venyige. A mai világ szörnyűségeiből valamelyes fogalmat alkothatunk arról az irtózatos embertelenségről, amire az Istenől elszakadt ember képes. Borzalmak és kínok tanyája lett a föld, a paradicsomnak álmodott élet pokollá vált, mert az utolsó évtizedek tébolya az ember-venyigét nyaláb számra tépte le a Krisztus-tőről, maró gúnnyal és hangos lemezzel tömeget tartott távol az éleasztalától. És ha az emberiség ördögivé torzult fájdalmas arcán még megcsillan az isteni vonás, ha a gonoszság tobzódásában is imbolyog valamelyes jóság, azért van, mert van Oltáriszentség, s ott van, ahol emberek az Oltáriszentségből élnek, ahol lelkek az Oltáriszentségben Isten lényegével egyesülnek.

A világ, ez a mi világunk is, amelyik hatalmas kultúrát teremtett, városokat, gépeket, óriás telepeket épített, a földet körülbroncsozta acélsínekkel, s körülfonta látható és láthatatlan erő hálózatával, döbbenve jön rá, hogy épített kulturvilágot, de hiányzik belőle a kultúremler, s bámulattal, csodálkozó hódolattal veszi észre, hogy igazi kultúrelények azok, akik Isten gyermekeinek vallják magukat, valami megfoghatatlan, diadalmas erő van bennük, nem is földi, hanem égi lények, lemondásukkal, az élet kíméletlen nehézségeivel is, mint élő csodák járnak közöttünk, mert nem önmagukból, hanem Istenből és Isten életközösségében élnek.

Az Oltáriszentség III.⁶⁰

Az Oltáriszentség értelmével múltkor foglalkoztam. Láttuk, hogy az Oltáriszentség valósító eszköze az ember felemelésének, a Szentháromság Egysten életébe való valós bekapcsolódásának, az Istennel való beletestesülésnek. Az Oltáriszentség pedig a szentmisében készül. És a szentmiséről a trienti zsinat így ír: az Üdvözítő az utolsó vacsorán nekünk hagyott áldozata, mely megjelenti a keresztfán egyszer bemutatandó és ama véres áldozatot, annak emlékét a világ végéig fönntartija, és áldásos erejét mindenféle vétkeink bocsánatára alkalmazza.

Illő, hogy a szentmisével külön foglalkozzunk. S úgy hiszem, megértéséhez három szempont alapján juthatunk el, ha megvizsgáljuk a szentmise 1) logikáját (metafizikáját), 2) pszichológiáját, és 3) pedagógiáját.

I. Az Egyház hivatalos értelmezése tehát a szentmisével a Golgotára mutat. A második isteni személy emberré-levésének célja, és az Oltáriszentség elsődleges rendeltetése – amint láttuk – az, hogy az embert Istenhez, sőt Istenbe emelje. Az isteniesülés elé azonban az ember, amikor vétkezett, akadékot vetett. S az értelem is azt mondja, hogy az ember nem juthat Istenhez, és Isten életébe nem kapcsolódhat bele, ha előbb a sértést jóvá nem teszi.⁶¹ [És a jóvátétel a Golgotán történt meg. Azon a koponya alakú dombon, mely Jeruzsálem mellett emelkedett, s amelyen elrettentésül a jaffai és damaszkuszi forgalmas utak keresztezésénél egy gyilkos pénteki napon keresztre szegezték az emberré lett Istent.] Istenember egyrészt tagja lesz az emberiségnek, másrészt Isten közösségébe emeli az embert.

A bűn gyötrő kérdésére logikusabb és megnyugtatóbb feleletet vallás nem adhat és nem is adott. Ádámnak, az ősszülőnek a bukása az emberiség bukása volt, s az Isten belépése az emberiség családjába az ember felemelkedését jelentette. Ádámban vétkezünk, Krisztusban megváltattunk. Ádám bűne személyes bűnünk nélkül jött át reánk, Krisztus megváltása pedig Krisztus jóvoltából, szeretetéből rendelkezésünkre áll. Ugyanis az ember bűnbeesése után Isten szeretete nem érte be azzal, hogy teremtményével csak vérségi kötelékbe lépjen, s azzal sem elégedett meg, hogy az ember ránevelését az örök életre az

⁶⁰ Ezt a beszédet Márton Áron először 1935. március 17-én mondta el.

⁶¹ A zárójelbe tett rész utólag át van húzva.

emberrel való lényegi egyesülés által munkálja, [hogy az Oltáriszentségben az élő Krisztus önmagát adja]⁶² hanem hogy ezt megtehesse, hogy Isten az embert ne utálja, hogy fiának visszafogadja, a bűnbeesett ember felemelkedéséért Krisztus a kereszthalált is vállalta.

A racionalista észjárás sokat botránkozik ezen. Sok ellenvetése van. Többek között így szokott érvelni: Isten miért nem akadályozta meg a bűnt, ha később ilyen súlyos áldozattal kellett helyrehozni? Továbbá, hogy Isten kegyetlen, Isten szentségével nem egyeztethető össze, hogy ártatlant, a bűntelen Krisztust büntesse.

Régi perzsa fejedelmek és más uralkodók szokása volt, hogy rakoncátlan királyfiak elkövetett bűneiért ártatlan jobbágyfiukat vesszőztek meg, így akarván figyelmeztetni a nemes sarjadékot, hogy bűne mit érdemel. Isten nem járhat így el.

Isten kétségtelenül megtehetné volna, hogy a bűnt megakadályozza, s nem tette meg. Okát nem látjuk át, de úgy látszik az ember szabadságát, küzdelmét, erőlkijetését olyan nagyra tartja, hogy ilyen árat is megfizet érte. Tisztába kell jönnünk azzal is, hogy Isten nem volt köteles megváltani az embert, a természetfölötti cél és állapot ingyenes ajándék, meghagyhatta volna ezek nélkül, igazságosságának sérelme nélkül. A nem iskolázott és kibúvókat kereső ember kegyetlenséget vet Isten szemére, de meg kell jegyeznünk jól, hogy a megváltás nem embernek, hanem Istennek a műve, s elbírálásának nem szabad a vargabetűk vetéséhez szokott emberi észjárást követni, hanem Isten gondolatmenetének irányába kell állani. A kinyilatkoztatás merész gondolata pedig az, hogy Isten irgalmas, végtelen szeretete dolgozik az emberért. S ha Héderváry Dezső (mh. 1330) valóban hősi cselekedetét, aki királyával ruhát cserélt s a biztos halálba is rohamra ment maradék csapatával, hogy ura ezalatt a Kárpátok rejtett ösvényein megmeneküljön, ha azt hősi cselekedetnek mondjuk, s a pásztort, aki juhaiért, a fiút, aki szüleiért, a szülőt, aki gyermekeiért életét adja, a hősi szeretet dicsőségével övezzük, miért kell ezt megtagadnunk Krisztustól, aki szeretetből, irántunk való hősiességéből elment a kereszttig, életét adta, hogy elvegye a világ bűneit.

Éppen amikor megszólaltak Palesztina papi városaiban a tornyok pereméről a messze hangzó harangok, és jelezték a húsvéti bárány

⁶² A zárójelbe tett rész utólag át van húzva

levágását, akkor harsant fel egy másik kürt is, a római őrség jele, mely halálra ítélték csapatát indította a Golgota felé. S körülbelül, amikor a jámbor zsidók elkészültek a húsvéti báránnyal s a hevitett kemencéből az esti rituális lakoma jó illata terjedt udvarra és utcákra, körülbelül akkor emelték fel a koponyalakú hegyen két gonosztevő közé a harmadik keresztet az Istenember elgyötört testével.

Mikor Jézus az Oltáriszentséget rendelte, úgy mondta: ez az én testem, mely érettetek adatik, ez az én vérem, mely érettetek kiontatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre. A krisztusi szavak azt jelentették: Érettetek jöttem közétek. S még többet akarok: közöttetek maradni, veletek még jobban eggyé lenni. ⁶³[De ezért nagy árat kell fizetnie.] Hogy így maradhassak a tiétek, előbb a keresztre kell mennem. S később is minden megjelenésem köztetek az áldozat jegyében, a kereszten megtört test és kiontott vér jegyében történik. Megdicsőült, átszellemült testem és élő vérem lényegével vagyok oltáraitokon jelen, de oltáraitokra „a megtört test s a kiontott vér párázatán át” jövök. Minden szentmisében jusson eszetekbe az, hogy a Golgotáról, az agykoponyák hegyéről, ahol a jaffai és damaszkuszi forgalmas utak kereszteződésénél keresztemet kiállították világ csúfjára, a vérrel szegett keresztről indultam, hogy imádságokat két átszegezett kezemmel felfogjam. Mikor együtt vagytok, tegyem értékessé. S ha hívtok, s ha szíveteket kitarjátok, jövök külön is, hogy véremet átöntsem véretekbe, hogy szívetek verésében Isten, az én Atyám saját Fiának szíve dobogását, sóhajotokban, vágyakozásaitokban saját Fiának sóhaját, vágyakozását ismerje.

II. A szentmise pszichológiája.

A racionalista észjárás sokat botránkozik ezen: Isten kegyetlen és igazságtalan, hogy egyszülött Fiának ilyen gyalázatos halálát akarta. Hogy ezt, és hasonló ellenvetéseket leszerelhessünk másokban vagy önmagunkban, be kell hatolnunk az áldozat lélektanába. A mindennapi értelmezés szerint áldozat minden olyan külső vagy belső tett, melynek nemes célja van s komoly lemondással, önmegtadással jár. A vallási élet körében pedig áldozat az olyan tett, mely Isten iránti tiszteletből fakad s amely alkalmas arra, hogy az ember azáltal önmagát Istennek valamilyen vonatkozásban átadja. (Pl. fél órával korábban kelni, hogy misét hallgathasson). Szűkebb értelemben

⁶³ A zárójelbe tett mondatot utólag áthúzta a szerző.

azonban az áldozat olyan előírt, meghatározott, törvényes istentiszteleti cselekmény, melynek rendeltetése az, hogy Isten föltétlen uralmát és az ember feltétlen függését megfelelő formában kifejezze.

Ezt a feltétlen függést s Istennek ezt a feltétlen uralmát tagadta meg bűnével az ember. S ha a vallások történetét fellapozzuk, mélységes tisztelet s olykor mély megrendülés fogja meg az embert. Kain és Ábel áldozatától kezdve mindig égtek áldozati oltárok. Aquinói Szent Tamás azt mondja: az áldozat a természeti törvény tartozéka. S amit a filozófus így mond, igazolja a történelem. Az egymásra következő korok Ózeás próféta panaszát igazolták: nincs igazság és hűség, nincs irgalom, nincs Isten ismerete a földön. A hamis eskü, a hazugság, a gyilkosság, a lopás, a házasságtörés eláradtak és a vér a vért veszi. Azért sírni fog a föld (Óz 4, 1–3). S a föld sírt. Olykor az eget verte sírásra. A bűnt szétáradt s büntetett. A szenvedő, nyugtalan, helyét vesztett ember pedig a bűn irtóztatós hatalmával szemben védelmet keresett, Kaintól Küroszig, Hannibáltól Augusztusig, Kínától Amerikáig oltárra tette értékeit, olykor vad emberáldozatokat gyújtott csak-hogy nyomorúságát kimondja s Istent jóakarata segítségével maga elé vonja. ⁶⁴[S ez a vad áldozatos hajsza Isten után csak a Golgota lábainál torpan meg. Addig nem tudott elülni. Sőt egyre nőtt, folyása századról-századra rejtélyesebb, habzóbb, örvényesebb, vértől szennyesebb lett. Nem volt vallás, melyik az ember nyugtalanságát elcsitította volna.] Új ételáldozatokat, egyre újabb rítusokat és borzasztóbb misztériumokat talált ki, mert nem volt bizonyossága, hogy Istennek kedvét meglelte-e. A rohanó, engesztelésért lihegő lázas ember csak a Golgota tövén torpant meg. Mikor meglátta az embertelenül elgyötört roncsot, s mikor meghallotta a százados vallomását, hogy az „valóban az Isten Fia volt”, döbbenet nézett, és sápadt, reszkető ajkakkal rebegte: ez elég, ez áldozat, ez a megváltás. A szentmise ezt idézi meg.

III. Az áldozat az Isten iránt való hódolatnak, alávetésnek láthatós kifejezése a bűnbeesés után egyetemes törekvés: pogányoknál, zsidóknál, keresztényeknél egyaránt találkozunk vele. Az áldozatnál pedig legfontosabb az áldozatos lelkület. ⁶⁵[Az ember kereste, hogy mit adjon Istennek, mivel bizonyítsa, hogy urának elismeri. De a

⁶⁴ A zárójelbe tett mondatot utólag áthúzta a szerző.

⁶⁵ A zárójelbe tett rész utólag át van húzva.

világba koldus-szegényen, meztelenül érkezett ember mit adhatott Istennek, ami nem volt úgyis Istené? Mit égethetett el, mit semmisíthetett meg, ami Istennél ajándék számba jöhetett? S az Úr Jézus erre tanította meg az embereket. Ezt a lelkületet döbbsentette elénk a keresztről.]

Az evangéliumok gyakran emlegetik az imádkozó Krisztust, s a teológusok sokat tusakodnak, hogy megmagyarázzák, miért imádkozhatott az, aki Isten, mindenható, mindennel teljes volt? A teológia most nem érdekel, csak az imádkozó Krisztust nézem: lelkének páratlan mélysége előtt hódolattal meg kell állnunk, imádságának, megértéséhez csak eljövételének céljából kiindulva juthatunk. Azért jött, hogy üdvözítsen, hogy az embert Istennel kibékítse, hogy ember és Isten között közvetítő legyen s az embert Isten ölébe visszavezesse. S azokon a páratlan, csodálatos éjszakákon milyen lehetett ez az imádsága? Azokon az éjszakákon, onnan a hegyről a világszívverését figyelte. Kihallgatott minden sóhajt, minden panaszt, ami az élet megindulása óta az élet eltűnéséig valaha elhangzott vagy valaha felfakad. Bejárta a letűnt és eljövendő századokat, az imádságos éjszakák láthatatlan örvényein végigjárta a kulturákat, betért a barlanglakók és cölöpépítők odúiba, Egyiptom és Róma büszke palotáiba, Amerika, Európa felhőkarcolóinak rafinált lakásaiba, és házmesterek, munkások, mosónők egyszoba-konyhás otthonába. És ami emberi nyomorúságot, inséget, szenvedést talált, összegyűjtötte s ami hűség valahol felfakadt, ami istenvágy valahol bármely halványan felserkent, lobogó imádsággá szította s vitte Atyja elé, hogy áldását kérje. A gonoszságokat, lázadásokat, a bűnben kicsattanó irtózatot tömegű káromlást pedig, mely a föld minden sarkából és minden kornak mélyéből özönné dagadva ömlött feléje, hagyta maga ellen gyűlni, összeszedte azokat is, átvette, vállalta s forró vágyakozással készült, hogy engesztelésül, elégtételül a kereszt oltárán kigyújtsa a fájdalom tüzeit s magát engesztelésül halálra adja.

A múlt század vallási kritikája megpróbálta, hogy az Úr Jézus halálából az áldozatos lelkületet kivegye. Szokott módszerével egyszerűen kidobta az evangéliumokból azokat a részeket, melyek az Úr Jézus közeledő, készüléskor lévők szenvedéséről beszélnek.

Az evangéliumok hiteles szövege azonban megcsalhatatlanul vallja, hogy az Úr Jézus kezdettől fogva tisztában volt sorsával. A kereszt árnyéka ráesett lelkére már a betlehemi barlang csendjében, de maga

határozta meg, hogy mikor és hogyan fog meghalni, éppen úgy, azért maga döntött arról is, hogy mikor és hol fog születni. Annak a keresztben tehetetlenül függő roncsnak az abszolút akarata diktált minden ütemet. Heródes Galileában életére tört már első évében, a zsidók több ízben meg akarták kövezni, viszont az ünnepeket szerették volna kikerülni. S minden úgy lesz, ahogy Ő előre mondja. Legközvetlenebb környezetéből akad az áruló, papok és a törvény őrei mondják ki fölötte az igazságtalan ítéletet. S mindezt akarja, kezükbe adja magát azért, hogy az Isten felé vergődő ember tragédiáját feloldja, hogy az Istenhez vágyó ember vágyának utat készítsen, hogy a felágaskodott, gőgös, esztelen ember helyett megfizessen, hogy meggyalázva, kockázó bakák durva röhögése között, gyűlölködő szemek szűrő tekintete és szitkozódása közül néhány meghitt emberének részvevő fájdalommal fölött a keresztről nézzen végig a világtörténelmen s elmondhassa a legcsodálatosabb imát: Atyám bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekszenek.

A nem iskolázott és kibúvókat kereső ember kegyetlenséget és igazságtalanságot vet Isten szemére. A megváltás azonban Istennek s nem embernek a műve, tehát megítélésével Isten gondolatmenetét s nem az ember vargabetűvetéseit kell követni. A kinyilatkoztatás vezérgondolata szerint pedig Isten irgalmas szeretete dolgozik érettünk, keres s magáénak akar, fel akar emelni legbelsőbb életébe. S ezért egyszülött Fiát adta érettünk. S az Isten egyszülött Fia jónak látta, hogy a kereszttaszalánál adja át magát nekünk. Áldozat akart lenni, hát úgyis értem, mint áldozat a szentmisében is. A megdicsőült, átszellemült Krisztus van a szentségi színek alatt, nem szenvedhet, nem halhat meg. De amikor a szentmisében két szín alatt adja magát, mikor kenyér és bor színei alá rejtőzik, megtört testét és kiontott vérét jelzi, s figyelmeztet, hogy a kereszt érzelmei töltik el lelkét. Mint áldozat jön s azért, hogy imádjon, hódoljon, engeszteljen, közbejárjon. „Ő ebben a nagy küldetésben jár, amilyen nincs több; és azokat a nagy igényeket, melyeket az Istenség a teremtéssel szemben támaszt, kielégíteni jön ... Ami embereket, hadvezéreket, államférfiakat, szenvedőket és vértanúkat valaha izgathatott s a nagy elhatározások s népek sorsát döntő akarások nehéz pillanataiban szívükön keresztül villant, mind ennél nagyobb s fontosabb lelki s kedélyi koncentrációt kell Jézus lelkénél feltételeznem, mikor az egész világ helyett az egész világ terhét s poklok és boldogságok örök súlyát viszi, s minden kín és

gyötrelem ügyét, és öröm és vigasz igényét tárja Isten elé” (Prohászka).

III. A szentmise pedagógiája.

A szentmise pedagógiája a következő:

1. Szent Ágoston mondása: „Ne keress kívül állatot a leölésre, találsz belül magadban, mit leölni.” Az ember sokat vergődött, hogy függését Istennel szemben beismerje, elismerje, alárendeltségét érzékeltetve kifejezze. De az ember, aki meztelen nyomorúságát hozza a világra, mit adhat Istennek, ami nem volt Istené s minék Isten örül? Istentől van az is, de annak az egynek Isten örül: ha az ember felajánlja egyéni akarátát. A szabadakarat képesség, az ember szabadon felhasználhatja s ha Istenhez csatlakozunk, ha az akaratumkat az Ő akarátának alárendeltük, akkor áldozatot hoztunk. Az Üdvözítő a maga kereszttáldozatával erre adja a legtökéletesebb példát és a szentmisében erre ad erőteljes kitartást.

Krisztus emberi természetével testvérünk lett, s istenemberi természete lényegi közlésével még inkább valós közelségbe emel.

A kereszttnek is és a szentmisének is áldozat-cselekményében valahogyan részt veszünk. De felszólít a keresztről, és ismételten felszólít az oltárról, hogy csatlakozzunk hozzá, vállaljuk mi is a testvéri viszony kötelezését, keressük az áldozatban, adjuk át magunkat Istennek az Ő példája szerint. A tulkok és bakok vére nem volt elég az Ószövetségben sem. Istennel nem külső cselekedetekben, hanem a belső szándék, az akarat tapadásában telik kedve.

Az Oltáriszentség tárgyalásánál, ha a szentség létesítésének időrendi egymásutániságát követem, a szentmisével kellett volna kezdenem. Hisz Oltáriszentségünk akkor és ott van, ahol szentmise van. S vallási gyakorlatunknak is ez a tengelye. A gyermek az imádságok után, melyeket édesanyja ölen tanult, első vallásos benyomásait a szentmiséből meríti. A szentmise érzékelteti vele először, itt mélyül lelkébe a sejtés, hogy minden ember Istentől jöhetett, és minden embernek oka van, hogy Istennek hálás legyen, de a hála nyilvánítására, az Isten elé járulására egyedül, önmagában képtelen és elégtelen lehet. Már ekkor érzi, hogy jó, hogy van az Isten és ember között közvetítő Krisztus. Később, a húsz éves kor táján, mikor a kinyílt fiatal értelem úgy hiszi, hogy mindent meg tud érteni és magyarázni, a szentmise Krisztusától sokan eltávolodnak. Ha becsületes lélek lakik benne, ilyenkor is megbecsüli Krisztust, a

Mestert, aki páratlan bölcsességekre tanított. Azonban a húszéves kor ébredező racionalizmusa és a legjobban ilyenkor ágaskodó individualista hajlam sokat elidegenítnek a szentmisétől, ekkor veszik be azokat a gondolatokat, melyek üres, felesleges, sőt bűnös, mert megtévesztő, tartalom nélküli szertartásoknak nézik. A harmincéves kor körül megint visszahajolnak sokan, de az élet delelője, a negyvenéves kor környéke a tulajdonképpeni fordulópont. Mikor az ember már átment tapasztalatokon, mikor szeméről lefordult a magabízó gőgnek hályoga, mert az élet kemény próbái a hetyke homlokot alázatosra hajtották, mikor az emberi erők elfogyhatóságát és az emberi gyarlóságokkal szemben tehetetlenségét saját életén közelről tapasztalta, akkor szokott az emberi lélek előtt a távolból jövő Krisztus feltűnni, ekkor, az élet delelőjén a belső élmény erejével szokott a legtöbb ember visszajutni a szentmise Krisztusához, aki gyöngeségeink nagy erőssége, aki az oltárról az Istentől az emberhez, és az embertől az Istenhez áramló életet közvetíti.

AZ EUCHARISZTIA ÜNNEPLÉSÉNEK JOGI VONATKOZÁSAI

The revised Code of Canon Law was promulgated in 1983. Since then significant new legislation has been promulgated. Changes in law come about by the promulgation of several liturgical books.

Other decrees and documents affecting pastoral ministry have also published by various dicasteries of the Holy See and by the National Conference of Catholic Bishops of Romania.

The purpose of this article is to provide ministers and students with a handy reference of Church laws and brief commentary on topics pertinent to catholic ministry, especially parish and liturgical ministry. The format is topical, not a canon by canon approach. This permits the reader to find more readily the relevant laws from various sources treated under the same heading. Not all canons under each heading are always given, but mainly those with a greater relevance and importance to the pastoral ministry. There are many citations from the liturgical books, these are but selected norms that are of greater canonical significance. A more complete understanding of the rites requires a direct reading of the introductions and rubrics of the liturgical books themselves.

II. János Pál pápa a *Mane Nobiscum Domine* (Maradj velünk Uram) c. apostoli levelében az Eucharisztia évétől azt remélte, hogy az „Eucharisztia kultúrájának” felélesztését fogja eredményezni a katolikus közösségekben. A szentatya nem tetszetős programokat akart az eucharisztikus esztendőben, hanem az eucharisztikus dimenzió elmélyítését a helyi egyházak életében.

2004 áprilisában az Istentiszteleti és Szentségi kongregáció prefektusa bemutatta a *Redemptionis Sacramentum* instrukciót. A liturgikus normákat illetően Francis Arinze bíboros leszögezte, hogy szükség van rájuk, nem elegendő az úgynevezett józan ész. A liturgia csúcspontja a szentmise, és minden szentmise a főpapnak, Krisztusnak, valamint testének, az Egyháznak a műve. Az eucharisztikus szabályokat azért dolgozták ki, hogy óvják az Oltáriszentség misztériumát, kifejezzék egyházi jellegének valódiságát. A liturgia soha nem egy ember magántulajdona, sem azé, aki a szentmisét bemutatja, sem a közösségé, amelyben ünneplik a misztériumot. A pap, aki a liturgikus szabályokhoz hűen mutatja be a szentmisét és a hívek közössége, amely ennek megfelelően viselkedik, csöndben, de annál ékes-szólóbban fejezi ki az Egyház iránti szeretetét. Ennek a tanulmánynak is az a célja, hogy felfrissítse mindazokat a liturgikus törvényeket, amelyeket az Oltáriszentséggel kapcsolatosan illik tudni.

I. Szolgálattevők

A megyéspüspök, nyájának fő papja

A megyéspüspök Isten misztériumainak a rábízott részegyházban első szétosztója, az egész liturgikus élet irányítója, előmozdítója és őre. Az az Egyház legszemléletesebb megnyilvánulása, amikor a szentmisét ünneplik, és pedig főleg a székesegyházban, Isten egész szent népének teljes és tevékeny részvételével, egyetlen oltárnál egyetlen imádsággal, a papjaitól, diakónusaitól és segédkezőitől körülvett püspök elnöklete alatt. Ezenfelül az Eucharisztia minden törvényes ünneplését a püspök irányítja, megbízatása révén és rendelkezéseivel. Rendelkezéseivel azonban ne szüntesse meg azt a jogos szabadságot, amelyet a liturgikus könyvek meghatároznak, hogy az ünneplést értelmes módon a konkrét lelkipásztori szükségletekhez alkalmazzák. A hívek ragaszkodjanak a püspökhöz, mint az Egyház Krisztushoz, Krisztus pedig az Atyához. A püspök liturgikus tekintélyének az egyházmegye minden tagja és minden csoportosulása alá van vetve. Egyben a keresztény népnek joga van ahhoz, hogy a püspök óvja az egyházfegyelmet a visszaélésektől. Az egyházmegyei liturgikus bizottságok működjenek együtt a püspökkel; a püspök ügyeljen e bizottságok időszerűségére, rátermettségére, működésére.¹

A celebráns

A celebránsok a püspöki rend derék, gondos és szükséges munkatársai; egy presbitériumot alkotnak püspökükkel; a hívek gyülekezete számára az egyes helyeken valamiképpen jelenvalóvá teszik a püspököt, osztoznak kötelességeiben és gondoskodásában. A püspököt ismerjék el atyjuknak, tisztelettel engedelmeskedjenek neki; szolgálatukat végezzék az egész egyházmegye, sőt az egész Egyház lelkipásztori munkájaként. Az Eucharisziát *in persona Christi* vezetik; tanúságot tesznek, és a közösség szolgálatát végzik, nem csupán a jelenlévők, hanem az egész Egyház javára. Következétesen ahhoz tartani magukat, amire a szenteléskor ígéretet tettek, és amit a krizmaszentelési misében megújítanak. Szolgálatukat ne fosszák meg mély jelentésétől, önkényesen ne szennyezzék be akár változtatással, akár csonkítással, akár hozzáadással. „Nem önmagában, hanem bennünk kap sebet az Egyház. Őrizkedjünk tehát, hogy vétségünk ne váljék az Egyház

¹ lásd Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció, Instrukció, *Redemptionis Sacramentum*, Egyes megtartandó, illetve kerülendő dolgokról a legszentebb Eucharisziával kapcsolatban 2004. március 25., 19–25.

sebévé” (Szt. Ambrus). A plébánosnak legyen gondja arra, hogy az Eucharisztia a hívek plébániai közösségének központja legyen; hogy a hívek gyakran gyónjanak, áldozzanak, családban imádkozzanak. Az ünneplés előkészítésében segítsék hívek; saját feladatait azonban ne hárítsa másokra. Minden pap ápolja liturgikus tudását és művészetét, hogy szolgálata révén a rábízott közösségek tökéletesebben dicsérjék Istent, az Atyát, a Fiút és a Szentlelket.²

Az Egyházi Törvénykönyvben a *celebráns* szó magába foglalja a koncelebrálókat és a misézőt is. A hívek közösségében – az egyházi-rend szentségi ereje által – az áldozópapnak is (a püspök mellett) hatalma van arra, hogy Krisztus személyében bemutassa az áldozatot. Ennek következtében: ő is az összegyűlt közösség élén áll, vezeti annak imádságait, hirdeti neki az üdvösség jóhírét, magához kapcsolja a népet annak az áldozatnak bemutatására, amely Krisztus által a Szentlélekben az Atyának szól, az örök élet kenyerét testvéreinek adja, és belőle velük együtt részesedik. Amikor tehát az Eucharisziát ünnepli, méltósággal és alázatossággal kell szolgálnia Istennek és a népének, és olyan legyen a magatartása, úgy ejtse ki a szent szavakat, hogy Krisztus élő jelenlétét érzékelhetővé tegye a hívek számára.³

Az *érvényességhez*. Egyedül az érvényesen felszentelt pap az a kiszolgáltató, aki Krisztus személyében képes az Eucharisztia szentségét létrehozni.⁴ Továbbá az érvényességhez tartozik, hogy a papnak szándékolnia és mondania kell a konszekrálás szavait. Önmagától beálló egyházi tilalom vagy, ha klerikus, önmagától beálló felfüggesztés büntetésébe esik: aki, noha nincs pappá szentelve, az eucharisztikus áldozat liturgikus cselekményét kísérli meg.⁵

A *megengedettséghöz* szükséges, hogy azt a papot, aki ünnepli az Eucharisziát, semmilyen kánoni törvény ne akadályozza.⁶

Papok megfoszthatóak a szentmise bemutatás jogától kánoni büntetés által,⁷ vagy ha elveszítették a klerikusi állapotukat,⁸ vagy szabálytalanság miatt nem gyakorolhatják a felvett rendeket.⁹

² lásd *Redemptionis Sacramentum*, 29–33.

³ RMÁR. 60.

⁴ lásd 900. kán. 1. §.

⁵ lásd 1378. kán. 2. §, 1.

⁶ lásd 900. kán. 2. §.

⁷ lásd 1331. kán. 1. §, 2.; 1332; 1333. kán. 1. §, 1.; 1338. kán. 2. §.

⁸ lásd 290. kán.; 292. kán.; 1336. kán. 1. §, 5.

A diakónus

Lehessen felismerni bennük annak a tanítványait, aki nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és tanítványai körében olyan volt, mint aki szolgál. A Szentlélek ajándékának erejében a püspökkel és presbitériumával közösségben Isten népét szolgálják. A hit misztériumát tiszta lelkiismerettel őrizték magukban, és ezt a hitet hirdessék szóban és tettben az evangélium és az Egyház hagyománya szerint, szolgálják a szent liturgiát mint az egyházi élet forrását és csúcspontját teljes szívvel, hűségesen és alázatosan.¹⁰

A segédkezők között a diakónus foglalja el az első helyet, akinek papi rendje már az ősegyházban nagy tiszteletnek örvendett. A szentmisében a diakónus sajátos feladata az evangéliumnak és olykor az Isten igéjének hirdetése, a hívek Egyetemes könyörgéseinél az imaszándékok előterjesztése, az áldozópap segítése az Eucharisztianak, főleg a szent Vérnek kiosztásában, és alkalomadtán a közösség tevékenységének és magatartásának irányítása.¹¹

A világi keresztények szolgálatai a szentmise ünneplésében

A szentmise ünneplésében a világi keresztények hagyományosan gyakorolnak különböző feladatokat a közösség javára. Kívánatos, hogy többen osztozzanak a különböző feladatokon. Vannak hivatalosan felavatott akolitusok és lektorok, alkalomszerűen kijelölt akolitusok és lektorok, ostyakészítők, a liturgikus ruhák tisztítói és kezelői, és mások. Mindenki csak azt és egészen azt végezze, amire feladata van. Kerülni kell a felszentelt és a világi szolgálattelvők egymást kiegészítő szerepének elhomályosítását, tehát a világiak klerikalizálását. A liturgikus szolgálatra hívott keresztények legyenek hitükben, életvitelükben, egyházhűségükben példásak és a liturgiában képzetek; olyat ne válasszanak ki, aki visszatetszést váltana ki a hívekben. Jeles szokás, amelyet meg kell tartani, hogy ministránsnak nevezett gyerekek és ifjak szolgáljanak az oltárnál akolitusok módjára. A századok folyamán igen sok szent szolga került ki ezekből a fiúkból. Elő kell mozdítani, a szülők részvételével is, a ministránsok szövetségeit. Oltárszolgálatra lányokat és nőket is be lehet vonni, a megyés püspök megítélése szerint.¹²

⁹ lásd 1044. kán.

¹⁰ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 34–35.

¹¹ lásd RMÁR, 61.

¹² lásd *Redemptionis Sacramentum*, 43–47.

Felolvasók

Az olvasmányokban Isten igéjének asztalát terítik meg a hívőknek. Mivel a hagyomány alapján az olvasmányok felolvasása nem előjárói, hanem a szolgálattevő feladata, ezért az a megfelelő, ha általában a diakónus, vagy annak hiányában az egyik pap olvassa az evangéliumot, a többi olvasmányt pedig a lektor. A lektor meg van bízva a szentírási, de nem az evangéliumi szakaszok felolvasásával. A lektornak akkor is felolvasási szerepét kell betöltenie a szentmisén, még ha vannak is jelen magasabb rendből való segédkezők. Hogy a hívek szívében a szent olvasmányok meghallgatása nyomán felgyulladjon a Szentírás bensőséges és élő szeretete, szükséges, hogy azok, akik a lektori tiszteletet betöltik, a fel nem avatottak is, valóban alkalmasak legyenek és jól felkészüljenek.¹³ A liturgián összegyűlt népnek szüksége van olyan felolvasókra is, akik nincsenek felavatva erre a teendőre. Gondoskodni kell, hogy rendelkezésre álljon néhány alkalmasabb világi hívő, akik készen állnak ellátni ezt a feladatot.¹⁴

Azokat a világi férfiakat, akik a püspöki kar határozatában megszabott életkorral és adottságokkal rendelkeznek, az előírt liturgikus szertartással, tartós jelleggel fel lehet venni a lektori szolgálatra. A világiak ideiglenes megbízás alapján a liturgikus cselekményekben betölthetik a lektor szerepét.¹⁵

Az akolitus és ministráns

Az akolitus az oltár szolgálatával és az áldozópap, valamint a diakónus segítségével van megbízva. Fő teendője, hogy az oltárt és a szent edényeket előkészítse, és hogy a híveket szükség esetén megáldoztassa, mint az Eucharisztia rendkívüli kiszolgáltatója.¹⁶

1992-ben kiadott törvényt magyarázat szerint a 230. kán 2. § alapján az 1983-as CIC. megengedi, hogy férfiak és nők egyaránt ellássanak liturgikus feladatokat, mint oltárszolgák.¹⁷ Ami a női oltárszolgákat illeti, a Szentszék tiszteletben tartja az egyházmegyes püspökök gyakorlatát, miután azok meghallgatták a püspöki konferenciákon püspöktársaik véleményét.

¹³ lásd RMÁR, 34, 66.

¹⁴ *A Szentmise Olvasmányai [Ordo Lectionum Missae – OLM]*, „A” év, 51–55.

¹⁵ lásd 230. kán. 1–2. §.

¹⁶ lásd RMÁR, 65.

¹⁷ lásd AAS 86 (1994) 541; Bishops Committee on the Liturgy - *BCL Newsletter* 30 (Ápril, 1994) 13.

A szentáldozás kiszolgáltatója

A hívek áldoztatása általában szentmise keretében történjék, a pap áldozása után. Maga a miséző áldoztasson, esetleg más papok és diakónusok segítségével, és a misézést csak az áldoztatás befejezése után folytassa. Szükség esetén – a szabálynak megfelelően – rendkívüli áldoztatók segédkezhetnek. A szentségi jel kívánatosá teszi, hogy a hívek magában a misében áldozhassanak. A hívek, a püspöki konferencia döntésének megfelelően, áldozhatnak térdelve vagy állva; az állva áldozók a szentség vétele előtt fejezzék ki tiszteletüket. Az áldoztatók nem tagadhatják meg a szentséget azoknak, akik kérik, fel vannak készülve, és a jog nem tiltja el őket; nem szabad az áldozást megtagadni, pl. azért, mert a hívő akár térdelve, akár állva kéri. Minden hívő kérheti a szentséget a nyelvére; ahol a püspöki konferencia a Szentszék elismerésével megengedte, kérheti a kezébe is; ez esetben különösen ügyelni kell arra, hogy az áldoztató láttára magához vegye, és ne vigye a tenyerében magával; ha fennáll a megszenteltelés veszélye, nem szabad az Eucharisziát kézbe adni. A paténa használatát tartsuk meg. Nem szabad a hívőknek maguknak venniük sem az ostyát, sem a kelyhet, még kevésbé kézről kézre adni; meg kell szüntetni azt a visszaélést, hogy a nászmisében a hitvesek egymást áldoztatják. A napi kétszeri áldozásról az utasítás idézi a 917. kánont. El kell vetni azt a visszaélést, hogy mise alatt vagy előtt nem konszekrált ostyát vagy egyéb ennivalót vagy nem evésre szánt dolgot osztanak ki; ez a szokás a római rítus hagyományával egyáltalán nem egyezik meg, és megzavarhatja az Eucharisziáról szóló helyes felfogást. Ahol engedélyezve van olyan szokás, hogy mise után kenyeret áldanak meg és osztanak ki, ezt megfelelő katekézissel tisztázni kell, és erre a célra nem szabad nem konszekrált ostyát használni.¹⁸

A szentáldozás rendes kiszolgáltatója a püspök, a pap és a diakónus. A szentáldozás rendkívüli kiszolgáltatója az akolitus, valamint a 230. kán. 3. §-a szerint kijelölt más krisztushívő. Ahol az egyház számára szükséges, a szolgálatra rendelt személyek hiányában a világiak is gyakorolhatják ezek bizonyos feladatait, még akkor is, ha nem lektorok vagy akolitusok: gyakorolhatják az ige szolgálatát,

¹⁸ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 88–96.

vezethetik a liturgikus imádságot, kiszolgáltathatják a keresztséget és áldoztathatnak, a jog előírásainak megfelelően.¹⁹

A rendkívüli kiszolgáltatók csak akkor oszthatják ki az Oltáriszentséget, amikor kevés rendes kiszolgáltató van jelen a templomban, áldozó viszont nagyon sok, vagy a rendes kiszolgáltatók akadályoztatva vannak. Nem szükséges, hogy a rendes kiszolgáltatók részt vegyenek azon a szentmisén.²⁰ Ez a hiteles magyarázat megerősíti, hogy a rendkívüli kiszolgáltató csak akkor szolgálthatja ki az Oltáriszentséget, ha nincs jelen elegendő klerikus, akik fizikailag és erkölcsileg képesek a szolgálat ellátására. Fizikailag képtelen valaki, ha nincs jelen a templomban az áldoztatás idején. Morálisan képtelenek, ha fizikailag jelen is vannak, de nincsenek kellőképpen felöltözve (alba, stóla), vagy annyira betegek, hogy ezt a szolgálatot nem tudják ellátni. Váratlan esetben maga a miséző pap alkalmi engedélyt adhat áldoztatásra. A feladat megfelel a névnek: „a szentáldozás rendkívüli kiszolgáltatója”, nem pedig a szentáldozás speciális kiszolgáltatója, vagy az Eucharisztia rendkívüli szolgálója, vagy az Eucharisztia speciális szolgálója; e nevek a jelentést jogtalanul és helytelenül kibővítik. Ha az áldoztatáshoz van elegendő felszentelt szolga, a rendkívüli szolgák nem vehetők igénybe. El kell vetni azon papok eljárását, akik az ünneplésen ugyan részt vesznek, de nem az áldoztatásban: azt a világiakra bízzák. A rendkívüli szolga akkor áldoztathat, amikor nincs pap vagy diakónus, amikor a pap öregség, gyengeség vagy más valódi ok miatt akadályozva van, vagy amikor az áldozók nagy száma miatt a mise nagyon elhúzódna. Rendkívüli áldoztató sose delegálhat mást, pl. az áldozó betegnek a szülőjét, házastársát vagy gyermekét. A megyés püspök újra mérlegelje az utóbbi években kialakult gyakorlatot, és azt megfelelően javítsa, vagy pontosabban határozza meg. Ahol valódi szükségből számos rendkívüli szolgának adnak megbízást, a megyés püspöknek sajátos normákat kell kiadnia, szem előtt tartva az egyházi hagyományt és a jogi normát.²¹

Ad hoc megbízás. A helyi ordinárius engedélyt adhat papoknak, hogy egyes esetekben megfelelő személyeket megbízzanak az

¹⁹ lásd 910. kán., 230. kán. 3. §.

²⁰ lásd. CodCom, interpretation, Feb. 20, 1987, AAS 80 (1988) 1373; *BCL Newsletter* 24 (1988) 104.

²¹ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 154–160.

áldoztatással szükség esetén.²² Ez a szükséghelyzet akkor áll fenn, amikor sok áldozó van, és nincs elegendő rendes kiszolgáltató, és a szentmise nagyon elhúzódna. Ezzel az engedéllyel a pap kijelölhet egy vagy több személyt, akik azon a szentmisén az áldoztatásnál segítenek. Az Úrfelmutatás előtt, ezek a kijelölt személyek az oltárhoz vonulnak, ahol a pap ezekkel a szavakkal bízza meg őket: „A mai napon ti osztjátok ki az Úr testét és vérét testvéreiteknek. Áldjon meg téged N. a mindenható Isten + az Atya, a Fiú, és a Szentlélek. Ámen.”

A kántor vagy zoltárénekes

Kívánatos, hogy legyen kántor, illetve karvezető, aki a nép énekét irányítja, vezeti. Sőt ahol nincs szkóla, a kántorra tartozik az ének vezetése, a nép pedig bekapcsolódik a neki kijelölt rész éneklésébe.

A zoltárénekesnek az a feladata, hogy előadja a zoltárt vagy más szentírási kantikumot, amelyet az olvasmányok közé iktattak be. Feladatának jó betöltéséhez szükséges, hogy járatos legyen a zoltáréneklés művészetében, a helyes kiejtés és előadás mesterségében.²³ Nagyon ajánlatos hogy a zoltárénekes tisztére minden egyes egyházi közösségben legyen olyan világi személy, aki ért a zoltározás módjához, jó a szövegkiejtése, valamint hogy legyen beszédkézsége is.²⁴

A kórus és a zenészek

A hívek körében saját liturgikus feladatot teljesít a szkóla, az énekkar. Szerepe az, hogy biztosítsa a számára kijelölt részeknek, a különböző műfajok szerinti éneklését, és hogy előmozdítsa a hívek tevékeny részvételét az éneklésben. Ami az éneklésre érvényes, áll megfelelő módosítással a zenészekre is, főleg pedig az orgonistára.²⁵

Kommentátor

A magyarázó (kommentátor) az a szolgálattevő, aki magyarázatokat ad és figyelmeztetésekkel szolgál a híveknek, hogy a mise menetébe betekintést nyerhessenek, és azt jobban megértsék. A magyarázó alaposan készítse elő a szöveget, amely mértéktartó és mindenki számára érhető legyen. Feladata végzésekor alkalmas helyen, a hívek előtt

²² lásd Congregation for the Discipline of the Sacraments - CSacr, instruction *Immensae caritatis* 2, 6; AAS 65 (1973) 264-71; Documents on the Liturgy 1963 – 1979: Conciliar, Papal and Curial Texts, Collegeville, MN: Liturgical Press, 1982 - DOL 2076, 2080.

²³ lásd RMÁR, 64, 67.

²⁴ lásd OLM, 56.

²⁵ lásd RMÁR, 63.

álljon, az ambóra azonban lehetőleg ne menjen fel.²⁶ Valóságos liturgikus szerepet tölt be a magyarázó, aki alkalmas helyről elmondja a híveknek az időszerű, világos, mértéktartó, előre pontosan elkészített, általában le is írt magyarázatokat és figyelmeztetéseket, amelyeket a miséző előzetesen jóváhagyott.²⁷

II. Prédikálás

A prédikálásra való felhatalmazás

A misén mondott homília – fontossága miatt – a papnak (sacerdoti: püspöknek és papnak) vagy a diakónusnak van fenntartva. Ami a prédikálás egyéb formáit illeti, ha sajátos körülmények között a szükség kívánja, vagy sajátos esetekben a hasznosság javallja, templomban vagy kápolnában misén kívül a jogi normáknak megfelelően világi keresztények is prédikálhatnak. Ehhez a megyés főpásztor adhat engedélyt, vagy alkalmilag a pap vagy diakónus.²⁸

Megtartva a 765. kán. előírását, a papok és a diakónusok a templom igazgatójának legalább vélelmezett beleegyezésével bárhol gyakorolható prédikálási felhatalmazással rendelkeznek, hacsak az illetékes ordinárius meg nem szorította vagy meg nem vonta ezt a felhatalmazást, vagy a részleges törvény nem kíván kifejezett engedélyt.²⁹ A 765. kánon kijelenti, hogy ahhoz, hogy valaki szerzetesek számára templomukban vagy kápolnájukban prédikáljon, a szabályzat szerint az illetékes előjáró engedélyre szükséges. Ha egy papot meghívnak misét celebrálni egy szerzetes közösségbe, akkor feltételezhető, hogy arra is engedélyt kapott, hogy prédikálhasson, hacsak az ellenkezője nem nyilvánvaló.

Ellentétben az 1917-es CIC 1337. kán. és 1341. kán. előírásával, amelyek szerint a nem az illető egyházmegyéhez tartozó papnak a prédikáláshoz az ordinárius engedélyére volt szükség, a jelen kánon abból indul ki, hogy a papoknak és a diakónusoknak bárhol gyakorolható prédikálási felhatalmazásuk van.³⁰ Ám ezt az illetékes ordinárius megszoríthatja, vagy megvonhatja, sőt a helyi jog (pl. a megyéspüspök előírása) külön engedélyhez kötheti. A templom igazgatója (plébános stb.) köteles felügyeletet gyakorolni a

²⁶ lásd RMÁR, 68a.

²⁷ lásd OLM, 57.

²⁸ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 161.

²⁹ lásd 764. kán.

³⁰ vö. LG 28.

prédikációs tevékenység felett, s a kánon szövege értelmében papnak és diakónusnak (de nem püspöknek³¹) adott esetben meg is tilthatja a templomában a prédikálást.

A püspöknek jogában áll bárhol, így a pápai jogú szerzetes-templomokban és kápolnáknak is hirdetni Isten igéjét, hacsak a helyi püspök egyes esetekben ezt kifejezetten nem ellenzi.³² Amennyiben a szentmisét püspök celebrálja, de más valaki prédikál, ehhez a püspök engedélyére van szükség.

A homília

A prédikáció formái közül kiemelkedik a homília, mely magának a liturgiának a része, és a papnak vagy a diakónusnak van fenntartva. Benne a liturgikus év folyamán ki kell fejteni a szent szövegből hitünk titkait és a keresztyén élet szabályait.³³ A törvény alól nem adható felmentés, mert a homília lényegéhez tartozik, hogy azt diakónus vagy pap mondja. A CIC kifejezetten is kimondja a felmentés tárgyával kapcsolatban azt az elvet, hogy nem adható felmentés az intézmények és jogcselekmények lényeges elemeit meghatározó törvények alól.³⁴ A homília: 1. a prédikálás egyik formája, 2. mely a liturgiának a része, 3. és papnak vagy diakónusnak van fenntartva. A homília tehát a prédikálás egyik formája, és pedig a liturgián való prédikálásé, melyet klerikus végez. A liturgián kívüli prédikálás nem nevezhető homíliának, és a liturgia keretében laikus által mondott beszéd sem, hanem buzdításnak, reflektálásnak, tanúságtételnek, stb. Ezen törvény alól a megyéspüspök sem adhat felmentést.³⁵ A nép jelenlétében bemutatott összes vasárnapi és kötelező ünnepi misében homíliát kell mondani. Ezt súlyos ok nélkül nem szabad elhagyni.³⁶

Egy pár példa a súlyos okra, amikor a homília elhagyható: a pap nem beszéli a közösség nyelvét; mikor a pap túl öreg, vagy beteg, hogy hatékonyan prédikáljon; mikor a közösségi szükségletek a prédikáció más formáját kérik. Homília mondása ajánlott hétköznapokon, főleg ha elegendő számban vannak jelen a hívek; különösen ajánlatos

³¹ vö. 763. kán.

³² lásd 763. kán.; lásd még 768–772. kk.

³³ lásd 767. kán. 1. §.

³⁴ lásd 86. kán.

³⁵ lásd. CodCom, interpretation, May 26, 1987, AAS 79 (1987) 1249; *BCL Newsletter* 24 (1988) 103.

³⁶ lásd 767. kán. 2. §.

adventben, nagyböjtben, temetések alkalmával, helyi ünnepek megtartásakor.³⁷ A plébánosnak vagy a templom igazgatójának feladata gondoskodni ezeknek az előírásoknak a jámbor megtartásáról.³⁸

Laikusok prédikálása

A püspöki konferenciák előírásai szerint és a 767. kán. 1. §-ának tiszteletben tartásával világiaknak is meg lehet engedni, hogy templomban prédikáljanak, ha bizonyos körülmények között a szükség úgy kívánja, vagy egyes esetekben hasznosnak tűnik. Az olyan *gyerekmiséken, amelyeken csak egy pár felnőtt vesz részt*, a plébános beleegyezésével, a felnőttek közül valaki szólhat a gyermekekhez az evangélium felolvasása után, különösen akkor, ha a papnak nehéz a gyermekek nyelvén beszélni, vagy gondolkodásukhoz alkalmazkodni.³⁹ Laikusok nem tarthatnak szentmisén homíliát, mert az a papnak és diakónusnak van fenntartva, de prédikálhatnak a liturgia keretében is, pl. igeliturgia tartásakor, a zsolozsma végzésekor, melyeket ők vezetnek. Az egyetemes törvény szerint, a laikusok prédikálását a püspöki konferenciának kell szabályozni. Ha nincs ilyen szabályzat, akkor az egyházmegye püspök az illetékes, hogy a laikusok prédikálására vonatkozóan szabályokat adjon.⁴⁰

III. Az Eucharisztia való részvétel

A hívek

Az igeliturgiának és az Eucharisztia liturgiájának bensőséges kapcsolata a szentmisében rá fogja bírni a híveket, hogy szent cselekményen már elejétől fogva jelen legyenek, továbbá, hogy figyelmesen vegyenek részt, és amennyire csak lehetséges, felkészülten hallgassák főként a már elsajátított mélyebb Szentírás-ismeret révén. Sőt, ezen felül felébreszti a vágyat a felolvasott szövegek liturgikus értelmének felfogására is, és az énekes válaszára.⁴¹

A krisztushívők a legnagyobb tiszteletet tanúsítsák a legszentebb Eucharisztia iránt, vegyenek részt tevékenyen a legfenségesebb áldozat ünneplésében, nagy áhítattal és gyakran vegyék magukhoz ezt a szentséget, és a legmélyebb imádattal tiszteljék; a lelkipásztorok az

³⁷ lásd 767. kán. 3. §.

³⁸ lásd 767. kán. 4. §.

³⁹ lásd *A Gyermekmisék Direktóriuma*, 24. [Directorium de Missis cum pueris, 1973] in *Bűnbocsánat és Oltáriszentség, Szertartáskönyv*, Bp. 1976, 380–394.

⁴⁰ lásd. 756. kán. 2. §; 772. kán. 1. §.

⁴¹ lásd OLM 48.

erről a szentségről szóló tanítás magyarázata során gondosan tanítsák meg a hívőket erre a kötelességükre.⁴² Egy testet alkossanak az Isten igéjének hallgatásában, a könyörgésekbe és énekekbe való bekapcsolódásban, s főleg az áldozat közös felajánlásában és az Úr asztaláról való közös részesedésben.⁴³ A megszentelő feladatban megvan a maguk része a krisztushívőnek is oly módon, hogy a maguk módján tevékenyen részt vesznek a liturgikus cselekményekben, különösen az Eucharishtiában.⁴⁴ Az Eucharisztia ünneplése során a diakónusoknak és a világiaknak nem szabad a könyörgéseket, különösen az eucharishti-kus imádságot mondani, vagy olyan cselekményeket végezni, amelyek a miséző papra tartoznak.⁴⁵

Jog az Eucharisztia vételéhez

Szentáldozáshoz szabad és kell bocsátani minden megkereszteltet, akit a jog el nem tilt.⁴⁶ A megkeresztelteknek joguk van a szentségekhez, melyeket a törvény előírásai szerint képesek felvenni. Az életkor, az értelem elégséges használata mellett, a törvény megköveteli a szentáldozáshoz járulótól, hogy legyen a kegyelem állapotában, ne legyen kiközösítés vagy tilalom büntetése alatt.

A nyilvános bűnösök eltiltása a szentáldozástól

A szentáldozáshoz ne engedjék a kiközösítetteket és az egyházi tilalommal sújtottakat a büntetés kiszabása vagy kinyilvánítása után, de ne engedjék oda azokat az egyéb személyeket sem, akik nyilvánvaló, súlyos bűnben makacsul kitartanak.⁴⁷

Nyilvános bűn az, amely közismert. Makacs kitartás ebben az állapotban nyilvánvaló, amikor a személy kitart ebben az állapotban, nem veszi figyelembe az Egyház tanítását, vagy egyházi előjárók figyelmeztetését. Akiket kiközösítettek, vagy tilalom alá helyeztek, azok el vannak tiltva a szentáldozástól és más szentségek felvételétől is. Az eltiltás a szentségektől nem érinti azok érvényességét, csupán felvételük, illetve kiszolgáltatásuk megengedettségét.⁴⁸

⁴² lásd 898. kán.

⁴³ lásd RMÁR, 62.

⁴⁴ lásd 835, kán. 4. §.

⁴⁵ lásd 907. kán.

⁴⁶ lásd 912. kán.

⁴⁷ lásd 915. kán.

⁴⁸ lásd 1331. kán. 1. §, 2.; 1332. kán.

Minden egyes esetben a szolgálattevőnek kell intézkednie, ahol botrány keletkezne, ha egy nyilvános bűnös szentáldozáshoz járulna. Mielőtt a szolgálattevő visszautasítaná, ellenőriznie kell, hogy a személy valóban súlyos bűn állapotában van-e, makacsul kitart-e abban, és ez az adott helyen közismert-e? Mivel egy alapvető jogról van szó, ezért, ha a fenti feltételek valamelyikének meglétéről kétely merülne fel, az egyházi törvény azt ajánlja, hogy annak a személynek a kívánságát kell figyelembe venni, aki szentáldozáshoz szeretne járulni. Például, egy bizonyos helyen egy katolikus orvos abortuszokat végző klinikán dolgozik, ahol nagy gyakorisággal abortuszokat hajtanak végre. Ez közismert, és a közösségben botrányt okoz. Még akkor is, ha az orvost nem közöstitték ki, megtiltható neki, hogy szentáldozáshoz járuljon a kánon alapján. Azonban nem megfelelő a kánon alkalmazása abban az esetben, ha valaki állást foglalt az abortusz törvényes bevezetése mellett, mivel kétes, hogy ez a politikai vélemény önmagában halálos bűn.

A keleti egyházakban, azokat, akik nem méltók az Eucharisztia nyilvános vételére, el kell tiltani.⁴⁹

Rendezetlen házasságban élők – belső fórum

A kánonjog nem beszél a belső fórum megoldásáról, mivel természetéből kifolyólag, a külső fórummal foglalkozik. A belső fórum a morálteológiának van fenntartva. Mivel azonban kapcsolódik a kánonjogi kérdéshez, nevezetesen a szentségek nyilvános vételéhez, szükséges, hogy beszéljünk róla.

Bizonyos alkalmakkor nagyon is fontos, hogy ha a szentségek kiszolgáltatója tisztázza azt a téves felfogást, amely szerint azok a személyek, akik polgárilag elváltak el vannak tiltva a szentségektől. Ez nem igaz. A polgárilag elváltak továbbra is kapcsolatban vannak az egyházzal, és szentségekhez is járulhatnak, feltéve, hogy nem kötöttek új házasságot. Ha új házasságot kötnek anélkül, hogy előző házasságuk semmisségét, létre nem jöttét az egyházi bíróság kimondta volna, vagy előző házasságukat az illetékes hatóság fel nem bontotta volna, elveszítették azt a jogukat, hogy szentáldozáshoz járulhassanak. De akkor is kötelezőek rájuk nézve az egyház törvényei, pl. a vasárnapi és ünnepnapiszentmisén való részvétel. Ez alkalmazható azokra a személyekre is, akik soha nem kötöttek egyházi házasságot,

⁴⁹ lásd CCEO, 712. kán.

de egy elvált személlyel él együtt, mielőtt az a személy az előző házasságát rendezte volna, és szabadállapotúvá vált volna.

Nem járulhatnak szentségekhez azok a személyek, akik rendezetlen házasságban élnek, mivel – II. János Pál pápa szerint – „Ugyanis ők maguk akadályozzák meg, hogy szentáldozásban részesülhessenek, mert állapotuk és életkörülményeik objektíven ellentmondanak annak a Krisztus és Egyháza közötti szeretetnek, amelyet az Eucharisztia jelez és megvalósít. Ha az ilyen embereket az Eucharisziához bocsátaná, az Egyháznak a házasság felbonthatatlanságáról szóló tanítására vonatkozóan tévedés és zavar támadna a hívőkben. A bűnbánat szentségében való kiengesztelődés – amely utat nyit az Eucharisziához – csak azoknak engedhető meg, akik bánkódván amiatt, hogy megsértették Krisztus hűségének és Szövetségének jelét (a felbonthatatlan házasságot), őszintén késznek mutatkoznak arra, hogy a továbbiakban olyan életet élnek, amely már nem ellenkezik a házasság felbonthatatlanságával. Ez azonban valójában azt követeli, hogy valahányszor a férfi és a nő súlyos okok – pl. a gyermekek nevelése – miatt nem tehet eleget a szétválás követelményének, „vállalják magukra azt a kötelezettséget, hogy teljes megtartóztatásban élnek, azaz tartózkodnak az olyan cselekedetektől, amelyek csak a házastársakat illetik meg”.⁵⁰

A rendezetlen házasságok megoldására az egyik járható út a külső fórum, nevezetesen a házasság bírósági úton való kivizsgálása, annak létre nem jöttének, semmiségének megállapítása és az új házasság érvényesítése. Bizonyos esetekben a külső fórum megoldás nem lehetséges, pl. a nem-katolikus fél visszautasítja a keresetlevél beadását, vagy a tanúk hiányoznak, esetleg visszautasítják a tanúskodást; mikor az egyházi bíróság negatív választ adott. Ezekben az esetekben a rendezetlen kapcsolatokban élő személyek felvehetik a szentségeket, ha megtartóztatják magukat a szexuális élettől, és a szentségek vétele nem okoz botrányt. Ezt „belső fórum”-i megoldásnak nevezzük: nem kezelik nyilvánosan, szigorúan lelkiismereti ügy. A személy maga is eljuthat ehhez a megoldáshoz, vagy gyóntatója segítségével. Tekintettel erre a lehetőségre nem ajánlatos a szentáldozás kiszolgáltatójának, hogy a 915. kánonra hivatkozva, elutasítja a szentáldozástól azokat a személyeket, akik rendezetlen házasságban élnek, hacsak nem biztos

⁵⁰ *Familiaris consortio*, Dec. 15, 1981, AAS 74 (1982)

abban, hogy ők az egyház tanítása elleni dacból cselekednek így, vagy ha ez nem okoz botrányt a közösségben.

A kegyelem állapota

Aki tudatában van súlyos bűnének, előzetes szentségi gyónás nélkül ne mutasson be szentmisét, és az Úr testét se vegye magához, kivéve, ha súlyos indok áll fenn, és a gyónási alkalom hiányzik; ebben az esetben ne feledkezzen meg arról, hogy köteles felindítani a tökéletes bánatot, mely magában foglalja a mielőbbi gyónás szándékát.⁵¹ *Az van tudatában súlyos bűnének*, aki biztos benne. Ha egy pap súlyos bűnt követett el, ne mutasson be szentmisét addig, ameddig nem végezte el a szentgyónását. Példa a súlyos okra, amikor nem hagyhatja el a szentmisét anélkül, hogy botrány ne származna belőle. A kánonban említett súlyos indok lehet pl. a halálveszély, de lehet a nyilvános becsületvesztés is, ha misézéstől vagy az áldozástól való tartózkodás ezzel járnak. A mielőbbi gyónás kb. egy héten belüli gyónást jelent, hacsak az előreláthatólag nem lehetetlen. *Hogy nincs lehetőség a gyónásra*, annak több oka is lehet. Nincs gyóntató a közelben, vagy csak nagy nehézségek árán juthatna el gyóntatójához.

Gyermekek és azok, akik értelmük használatára nem jutottak el

Ahhoz, hogy a legszentebb Eucharisziát gyermekeknek ki lehessen szolgáltatni, szükséges, hogy gondos felkészítésben részesüljenek, kellő ismerettel rendelkezzenek, és így képességük szerint felfogják Krisztus misztériumát, és az Úr testét hittel és áhitattal magukhoz vegyék. A halálveszélybe került gyermekeket akkor is meg lehet áldoztatni, ha meg tudják különböztetni Krisztus testét a közönséges ételtől, és az Oltáriszentséget tisztelettel tudják magukhoz venni.⁵² Elsősorban a szülőknek, valamint helyetteseiknek, továbbá a plébánosnak feladata gondoskodni arról, hogy az eszköz használatára eljutott gyermekek kellő előkészítést kapjanak és – szentségi gyónás után – mielőbb táplálkozzanak ezzel az isteni eledellel; a plébános feladata arra is ügyelni, nehogy olyan gyerekek járuljanak a szentáldozáshoz, akik értelmük használatára nem jutottak el, vagy akikről úgy ítéli, hogy nincsenek kellően felkészülve.⁵³

Az első gyónás. A törvény feltételezi, hogy a gyermek hét éves korában eljuttat esze használatára. Ettől a kortól kezdve a gyermekek

⁵¹ lásd 916. kán.

⁵² lásd 913. kán.

⁵³ lásd 914. kán.

felkészíthetők az első szentáldozásra, hogy „mielőbb táplálkozzanak ezzel a szentséggel”. A 914. kánon szerint a szentáldozást szentgyónásra való előkészületnek kell megelőznie, hogy ezáltal is megfelelőképpen felkészülhessenek. Ha azonban, a szülők úgy ítélik meg, hogy gyermekük nem képes az első gyónásra való kellő felkészülésre, az első szentáldozást ne tagadják meg tőle, azért sem mert feltételezhető, hogy az ilyen kisgyerek nincs a halálos bűn állapotában.

Halálveszélyben levő gyerekek megkaphatják a viaticumot, még akkor is, ha hiányzik a megfelelő ismeretük, és a szükséges előkészület az első szentáldozáshoz. Feltétel az, hogy meg tudja különböztetni Krisztus testét a közönséges eledeltől, és az Oltáriszentséget kellő tisztelettel tudja magához venni. Amikor a viaticumot szentmise keretében szolgáltatják ki, a liturgia szent jellege és a család áhítata segíti a gyermeket, hogy ezt a különbséget könnyebben meg tudja tenni. Lehet, hogy a gyermek nem tudná értelmileg megkülönböztetni Krisztus testét a mindennapi közönséges kenyértől, de a liturgikus cselekmény alatt bensőjében valamire ráérezne, intuitív módon.

Azon személyek számára, akik értelmük használatára nem jutottak el, az egyetemes törvény tartalmaz megoldásokat. Számukra egyes püspöki konferenciák és egyházmegyék dolgoztak ki útmutatásokat és programokat, amelyek figyelembevételével az ilyen személyeket is felkészíthetik a szentségek felvételére, beleértve az Eucharisziát is. Ahol ilyen helyi útmutatások hiányoznak, a kötelesség a plébánosokra és a szülőkre hárul, hogy azok a személyek is, akik értelmük teljes használatára nem jutottak el, megfelelőképpen felkészüljenek az első szentáldozásra képességeik szerint.⁵⁴

A keleti egyházakban a csecsemőket már a megkereszteléskor megáldoztatják, feltéve, hogy ez meg van engedve a liturgikus könyvekben minden egyes saját jogú egyház előírása szerint.⁵⁵

Áldozás előtti böjt

Aki a legszentebb Eucharisziát magához akarja venni, az áldozás előtt legalább egy órán keresztül tartózkodjék minden ételtől és italtól, ami alól kivételt jelent a víz és az orvosság.⁵⁶ Orvosság mindaz, amelyet gyógyítás céljából veszünk magunkhoz, vagy hogy megelőzzünk a betegségeket; vagy amelyet a közfelfogás szerint is orvosságnak

⁵⁴ lásd 777. kán. 4. §.

⁵⁵ lásd CCEC, 710 kán.

⁵⁶ lásd 919. kán. 1. §.

tartanak. Nem szükséges, hogy kerüljük azokat az orvosságokat, amelyek valamennyi alkoholt tartalmaznak, amennyiben azt valóban orvosságnak hívják. Más ételt és italt annak ellenére, hogy gyógyító hatása van, nem vehet magához az a személy, aki áldozni szeretne, hacsak nem idős vagy beteg.

Az idősek és azok, akik valamilyen betegségben szenvednek, valamint az őket gondozó személyek megáldozhatnak akkor is, ha előzőleg egy órán belül valamit magukhoz vettek.⁵⁷ Az időseket, betegeket és azokat, akik gondozzák őket, nem köti az áldozási bőjt. A kánonban említett helyzet a szentmisén kívüli áldoztatásról szól, mely családi házakban, vagy öregotthonokban történik. Az a személy, aki túl öreg, vagy beteg, és ezért nem tud elmenni a templomba, a böjti előírásokat sem kell megtartsa. Azok az öregek és idősek, akik még el tudnak menni a templomba, nem szükséges, hogy a böjtre vonatkozó előírásokat betartsák, főleg ha helyzetük úgy kívánja, hogy eledelt kell magukhoz venniük. Azok, akik gondozzák a betegeket és időseket, nem csak a gondozókat jelenti, akik fizikailag segítik őket, hanem a családot, barátokat, amennyiben lelki támaszt nyújtanak, azáltal, hogy látogatják a beteg és idős embereket.

Az a pap, aki ugyanazon a napon kétszer vagy háromszor mutatja be a szent Eucharisziát, a második vagy a harmadik misézés előtt valamit magához vehet akkor is, ha nincs közben egy óra idő.⁵⁸ A jelen kánon az előző törvénykezéssel ellentétben megengedi, hogy a főpásztor engedélye nélkül a pap valami szilárd eledelt magához vegyen, még akkor is, ha közben nincs egy óra idő.

A húsvéti parancs

A szent Eucharisziába való beavatása után minden hívő köteles legalább egy évben egyszer szentáldozáshoz járulni. Ezt a parancsot a húsvéti időben kell teljesíteni, hacsak megfelelő okból egy éven belül más időpontban nem tesznek neki eleget.⁵⁹ Mindazok kötelezve vannak a húsvéti parancs vagy kötelesség teljesítésére, akik már első szentáldozáshoz járultak. A húsvéti idő nálunk Virágvasárnaptól a Pünkösöd vasárnapjáig terjedő időszakot jelenti. Ez a parancs megfelelő ok miatt más alkalommal is teljesíthető, pl. az adott helyen nincs pap, aki szentmisét mutasson be, és áldoztasson. Akik súlyos

⁵⁷ lásd 919. kán. 3. §.

⁵⁸ lásd 919. kán. 2. §.

⁵⁹ lásd 920. kán.

bűnt követtek el, szintén kötelesek, hogy szentgyónásukat elvégezzék legalább egyszer egy évben.⁶⁰ A gyónási köteletség a súlyos bűnökre terjed ki. Akinek nincs súlyos bűne, jogilag nem köteles az évi gyónásra, bár ez ilyenkor is ajánlatos.⁶¹ Az évi gyónás időpontja nincs meghatározva, de mivel a húsvéti szentáldozás kötelessége fennáll, aki súlyos bűnben van, ebben az időben köteles gyónni.

Napi kétszeri áldozás

Aki a szent Eucharisziát már magához vette, ugyanazon a napon ismét megáldozhat, de csak olyan eucharisztikus ünneplés keretében, amelyen részt vesz. Még ha aznap áldozott és életveszélybe került, nagyon tanácsos, hogy ismét áldozzék.⁶² A napi kétszeri áldozás, annak megengedett, aki az Eucharisztia teljes ünneplésén részt vesz. Nem törvényes csak az áldoztatáskor bemenni és szentáldozáshoz járulni. Akik halálveszélyben vannak, felvehetik a viaticumot a szentmise keretében, vagy azon kívül, még akkor is, ha már aznap szentáldozáshoz járultak. Harmadik alkalommal is szentáldozáshoz járulni ugyanazon napon nem megengedett, kivétel annak a papnak az este, akinek három szentmisét kell bemutatnia.⁶³

IV. A koncelebrálás különböző formái

Hívek jelenlétében bemutatott szentmise

Néppel végzett misének nevezzük azt a szentmisét, amelyet a hívek bekapcsolásával mondanak. Illő, amennyire lehetséges, főleg vasárnap és parancsolt ünnepen énekelve és megfelelő segédlettel mutassák be, végezhető azonban ének nélkül és egyetlen segédkezővel is.⁶⁴

Koncelebrálás

Alkalmak a koncelebrálásra

Ajánlott a koncelebrálás a püspökszentelési, a papszentelési, a karácsonyi szentmisén, és a nagyhét liturgiáin. Annak ellenére, hogy ilyen alkalmakkor koncelebrálási lehetőség van, nem szükséges, hogy az ott levő papok mindegyike koncelebráljon. Az együttmisézés hatásosan fejezi ki a papságnak, az áldozatnak és Isten egész népének egységét. A liturgia ajánlja az együttmisézést, hacsak a hívek

⁶⁰ lásd 989. kán.

⁶¹ lásd 988. kán. 2. §.

⁶² lásd 917. kán.; 921. kán. 2. §.

⁶³ lásd CodCom, interpretation, June 26, 1984, AAS 76 (1984); *BCL Newsletter* 24 (1988) 103.

⁶⁴ lásd RMÁR, 77.

lelkipásztori ellátása mást nem igényel, vagy javasol (nagycsütörtöki esti szentmisén; zsinatok, püspöki összejövetelek és szinódusok miséin; apátmegáldás miséjében; konventmiséken és az egyes templomok, kápolnák főmiséin; azokon a miséken, amelyeket világi vagy szerzetespapok bármilyen összejövetelük alkalmából tartanak).⁶⁵

Az együttmisézés ajánlatos más alkalmakkor is. Hacsak a krisztushívők haszna mást nem kíván vagy javall, a papok koncelebrálhatják az Eucharisziát, mégis minden papnak megmarad a szabadsága arra, hogy az Eucharisziát egyénileg végezze, de nem akkor, amikor ugyan-abban a templomban koncelebráció folyik.⁶⁶ A koncelebrációval kapcsolatos fegyelem a zsinati rendelkezés⁶⁷ nyomán fokozatosan fejlődött ki. A jelen kánon elhárít minden korlátozást a koncelebráció gyakorlása útjából, módosítva ezzel a *Missale Romanum* (1969. IV. 6) általános rendelkezéseinek 153. pontját. Azokban az esetekben tehát, amikor eddig a koncelebráció megengedett volt, a CIC értelmében ajánlottá vált, de más esetekben is szabad koncelebrálni.

Általános előírások a koncelebrálásra

Ahol nagy számban vannak együtt papok, az illetékes előljáró megengedheti, hogy ugyanazon a napon többször is legyen együttmiszés, de egymás utáni időpontokban vagy más-más szent helyen.⁶⁸ Ha a szentmise elkezdődött, már senki sem kapcsolódhat be a koncelebrálásba.⁶⁹ Ez azt jelenti, hogy egyetlen pap sem állhat be a koncelebrálok sorába, ha már a szentmise elkezdődött, csak azért, hogy biztosítva legyen a díszlet. A szentmise a kereszttetéssel és köszöntéssel kezdődik, ezért nem fontos, hogy a koncelebrálok jelen legyenek a bevonuláskor.

Az együttmisézők a sekrestyében vagy más alkalmas helyen felöltik az egyéni misézésnél is használt szent ruhákat. Jogos okból azonban, például ha a koncelebrálok nagy száma miatt nincsen elég miseruha, el lehet hagyni a kazulát: csak stólat kell fölvenni az alba fölé. A főcelebráns azonban mindig vegyen kazulát is.⁷⁰

⁶⁵ lásd RMÁR, 153.

⁶⁶ lásd 902. kán.

⁶⁷ lásd SC 57.

⁶⁸ lásd RMÁR, 154.

⁶⁹ lásd RMÁR, 156.

⁷⁰ lásd RMÁR, 161.

A koncelebrálás előírásai

A püspökre tartozik, hogy az egyházzogi előírások szerint, az együttmisézés rendjét egyházmegyéjében megállapítsa, még az exempt szerzetesek templomában és félig nyilvános kápolnáiban is.⁷¹

A püspök szabályokat adhat ki, melyek a koncelebrációs miséket szabályozzák egyházmegyéjében. Ez alkalmazása és elismerése annak az általános jognak és kötelességnek, mely a püspököt illeti meg, aki egyházmegyéjében a liturgia fő vezetője.⁷² Az egyházmegyes püspöknek joga van arra is, hogy szabályozza az istentisztelet nyilvános gyakorlását egyházmegyéjében, azokat a liturgikus ünnepléseket, melyeken a krisztushívők részt vesznek.⁷³

Rítusközi koncelebrálás

A katolikus papoknak tilos az Eucharisziát a katolikus egyházzal teljes közösségben nem lévő egyházak vagy egyházi közösségek papjaival vagy szolgálattevőivel koncelebrálniuk.⁷⁴ Azonban az együttmisézés a különféle sajátjogú katolikus egyházhoz tartozó papok között lehetséges, a keleti eparcha engedélyével, figyelembe véve a liturgikus könyvek előírásait, megfelelő öltözetet viselve, melyet a sajátjogú egyháza ír elő.⁷⁵

Szentmise idős, beteg vagy vak misézővel

Ha a beteg vagy idős pap nem tud állni, végezheti ülve az eucharisztikus áldozatot a liturgikus törvények megtartásával, de nem a nép jelenlétében, hacsak a helyi ordinárius ezt meg nem engedi. A vak vagy más betegségben szenvedő pap megengedetten végzi az eucharisztikus áldozatot bármely jóváhagyott miseszöveg alkalmazásával, és adott esetben olyan más pap, diakónus vagy kellően képzett világi támogatásával, aki segít neki.⁷⁶

Nép jelenléte nélkül végzett szentmise

Ministráns vagy legalább egy hívő jelenléte nélkül csak jogos és ésszerű okból szabad misézni.⁷⁷ Természetéből kifolyólag a liturgikus cselekedetek közös ünnepléssel járnak együtt, és amikor csak

⁷¹ lásd RMÁR, 155.

⁷² lásd 838. kán. 1. §.

⁷³ lásd 678. kán. 1. §.

⁷⁴ lásd 908. kán.

⁷⁵ lásd CCEO, 701. kán.

⁷⁶ lásd 930. kán.

⁷⁷ lásd RMÁR, 211, 906. kán.

lehetséges a hívők legyenek jelen, és aktívan kapcsolódjanak be ebbe az ünneplésbe.⁷⁸ A kánon a zsinat megfogalmazását⁷⁹ követve hangsúlyozza a liturgikus ünneplés közösségi és hivatalos jellegét: Krisztus titokzatos teste, az Egyház adja meg a liturgikus cselekményekben az Atyának kijáró tiszteletet. Valamiképpen minden krisztushívő részese ezeknek a cselekményeknek még akkor is, ha fizikailag nincs jelen. A liturgia közösségi, az egész Egyházat átfogó jellege tehát nem csupán természetes közösségi vonatkozását (népes gyülekezet, tevékeny részvétel) jelenti.

A ministráns jelenléte nem szükséges, de rendes körülmények között legalább egy legyen jelen. Legalább egy hívő jó hogyha jelen van, aki válaszol a papnak, és képviseli a hívőket, akik közösségben ünneplik a szentségeket. Az egyedül misézéshez megfelelő okra van szükség, pl. ha egyetlen hívő sincs jelen, ha a pap beteg, vagy utazik. A pap kényelmessége, vagy az, hogy ez jobban megfelel neki, nem elegendő ok.⁸⁰

N. B. Nagycsütörtökön nép jelenléte nélkül végzett szentmise tilos.

V. A szentmise bemutatásának kellékei

A kenyér és a bor

Az eucharisztikus kenyérnek kovásztalannak, tisztán búzából készültnek és frissen sütöttnek, a romlás veszélyétől mentesnek kell lennie. Nem lehet tehát érvényes anyag a más gabonából sütött, avagy búzától különböző gabonával olyan mértékben kevert kenyér, amelyet a közbecslés nem tart búzakenyérnek. Súlyos visszaélés más anyagot (gyümölcsöt, cukrot, mézet) keverni az eucharisztikus kenyérbe. Megfelel a jel kívánalmainak, hogy az eucharisztikus kenyérnek a kenyértörésből eredő részecskéi a hívek áldoztatására szolgáljanak. Amikor azonban az áldozók száma nagy, általában jórészt olyan kis részecskéket használjanak, amelyek további megtörésre nem szorulnak. Az eucharisztikus bornak természetesnek, szőlőből készültnek, tisztának, romlatlannak, más anyagokkal nem kevertnek kell lennie. Komoly gondot fordítsunk arra, hogy a bor jó állapotban maradjon, ne savanyodjék. Tilos olyan bort használni, amelynek kétes

⁷⁸ lásd 837. kán. 2. §.

⁷⁹ lásd SC 26.

⁸⁰ lásd RMÁR, 209–231.

a hamisítatlansága és az eredete; a szentségek érvényességének feltételeiről az Egyháznak bizonyossággal kell rendelkeznie.⁸¹

Még végső szükség esetén is tilos az egyik anyagot a másik nélkül, vagy akár mindkettőt az Eucharisztia ünneplése nélkül átváltoztatni.⁸² Ha a pap a konszekráció után vagy az áldozás közben veszi észre, hogy a bor helyett víz volt a kehelyben, öntse ki a vizet egy edénybe, töltsön bort és vizet a kehelybe, és konszekrálja azt. Mondja el az Eucharisztia szerzése történetének azt a részét, amelyik a bor konszekrálására vonatkozik. Kenyeret nem köteles újból konszekrálnia.⁸³ A pap nem konszekrálhat újból bort vagy kenyeret, ha úgy látja, hogy, amit először konszekrált, az nem lesz elég a hívek szentáldozásakor.

A kenyérnek csakis búzából valónak és frissen készültnek kell lennie, hogy a romlás semmi veszélye sem álljon fenn.⁸⁴ Az érvényességhez a kenyeret tiszta búzalisztból kell készíteni. Ha valamilyen más anyagot is hozzátettek, akkor a kenyér már nem tekinthető tiszta búzalisztból készült kenyérnek, az általános felfogás szerint.⁸⁵ Ha a kenyér annyira megromlott, hogy már nem tekinthető kenyérnek, akkor érvénytelen anyag. A megítélése, hogy a kenyér érvényes anyag-e az Eucharisziához, az annak összetételétől függ, és nem a megjelenésétől. Ha az emberek közös ítélete alapján elmondható, hogy az a kenyér búzalisztból készült, akkor érvényes anyag, még akkor is, ha más anyagokat is tettek hozzá. Azonban nem megengedett más anyagokat használni, mint a liszt és a víz.

Az Eucharisztia ünneplése során a pap a latin egyház régi hagyománya szerint kovásztalan kenyeret használjon, bárhol mutatja is be az áldozatot.⁸⁶ A jel szempontja megköveteli, hogy az eucharisztikus lakoma anyaga valóban mint eledel álljon előttünk. Kívánatos ezért, hogy az eucharisztikus kenyér, jóllehet kovásztalanul és hagyományos formában, oly módon készüljön, hogy a közösségi misében a pap valóban több részre törhesse, és a partikulákkal a

⁸¹ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 48–50.

⁸² lásd 927. kán.

⁸³ lásd RMÁR, 286.

⁸⁴ lásd 924. kán. 2. §.

⁸⁵ lásd CSacr, instruction, Mar. 26, 1929, AAS 21 (1929) 631; Canon Law Digest - CLD 1:355.

⁸⁶ lásd 926. kán.

híveknek legalább egy részét megáldoztathassa. A kisostyák használatát ez nem zárja ki, hiszen azok alkalmazását az áldozók száma, vagy más pasztorális okok megkívánják. A kenyértörés mozzanata azonban hatásos és fontos jel marad – az apostoli korban egyszerűen kenyértörésnek nevezték az Eucharisziát –, nagyon szépen tárja elénk az egy kenyérben részesülők egységét és szeretetét, mivel az egy kenyeret testvérek között osztják szét.⁸⁷ Mindezek a követelmények, csak a megengedettséget érintik. A kovásztalan kenyeret több keleti egyházban használják.

A *bornak* a szőlő terméséből készült, természetes és nem romlott bornak kell lennie.⁸⁸ Az a bor, ami nem szőlőből, hanem valami más gyümölcsből készült, nem érvényes anyag, ugyanígy az sem, amelyhez valamilyen kémiai anyagokat, színesítőket, vagy vizet öntöttek, kisebb vagy nagyobb mértékben.⁸⁹ Az ismérv, hogy mi a természetes bor, az emberek közös kiértékelése alapján dől el. A bornak természetes anyagokból, a szőlő mustjából készültnek kell lennie. A bor akkor romlott, amikor az emberek közös megítélése alapján, már nem tartják bornak. Vigyázni kell arra, hogy a bor ne ecetesedjen meg.⁹⁰ Amennyiben megecetesedik, és inkább nevezhető ecetnek mint bornak, akkor már érvénytelen anyaggá válik. Ha más anyagokat adnak hozzá a borhoz, még ha vizet is, érvénytelen anyaggá válik.

A legszentebb eucharisztikus áldozatot kenyérrel és olyan borral kell végezni, *melyhez kevés vizet kevernek*.⁹¹ A víznek a borhoz való rituális keverése a diakónus vagy a miséző által, az adományok előkészítésekor a megengedettséget érinti. Ezt a fő kehelynél kell elvégezni, azért, hogy az egy kehely szimbóluma még jobban kifejezésre jusson. A többi kehely is legyen az oltáron, benne a borral.⁹²

Alkoholizmussal küszködő papok, akik nem fogyaszthatnak bort, bemártással áldozhatnak, amikor koncelebrálnak, vagy amikor egyedül miséznek, szintén csak bemártással áldozzanak, és egy más

⁸⁷ lásd RMÁR, 283.

⁸⁸ lásd 924. kán. 3.§; RMÁR, 284.

⁸⁹ lásd CSacr, instruction, Mar. 25, 1929, AAS 21 (1929) 631; CLD 1:355.

⁹⁰ lásd RMÁR, 285.

⁹¹ lásd 924. kán. 1. §.

⁹² lásd *Redemptionis Sacramentum* 106.

jelenlevő személy vegye magához a konsekrált bort.⁹³ Azok, akik koncelebrálnak, és csak bemártással áldoznak, semmilyen engedélyre nincs szükségük. Amikor nem koncelebrálnak, hanem egyedül mutatják be a szentmisét, az ordinárius engedélyét kell megszerezniük, hogy csak bemártással áldozhassanak.⁹⁴ Azok, akik azt szeretnék, hogy csak mustot használjanak, amikor szentmisét mutatnak be, vagy csak a konsekrált kenyeret vegyék magukhoz, amikor koncelebrálnak, ezt a kegyet kérniük kell. Az alapelv ugyanis az, hogy „a szentmisét bemutató összes pap köteles két szín alatt áldozni”.⁹⁵ A Szentszék gyakorlata szerint a kérést a pap az előljárójához kell elküldje. A kéréshez csatolni kell az orvosi vizsgálat eredményét, amelyben fel kell tüntetni, hogy az illető személy szervezetébe a legkisebb mennyiségű alkohol sem kerülhet be.⁹⁶

Két szín alatti áldozás

Az eucharisztikus jel teljességének értelmében a világi hívek is két szín alatt járulnak áldozáshoz, a liturgikus könyvekben előadott esetekben; ezt megfelelő katekézisnek kell megelőznie és kísérnie, főleg a trentói zsinaton meghatározott dogmatikai elveket illetően. Kellően mérlegelni kell a körülményeket, és ez főleg a megyés püspök feladata. A püspöki konferenciák adjanak ki átfogó rendelkezéseket. Ne áldoztassanak a kehelyből ott, ahol az áldozók nagy száma megnehezíti a szükséges bor mennyiségének felbecsülését, ahol nehéz elrendezni a kehelyhez járulást, ahol a szükséges bormennyiség eredete és minősége nehezen ellenőrizhető, ahol nincs megfelelő számú, jól felkészített kiszolgáltató, ahol a hívek jelentékeny része kitartóan nem hajlandó a kehelyhez járulni, tehát valamiképpen meghiúsul az egység jele. Krisztus vérének kiskanállal vagy szívócsővel való vételét a püspöki kar kizárhatja a lehetőségek közül; a bemártással történő áldoztatás lehetősége mindig fennáll, és ehhez nem túlságosan vékony vagy kicsi ostyát kell használni. Nem szabad magának az áldozónak az ostyát a kehelybe bemártania, vagy a bemártott ostyát a kezébe kapnia; sem nem szabad az áldozotónak a kehelybe nem konsekrált ostyát vagy (anyagánál fogva) nem is

⁹³ lásd Congregation for the Doctrine of the Faith - CDF, letter, Sept. 12, 1983; CLD 11: 208–09.

⁹⁴ lásd CDF, response, Oct. 29, 1982, AAS 74 (1982) 1298; CLD 10:158.

⁹⁵ lásd *Redemptionis Sacramentum* 105.

⁹⁶ lásd CDF, letter, Sept. 12, 1983, CLD 11:208–10.

konzekrálható kenyeret mártania, hogy azzal áldoztasson. Ha a koncelebrálóknak és az áldozóknak nem elég egyetlen kehely, szabad többet használni; kifejező, ha egyik közülük a többinél nagyobb. Azt azonban kerülni kell, hogy Krisztus vérét konzekrálás után öntsék egyik edényből a másikba. Ne használjanak kagylóhéjat, és általában olyan edényt, amely a normáknak teljesen nem felel meg.⁹⁷

A jel szempontja szerint kifejezőbb formája a szentáldozásnak, ha az két szín alatt történik. Ilyenkor ugyanis világosabb, mit akar jelezni az eucharisztikus lakoma; világosabban kifejezésre jut az az isteni akarat is, amely az új és örök szövetséget az Úr vérével szentesítette, és jobban felismerhető az a kapcsolat, amely az eucharisztikus lakoma és az Atya országában reánk váró eszkatológikus lakoma között áll fenn.⁹⁸

Négy különböző módja van a konzekrált bor kiosztásának: 1) az áldozó a kehelyből iszik; 2) az áldoztatás bemártással történik; 3) a szent vért szívószállal veszi magához; 4) a konzekrált bort kiskanállal adják be.⁹⁹ A legáltalánosabb és a legajánlottabb a kehelyből való áldozás és a bemártással történő áldoztatás.¹⁰⁰ Azokat az alkalmakat, amikor mindkét szín alatt lehet szentáldozáshoz járulni, az egyetemes és a részleges jog szabályozza.¹⁰¹ A püspöki konferenciára tartozik meghatározni azt, hogy az ordináriusok milyen alkalmakkor és feltételek mellett engedhetik meg a két szín alatti áldozást, olyan alkalmakkor, amelyek különös jelentőséggel bírnak a közösség lelki életében. Egyes egyházmegyékben az ordinárius megengedheti a két szín alatti áldozást minden szentmisén a következő kivételekkel: 1) szentmiséken, amelyek nagy számban vesznek részt és nagyon sok áldozó (pl. stadionban); 2) azokon a szentmiséken, amelyek az áldozók nagy száma miatt a két szín alatti áldozás nem megfelelő rendben és kellő tisztelettel történne; 3) azokon a szentmiséken, amelyek a résztvevők ismeretlenek, és nehéz lenne eldönteni, hogy akik szentáldozáshoz járulnak kellőképpen fel vannak-e készítve.

⁹⁷ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 100–107.

⁹⁸ lásd RMÁR, 240.

⁹⁹ lásd RMÁR 244–251.

¹⁰⁰ lásd Isteniszteleti Szent Kongregáció, Instrukció, *Sacramentali Communione*, n. 6, June 29, 1970, AAS 62 (1970) 664–666; DOL 2115.

¹⁰¹ lásd RMÁR, 242.

Szentáldozás csak a konsekrált borral

A szentáldozást csak a kenyér színe alatt szolgáltatassák ki, vagy a liturgikus törvények szerint mindkét szín alatt; szükség esetén pedig egyedül a bor színe alatt is.¹⁰² A szükség esete áll fenn, amikor a személy képtelen magához venni a konsekrált ostyát, valamilyen orvosi beavatkozás vagy betegség miatt. Ugyanilyen megítélés alá esik az a szükséghelyzet is, amikor nincs elegendő konsekrált ostya, és egyesek nem tudnának szentáldozáshoz járulni.

Kézbe történő áldoztatás

A püspöki konferencia elrendelheti, hogy területükön megengedett a konsekrált ostyának a hívő tenyerébe való helyezése, feltéve, hogy nem áll fenn a tiszteletlenség veszélye, vagy valamilyen téves vélemény az Oltáriszentségről. A romániai püspöki konferencia úgy határozott, hogy a kézbe történő áldozást még nem engedélyezi.

A szentmisén használt nyelv

Az Eucharisztia ünneplését latinul vagy más nyelven kell végezni, feltéve, hogy a liturgikus szövegeket törvényesen jóváhagyták.¹⁰³ Latin nyelven végzett szentmisének hivatalos szövege a 2002-ben kiadott Misekönyv. Magyar nyelven a Szentszék től jóváhagyott könyveket kell használni, pontosabban a VI. Pál által 1975-ben kiadott Római Misekönyv magyar fordítását. Igen súlyos visszaélésnek minősül az egyház által jóváhagyott eucharisztikus imákat megváltoztatni, vagy más, magánszemélyektől származót bevezetni.¹⁰⁴ *A trienti rítusú* szentmiséknél az 1962-ben kiadott *Missale Romanum*-ot csak az egyházmegyei püspök vagy az *Ecclesia Dei* pápai bizottság jóváhagyásával lehet használni.¹⁰⁵

Jel beszéd használható a süket-némák által és a süket-némáknak tartott liturgiában, valahányszor úgy ítélik meg, hogy ez pasztorális szempontból megfelelő.¹⁰⁶

¹⁰² lásd 925. kán.

¹⁰³ lásd 928. kán.

¹⁰⁴ lásd SC SacCult, Instr., *Inaestimabile donum*, 1980. IV. 3: AAS 72, 1980, 331–343.

¹⁰⁵ ld John Paul II, apostolic letter, Mar. 27, 1988, AAS 80 (1988) 1495–98, *Origins* 18 (1988) 149; and Pontifical Commission *Ecclesia Dei*, letter, *Origins* 21 (1991) 144–145.

¹⁰⁶ lásd Consilium for the Implementation of the Constitution on the Liturgy, reply, Dec. 10, 1965, CLD 6:552.

Az Eucharisztikus ima

Csak azokat az imákat szabad használni, amelyek a Római Misekönyvben benne vannak, vagy amelyeket az Apostoli Szentszék jóváhagyott. Nem lehet eltérni, hogy egyes papok jogot formálnak arra, hogy Eucharisztikus imákat állítsanak össze, vagy az Egyháztól jóváhagyott kánonszövegeket megváltoztassák, vagy magánszemélyektől összeállított szövegeket vezessenek be. Az Eucharisztikus ima természeténél fogva az egész ünneplés csúcspontja, és elmondása a felszentelt pap sajátos feladata. Visszaélés tehát az, hogy egyes részeit diakónus, világi szolga, egyes személy vagy valamennyi hívő mondja. Teljes egészében egyedül a pap(ok)nak kell mondania(uk). Amíg a miséző pap az Eucharisztikus imát mondja, nem végezhető más ima vagy ének. Mégis a nép tevékenyen, és nem csupán passzívan van jelen: a paphoz csatlakozik hittel és csendben, sőt az Eucharisztikus ima során meghatározott válaszokkal (a prefáció bevezetése, a Sanctus, az átváltoztatás utáni felkiáltás, az ámen a befejező doxológia végén) és esetleg a püspöki kar által megszabott és a Szentszéktől elfogadott egyéb felkiáltásokkal. Egyes helyeken az a visszaélés kapott lábra, hogy a pap az ostyát konsekráláskor töri meg; ez a visszaélés ellenkezik az Egyház hagyományával, és sürgősen meg kell szüntetni. A pápa és a megyés püspök nevének említését nem szabad elhagyni; ősi hagyomány szerint ebben az egyházi közösség jut kifejezésre.¹⁰⁷

A liturgikus ruha

A misekönyv általános rendelkezéseiből olvashatjuk a ruhák színére, különféleségére, az albára, a kazulára, a dalmatikára vonatkozó pontokat. A főcelebránsnak mindig kazulát kell viselnie; a koncebrálók viselhetnek csak stólát, vagy (a celebrálás színétől eltérően) fehér kazulát. Elvetendő visszaélés az, hogy a miséző pap nem viseli a szent ruhákat, vagy csak stólát vesz fel a csuklyára, a szerzetesi habitusra vagy a polgári öltözetre; az ordináriusoknak legyen gondja az ilyen visszaélések mihamarabbi megszüntetésére. Nagyobb ünnepeken szabad az előírt szintől eltérő ünnepi ruhákat is viselni; ez az engedély a régről maradt egyházi örökségre vonatkozik, de nem terjed ki újításokra, amelyek egyéni hajlamokhoz igazodnak. Ünnepeken lehet viselni arany vagy ezüstszínű ruhákat, de nem a lila

¹⁰⁷ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 51–56.

vagy fekete helyett. A liturgikus ünneplésekben az öltözet is juttassa kifejezésre az egyházi közösség hierarchikus összetételét; a papok tehát vagy koncelebráljanak, vagy reverendában és karingben legyenek; általában külsejük ne világi híveknek tüntesse fel őket.¹⁰⁸

Bármely rangú szolgálattevőnek közös szent ruhája az alba, amelyet derékban cingulus szorít össze, hacsak nem úgy szabták, hogy öv nélkül is a testhez simul. Ha az alba nem takarja megfelelően a nyak körüli részt, vállkendőt kell venni az alba alá. Ha miseruhát, vagy dalmatikát kell fölvenni, vagy pedig ha a stóla a miseruhát vagy a dalmatikát helyettesíti, az alba nem helyettesíthető karinggel.¹⁰⁹

Egyes országokban az alba használható a koncelebrálásnál, különböző csoportoknak bemutatott szentmisén, azokon az ünnepléseken, amelyek a szent helyeken kívül történnek, és más hasonló esetekben, ahol az emberek ezt jónak látják. A stóla, amelyet az alba fölött hordunk, a liturgikus időnek megfelelő színű kell legyen.¹¹⁰

Áldoztatásnál az Eucharisztia különleges kiszolgáltatójának olyan ruhát kell viselnie, amely elfogadott, vagy amelyet az ordinárius jóváhagyott. A templomon kívüli áldoztatásnál is a kiszolgáltató öltözeke az adott körülmények között megfelelő kell, hogy legyen.¹¹¹

VI. A szentmise bemutatásának gyakorisága

Binálás-trinálás

Azoknak az eseteknek a kivételével, amelyekben a jog szerint szabad az Eucharisztiaát ugyanazon a napon többször is végezni vagy koncelebrálni, a papnak nem szabad naponta egynél többször miséznie.¹¹² Különleges okokból, akár szertartás, akár az ünnep jelentősége miatt, megvan a felhatalmazás a többszöri misézésre, illetve együttmisézésre ugyanazon a napon a következő alkalmakkor: 1) aki Nagycsütörtökön a krizmaszentelési misét végezte vagy azon koncelebrált, az az esti szentmisét is végezheti, illetve azon koncelebrálhat; 2) aki Húsvét éjjelén misézett vagy koncelebrált, az húsvét napján is misézhet, illetve koncelebrálhat; 3) Karácsonykor minden pap három

¹⁰⁸ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 121–128.

¹⁰⁹ lásd RMÁR, 298; 299–310.

¹¹⁰ lásd Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció, decree, June 14, 1976, *Notitiae* 12 (1976) 312-13; CLD 8:528.

¹¹¹ lásd Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 20, in *Bűnbocsánat és Oltáriszentség, Szertartáskönyv, Kézirat gyanánt közreadja a Magyar Katolikus Kar, Budapest 1976, 221–233.*

¹¹² lásd 905. kán. 1. §.

misét mondhat, vagy három misén koncelebrálhat, föltéve, ha az egyes miséket a maguk idejében mondják; 4) aki zsinaton, lelkipásztori látogatáson vagy papi összejövetelen saját püspökével vagy annak delegátusával koncelebrál, az misézhet a hívek számára is. Ugyan ez áll, ha a vonatkozó előírások megtartásával szerzetesek koncelebrálnak ordináriusukkal vagy annak delegátusával.¹¹³

Papok, akik engedélyt kaptak arra, hogy vasárnap és ünnepnap három szentmisét mutathatnak be, figyelembe kell venniük a karácsonyi misékre vonatkozó előírásokat, vagyis azt, hogy a szentmisék a nap megfelelő időszakában legyenek. A karácsonyi szentmiséken kapott adományokat a pap megtarthatja magának.

Paphiány esetén a helyi ordinárius megengedheti, hogy a papok megfelelő okból naponta kétszer, sőt ha a lelkipásztori szükség úgy kívánja, vasárnap és kötelező ünnepen háromszor is misézzenek.¹¹⁴

Az általános alapelv az, hogy naponta egynél többször misézni nem szabad. Kivételt képeznek a jogban megengedett alkalmak. Karácsonykor és halottak napján régtől fogva szabad a papoknak háromszor misézniük. Az egy napon kétszeri misézést (binálást) az ordinárius akkor engedheti meg, ha paphiány áll fenn, és megfelelő ok indokolja a kétszeri misézést. Ez a megfelelő ok lehet pl. temetési mise mondása is.¹¹⁵ A háromszori misézést (trinálást) az ordinárius csak vasárnap és kötelező ünnepen engedheti meg paphiány esetén, ha a lelkipásztori szükséglet megkívánja. A lelkipásztori szükség súlyosabb feltétel, mint a „megfelelő ok”. Ilyen szükség pl. ha a hívők más-ként nem tudnának eleget tenni vasárnapi kötelességüknek. A hívek kényelmessége nem elegendő ok, hacsak nagy részük nem tudja vasárnapi kötelezettségének eleget tenni. Ám háromnál többszöri misézésre a CIC semmiféle okot nem tart elfogadhatónak. És ezt megerősíti a szentmisével kapcsolatosan kiadott 2004-es Rendelkezések is, amikor hangsúlyozza, hogy „a misék számát ne növeljék a jog szabályainak ellenére...”¹¹⁶ Ha egyes hívő közösségeknek emiatt nélkülözniük kell a vasárnapi szentmisét, a vasárnapot katolikus vagy nem katolikus rítusú pap, vagy nem pap vezetésével megtartott más

¹¹³ lásd RMÁR, 158; lásd még 76.

¹¹⁴ lásd 905. kán. 2. §.

¹¹⁵ vö. Códigio EUNSA 555.

¹¹⁶ RS 116.

istentisztelettel szentelhetik meg.¹¹⁷ Amennyiben katolikus szentmise hiányában vagy hivatalosan, illetve barátságból vagy a megismerés szándékával a katolikus hívők nem egyesült keleti keresztények szent liturgiáján (mise) vesznek részt, ezzel eleget tesznek kötelességüknek.¹¹⁸

A Szentszék visszatartja a papokat attól, hogy több szentmisét mutassanak be, mint amennyi szükséges, mert a „pasztorális hatékonyság gyengül” a több mise által, ugyanígy a hívek részvétele egy szétszóródott, megosztott közösségben szintén gyengül, és a munkától agyonhajszolt pap hatékonysága is csökken.¹¹⁹ Amikor a binálást, trinálást számoljuk megemlíthetjük, hogy az előesti szentmise, amelyet szombat este végzünk, az szombati szentmisének számít és nem vasárnapinak. Ha a lelkipásztori szükséglet úgy kívánja, hogy egy papnak állandó jelleggel, több mint három szentmisét kell bemutatnia, akkor az egyházmegye püspök a Szentszéktől kérheti ezt a kegyet.¹²⁰ Senki sem feltételezheti, hogy a 905. kán. alapján túllépheti a megengedett misék számát, és az ordinárius sem adhat engedélyt erre szóban.¹²¹

Az Eucharisztia ünneplésének ideje

Az Eucharisztia bármely napon és órában ünnepelhető és kiosztható, kivéve amikor ez a liturgikus szabályok szerint tilos.¹²²

Elővételezett mise a parancsolt vasárnap vagy ünnepnap előtt egy nappal, csak este tartható.¹²³ Az elővételezett mise nem kezdődhet korábban, mint délután 4 óra.¹²⁴

A nagyhét folyamán más szabályok is vannak az Eucharisztia ünnepelésére vonatkozóan:

1) Az esti órákban – megfelelő időpontban mutatjuk be az *utolsó vacsora miséjét*. Az Egyház ősi hagyománya szerint ezen a napon tilos minden magánmise. Azok a papok, akik a krizmaszentelési

¹¹⁷ lásd 1248. kán.

¹¹⁸ lásd SecrChristUnit, Directorium, *Ad totam Ecclesiam*, 1967. V. 14, 47.

¹¹⁹ lásd Szent Rítuskongregáció: *Eukaristicum mysterium*, instrukció 26, 1967. május 25., AAS 59 (1967) 539; CLD 6:533.

¹²⁰ lásd *Communicationes* 15 (1983) 192.

¹²¹ lásd CCLA, 583.

¹²² lásd 931. kán.

¹²³ lásd 1248. kán. 1. §.

¹²⁴ lásd Pius XII, apostolic constitution *Christus Dominus*, n. VI, Jan. 6, 1953, AAS 45 (1953) 14; CLD 4: 275–276.

misében koncelebráltak, vagy a hívek érdekében engedélyezett misét bemutatnak, az esti misében újból koncelebrálhatnak. Ahol pedig a lelkipásztori érdekek úgy követelik, az illetékes főpásztor másik esti misét is engedélyezhet a templomokban, nyilvános, vagy félig nyilvános kápolnában. Sőt valóban komoly szükség esetén reggeli időpontban is engedélyezhet misét azoknak a híveknek, akik az esti misén semmiképpen nem tudnak részt venni. Vigyázni kell azonban, hogy ezeket a miséket ne magánérdekből végezzék és az esti főmise ezek miatt kárt ne szenvedjen. A hívek csak mise közben áldozhatnak, a betegek azonban a nap bármely órájában.¹²⁵

2) *Nagyénteken* a délutáni órákban – hacsak a lelkipásztori megfontolások későbbi időpontot nem kívánnak – három órakeretben ünnepeljük meg Urunk szenvedésének emlékeztétét. Ezen a napon csak Urunk szenvedésének megünneplése keretében van áldoztatás. Azoknak a betegeknek azonban, akik nem tudnak részt venni a szertartáson, a nap bármelyik órájában el lehet vinni a Szentséget.¹²⁶

3) *A húsvéti vigília* egész szertartását éjjel végezzük, úgyhogy egyrészt nem kezdjük el az éj beállta előtt, másrészt be kell fejeznünk húsvétvasárnap hajnala előtt. A szent asztal megfosztva áll, a szent áldozatot nem mutatják be mindaddig, míg csak az ünnepi vigília, vagyis a feltámadás éjszakai virrasztva várásának liturgiája be nem fejeződik. A szentáldozás ezen a napon csak mint szent útravaló szolgáltatható ki.¹²⁷

Az Eucharisztia ünneplésének helye

Az Eucharisztia ünneplését szent helyen végezzék, hacsak egyes esetekben a szükség mást nem kíván; ilyenkor az ünneplésnek illő helyen kell történnie.¹²⁸ Noha a 1205. kán. szerint a templomon kívül a temető is szent hely, a jelen kánon nem vonatkoztatható a temetőben való misézésre, hiszen a temetőnek nem ez a célja.¹²⁹ A szent helyen kívüli misézést a jelen kánon némileg megkönnyíti, mivel nem köti külön ordináriusi engedélyhez. Azonban az ordináriusnak továbbra is jogában áll dönteni arról, hogy mikor áll fenn olyan szükséghelyzet, amikor az ilyen helyen való misézést megengedheti. Ezután is szem

¹²⁵ lásd *Római Misekönyv*, Esti mise az utolsó vacsora emlékére.

¹²⁶ lásd *Római Misekönyv*, Urunk szenvedésének ünneplése 3.

¹²⁷ lásd *Római Misekönyv*, Húsvéti vigília.

¹²⁸ lásd 932. kán. 1. §.

¹²⁹ lásd 1205. kán., vö. 1240. kán.

előtt kell tartani a SC Cult 1970. szeptember 5-én kiadott *Liturgicae instaurationes* kezdetű utasításának 9. pontját.¹³⁰ Az egyes eset nemcsak egyetlen alkalmat foglal magába, hanem azt is, ha egy papnak gyakran kell a misét szent helyen kívül bemutatnia. A szükséghelyzet magába foglalja a betegséget, előrehaladott kort, nagy távolságot a templomtól, vagy pasztorális előnyöket, mint gyerekeknek, vagy más csoportoknak bemutatott szentmise. A pap maga eldöntheti, hogy a hely megfelelő vagy sem a szentmise bemutatására, hacsak a részleges jog nem rendelkezik erről.

Az eucharisztikus áldozatot felszentelt vagy megáldott oltáron kell végezni; szent helyen kívül alkalmazható megfelelő asztal, de mindig terítővel és korporáléval.¹³¹ Az oltár alá ne helyezzenek holttestet; ha ez mégis megtörténik, az oltáron nem szabad misézni.¹³²

Megfelelő okból a helyi ordinárius kifejezett engedélyével a papnak szabad az Eucharisziát a katolikus egyházzal teljes közösségben nem levő más egyház vagy egyházi közösség templomában – azaz: *nem katolikus templomban* – végeznie a botrány elkerülésével.¹³³ A helyi ordinárius engedélye nem szükséges, mikor a szentmisét egy felekezeti közti kápolnában mutatják be, amely kórházakban, börtönökben, katonai bázisokon van, mivel a kánon azon felekezetek templomaira vonatkozik, akik nincsenek teljes közösségben a Katolikus Egyházzal, úgymint a protestánsok, vagy ortodoxok.

Ha a templom igazgatója nem ismeri a misézni óhajtó papot, engedje misézni, amennyiben rendelkezik az ordináriusának vagy előljárójának egy évnél nem régebben kelt ajánlólevelével, vagy józanul feltételezhető, hogy a misézéstől nincs eltiltva.¹³⁴ Az itt említett ajánlólevél neve nálunk a papi igazolvány (celebret). A celebret egy a helyi ordonárius, vagy szerzetesi előljáró által kiállított levél, mely bizonyítja, hogy a pap bemutathatja a szentmisét azokon a helyeken, ahol az ő személye ismeretlen. A celebret nem feltétlenül szükséges; a templom igazgatója megengedheti az oda látogató papnak a misézést, ha semmi okot nem talál, amiért ezt megtiltaná. Az idegen misézők nevének és egyházmegyéjének bejegyzésére szolgáló

¹³⁰ lásd AAS 62, 1970, 701.

¹³¹ lásd 932. kán. 2. §.

¹³² lásd 1239. kán. 2. §.

¹³³ lásd 933. kán.

¹³⁴ lásd 903. kán.

vendégkönyvet az egyetemes jog már nem írja elő, de a részleges jog helyenként megkívánhatja.

VII. Mise intenciók és adományok

Mise intenciók

A papnak jogában áll a misét bárkiért, akár élőkért, akár elhunytakért felajánlani.¹³⁵ Minden pap adományokat fogadhat el a szándékért, amelyet előkért, holtakért, katolikusokért és nem katolikusokért ajánl fel. A liturgikus törvények és az egyházi hagyomány szerint csak azoknak a nevét említhették meg az Eucharisztikus imádságban, akik teljes közösségben vannak vagy voltak a Katolikus Egyházzal.¹³⁶ Nagyon ajánlatos, hogy a papok akkor is mutassák be a szentmisét a krisztushívó, különösen a szegények szándékára, ha semmi adományt sem kaptak.¹³⁷

A megyéspüspök egyházmegyéjének birtokbavétele után minden vasárnap és az illető vidéken kötelező ünnepen misét tartozik felajánlani a rábízott népért (*missa pro populo*).¹³⁸ A plébános a plébánia birtokbavétele után köteles minden vasárnapon és a saját egyházmegyéjében kötelező ünnepen a rábízott népért misét felajánlani; akit pedig ennek bemutatásától törvényes akadály tart vissza, ezeken a napokon más által vagy más napokon személyesen ajánlja fel a szentmisét.¹³⁹

Egyéni és közösségi szándékok

Az egyház jóváhagyott szokása szerint minden misét bemutató vagy koncelebráló papnak szabad adományt elfogadnia azért, hogy a misét egy bizonyos szándékra ajánlja fel.¹⁴⁰ Külön-külön misét kell felajánlani azokra a szándékokra, amelyekért az adományt, ha mégoly csekélyt is, külön-külön adták és fogadták el.¹⁴¹ Aki köteles misét bemutatni és felajánlani azok szándékára, akik miseadományt adtak, köteles erre akkor is, ha a kapott adományok hibáján kívül elvesztek.¹⁴² A CIC a miseadományokkal kapcsolatban a zsinat utáni egyházfegyelmet követi. A hagyományos *stipendium* név helyett a

¹³⁵ lásd 901. kán.

¹³⁶ lásd Ökumenikus Direktórium, 121.

¹³⁷ lásd 945. kán. 2. §.

¹³⁸ lásd 388. kán. 1. §.

¹³⁹ lásd 534. kán. 1. §.

¹⁴⁰ lásd 945. kán. 1. §.

¹⁴¹ lásd 948. kán.

¹⁴² lásd 949. kán.

stips szót alkalmazza ezekre az adományokra, mivel ez az utóbbi kifejezés mentes a bérre, fizetésre emlékeztető jelentésáryalattól, s inkább az adomány, hozzájárulás jellegét hangsúlyozza. A misepénz nem a miseszándék felajánlásának az ellenértéke, hanem hozzájárulás az egyház szolgálattevőinek és műveinek fenntartásához. A Kléruskongregáció 1991. február 22-i *Mos iugiter* kezdetű határozatában¹⁴³ az egyes helyeken elterjedt ún. kollektív misékről elrendeli, hogy a misét több adakozó szándékára is fel lehet ajánlani ha: 1) a hívő tudatosan hozzájárul, hogy szándékait egy misébe kombinálják; 2) ennek a misének idejét és helyét nyilvánosan kihirdetik; 3) ilyen mise egy templomban hetenként legfeljebb kettő lehet; 4) a miséző magának csak az egyházmegyei díjszabás szerint egyetlen misepénzt tarthat meg, a többről pedig az ordinárius rendelkezik a 951. kán. 1. § szerint. Ez a negyedik pont egy kivétel azon szabály alól, miszerint a papnak el szabad fogadnia a meghatározottnál nagyobb önkéntesen adott miseadományt és a meghatározottnál kisebb adományt is a mise felajánlásáért.¹⁴⁴ Nyilvánvaló, hogy a törvényhozó biztosítani akarja, hogy a kollektív miseszándékot ne használhassák egyes papok gazdagságuk gyarapodására.

Több szentmise ugyanazon a napon

Az a pap, aki ugyanazon a napon több misét mutat be, mindegyiket felajánlhatja arra a szándékra, amiért miseadományt adtak, azzal a feltétellel azonban, hogy karácsony napját kivéve, csak egy miséért tartja meg a miseadományt, a többit az ordinárius által előírt célra fizeti be; meg van azonban engedve, hogy külső jogcímen valamilyen ellenszolgáltatást kapjon.¹⁴⁵ Az adományokat, amelyek a binálásból vagy trinálásból származnak, az ordinárius által meghatározott célra kell beküldeni. Az ordinárius a személyi ordináriusa az illető papnak. Szerzetesek esetében a legfőbb előljárónak kell beküldeni a többszöri misézésből származó adományokat. Azonban a plébánosok estében az ordinárius a helyi ordinárius, még akkor is, ha a plébános nem egyházmegyei pap.¹⁴⁶

¹⁴³ lásd AAS 83, 1991, 443–446.

¹⁴⁴ lásd 952. kán 2. §.

¹⁴⁵ lásd 951. kán. 1. §.

¹⁴⁶ lásd Pontifical Commission for the Authentic Interpretation of Canon Law, interpretation, Apr. 23, 1987, AAS 79 (1987) 1132.

Akinek vasárnapokon és ünnepnapokon *Missa pro populo*-t kell végeznie, a második szentmiséért kapott adományt megtarthata. A külső jogcímen kapott szolgáltatás lehet pl. útiköltség, kisegítési díj, vagy az énekléssel, illetve a rendkívüli időponttal kapcsolatos juttatás. Az a pap, aki ugyanazon a napon második miséjét koncelebrálja, ezért semmilyen címen nem fogadhat el miseadományt.¹⁴⁷ Az a pap, aki koncelebrál, nem fogadhat el adományt azért a szentmiséért, hacsak nem ez az első szentmise, melyet azon a napon bemutat.

A miseadomány mértéke

A tartományi zsinatra vagy a tartomány püspökeinek gyűlésére tartozik, hogy az egész tartomány számára határozatilag megszabja a mise bemutatásáért és felajánlásáért adandó miseadomány mértékét, és a papnak nem szabad nagyobb összeget kérnie, de el szabad fogadnia a mise felajánlásáért meghatározottnál önkéntesen adott nagyobb miseadományt és a meghatározottnál kisebb adományt. Ahol ilyen határozat nincs, az egyházmegyében érvényes szokást kell megtartani. Az összes szerzetes intézmények tagjainak is alkalmazkodniuk kell az 1. és 2. §-ban említett határozathoz vagy helyi szokáshoz.¹⁴⁸ Ha misék felajánlására egy bizonyos összeget adományoznak a bemutatandó misék számának megjelölése nélkül, akkor a misék számát az adományozó tartózkodási helyén megállapított miseadomány alapján kell számítani, hacsak törvényesen nem kell vélelmezni, hogy más volt az adományozó szándéka.¹⁴⁹ Ha a miseadomány örökségből, vagy alapítványból származik, és az összeg kisebb, mint a jelenlegi megszabott, az egyházmegyés püspök, és szerzetesek esetében a pápai jogú klerikusi szerzetes intézmény legfőbb elöljárója leszállíthatja a misekötelezettségeket.¹⁵⁰ Ez a kánon csak az alapítványi misékre vonatkozik, nem az esetenként vállalt kézi (manuális) misékre, melyek terhet csak a pápa szállíthatja le.¹⁵¹ A misékkal kapcsolatos kötelezettségek leszállításának két fajtája van: a misék számának a csökken-

¹⁴⁷ lásd 951. kán. 2. §.

¹⁴⁸ lásd 952. kán.

¹⁴⁹ lásd 950. kán.

¹⁵⁰ lásd 1308. kán.

¹⁵¹ lásd *Comm* 12, 1980, 434.

tése,¹⁵² illetve a misékhez kapcsolódó egyéb feltételek (hely, idő, mód) módosítása.¹⁵³

Miseadományok száma

Senkinek sem szabad annyi személyesen felajánlandó misére miseadományt elfogadnia, amennyit egy éven belül nem tud teljesíteni.¹⁵⁴ Ha valamely templomban vagy kápolnában több mise bemutatását kérik, mint amennyit ott be lehet mutatni, szabad máshol bemutatni őket, hacsak az adományozók kifejezetten ki nem nyilvánították ezzel ellenkező szándékukat.¹⁵⁵ Aki a felajánlandó misék bemutatását másokra kívánja bízni, mielőbb bizon meg ezzel olyan papokat, akiket ő maga elfogadhatónak tart, feltéve hogy biztos abban, hogy teljesen kifogástalanok; át kell adnia a teljes kapott miseadományt, hacsak nem biztos, hogy az egyházmegyében járó összegen felüli részt személyére való tekintettel adták; köteles gondoskodni a misék elvégzéséről is mindaddig, amíg nem kapta meg a kötelezettség vállalásáról és a miseadomány átvételéről az igazolást. Az az idő, melyen belül a miséket el kell végezni, attól a naptól kezdődik, amelyen a pap bemutatásukat elvállalta, hacsak az ellenkezője nem bizonyos.¹⁵⁶ Mindazok, akik kegyes célú adományokat kezelnek, vagy bármi módon kötelesek misék végzéséről gondoskodni, akár klerikusok, akár világiak, adják át ordináriusuknak az általa meghatározandó módon azokat a misekötelezettségeket, melyeknek egy éven belül nem tettek eleget.¹⁵⁷

Nyilvántartás és ellenőrzés

Akik misék elvégzését másokra bízák, haladéktalanul jegyezzék be a könyvbe mind azokat a miséket, amelyeket kaptak, mind azokat, amelyeket másoknak adtak át, s tüntessék fel a misék miseadományát is.¹⁵⁸ Minden papnak pontosan fel kell jegyeznie azokat a miséket, amelyek bemutatását elvállalta, és amelyeket elvégzett.¹⁵⁹ A plébánosnak, valamint a templomok és más olyan vallásos helyek igazgatójának, ahol miseadományokat szoktak kapni, legyen külön könyve,

¹⁵² vö. 1308. kán.

¹⁵³ lásd 1309. kán.

¹⁵⁴ lásd 953. kán.

¹⁵⁵ lásd 954. kán.

¹⁵⁶ lásd 955. kán. 1, 2. §§.

¹⁵⁷ lásd 956. kán.

¹⁵⁸ lásd 955. kán. 3. §.

¹⁵⁹ lásd 955. kán. 4. §.

amelybe gondosan jegyezze fel az elvégzendő misék számát, szándékát, a kapott miseadományt, valamint a mise elvégzését.¹⁶⁰ A misekötelezettségek teljesítésére felügyelni a világi klérus templomaiban a helyi ordinárius kötelessége és joga, a szerzetes intézmények vagy az apostoli élet társaságai templomaiban pedig a saját előljáróiké.¹⁶¹ Az ordinárius köteles ezeket a könyveket évente személyesen vagy más által átvizsgálni.¹⁶² A miseadományoktól teljesen távol kell tartani mindenfajta alkudozásnak vagy kereskedésnek még a látszatát is.¹⁶³ Aki a miseadományból törvénytelenül hasznot húz, cenzúrával vagy más megfelelő büntetéssel büntetendő.¹⁶⁴

VIII. Az Eucharisztia őrzése és tisztelete

Az őrzés célja

A szent színeket főleg azért őrizzük, hogy a hívek, nevezetesen a betegek és idősek Krisztussal és áldozatával egyesülhessenek. Azt is lehetővé teszi az őrzés, hogy ezt a nagy szentséget imádjuk. Elő kell mozdítani az Egyháztól kezdeményezett vagy jóváhagyott, nem csupán egyéni, hanem nyilvános és közösségi imádás kultuszformáit. Minden templom jellegének és a törvényes helyi szokásoknak megfelelően a legszentebb Szentséget tabernákulumban őrizzék a templom kiváló, feltűnő, díszes, biztonságos helyén; a tabernákulum előtti térség tágas és csendes legyen, ülőhellyel és térdeplővel bőségesen ellátva. Tilos az Oltáriszentséget olyan helyen őrizni, amely a megyés püspök biztos tekintélyének nincs alávetve; ha pedig fennáll a megszenteltetés veszélye, a megyés püspök az őrzésre adott engedélyt azonnal vonja vissza. Senki se vigye az Eucharisziát otthonába vagy más, a jogi normával ellentétes helyre; azt nem szabad szem elől téveszteni, hogy a szent színek szentségtörő céllal történő visszatartásának vagy azok elhajításának súlyos vétke alól csak a Hittani Kongregáció oldozhat fel. A pap vagy más szolga, amikor az Oltáriszentséget beteghez viszi, egyenes úton és minden profán elfoglaltság mellőzésével menjen.¹⁶⁵

¹⁶⁰ lásd 958. kán. 1. §.

¹⁶¹ lásd 957. kán.

¹⁶² lásd 958. kán. 2. §.

¹⁶³ lásd 947. kán.

¹⁶⁴ lásd 1385. kán.

¹⁶⁵ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 129–133.

Az Euchariszta szentmisén kívüli őrzésének első és eredeti célja a szent Útravaló kiszolgáltatása; másodlagos céljai: az áldoztatás és a mi Urunk Jézus Krisztus imádása, aki jelen van a szentségben. A szent színeknek a betegek számára történő őrzése magával hozza ugyanis azt a dicséretes szokást, hogy imádjuk ezt a templomokban elhelyezett égi eledelt. Ez imádó tisztelet tehát szilárd és biztos alapon nyugszik. Főképpen azért, hogy hitünk Krisztus Urunk valóságos jelenlétében természetszerűleg magával hozza ennek a hitnek a külső és nyilvános megnyilvánulását.¹⁶⁶

Az őrzés helye

A legszentebb Eucharisziát őrizni kell: a székesegyházban vagy a vele azonos megítélés alá eső templomban, minden plébániatemplomban, valamint a szerzetes intézmények vagy az apostoli élet társasági házához tartozó templomban vagy kápolnában.¹⁶⁷ Szerzetes intézmény házában vagy más vallásos házban a legszentebb Eucharisziát csakis a házhoz tartozó templomban vagy legfőbb kápolnában őrizzék; de megfelelő okból az ordinárius megengedheti, hogy ugyanannak a háznak más kápolnijában is őrizzék.¹⁶⁸

A legszentebb Eucharisziát őrizni lehet: a püspök házikápolnijában és a helyi ordinárius engedélyével más templomokban, kápolnában és házikápolnában.¹⁶⁹ Azokon a szent helyeken, ahol a legszentebb Eucharisziát őrzik, mindig lennie kell valakinek, aki gondot visel rá, és amennyiben lehetséges, a pap legalább havonta kétszer mutassa be ott a szentmisét.¹⁷⁰ Senkinek sem szabad a legszentebb Eucharisziát magánál tartania vagy útra magával vinnie, kivéve, ha sürgős lelki-pásztori szükség áll fenn; ilyenkor ezt a megyéspüspök előírásainak megtartásával megteheti.¹⁷¹ Hacsak súlyos indok nem gátolja, az a templom, melyben a legszentebb Eucharisziát őrzik, legalább naponta néhány órán keresztül álljon nyitva a hívők számára, hogy imád-kozhassanak a legszentebb Oltáriszentség előtt.¹⁷²

¹⁶⁶ lásd Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 5. 225.

¹⁶⁷ lásd 934. kán. 1. §, 1.

¹⁶⁸ lásd 936. kán.

¹⁶⁹ lásd 934. kán. 1. §, 2.

¹⁷⁰ lásd 934. kán. 2. §.

¹⁷¹ lásd 935. kán.

¹⁷² lásd 937. kán.

Tabernákulum

A legszentebb Eucharisziát tartósan csakis a templom vagy kápolna egyetlen tabernákulumában őrizzék.¹⁷³ Nagyon ajánlatos, hogy az Oltáriszentséget külön kápolnában őrizzék, mely alkalmas a szentség-imádásra és a magánáhitatra. Ha ez az elhelyezés nem valósítható meg, akkor az egyes templomok szerkezete és a jóváhagyott szokás szerint az Oltáriszentséget vagy egy oltáron kell elhelyezni (de ez ne a miséző oltár legyen), vagy nem oltáron, de a templomnak igen előkelő és szépen díszített helyén.¹⁷⁴

Örökmécses

Az előtt a tabernákulum előtt, amelyben a legszentebb Eucharisziát őrzik, állandóan világítson egy külön lámpa, Krisztus jelenlétének jelzésére és tiszteletére.¹⁷⁵ A régi szokás szerint olajlámpa vagy viaszból készült gyertya égjen a tabernákulum előtt.¹⁷⁶ Jó, hogyha olajlámpát, vagy viaszból készült gyertyát használnak, de elégséges ok esetén más világító eszközöket igénybe vehetnek.

Az átváltoztatott ostyák cserélése

Az átváltoztatott ostyákat cibóriumban vagy edénykében őrizzék, a hívek szükségleteinek megfelelő mennyiségben, és a régiek szabályos elfogyasztása után gyakran újítsák meg őket.¹⁷⁷ A konsekrált ostyákat olyan amennyiségben, hogy a betegek és más hívek szentmisén kívüli áldoztatásához elegendők legyenek, újítsuk föl, és áldoztató edényben őrizzük.¹⁷⁸ Nagyon kívánatos, hogy a hívek ugyanabban a szentmisében konsekrált ostyával áldozzanak.¹⁷⁹

Szentségkitétel

Azokban a templomokban vagy kápolnáknakban, amelyekben őrizhetik a legszentebb Eucharisziát, lehet szentségkitételt is végezni, akár cibóriummal, akár monstranciával, a liturgikus könyvekben előírt szabályok megtartásával. Szentmise alatt a templomnak vagy kápolnának ugyanabban a termében ne legyen szentségkitétel.¹⁸⁰

¹⁷³ lásd 938. kán. 1. §.

¹⁷⁴ lásd RMÁR, 276; ld. Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 9.

¹⁷⁵ lásd 940. kán.

¹⁷⁶ lásd Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 11.

¹⁷⁷ lásd 939. kán.

¹⁷⁸ lásd Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 7. 226.

¹⁷⁹ lásd RMÁR, 56 h.

¹⁸⁰ lásd 941. kán.

Ajánlatos, hogy ugyanezekben a templomokban vagy kápolnáknban legyen évente megfelelő ideig tartó, még ha nem is megszakítás nélküli, ünnepélyes szentségkitétel, hogy a helyi közösség az Eucharisztia misztériumát nagy áhítattal átélmelkedje és imádjja; ilyen szentségkitételt azonban a kiadott szabályok megtartásával csak akkor tartsanak, ha kellő számú hívő részvétele várható.¹⁸¹ Valamely súlyos és általános szükség alkalmával a helyi főpásztor elrendelheti, hogy imádásra kihelyezett Oltáriszentség előtt huzamosabb időre legyenek könyörgések azokban a templomokban, amelyeket a hívek gyakrabban látogatnak.¹⁸² A legméltóságosabb Oltáriszentség *rövid időre történő kitételének* a szabálya, hogy a szentségi áldás előtt elegendő időt kell biztosítani Isten igéjének felolvasására, énekekre, hangos és csendben végzett imádságra is.¹⁸³

A legméltóságosabb Oltáriszentség kitételének rendes végzője a pap vagy a szerpap, aki a szentségimádás végén, mielőtt az Oltáriszentséget visszateszi, megáldja a népet az Oltáriszentséggel. Ha azonban pap vagy szerpap nincs jelen, vagy törvényesen akadályoztatva vannak, a legméltóságosabb Oltáriszentséget a hívek imáadására nyilvánosan kihelyezhetik és a végén eltehetik: 1) az akolitus és a szentáldozás rendkívüli kiszolgáltatója; 2) az Oltáriszentség imáadására rendelt férfi vagy női szerzetes közösség vagy világi jellegű vallásos társulat valamely tagja, akit ezzel a helyi főpásztor megbízott. Ezek valamennyien elvégezhetik a szentségkitételt úgy, hogy a szentségházat kinyitják, vagy ha úgy alkalmas, az áldoztató kelyhet az oltárra helyezik, vagy a szentostyát a szentségmutatóba helyezik. A szentségimádás végén az Oltáriszentséget a szentségházba visszateszik. Nekik azonban nem szabad az Oltáriszentséggel áldást adniuk.¹⁸⁴

A szentségkitétel és a szentségi áldás rendes végzője a pap vagy a diakónus. Kivételes körülmények között a szentségkitételt és betételt végezheti az akolitus, a szentáldozás rendkívüli kiszolgáltatója vagy a helyi ordináriustól kijelölt más személy is, de áldás nélkül és a megyéspüspök előírásainak megtartásával.¹⁸⁵

¹⁸¹ lásd 942. kán.

¹⁸² lásd Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 87.

¹⁸³ Ld. Uo. 89, 267.

¹⁸⁴ Ld. Uo. 91, 267.

¹⁸⁵ lásd 943. kán.

IX. A legszentebb Eucharisztia misén kívüli kultuszának bizonyos formái

Ez a kultusz igen nagy értéket jelent az Egyház életében, ezért erősen szorgalmazni kell, hogy a lelkipásztorok saját életük tanúságával (szentségimádással) mozdítsák azt elő. Szentséglátogatás napközben, szemlélő imádkozás, lelki áldozás Krisztushoz kapcsol. Ha súlyos ok nem szól ellene, az Oltáriszentséget őrző templom naponta legalább pár órára legyen nyitva. A megyés főpásztor szorgalmazza a nép rövid vagy hosszabb vagy szinte folytonos szentségimádását; ez számos helyen szépen virágzik, másutt viszont szinte teljesen elhanyagolják. Nem kell kizárni a rózsafüzér imádkozását (a maga egyszerűségében és magasztosságában) a kitett szentség előtt; ilyenkor Krisztus élete és az Atya üdvözítése misztériumainak szemlélését különösen kiemelik a Szentírásból vett olvasmányok. A kitett szentség még rövid időre se maradjon őrizet nélkül; egymást váltó kis csoportok mindig legyenek jelen. Ahol a megyés püspöknek szolgálattevők állnak rendelkezésére, a híveknek joguk van arra, hogy az Oltáriszentséget gyakran látogathassák, és évenként olykor szentségimádáson vehessenek részt. Nagyon ajánlatos, hogy legalább nagyobb városokban a megyés püspök örökimádásra templomot jelöljön ki, ahol gyakran, lehetőleg naponta van mise, amelynek tartamára a szentségkitételt megszakítják. Illő, hogy a kitételt közvetlenül megelőző misében konszekrálják a kitételre szánt ostyát. A megyéspüspök ismerje el és mozdítsa elő a szinte állandó szentségimádást célul kitűző testvérületek alakulását. Valahányszor ilyen testvérületnek nemzetközi jellege van, felállításuk vagy statútumaik jóváhagyása az Istentiszteleti és Szentségfegyelmi Kongregációra tartozik.¹⁸⁶

Az öregek és betegek áldoztatása

Nagyon ajánlott, hogy a hívők az Eucharisztia ünneplésében járuljanak a szentáldozáshoz. Ha azonban megfelelő okból kérik, szolgáltassák ki nekik misén kívül is, a liturgikus szertartások megtartásával.¹⁸⁷ Neveljük a híveket arra, hogy magában a szentmisében áldozzanak. A papok azonban a szentmisén kívül se vonakodjanak megáldoztatni a híveket, akik kérik. Sőt úgy illik, hogy kézséggel nyújtsuk az Eucharisziát azoknak is, akik akadályozva vannak abban, hogy közösségi szentmisén vegyenek részt. Így ne csak azt éljük át, hogy az Úr áldozatával egyesülnek, hanem azt is, hogy a közösséggel

¹⁸⁶ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 134–141.

¹⁸⁷ lásd 918. kán.

egységben testvéri szeretet támogatja őket. A lelkipásztorok gondoskodjanak arról, hogy a betegeknek és öregeknek gyakran, sőt ha lehetséges, akkor minden nap is, különösen húsvéti időben, módjukban legyen az Eucharisziát magukhoz venni, még akkor is, ha a betegségük nem súlyos, és halálveszély sem fenyeget. Akik pedig a kenyér színe alatt nem tudnának áldozni, csupán a bor színe alatt is részesülhetnek a szentáldozásban.¹⁸⁸

A szent útravaló

A bármilyen okból fakadó halálveszélyben forgó krisztushívők szent útravalóként kapják meg a szentáldozást. Még ha aznap szentáldozáshoz járultak is, nagyon tanácsos, hogy akik életveszélybe kerültek, ismét áldozzanak. Amíg a halálveszély tart, ajánlatos, hogy több alkalommal – különböző napokon – megáldoztassák őket. A szent útravaló kiszolgáltatását a betegek számára ne halogassák túl sokáig; gondozóik éberrel ügyeljenek, hogy a szent útravalót a betegek teljesen beszámítható állapotban vegyék magukhoz.¹⁸⁹

Mindazok a keresztyének, akiket a jog alkalmasnak ítél arra, hogy szentáldozáshoz járulhatnak, kötelesek magukhoz venni a viaticumot halálveszély esetén. A halálveszélyben forgó gyermekeknek azonban a legszentebb Eucharisziát ki lehet szolgáltatni, ha Krisztus testét a közönséges ételtől meg tudják különböztetni, és az Oltáriszentséget tisztelettel tudják magukhoz venni.¹⁹⁰ Amikor csak lehetséges a Viaticumot a szentmise keretében szolgáltatassák ki, és ilyenkor a hívek két szín alatt áldozhatnak. Ha nem mutatnak be szentmisét a haldokló jelenlétében, akkor a szent vért egy megfelelő edényben őrizték a tabernákulumban, majd vigyék el a haldokló személyt megáldoztatni. Mindazok, akik a szertartáson részt vesznek két szín alatt járulhatnak szentáldozáshoz.¹⁹¹

A viaticum kiszolgáltatója a plébános. Kötelessége a szent útravalónak és a betegek kenetének kiszolgáltatása, az 1003. kán. 2. és 3. §-ának tiszteletben tartásával, valamint az apostoli áldás megadása. A legszentebb Eucharisziát szent útravalóként a betegeknek elvinni kötelessége és joga a plébánosnak, a káplánoknak, a lelkészeknek,

¹⁸⁸ lásd Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül, 14.

¹⁸⁹ lásd 921, 922. kán.

¹⁹⁰ lásd 913. kán. 2. §.

¹⁹¹ lásd Rite of Anointing, RA, 26, 95, 96; Rite Reception of Baptized Christians into Full Communion with the Catholic Church, PCS, 26, 181.

valamint a klerikusi szerzetes intézményekben és az apostoli élet klerikusi társaságaiban a közösség előljárójának mindazok számára, akik a házban tartózkodnak.¹⁹² Szükség esetén a plébános, a lelkész vagy az előljáró legalább vélelmezett engedélye alapján tegye meg ezt bármely pap vagy a szentáldozás más kiszolgáltatója, de utólag értesíteni kell róla az említett plébánost, lelkészt vagy előljárót.¹⁹³

Pap nélkül végzett sajátos ünneplések

Az Egyház az Úr napján hűségesen összejön az Úr feltámadásának és az egész húsvéti misztériumnak misével történő megünneplésére; egyetlen keresztény közösség sem épül fel, ha nem gyökerezik bele az Eucharisziába. A keresztény népnek tehát jogában áll, hogy vasárnap és parancsolt ünnepeken, sőt lehetőleg naponta legyen a javára Eukarisztia. Ahol a plébániatemplomban vagy más keresztény közösségben nehéz vasárnapi misét tartani, a megyés püspök papságával együtt vegyen fontolóra alkalmas megoldásokat; a fontosabbak: erre a szolgálatra hívjanak más papokat, vagy a hívek menjenek el közeli más helyre. Valamennyi papra a papság és az Eucharisztia a többiek javára bízott rá; ne feledjék hát azt a kötelességüket, hogy minden hívőnek alkalmat adjanak arra, hogy a vasárnapi misén való részvétel parancsának eleget tegyenek. A maguk részéről a világi híveknek joguk van arra, hogy egyetlen pap (kivéve a valódi lehetetlenség esetét) se utasítsa el a misézést vagy a róla való gondoskodást, ha a hívek másként nem tudnak eleget tenni a misén való részvétel parancsának. A keresztény népnek, ha súlyos ok miatt lehetetlenné válik az Eucharisztia ünneplésén való részvétel, joga van ahhoz, hogy a megyés püspök lehetőségeihez képest gondoskodjék arról, hogy az ő tekintélyével és az Egyház jogszabályainak megfelelően valamilyen ünneplést tartsanak. Ezeket az ünnepléseket mindig rendkívülieknek kell tartani. Akiknek rész jut ezekben az ünneplésekben, gondjuk legyen arra, hogy eleven maradjon az Eucharisztia utáni igazi éhség; hogy tehát soha ne mulasszanak el misét tartani, amikor erre mód adódik. Kerülni kell az ilyen összejövetel és az Eucharisztikus ünneplés mindenfajta összetévesztését. A megyés püspök okosan döntse el, hogy ilyen összejöveteleken legyen-e áldoztatás. Átfogóbb rendezés érdekében a püspöki konferencia hozzon határozatot.

¹⁹² lásd 911. kán. 1. §.

¹⁹³ lásd 911. kán. 2. §.

Előnyben kell részesíteni, hogy pap és diakónus híján a szertartás részeit több hívő között osszák meg, mintsem hogy egyetlen hívő vezesse az egész ünneplést. Jobb azt nem mondani, hogy valamelyik világi hívő „elnököl” az ünneplésen. A megyés püspök ne engedje meg könnyen, hogy ilyen ünneplések, főleg áldozással, hétköznapokon legyenek, főleg olyan helyeken, ahol előző vagy következő vasárnapon misét tudnak tartani. A papok lehetőleg mindennap misézzenek a népnek valamelyik rájuk bízott templomban. Senki sem gondolhatja, hogy a vasárnapi szentmisét helyettesítheti ökumenikus igeliturgia vagy egyházi közösségekhez tartozó keresztényekkel közös imatálalkozó. Ha a megyés püspök sürgető szükségben esetenként megengedi katolikusok részvételét ilyen ökumenikus istentiszteleten, a lelkipásztorok vigyázzanak arra, hogy a katolikus hívek között nehogy zavar keletkezzék arra nézve, hogy ilyen esetekben is a nap más órájában részt kell venni a parancsolt misén.¹⁹⁴

„Maradj velünk, Urunk, Jézus, mert esteledik.

Te, aki az Atya dicsőségének örömteli világossága vagy,

Aki nem ismered sem a sötétséget, sem a naplementét,

Továbbra is légy isteni Útitársunk,

Aki elkíséri a keresztény népet

A világ és a történelem útjain,

Korunk árnyai és nyugtalanságai közepette,

Útravaló a zarándokúthoz,

Az egész emberiség számára a halhatatlan élet élő reménysége,

Te, aki élsz és uralkodol mindörökkön örökké. Ámen.¹⁹⁵

¹⁹⁴ lásd *Redemptionis Sacramentum*, 162–167.

¹⁹⁵ II. János Pál pápa imája az Eucharisztikus Év megnyitásakor, 2004. október 17.

JOGI SZEMPONT AZ OLTÁRISZENTSÉGRŐL

Az Eucharisziában való részesedés vegyes házasságok esetében. Az Eucharisztia éve alkalmat ad arra, hogy új teológiai és kánonjogi reflexiók fényében vizsgáljuk az Eucharisziát, mint az egység jelét. XIV. Benedek pápa az olaszországi Bariba tartott Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson is kihangsúlyozta, hogy az Eucharisztia az „egység szentsége”.¹ A szentségek vétele, különösen az Eucharisztia, döntő megnyilatkozása a hitnek és egy sajátos hitközösség hűségének. Ezért a legtöbb keresztény egyház fegyelmi rendje szabályozza a szentáldozást. A vegyes házasságok kihívást jelentenek és a *communicatio in sacris* újraértelmezését inspirálják az ökumenizmus előrelépése érdekében. Dolgozatunk egyik fő kérdése, hogy a vegyes házasságban élő házaspárok, mikor és milyen körülmények között járulhatnak az Eucharisziához anélkül, hogy a jelenlegi egyházi normatívákkal visszaélnének, illetve figyelmen kívül hagyják. Számos egyházi dokumentum kihangsúlyozza és védi a krízisben levő házasság stabilitását, és az ökumenikus egységét. Javaslat formájában megpróbálunk a jelenlegi jogi normákon keresztül egy új törvényes jogszabályt bemutatni.

A család koncepciója, mint „családegyház” nem új a teológiai gondolkodásban. A jó házasságok alapvető feltételei egy egészséges társadalomnak, amelynek alkotó sejtjeit képezik – mikrokozmoszai az egyházi életnek. A házasságban élő párok jelképezik és egyben részesednek Krisztus és Egyháza közötti egységben. Házastársi hivatásuk a személyes kapcsolatukon keresztül a gyerekeknél is egymást segíteni a megszentelő alapot elérésében.

A házastársak közötti szentségi egység jelként szolgál az egyházi közösségnek. Így a házastársak tanúi Isten és az emberiség közötti szövetségnek. A férj és a feleség közötti egység jelképezi Istennek az emberiséggel kötött szövetségi kapcsolatát, amely a „felbonthatatlanság” jeleit viseli magán. Az Egyház küldetése, hogy lelkileg és jogilag támogassa a házasság egységét, amely az „individuális” világ kihívásnak van kitéve. Az Egyház fő törekvése minden házasság esetében az, hogy megőrizze a felbonthatatlan házastársi kötelék és a belőle fakadó családi élet hűségét és stabilitását.

Komoly problémát jelent a vegyes házasságok esete, amikor egyik fél számára „tiltott” az Eucharisztia vétele, amely a házastársi egységük egyik megerősítő tényezője. Ez a tiltó szabály, mennyire járul hozzá annak az egységnek a kifejezéséhez, amelyet a házasság szövetségével pecsételtek meg? Joggal mondhatjuk, hogy a keresztény család, mint „család egyház” egyben „megosztott egyház” is. Az Egyház egyrészt hirdeti a házastársi és családi kötelék értékét és támogatja az Egyház egységének előmozdítását, másrészt viszont megtiltja az „egység szentségének” közös vételét, amely a megosztottsághoz vezet. Beszélhetünk-e az Eucharisziában való részesedésről a vegyes házasságok esetében, anélkül, hogy hűtlenek maradjunk az Egyház tanításához?

¹ BENEDICT XVI, “The Eucharist, Sacrament of Unity,” in *Origins*, June 23, 2005, Vol. 35, p. 87.

Az 1983-ban kihirdetett Egyházi Törvénykönyv 844. kánonja, mellőzi a vegyes házasságok esetében az Eucharisztikus kommunióhoz való járulás témakörét. Ezen joghézag orvoslását a vegyes házasságokkal foglalkozó kanonok (1124-1129) sem pótolják. Ezért egy esetleges „Új” Egyházi Törvénykönyv kodifikációjakor / kihirdetésekor ezen joghézag megszüntetése végett egy új jogszabály bevezetése lenne szükséges, amelyre vonatkozóan javaslatot teszünk.

Az Ökumenikus Direktórium csak részleges „engedményt” tesz; „jöllehet a vegyes házasság részesei közösen részesednek a keresztség és a házasság szentségében, az Eucharisziában való közös részesedésük csak kivételes lehet...” A nemzetközileg híres magyar kánonjogász, Órsi László felteszi a kérdést: Ezt a kivételes engedményt, nem lehetne-e életreszólóra megadni? A Direktórium buzdítja a püspöki konferenciákat, hogy részletesebb elirányítást adhatnak ehhez a lelkipásztori szolgálathoz. A Kanadai Püspöki Konferencia egy eljárásmodot dolgozott ki, amellyel segítik a vegyes házasságban élő házaspárokat az Eucharisztikus kommunióban való részesedésben. Ez a példaértékű pásztorációs gyakorlat kidolgozása a saját Főegyházmegyénk számára is hézagpótló lenne, különösen, ha azt nézzük, hogy a házasságkötések 40 százaléka vegyes házasság.

The current Year of the Eucharist, while stirring up increased devotion, has prompted fresh theological, canonical reflection on the various aspects of the Eucharist as communion and as a sign of unity.

The reception of the sacraments, especially the Eucharist, is a crucial statement of belief and of adherence to a specific community of faith. Most Christian churches have regulations regarding the reception of the Eucharist as it is an important part of their praxis.

When the Catholic Church began to change her discipline in the matter of sacramental sharing, she did so with the full realization that the existing norms had developed within a particular historical context and in order to meet specific difficulties. Values and understandings which required protection in particular circumstances no longer seemed threatened, and the enhancement of other values through a careful process of change thus became possible.

James Coriden states “the Church has long recognized the need for periodic change in its rules of discipline...”² He argues that, without the ability to change its rules when necessary, the canons themselves, and the ministry of canon law, may lapse into legalism and become irrelevant for the Christian community. The Church needs firm rules for the sake of order and justice, these must be amended to meet the needs of a growing community.

² J. A. CORIDEN, *Canon Law as Ministry: Freedom and Good Order for the Church*, New York: Paulist, 2000, p. 159.

One such rule concerns the practice of an “interchurch”³ couple sharing communion (*communicatio in sacris*⁴). Today, interchurch couples, although they may share Catholic faith in the Eucharist, are restricted from fully participating in Eucharistic worship together on a regular basis. The current rise in interchurch marriages, along with the Church’s emphasis on strengthening marital and family unity, as well as the need to foster ecumenical unity, warrants “a new *recognitio*” of the rule regarding *communicatio in sacris* in such marriages.

What I propose here is an amendment to the current Latin code. My specific concern will address canon 844, §4, regarding the reception of the sacraments by the members of Western churches, (namely Anglicans and Protestants). As will be discussed later, this issue presents a more difficult problem than that of sharing the sacraments with members of the Eastern churches, since the aforementioned Western churches stand in less than perfect communion with the Catholic Church. This amendment would allow the spouses of an

³ The term “interchurch” is used here rather than “mixed marriage.” This decision is based upon the explanation offered by the Association for Interchurch Families (=AIF). “Mixed marriage” is an ambiguous term that can refer to any marriage in which the husband and wife are not of the same religion, ethnicity, or race. The term “interchurch” calls attention to the religious affiliation of the spouses: they share Christian baptism, but they belong to different denominations. See <http://www.interchurchfamilies.org>

⁴ For studies on *communicatio in sacris*, see M. BROGI, “*Communicatio in Sacris* tra cattolici e cristiani orientali non cattolici,” in *Antonianum*, 53 (1978), pp. 170–193; T. BROGLIO, “Alcuni considerazioni sulla *communicatio in sacris* nel Codice di diritto canonico,” in *QDE*, 6 (1993), pp. 83–91; ID., “*Communicatio in Sacris*” as it is treated in canon 797 of the proposed Schema of the Code of Canon Law (c. 844 of the new CIC) in relation to the Ecclesial Communities of the West, Excerpta ex dissertatione ad Doctoratum, Rome: Gregorian University, 1983; F. COCCOPALMERIO, “*Communicatio in sacris* iuxta Schema novi Codicis,” in *Periodica*, 71 (1982), pp. 397–410; ID., “*La communicatio in sacris* comme problème de communion ecclésiastique,” in *Année Canonique*, 25 (1981), pp. 201–229; J. M. HUELS, *More Disputed Questions in the Liturgy*, Chicago, Liturgy Training Publications, 1996, pp. 113–128; J. H. PROVOST, in P. J. COGAN (ed.), *CLSA Advisory Opinions 1984–1993*, Washington, Canon Law Society of America, 1995, pp. 241–244; I. RIEDEL-SPANGENBERGER, “*Communicatio in sacris*: Zur Korrelation zwischen geistlicher und kirchlicher Gemeinschaft in ökumenischen und rechtsgeschichtlichen Bezügen,” in B. J. HIBERATH and D. SATTLER (eds.), *Vorgeschnack: Ökumenische Bemühungen um die Eucharistie*, Mainz, Grünewald, 1995, pp. 482–500; M. WILLENS, *Sharing the Eucharist: A Theological Evaluation of the Post-Conciliar Legislation*, Lanham, MD, University Press of America, 2000.

interchurch marriage to share the Eucharist in Roman Catholic worship. Such a reform will aid in realizing two theological values, namely, marital stability and ecumenical unity. I will address this issue in two parts. First, I will discuss the current teaching of the Church, namely the rules which implement the values of marital stability and church unity. How an interchurch couple can remain together in the participation of the Eucharist? Then, I will argue that, through a reform of the current legislation, the Church could better promote these values. I attempt to explain the presently valid norms of the Roman Catholic Church and suggest legitimate developments.

The Domestic Church⁵ is a Divided Church

The concept of the family as the “domestic church” is not new.⁶ Good marriages provide the foundation for a healthy society. According to Augustine, “Marriage is the seed bed of the city ... the household is the first step in the organization of man.”⁷ And John Chrysostom opined that: “The law of husband and wife is the force that welds society together.”⁸ Society is founded upon the infrastructure of good marriages. Each family is a small society through which the members are socialized; that is, through family life we learn to live in the greater society. The same can be said of the church; the Church needs numerous good marriages. The ideals and values of a Church community are first experienced in married life. Family life is a microcosm of Church life. Indeed, since Vatican II, the family has been referred to as “the domestic church.” This is to say that in matrimony a couple signifies and shares the unity of Christ and the Church. Through their personal relationship and the raising of their children, a husband and wife help each other to attain a state of holiness. In raising a family, parents help to perpetuate the people of

⁵ For further explanations, and historical development of “domestic church” see M. A. FOLEY, “Toward an Ecclesiology of the ‘Domestic Church,’” in *Église et Théologie*, 27 (1996), pp. 351–373;

⁶ P. LAMPE, “‘Family’ in Church and Society of New Testament Times,” in *Affirmation*, 5 (Spring 1992), p. 8.

⁷ AUGUSTINE, *City of God*, XIV.10, 21, 22; XIV.18; XV.16; XIX.7, 14. See also J. WITTE, Jr., *From Sacrament to Contract: Marriage, Religion and Law in the Western Tradition*, Louisville: Westminster John Knox Press, 1997, p. 21.

⁸ J. CHRYSOSTOM, “Sermon on Marriage” Homily 20, 43, 44, in *St. John Chrysostom on Marriage and Family Life*, Crestwood, New York, St. Vladimir’s Seminary Press, 1986.

God. Thus the family is regarded as the "domestic church" since the parents, by their word and example, are the first heralds of faith to their children, and are charged with nurturing their vocation. By reason of their state in life and of their position within the community, they share unique gifts with the people of God.⁹

Of course marriage is significant to the church not only for its ability to socialize individuals but because of the sacred quality of the marriage vocation. This sacramental union serves as a sign to the church community. The couple become witnesses to the covenant that God had established with humanity ages ago and which is continually renewed through the ministry of the church. The union of the husband and wife re-presents the covenantal relationship of God and humanity. This union extends even further in an interchurch marriage, because through the bond between the spouses, a new and special relationship arises between the Roman Catholic Church and the non-Catholic spouse. Ordinarily the non-Catholic receives the sacrament of marriage in the Catholic form; and by entering into a *consortium totius vitae* (a partnership involving the whole of life) with a Catholic person, he or she enters into a close and mysterious relationship with the Catholic community, a relationship that has a spiritual dimension.¹⁰ Cardinal Johannes Willebrands, then President of the Secretariat for Promoting Christian Unity, at the 1980 Synod of Bishops on 'Mixed Marriages and their Christian Families' pointed out that the marriage of two Christians who have been baptized in different churches is a true sacrament and gives rise to a 'domestic church'. The partners are called to a unity that reflects the union of

⁹ "In what might be regarded as the domestic church, the parents, by word and example, are the first heralds of the faith with regard to their children. They must foster the vocation which is proper to each child, and this with special care if it be to religion." See, VATICAN COUNCIL II, Dogmatic Constitution, "Lumen gentium," November 21, 1964, no. 11, in *AAS*, 57 (1965), pp. 15-16. English translation in A. FLANNERY, (ed.), *Vatican Council II: The Conciliar and Postconciliar Documents* (=FLANNERY), Northport, NY, Costello Publishing Company, 1988, pp. 362-363. Also, JOHN PAUL II writes: "The family is a living image and historical representation of the mystery of the Church." See JOHN PAUL II, "Apostolic Exhortation on the Family" (*Familiaris consortio*), in *Origins*, 11/28-29 (December 24, 1981), pp. 437-468, no. 49.

¹⁰ See, L. ORSY, "Interchurch Marriages and the Reception of the Eucharist," in *America*, 175 (October 12, 1996), p. 18.

Christ with the Church, and the family is bound to bear witness before the world, a witness based on that 'spiritual union ... which is founded on a common faith and hope, and works through love'. He spoke of 'spiritual communion' as 'an outstanding feature in many mixed families' which 'eventually affects even sacramental life and prompts the partners to ask permission to approach the Holy Eucharist together. For this is a moment at which they keenly feel their division, and also feel keenly their need for the spiritual nourishment that is the Eucharist.'¹¹ Thus a sacramental marriage is intrinsically indissoluble because the divine covenant cannot be dissolved, destroyed, or rescinded. This is true even if for certain serious reasons it may be dissolved extrinsically by church authority when it is not consummated.¹²

Increasingly, marriage is considered to be an alternative lifestyle. Recognizing this threat, the Church realizes its responsibility to support married life. "What the Church does for the family and marriage certainly contributes to the good of society as such and to the good of all."¹³ The Church has much to contribute towards a healthy marriage. Current research demonstrates a strong positive correlation between the religious life and the marital stability of a family. The religious life of a married couple is a major predictor of marital stability.¹⁴ Praying together, especially in public worship, strengthens the family bond and provides a deterrent for divorce.

A serious problem arises in the situation of an interchurch marriage, in which a couple is prohibited from receiving the Eucharist

¹¹ <http://www.interchurchfamilies.org/irm/2005/irm03-200504synod.pdf>. See also Text in the *Information Service* of the SPCU, 1980/III-IV, pp. 116-118.

¹² CIC c. 1142.

¹³ PONTIFICAL COUNCIL FOR THE FAMILY, *Preparation for the Sacrament of Marriage*, Boston, Pauline Books and Media, 1996, p. 10.

¹⁴ See the following articles; M. WILSON – E. FILSINGER, "Religiosity and Marital Adjustment," in *The Journal of Marriage and the Family*, 48 (February 1986), pp. 147-151; H. M. BAHR – B. A. CHADWICK, "Religion and Family in Middletown, USA," in *The Journal of Marriage and the Family*, 47 (May 1985), pp. 407-414; G. BRODY, "Religion's Role in Organizing Family Relationships," in *The Journal of Marriage and the Family*, 56 (November 1994), pp. 878-888; A. THORNTON, "Reciprocal Influences of Family and Religion in a Changing World," in *The Journal of Marriage and the Family*, 47 (May 1985), pp. 381-394; J. TRESS – D. GIESEN, "Sexual Infidelity Among Married and Cohabiting Americans," in *The Journal of Marriage and the Family*, 62 (February 2000), pp. 48-60.

together on a regular basis. The problem grows when we consider that the children of this couple will be raised in a church that will not accept one of the parents to the table of communion. What does this prohibition say about the sign of unity celebrated in the covenant of marriage? Two baptized people from different Christian denominations believe that they are called by God into a sacramental union to which they willingly vowed their lives to receive the Eukarist together because of the divided churches into which they were baptized. While the Christian family is a domestic church, it is also a divided church.

The division of the domestic church suffers from the problem of Christian disunity. It would appear that the Church is at odds with itself. On the one hand the Church preaches the value of a strong marital and family bond and promotes the restoration of church unity. On the other hand, the Church prohibits a couple from receiving the sacrament of unity together. The question at this point is how we may address the problem of sharing communion within an interchurch marriage while remaining faithful to church doctrine.

Interchurch Marriage and the Roman Catholic Church – Interpreting the norms

The phenomenon of interchurch marriage is no small matter. Currently in the Archdiocese of Alba Iulia 40% of all marriages are interchurch.¹⁵ The interchurch marriage is no less a vocation than the marriage of two Catholics, since both marriages are celebrated in the Catholic Church and both are considered to be sacramental marriages.¹⁶ Further, given the growing number of interchurch marriages, the Church includes within its urgent pastoral solicitude couples preparing to enter, or who have already entered, such marriages.¹⁷

¹⁵ Cf. <http://www.hhrf.org/gyrke/index1.html>.

¹⁶ In the words of canonist Ladislav Ůrsy: "Although the spouses may be interchurch partners, their marriage is nonetheless regarded in the Roman Catholic Church as the symbol of the unbreakable bond between Christ and His church. They are also the founders and members of a 'domestic ecclesia.'" See, ŮRSY, "Interchurch Marriages and the Reception of the Eukarist," p. 18.

¹⁷ PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING CHRISTIAN UNITY, *Directory for the Application of Principles and Norms on Ecumenism (=Directory)*, Boston, St. Paul Books and Media, 1993, p. 85, no. 145. See also, P. TURNER, "Overview of Directory for the Application of Principles and Norms on Ecumenism," *The Liturgy Document*:

Moreover, in the long tradition of Christianity, it has been believed that the family plays a special role in bringing its members into union with Christ, whether or not one member belongs to the church. Paul argues for maintaining marital union between a Christian and a pagan for this reason: "For the unbelieving husband is made holy through his wife and then the unbelieving wife is made holy through her husband" (1 Corinthians 7, 14). The pagan spouse is to some extent brought into the Christian community and sanctified through the Christian spouse, participating in the community of God's covenant through the other.¹⁸

While addressing the problem of interchurch marriages, we must also respect the integrity of the Eucharist as the sign of unity for the Church. The Eucharist is the paradigm of the sacraments and the premier action of the Church. The sacramental worship of the Eucharist reveals the true identity of the Church as the disciples of Jesus Christ who are called into the community of the church. Because of the primacy of the Eucharist in the Church we cannot afford to treat lightly the church law regarding reception of Communion. Simply to admit all Christians to receive at the Roman Catholic table might serve to dismiss the gravity of the problem of church division. Choosing to ignore the Church's teaching on intercommunion could promote doctrinal confusion and further frustrate any progress toward church unity.

One point of confusion concerns the relationship of baptism and Eucharist. We might ask how it is that, although the valid baptism of any Christian is honored by the Roman Catholic Church, Protestants are not welcome to receive communion in a Roman Catholic Church under ordinary circumstances. According to the *Directory*, the answer is twofold. First of all, the Church celebrates the sacraments within a "concrete community," which is the sign of the reality of its unity in faith, worship, and community life. The sacraments, especially the Eucharist, support and build up the Christian community and its

A Parish Resource, vol. 2, ed. Archdiocese of Chicago, Liturgical Training Publications, 1999, pp. 82–85.

¹⁸ R. F. COLLINS, *First Corinthians* in *Sacra Pagina* Series, vol. 7, ed. D. J. HARRINGTON, Collegeville, Liturgical Press, 1999, p. 271. See also, E. WALTER, *The First Epistle to the Corinthians*, in *New Testament for Spiritual Reading*, ed. J. L. MCKENZIE, New York, Herder & Herder, 1971, pp. 74–75.

spiritual life. Thus Eucharistic communion is inseparably linked to full ecclesial communion and its visible expression. The Roman Catholic Church permits access to its Eucharistic communion in principle only to those who share fully its oneness in faith, worship and ecclesial life. Second, the baptism of non-Catholics points to a real, although imperfect, union. While baptism constitutes the sacramental bond of unity existing among all those who are reborn in Jesus Christ, it is directed toward the fullness of life in Christ.¹⁹ Through baptism a person is incorporated into Christ and his Church and is reborn to share in the divine life. Of itself baptism is the initial stage of acquiring the fullness of life in Christ. It is ordered to the full integration into the Eucharistic communion.²⁰

Canon law, (c. 844) provides the particular rule regarding the sharing of sacraments.²¹ This canon takes into account two concerns: first, Catholics receiving the sacraments from ministers who are not in full communion with the Roman Catholic Church, second, the circumstances by which Catholic ministers may administer the sacraments to those who are not in full communion with the Catholic Church.

The sharing of sacred things reveals a tension between two principles. On the one hand, the sacraments function as a sign of unity

¹⁹ The Directory for Ecumenism is quite explicit: it says that "in certain circumstances, by way of exception, and under certain conditions, access to these sacraments [Eucharist included] may be permitted, or even commended, for Christians of other churches and ecclesial communities." Cf. *Directory*, 129. In the Directory admittedly, the *circumstances* are carefully defined, the *conditions* circumscribed, yet the openness to exceptions is never retracted. We can say that in a discreet fashion, the door is left ajar for fresh insights and interpretations. See also E. FALARDEAU, "Sacramental Sharing: A Theological Perspective from the New Ecumenical Directory," in *Ecumenical Trends*, 24 (1995), pp. 113–124; T. J. GREEN, "The 1993 Ecumenical Directory: Some Initial Responses," in *Ecumenical Trends*, 26 (1997), pp. 1–11; J. M. HUELS, "The 1993 Ecumenical Directory: Theological Values and Juridical Norms," in *The Jurist*, 56 (1996), pp. 391–426; J. H. PROVOST, "Sacramental Sharing in the Light of the New Ecumenical Directory," in *Ecumenism*, (March 1995), pp. 27–32.

²⁰ *Directory*, 92.

²¹ For canonical development of canon 844 see, B. D. CLOUGH, *Sharing the Eucharist in Particular Cases: The Path to a New Legislation in Canon 844*, Dissertation ad Lauream In Facultate Iuris Canonici Apud Pontificiam Universitatem S. Thomae in Urbe, Romae, 1992, p. 253.

for the Church. The sign function often rules out a general sharing of the sacraments since this would indicate a sign of something which does not exist. On the other hand, they also serve as a source of grace, moving the faithful towards the unity of the Kingdom of God. For this reason, the sharing of sacraments may serve the mission of the church.²²

Canon 844 takes note of the “varying degrees” by which Christians share a common faith. A distinction is made between the “Eastern Churches” and the “other Christians not in full communion with the Catholic Church.” The second group includes the Anglican and Protestant Churches. The three sacraments (i.e., penance, Eucharist, anointing of the sick) listed in canon 844 are those which are repeated. The canon does not concern baptism, confirmation and holy orders since they may be received only within one’s community. Nor does it concern marriage, a point to be addressed later.

The canon lists just two requirements for members of the Eastern Churches who wish to receive the sacraments from a Catholic minister. First, they must spontaneously ask for them, i.e. the minister may not exert any pressure on an individual to receive the sacrament. Second, the recipient must be properly disposed. For the ‘other Christians,’ the canon adds three more requirements. First, the recipient must be facing the danger of death or some other pressing need, for example, imprisonment or persecution. Second, it is presumed that the person is unable to approach a minister of his or her own community. Third, the person must show the Catholic faith in the sacrament.

In the aforementioned canon interchurch marriages are not mentioned. This is an issue covered in canons 1124 – 1129, under the heading of “Mixed Marriages.” I recommend adding a canon to this section, perhaps a “canon 1129^b,” which would specifically address the issue of sharing communion within an interchurch marriage. It must also be noted that such an amendment to the code would require

²² VATICAN COUNCIL II, Decree on Ecumenism, November 21, 1964, *Unitatis redintegratio*, in *AAS*, 57 (1996), pp. 90–112, no. 8. See also, K. SEASOLTZ, *New Liturgy, New Laws*, Collegeville, Liturgical press, 1980, p. 109; P. WINNINGER, “Canon Law and Catholicity,” *The Revised Code of Canon Law: A Missed Opportunity?*, ed. P. HUIZING – K. WALF, Edinburgh: T&T Clark, Ltd., 1981, pp. 78–81.

that we address canon 912 which states: "Any baptized person who is not prohibited by law can and must be admitted to Holy Communion." Here "the law" refers in part to canon 844. Obviously, it would be necessary to clarify that those Christians in an interchurch marriage are not so "prohibited by law."

Thus the Church does recognize that in certain circumstances and under certain conditions non-Catholic Christians may be permitted to receive the sacraments along with Roman Catholics: in fact, at times reception by non-Catholics may even be commended.²³ These circumstances are understood to mean special or unique occasions. On these occasions the person must request the sacrament on his or her own, must be properly disposed to receiving the sacrament, and must manifest Catholic faith in the sacrament. To be sure, the manifestation of Catholic faith is difficult to evaluate and is usually unknown to the minister. In the case of Catholics receiving the Eucharist, a person's faith is usually considered implicit in the desire to receive the sacrament. However, in the case²⁴ of non-Catholics, something more than implicit faith is required. The non-Catholic must manifest that he or she shares the Catholic faith in the Eucharist. This may take the form of a public profession that the Eucharist is the body and blood of Jesus Christ under the appearances of bread and wine.

Along with these exceptions we should consider the effect of the Eucharist upon a community. Sacraments have a twofold function. They represent the reality that they symbolize, and they create that reality as well. In the celebration of the Eucharist what is symbolized is the unity of Christ with his members, the Church, and the very act of symbolizing this unity deepens that unity. Likewise, in the celebration of the Eucharist we are becoming more like Christ as we are united in our worship. Our worship not only shows us who we are at the present moment, but guides us in what we are to become. The celebration of the Eucharist moves us toward the goal of Church unity.

²³ Cf. *Directory*, 129.

²⁴ J. M. HUELS, O.S.M., "A Policy on c. 844, §4 for Canadian Dioceses," in *Studia Canonica*, 34, 2000, pp. 91-118.

The worship of the Eukarist is both a sign and a celebration of the unity of the church community.²⁵

Possible Development of Law

While the law regulating the celebration of the Eukarist is just in its goal to strengthen the “concrete community” of the Roman Catholic Church, it may also hinder the theological values of marital stability and ecumenical unity.

If one argues from the perspective of prudence, rather than of legalism, the Church may consider allowing an interchurch couple to receive Eukarist together knowing that their marriage is strengthened by their full participation in worship and that this “domestic church” in turn strengthens the greater Church.

It is at this point that we should shift our emphasis from law to liturgy, i.e. from following legal regulations to the prayerful expression of what we strive to become as the Church of Christ. We are reminded by the document, *The Constitution on the Sacred Liturgy*²⁶ that worship is the central and determinative act of the Church’s life. Viewed from the perspective of the pilgrim church, the Eukaristic liturgy expresses the goal of all Christians – the same goal that was proclaimed by Jesus Christ – that all may be one. The Eukarist then is not just an end for those christened in the Roman Catholic Church, it is the means of fostering unity both for the individual and for the church as a whole. The Eukarist provides spiritual food that enables the baptized to overcome sin, live the life modeled by Christ and be united with him more profoundly, sharing more intensely in the mystery of Christ.²⁷ This same spiritual food nourishes the community as a whole in its quest for harmony in Christ. The Eukarist completes the incorporation into the body of Christ that was initiated by baptism. In other words, by sharing in the breaking of the bread we may find the means to repair the broken Church. What needs to be stressed here is the role of the liturgy in the quest for church unity.

²⁵ The 1983 code recognizes both the sign value and efficacy of the sacraments. Cf. c. 840.

²⁶ VATICAN COUNCIL II, Constitution on the Sacred Liturgy, December 4, 1963, *Sacrosanctum Concilium* (=SC), in AAS, 56 (1964), pp. 5–12.

²⁷ *Directory*, 129.

The Eukarist is intimately linked to baptism because the members are united with Christ the Head.²⁸ Greater emphasis needs to be placed on the goal of the Eukarist, namely the building up of the body of Christ. The *Directory* makes this clear: "Liturgy is the primary and indispensable source for which the faithful are to derive the true Christian spirit. Hence liturgy makes an important contribution to the unity of all who believe in Christ, it is a celebration and an agent of unity, where it is fully understood and everybody participates in it, it is the outstanding means by which the faithful can express in their lives and manifest to others the mystery of Christ and the real nature of the true church."²⁹ Further, the liturgy of the Eukarist contributes to the stability of marriage in a specific way. According to John Paul II, the Eukarist is "the very source of Christian marriage (by which) the Christian family finds the foundation and the soul of its communion and its mission."³⁰

Although the liturgy of the Eukarist may provide a source and foundation for marriage, so long as an interchurch marriage is judged by the circumstances of canon 844, a couple may not receive together. The circumstances, as discussed earlier, point to special occasions when one may receive the sacraments. What we argue for here is the reception of the Eukarist on an ongoing basis. It would be helpful, then, to consider the interchurch marriage as a "unique situation."

Ladislas Örsy interprets the unique situation to mean "the uniqueness of a given marriage bond so that the permission once given can last for a life time."³¹ This unique situation is marked by the fact that the Catholic and the non-Catholic received the sacrament of marriage in a Catholic ceremony and their union symbolizes the union of Christ with His Church. Through their sacramental covenant, the Catholic and non-Catholic belong to each other and they belong to Christ. In the light of this union, Örsy asks: "Is it fitting for the Roman Catholic Church to instruct them to divide for the reception of

²⁸ Cf. G. AUSTIN, "Is an Ecumenical Understanding of Eukaris Possible Today?" in *The Jurist*, 48 (1988), p. 691.

²⁹ *Directory*, 62.

³⁰ *Familiaris consortio*, 57.

³¹ ÖRSY, "Interchurch Marriages and the Reception of the Eukarist," p. 2.

Eukarist after the Church received them together for the sacrament of marriage?"³²

Moreover, the bishops of Canada recently presented a policy on canon 844, §4 in which they interpret the phrase "grave need" (*alia urgeat gravis necessitas*) in terms of a "serious spiritual need for the Eukarist."³³ Canonist John Huels explains that the need of an interchurch couple is unique in that; ... the gravity of this case does not stem from the *absolute* inability of the non-Catholic parties to mixed marriages to approach their own minister; they could separate from their families and go to their own Churches if they wished. Rather, the gravity of this case stems from the *gravity of the spiritual need* experienced by the non-Catholics' inability to approach their minister *on this special occasion* when attending Mass with the Catholic spouse and children. The [Secretariat for the Promotion of Christian Unity] described this spiritual need as the need for growth in the spiritual life and the need for a more profound insertion into the mystery of the Church and her unity.³⁴

The policy does not require non-Catholics to articulate their spiritual need in a specific formula, but leaves it to the discretion of the recipients to determine when they are in spiritual need for the Eukarist. What is necessary is that the non-Catholic spouse should share the Roman Catholic belief in the Eukarist, i.e. believing in the real presence of Christ in the sacrament. There should also be some manifestation of Catholic faith, for example, a conversation with the pastor of the parish, or the profession could be ritualized in a ceremony. Also, in order to prevent scandal among the faithful, it will be necessary to educate the parish community so that they will understand why the Church welcomes this person to the Eukarist.

Furthermore, the "spiritual need" for the Sunday celebration of the Eukarist is of paramount concern in the Roman Catholic Church since the weekly worship is the cornerstone of all Christian practice. The weekly worship communal celebration of the Eukarist gives witness to one's faith in Christ and to belonging to his Church. Latin canon law attests to this concern, obliging the faithful to participate in the Eukarist on Sundays and days of obligation.³⁵

³² Ibid.

³³ HUELS, "A Policy on c. 844, §4 for Canadian Dioceses," p. 96.

³⁴ Ibid., p. 101.

³⁵ Canon 1247. Also, the Catechism, recognizing the obligation for Catholics to receive the Eukarist annually, nevertheless "strongly encourages the faithful to receive

Conclusion

The willingness to share the Eukaris in certain particular situations is perhaps the most important and central sign of the Church's concern for all other Christians, for the Eukarist is at the center of the Church's life, her greatest treasure. The care in the elaboration of norms shown over the years, now must be continued at the local level by fidelity to those norms and willingness to use them, by careful elaboration of other general norms at different levels of Church authority, and by continuing search for that unity which is willed by Christ and which will make such norms unnecessary.³⁶

In light of the preceding discussion, it would seem that an interchurch marriage warrants a new rule addressing its unique situation and the spiritual need for the Eukarist. I propose that a new canon be drafted, such as the following.

Canon 1129^b – A mixed marriage, in which a Catholic is married to a baptized Christian who is not in full communion with the Church, presents a unique situation for the reception of the sacraments. In such a situation the non-Catholic party may approach a Catholic minister for the Eukarist if there is a grave spiritual need, and if the non-Catholic party manifests Catholic faith in the sacrament.

The reform of the rule for interchurch marriages does not nullify the law concerning the sharing of the Eukarist, nor is it a general plea to admit all baptized Christians to the Roman Catholic table. Rather the "unique situation" of the interchurch marriage is the need to strengthen both marital and ecumenical unity. Interchurch marriage is a unique situation because it is on going. The situation inherent in the interchurch marriage differs from those already listed in canon 844 and the *Directory for Ecumenism*. Both address occasional concerns such as when a person is in danger of death or cannot approach one's own minister. However, the concern for interchurch marriage is

the holy Eukarist on Sundays and feast days, or more often still, even daily." CATECHISM OF THE CATHOLIC CHURCH, USCC, Liguori, MO: Liguori Publications, 1994, nos. 1389, 2177, 2179–2182. See also W. H. WOESTMAN, "Daily Eukarist in the Postconciliar Church", in *Studia canonica*, 23 (1989), pp. 85–100.

³⁶ It is a well-known fact that in the matter of the reception of the Eukarist by non-Catholic spouses, Roman Catholic authorities do not interpret the relevant documents, such as the Code of Canon Law, 1983, the Directory, 1993, and the Encyclical *Ut Unum sint*, 1995, in the same way. As a result, local practices vary from generous reception to rigid exclusion.

unique precisely because it is a continuing matter. The Church's concern for marriage is an ongoing one. Just as the community grows in its relationship with God, and in its understanding of its mission, so too the married couple should grow in love with each other and in understanding their marriage vocation. And just as the community is nourished along the way by the sacraments, so too the couple needs the spiritual nourishment of the Eucharist to recognize themselves as members of the body of Christ. For this reason, sharing the Eucharist is not intended to be a mere compromise; rather it is the respect paid to a sacramental bond and an effort to heal the wound of a division in the Church of Christ.

ARANYSZÁJÚ SZENT JÁNOS A TEREMTÉSÉRŐL

L'immensa produzione di San Giovanni Crisostomo (occupa ben 17 grossi volumi nell'edizione della *Patrologia Graeca* del Migné) é il *massimo prodotto dell'eloquenza cristiana antica*. Tra le circa 650 omelie a noi pervenute – molte spurie –, che dettero al Crisostomo l'appellativo con cui era destinato a divenire famoso nell'età bizantina, le sue omelie sulla creazione sono state varie volte apellate nella storia per le sue aspetti originali ed ortodossi.

L'atto creatrice di Dio – si situa sulla soglia della dottrina del „creatio ex nihilo”. I concetti teologici come : la Creazione, la Redenzione, la Glorificazione - nel pensiero di san Giovanni Crisostomo sono strettamente collegati tra di loro, perchè tutte le tre punti salvifici hanno lo stesso prototipo: Gesù Cristo. Già nel mattino della creazione, quindi, il progetto di Dio implicava questo compito cosmico di Cristo. Questa *prospettiva cristocentrica*, proiettata su tutto l'arco del tempo, era presente nello sguardo compiaciuto di Dio: Dio disse: *“Facciamo l'uomo a nostra immagine e somiglianza* (Gen 1, 26). Anzitutto si deve qui investigare il motivo per il quale, in occasione della creazione del cielo, Dio non disse «facciamo», bensì «il cielo sia!», «la lucé sia!», come, d'altronde, in ogni parte della creazione.

La parola «facciamo» appare solo qui e questa espressione suona come un consiglio, una deliberazione, una comunicazione di Dio a un'altra persona fornita della sua medesima dignità. E chi è mai colui che deve essere creato, dal momento che può rallegrarsi di un simile onore? È l'uomo, il grande e meraviglioso essere vivente che Dio considera come il più illustre di tutta la creazione, per amore del quale esiste il cielo, la terra, il mare e il resto della creazione. È l'uomo, la cui salvezza Dio ha tanto desiderato da non risparmiare, per amore di lui, il suo Figlio unigenito. Dio, infatti, non ha smesso di compiere efficacemente la sua opera fino a quando non abbia sollevato quest'uomo e non l'abbia fatto sedere alla propria destra. Paolo esclama: *Dio ci ha risuscitati e ci ha fatti sedere in Cristo Gesù alla destra nei cieli* (Rm 8, 32). Per questo, dunque, ci fu il consiglio, la deliberazione e la comunicazione. Non come se Dio avesse avuto bisogno di un consiglio (non sia mai!), ma per mostrarci, attraverso questo discorso, l'onore spettante a colui che stava per nascere (*Omelie sul Genesi*, 2). La vocazione dell'uomo è assomigliare a Dio, a Cristo prototipo. La coscienza è il dono per eccellenza della Creazione. Tutto questo si effettua con una condotta morale compiaciuto a Dio, e si realizza nelle virtù.

1. Aranyszájú Szent János élete

Aranyszájú Szent János 347-ben, a szíriai Antiókhában született.¹ A többnyire görög eredetű, de minden kétséget kizáróan a görög

¹ A legvalószínűbb dátum 344-re tehető. A történészek számára valóságos *crux* Szent János életeseeményeinek datálása. Vö. PALLADIO, *Dialogo sulla vita di Giovanni Crisostomo*, traduzione, introduzione e note a cura di DATRINO, L., Città Nuova Editrice, Roma 1995, előszó 5; Vö. *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur în relațiile istoricilor bisericești: Paladie, Teodor al Trinitundeii, Socrates, Sozomen și Teodoret*

szellemiségű antiókhiai lakosság ebben az időben kb. 500.000 fő lehetett. A görögök mellett sok más nemzethez tartozó lakos is élt Antiókhiaiban: *multitudinem populorum undique accipiens*, - város, amit Aranyszájú Szent János szívesen *sok nép anyjának* nevezett (πολυποις).² A görög nyelven kívül a városban a szír nyelvet is használták. A város a keleti prefektúra része volt és a keleti Comes székhelye, híres retorika iskolájában Libaniosz³ tanított. A nagy kereskedelmi és mezőgazdasági központban szegények és gazdagok között hatalmas társadalmi és szociális űr tátongott. A város népe könnyelmű, ironikus, jó kedélyű, nyughatatlan, gondtalan és erkölcsseiben kicsapongó volt.⁴ A városban a pogány kultuszok maradványaival is találkozni lehetett, virágzó volt az asztrológia és az *ars occulta*. A városi lakosság túlnyomó többsége keresztény volt. A keresztények élete – a fiataloké is – magán hordozta a pogány világ szokásait, ez főleg a színházi előadások alkalmával volt lemérhető.

Apja római, Secundus,⁵ a szíriai provincia katonai kormányzóságának magas rangú tisztviselője.⁶ Aranyszájú Szent János születése után rövidesen meghal. Édesanyja görög, Anthusa, aki húszévesen özvegy marad. Nem házasodik újra, hogy egész életét gyermekei nevelésének

al Cirului, Traducere din limba greacă, introducere și note de Pr. prof. CORNIȚESCU, C., Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 2001; COMAN, G.I., *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *Glasul Bisericii*, București, 18, 1, 1959 nr. 1–2, 20–42; CARTER, R., *The cronology of St. John Chrysostom's early life*, in *Traditio* 18, New York 1962, 357–364.

² *Al popolo Antiocheno*, omelia 2,2: PG 49,36. Vö. DE ALMA, J.A., *Repertorium pseudochrysostomicum*, Paris 1965, PASQUATO, O., *Catechesi Ecclesiologica nella cura pastorale di Giovanni Crisostomo*, in (ed.) FELICI, S., *Ecclesiologia e catechesi patristica*, Sentirsi Chiesa, LAS, Roma 1982, 123.

³ Amikor Libánioszt halálos ágyán megkérdezték, kit szeretne utódjául, állítólag azt válaszolta: „Jánost szerettem volna, ha a keresztények nem rabolták volna őt el tőlem”. Vö. SZOZOMÉNOSZ, Aranyszájú Szent János élete, PG 67, 1513 in *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur în relațiile...*, i.m. 6; Vö. JURAJ PAVIC – TOMISLAV ZDENKO TENSEK, *Patrológia*, Agapé 1997, 169.

⁴ CAYRÉ, F. A., *Patrologia e storia della teologia I*, traduzione di PELLIZARI D. T., Roma 1936, 476–477.

⁵ *Secundus magister militum Orientis* in: BOTA M., I., *Patrologia*, Cluj 1997, 138.

⁶ Funkciója: stratilatus, Szíria hadseregében kb. generális volt. Vö. PALADIOSZ, *Dialógus*, MG, 47,18, *Szokrátész Egyháztörténete*, MG, 67,665; *Despre Preoție: Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigore din Nazianz și Sfântul Efrem Sirul*, Trad. din limba greacă, introducere și note de FECIORU, D., Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1998, 30.

szentelhesse.⁷ Libaniosz rétor, János mestere, elismeréssel mondta róla: Milyen csodálatos asszonyok vannak a keresztények között.⁸ Első és legnagyobb nevelője tehát édesanyja volt, aki a hitre való nevelést biztosította gyerekei számára. A családi nevelést követően a híres szofista rétor, Libaniosz tanítványa lett, és Andragáthiosz filozófust hallgatta. Libániosznál már belekóstolt a szónoki munkába.⁹ Rövid időre állami szolgálatba állt, 18 évesen idejét a törvényszéken és a színházban töltötte.¹⁰ A kor szokása szerint ebben az időben még nem volt megkeresztelkedve. A császári törvényszéken „ügyvéd akart lenni, de amikor látta, milyen gonosz és hazug életmódot folytatnak azok, akik a bíróságokon dolgoznak, inkább a csendes életmód felé fordult. Rögtön öltözetet és életmódot változtatott: figyelmét a szent iratok olvasására fordította, és gyakran ment a templomba, hogy imádkozzék”.¹¹ 367-ben vagy 370-ben Meletiosz püspök megkereszteli. Makáriosz, örmény származású hitvalló püspök, maga mellé veszi.¹² Ez idő alatt hittanára Tarnoszi Diodorosz, aki zártkörű egzegétikai iniciációt tartott neki. A tanulás mellett az iniciációban résztvevők szigorú aszkéta életet éltek.¹³ Itt Mopszuesztiai Theodórosz volt a tanuló társa. A Jeruzsálemből hazatérő Zénon püspök az antiókhiai egyház felolvasójává avatta Jánost.¹⁴ Ebben az időben a

⁷ Jánosnak volt egy nővére is, akinek sajnos nem tudjuk a nevét.

⁸ *Patrológia*, (MARTON, szerk.), 104.

⁹ A császár tiszteletére tartott első beszédek, Libániosz azt mondta róla: „Boldog az a szónok, aki ilyen császárt magasztalhat, de boldogok azok a császárok is, akiknek korában ilyen szónokok teremnek.” Vö. PAVIC, 169.

¹⁰ *Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigore din Nazianz Sfântul Efreem Sirul Despre Preoție*, Trad. din limba greacă, introducere de FECIORU, D., București 2004, 30.

¹¹ *Szokratész egyháztörténete*, Ókeresztény Írók 9., (ford. Baán I.), Bp. 1984, 375.

¹² *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, CORNÎTESCU, 47; Vö. PG 47, 5–82.

¹³ „Ebben az időben tehát az erény gyakorlásában buzgólkodtak, és Diodórosz meg Karteriosz vezetése alatt – akik akkor kolostori előljárók voltak – igyekeztek elsajátítani az aszketikus élet gyakorlatait. Közülük Diodórosz később Tarszosz püspöke lett, és sok könyvet írt. Az isteni Írásoknak pusztán betű szerinti értelmére figyelt, és elutasította a szellemi értelmüket.” *Szokratész egyháztörténete*, 376; Vö. KELLY, J. N. D., *Golden mouth. The story of John Crisostom. Ascetic, Preacher, Bishop*. London 1995, 19; LÉCONTE, R., *L'asceterion de Diodore, in Melangés bibliques A. Robert*, Paris 1957, 531–536.

¹⁴ Kb. 378 vagy 379/381-ban. A püspök neve nem biztos. Zénon püspök szerepel *Szokratész Egyháztörténetében*, 376. Más források Meletiosz püspököt említik. Pl: KLASVOGT, P., *Leben zur Verherrlichung Gottes. Botschaft des Johannes Chrysostomos. Ein Beitrag zur Geschichte der Pastoral in Hereditas 7*, Bonn 1992, 7–32.

remeték életét akarta élni, de édesanyja kérésének még az elején engedett, aki arra kérte, hogy ne tegye őt másodszorra is özvegygé.¹⁵ Édesanyja iránti aggodalma megakadályozta, hogy a világtól félrevonuljon. Édesanyja halála után a belső készítés annyira erős volt, hogy a közeli hegyekbe vonult, ahol egy öreg szír remete vezetése alatt egy barlangban elvonultan a remeték szigorú aszkétikus életét élte. A világtól való elvonulás vágya arra ösztönözte, hogy huszonnégy hónapon keresztül sanyargassa magát. Nagyon keveset aludt, hogy Krisztus törvényét tanulmányozhassa, hiszen ez a legjobb foglalkozás minden tudatlanság legyőzésére.¹⁶ E két év¹⁷, ami alatt sem éjjel, sem nappal nem aludt, valamint a hideg teljesen tönkretették egészségét (gyomorbántalmak kínozták). Betegsége egész életén keresztül végigkísérte. Mivel egyedül nem tudta magát orvosolni, ezért visszatért a templom kapuihoz a városba.¹⁸ A templom kapuja: „ιατρειον πνευματικον – gyógyszerészeti laboratórium, orvosi rendelő..., συλχωρησιν αμαρτηματων – a kiengesztelődés helye és nem az ítéleté, a bűnök bocsánatának helye és nem a büntetése”¹⁹

Antiókiába visszatérve, Meletiosz²⁰ püspök 381-ben diakónussá, öt évre rá Flavianosz püspök pappá szentelte. Pappá szentelése után püspöke azzal a különleges feladattal bízta meg, hogy a város fő templomaiban prédikáljon. Ezt a feladatát tizenkét évig nagy sikerrel és nagy tehetséggel teljesítette. Legismertebb és leghíresebb homíliáit ebben az időben tartotta.²¹ 397-ig, 12 éven át a város főtemplomában

¹⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigore din Nazianz, Sf. Efreim Despre Preoție, 33–36.

¹⁶ Vö. QUASTEN, J., *Patrologia*,. 428.

¹⁷ Mások szerint 6 év. Pl. PAVIC, *Patrológia*, 169.

¹⁸ PASQUATO, O., *Ideale sacerdotale e formazione al sacerdozio del giovane Crisostomo: evoluzione o continuità*, in FELICI, S., *La formazione al sacerdozio ministeriale nella catechesi e nella testimonianza di vita dei Padri*, S, LAS, Roma 1992, 67.

¹⁹ *Commento alla Genesi, omelia 1*, 1: PG 53, 22 Cf. PASQUATO, 127.

²⁰ Más vélemény szerint, Flaviánosz püspök szenteli diakónussá. Pl. PAVIC, 169. Meletiosz püspök Jánost három éven keresztül minden nehézségében segítette. Barátságuk Valens császár keresztényüldözése idején szakadt meg.

²¹ János élete e szakaszáról: „Azt mondják, hogy a mértékletesség iránti buzgósága miatt szigorú volt, és amint egyik barátja mondta, aki ifjúkorától fogva ismerte, inkább a haragra, mint a szegyenkezésre volt hajlamos. Egyenes életmódja miatt nem törődött azzal, mi fog majd történni vele, de egyszerűsége miatt nyílt és őszinte volt. Szabadon megmondta mindenkinek a véleményét. Amikor tanított, nagy gondja volt rá, hogy javítsa hallgatósága erkölceit, amikor pedig társaságban beszélt, akik nem ismerték, azt gondolták, hogy beképzelt.” *Szokratész*, 377.

is ő látta el a szónoki tisztet és itt alapozta meg szónoki hírnevét. Ezekben az években tartotta legértékesebb egzegetikai homíliáit.²² Gyenge egészsége ellenére nem ismert fáradalmat: „Nem mulaszt-hatok el egyetlen napot sem, hogy a Szentírás kincseiből ne táplál-jalak benneteket”.²³ János vérbeli szónokká érlelődött. Hetente többször prédikált, esetenként napjában néhányszor. Nagy hírnévre tett szert 21. beszédével (*De statuis*). János papsága idején, a városban több pártra szakadtak a keresztények: a nagyobb párt Flaviánosz püspököt támogatta, vele szemben volt egy kisebb párt, amely Meletiosz püspök vonalát képviselte. Ők Paulinoszt²⁴ (mh. 388) támogatták, akit Cagliari Luciferiusz szentelt püspökké. E belső nehézség mellett egy politikai fogással is szembe kellett néznie: amikor I. Theodosius császár 387-ben új adókat vetett ki, a nép fellázadt, és a császár és a császári család valamennyi antiókhiai szobrát ledöntötte. A kezdeti lelkesedés elmúltával a felkelők rettegni kezdtek a megtorlástól. Ezért Flaviánosz püspök Konstantinápolyban felkereste a császárt, hogy bocsánatot esdjen a nép számára. Aranyszájú, a nagybőjti időben erről a tragédiáról beszélve, az egész nép szimpátiáját megnyerte. Flaviánosz, Konstantinápolyban nyilvánosan bocsánatot kért a császártól, egy olyan beszéddel, melynek szellemi szerzője Aranyszájú volt. E beszéd hatására Theodosius visszavonta fenyegetését, a nép pedig Jánosnak tulajdonította a sikeres megkegyelmezést.

Mivel 397. szeptember 27-én a konstantinápolyi pátriárkai szék megürült²⁵, Jánost pátriárkává szerették volna választani. Nagy megtiszteltetés volt ez, de nehéz és veszélyes teher is. Antiókhiaiból

²² Tizenkét évig prédikált Antiókhiaiban (386–397), ahol nagy hírnévre tett szert. A történelem a 7. századtól „Aranyszájúnak” nevezte el. Amikor egy alkalommal tisztá attikai dialektusban prédikált, egy kritikus így nyilatkozott: „Századának minden görög szónoka... barbár dadogó ehhez a szíriai keresztényhez képest, aki még Arisztidésztlől is jobban megérdemli, hogy Demoszteniéssel hasonlítsák össze.” Vö. PAVIC, Juraj – TENSEK, Tomislav Zdenko, *Patrológia*, Agapé 1997. 169.

²³ Hom. Gen. 28,11, in *Patrológia*, (szerk. MARTON J.), Gyulafehérvár 1994, 105.

²⁴ Paulinoszt autentikus igazhitűségéért Róma is támogatta. Paulinosz 362-től vezette a Meletiosz pártiakat. János Flaviánoszt támogatta, s támadta Paulinoszt, de Róma ellen soha nem nyilatkozott. Vö. BOTA, *Patrologia*, 138.

²⁵ 397-ben meghalt Konstantinápoly püspöke, Nektáriosz. Eutrópiosz Jánost titokban a fővárosba hozatta, és Alexandriai Theophülosszal 398. február 26-án püspökké szenteltette. Vö. i.m. 105.

csak csellel sikerült elvinniük. Eutrópiosz, Arkádiosz császár minisztere megbeszélésre hívta őt az antiókhiai falakon kívülre, és elvitte Konstantinápolyba. Azért kellett ehhez a cselhez folyamodniuk, mert hívei másként nem engedték volna el.

Konstantinápolyban²⁶ a kultúra hellenista, a gazdasági életet a nyugat és kelet közötti cserekereskedelem jellemezte, amit az állami monopólium oly keménykezűen ellenőrzött, hogy a privát kezdeményezéseket elfojtotta. A városi lakosság politikai-katonai erőt képviselt. A császári udvar és a város gazdagjai luxusban éltek, míg a szegények éheztek. A szegények mellett sok rabszolga is élt a városban. A legszeretettebb szórakozás a lóversenyek, valamint a színházi esték voltak. Sok szerzetes és klerikus élt a városban, de sokan közülük nem éltek hivatásukhoz méltó módon: apostoli hévtől mentesek, karrierista ambícióktól fűtöttek, vitatkozók, intrikákat szövők, korrupcióra is hajlamosak, esetenként élősködők voltak. A papok között virágzott a simónia, a császári udvarban pedig az erkölcstelenség. Elődje, Nektáriosz pátriárka valamely szenátor vagy prétor fia volt, a legcsekélyebb aszketikus nevelés nélkül. Így történhetett meg, hogy irányítása alatt sok feslettség beszivárgott a nép és a klérus körébe. Aranyszájú Szent János odaérkezése után hamarosan reformokba kezdett: *in capite et in membris*. Székfoglalása után Rómába küldte delegátusait: Beereai Akátiosz szíriai püspököt és Alexandriai Izidort, akik kieszközölték a teljes egységet János valamint Antiókhiai Flaviánosz és Róma között. Jánosnak főleg a klérus között kellett először rendet teremtenie. A fővárosban a szociális-karitatív munka, nem különben a politikai közelség, valamint a sürgető pasztorális reform kétségtelenül sokkal nagyobb nehézségekbe ütközött, mint Antiókhiaiban. Mindez távolról se akadályozta Jánost pásztori munkájában.

Nagyon hamar világhossá vált, hogy fővárosba való kinevezése nem volt a legszerencsésebb. János reformjait prédikációiban is sürgette, melyekben nemegyszer a városi nemességet és gazdagokat súlyos szavakkal bírálta. Az új püspök példát adott az egyszerűsége és az igénytelenségre, gazdag jövedelmét kórházakra és a szegények

²⁶ Konstantinápoly a 400-as években kb. 400.000 lakosú, mely nagyrészt görög, de sok gót is élt a városban. A negyedik századi Konstantinápolyról bővebben lásd: BOSIO, G.–DAL COVOLO, E.–MARITANO, M., *Introduzione ai Padri della Chiesa (secoli III. – e IV.)*, Corona Patrum 3, Torino 1993, 390–392 ssk.

segélyezésére fordította. Az egyházi élet terén található visszaélések megszüntetésére nagy buzgalommal komoly reformokat rendelt el, ami személyét egyes körökben ellenszenvessé tette. Törekedett megreformálni a papok és szerzetesek életét, fellépett az eretnekek ellen, térítette a gótokat, és a 381. évi konstantinápolyi zsinat alapján törekedett kiépíteni pátriárkai joghatóságát. Egy efezusi zsinattal kimondatta több simoniás püspök letételét. Nem félt rámutatni a társadalom szociális bajaira sem: „öszvérek hordják körül javaidat, keresztény testvéred pedig éhen hal a kapud előtt”²⁷. Védelmébe vette a kegyvesztett Eutrópiosz (399) eunok-minisztert, s ezzel magára haragította Eudoxia császárnőt, aki teljesen befolyása alá hajtotta férjét, Arkádioszt, mivel lényegében ő kormányozta a birodalmat. Az elégedetlenkedők megkezdték János elleni áskálódásukat. Tény, hogy reformjai, amelyeket a klerikusok és világiak között akart végrehajtani nem vették figyelembe az adott valóságot, kompromisszumokat nem tűrő akarata képtelen volt diplomatikus megoldásokra.²⁸ Ehhez járult még a Konstantinápoly és Alexandria közötti rivalizálás is. Alexandria azt gondolta, hogy őt illeti meg a kelet fölötti primátus. Róma után Alexandria volt a második helyen a pentarchiában, a 381-ben megtartott konstantinápolyi egyetemes zsinat 3. kánonja viszont ezt a címet Konstantinápolynak adományozza. Mikor János székhelyén fogadta²⁹ a száműzött, és ezért gyanússá vált egyiptomi szerzeteseket³⁰, nézeteltérésre került sor közte és Theophilosz,³¹ alexandriai pátriárka között. Ebbe a vitába a császári udvar is beavatkozott. A császár a fővárosba hívta Theophiloszt, hogy tisztázzák az ügyet. Theophilosz jött is, püspökeivel együtt, és a Kalkhedonhoz közeli Drüszn³² birtokon 403-ban zsinatot tartottak. Jelen volt 37 püspök; akik 7 püspök kivételével mind egyiptomiak voltak. Azzal vádolták Jánost, hogy megsértette a császár tekintélyét, majd 70 pontban megfogalmazott vádló kánonban letette nyilvánították.³³ A császár jóváhagyta

²⁷ *Patrológia*, (MARTON, szerk.), 105.

²⁸ Vö. QUASTEN, *Patrologia*, 429; PAVIC, 170; *Patrológia*, (MARTON, szerk.), 105.

²⁹ Fogadta ugyan őket, de nem vállalt velük közösséget.

³⁰ Az ún. hosszú testvéreket, akiket Alexandriai Theophilosz Egyiptomból elűzött, mert az origenizmus vádjába keveredtek.

³¹ Alexandriai Theophilosz mellett még János ellenségei voltak: Gabalai Szeverianosz, Bereai Antiokhosz, Kalcedoniai Kyriakosz.

³² Drüszn: Tölgyes = Ad Quercum; vagyis „Tölgyeszsinat”

³³ *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, CORNÎTESCU, 65.

döntésüket, s elrendelte, hogy Jánost száműzzék a Boszporuszon túlra. János ekkor beszédben fordult a néphez: „Mitől félnék? A haláltól? Krisztus az én életem, és a halál nyereség. A száműzetéstől? Az Úré a föld, és rajta minden. Vagyonom elvesztésétől? Semmit sem hoztunk magunkkal e világra, és semmit sem vihetünk majd magunkkal. Ha Krisztus mellettem áll, kitől félnék?”³⁴ Harmadnap önként átadta magát üldözői kezére, azok pedig száműzetésbe vitték Bitiniába. A következő éjjel erős földrengés rázta meg Konstantinápolyt, az elkeseredett nép ebben Isten büntetését látta. A császár és felesége azonnal visszavonták az ítéletet, és egy külön levélben, nagy bocsánatkérések közepette, János ártatlansága mellett foglaltak állást. János ünnepelten tért vissza, és az apostolok templomában beszédet tartott, Theophilosz és követői pedig elmenekültek, mert féltek a nép bosszújától.

A béke alig két hónapig tartott. A császárné tiszteletére, a katedrális közelében emelt ezüstszobor felavatását napokig tartó táncok és orgiák kísérték. A templom közelében folyó ilyen ünneplés ellen János a városi prefektúrához fordult panasszal. Eudoxia ezt úgy értelmezte, mint saját személye ellen irányuló ármánykodást, és elhatározta, hogy Jánost félreállítja. Szókratész történetíró arról tudósít, hogy Keresztelő János fővételének ünnepén a szentbeszédben ezt mondta: „Ismét tombol Heródiás, ismét táncol, és tálcán követeli János fejét!”³⁵ A császárné rendeletére új zsinatot hívtak össze, mely letette Aranyszájú Szent Jánost, az antiókhiai zsinat (341) 12. kánonjára hivatkozva, amely megtiltja az olyan püspököknek, akit valamelyik zsinat letett, hogy a pásztori hatalmát gyakorolja, míg csak egy másik zsinat vissza nem hívja. János szobafogságba került, tilos volt neki bármit is mint egyházfő tenni. 404 nagyszombatján 3000 katekumént kellett volna megkeresztelnie a templomban, de ebben már karhatalommal³⁶ megakadályozták. 5 nappal pünkösd után, 404. június 9-én, hogy elkerülje a lázongást és a vérontásokat, alávetette magát a császár akaratának. Először három évig a kis-arméniai Kukuszoszba vagy Arabissosba³⁷ deportálták, de mivel ide hatalmas tömegekben vonultak utána a zarándokok, különösen Antiókhiaiból, 407-ben a császár áthelyezte őt a Fekete-tenger keleti partján fekvő Pütiuszba.

³⁴ PAVIC, *Patrológia*, 170.

³⁵ *Szókratész egyháztörténete*, 404.

³⁶ 400 trák lándzsával lerohanták a templomot. Vö. CORNÎTESCU, 75.

³⁷ Ez a meghurcoltatás 77 napig tartott. *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, uo. 83.

Még ugyanabban az évben, szeptember 14-én János útközben, mivel nagyrészt az útnak gyalog kellett megtennie, magához veszi az Eucharisziát, és a „Dicsőség mindenért Istennek” szavakkal ajkán, a pontoszi Kománában meghalt.³⁸ Követői külön egyházközséget alakítottak Konstantinápolyban és johannitáknak (jánosiak)³⁹ nevezték magukat. Hosszú ideig nem akarták elismerni János utódjait, Arsázioszt és Attikoszt. Arsáziosz egy évig volt utódja a pátriárkai székben. Az Attikosszal való kommunió csak akkor valósult meg, amikor felvette a dyptikonba a már szentség hírében elhunyt János nevét.

János, mielőtt elhagyta volna Konstantinápolyt levélben fordult I. Ince pápához, valamint milánói Veneriuszhoz és aquileiai Cromatiuszhoz, hogy foglaljanak állást ügyében. I. Ince pápa⁴⁰ a császárhoz intézett levelekben János védelmére kelt, és egy időre megszakadt Konstantinápolyval, Alexandriával és Antiókiával a kapcsolat. Eudoxia császárné 404-ben halt meg. Aranyszájú ezt így kommentálta: „Senki sem boldogtalan, csak ha saját maga is azzá akar válni.”

Eudoxia fia, II. Theodosius ünnepélyes körmenetben 438. január 27-én visszahozatta Konstantinápolyba János földi maradványait, és a Szent Apostolok templomában temettette el. 1204 és 1258 között földi maradványait a római Szent Péter-bazilikába szállították. 1625-ben ugyanott a legszentebb Oltáriszentség oltára alatt található. A következő évtől ereklyéi a szixtuszi-kápolna Mária-oltára alatt találhatóak.

2. A Teremtés könyvére mondott beszéd-sorozat

Bemutató

Nagyon nehéz Aranyszájú Szent János minden írását felsorolni, mert ezeket csak az egyházatyák közlik. Tény, hogy csak Órigenész és

³⁸ *Patrológia*, (MARTON szerk.), 106.

³⁹ A következők: 1) POLÜKHRONIOSZ (mh. 430), a szíriai Apamea püspöke, Mopszvesztiai Theodórosz testvére, az antiókhiai irányzat neves egzegétája. 2) JERUZSALEMI HÉSZÜKHIOSZ, szerzetespap, kiváló szónok, a Szentírást allegorikusan magyarázta. 3) ANKŰRAI NILUS, Aranyszájú nagy tisztelője, Kis-Ázsiában, Anküra közelében élt. Apátként a szerzeteseihez intézett lelki iratokon kívül, számos, különféle tartalmú levelet írt, amelyekben az allegorikus értelmezés kárára a Szentírást egyetlenegy betűjét se hamisítsa meg. 4) PELUSZIUMI IZIDOR (mh. 435) Pelusziumban, Egyiptom és Palesztina határán levő kolostorban élt. Számos levele antiókhiai jellegű kis egzegetikai traktátus. 5) MARKELLOSZ, Ankürai Nilus kortársa, pusztai magányba vonulása előtt a kolostor házfőnöke volt. – Vö. PAVIC, 179.

⁴⁰ I. Ince pápa megpróbált Szalonikiben egy zsinatot is összehívni János védelmére, de ez nem sikerült. Ince pápa minden esetre 406-ban kiközösítette Theophiloszt. Vö. *Viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, CORNÎȚESCU, 181.

Ágoston írt annyit, mint ő. Írásaiban, beszédeiben nemcsak a tartalom, de a retorikai eszközök tökéletes alkalmazása is mintaszerű. Homíliáit nem mindig ő írta le, hanem legtöbbször gyorsírók jegyezték le azokat. A beszédei úgy mutatják be őt, mint gyakorló lelkipásztort.⁴¹ Gondolkodásmódja az antiókhiai teológia szellemét tükrözi⁴². Előszóval magyarázta a Bibliát, a szószerinti értelmezéshez tartotta magát, de a magyarázott szöveget mindig az adott helyzetre, a mindennapi életre alkalmazta. Ezek közé az egzegétikai beszédek közé tartozik a Teremtés könyvét magyarázó két homília sorozat. Valószínűleg 398-403 között keletkeztek. A Teremtés könyvének az ember teremtésére vonatkozó homíliái szerzősége a mai napig kérdéses, ezért csak a második homília sorozatot veszem a munkám alapjául. Ez a keresztény remekírók sorozatának a 12. kötetében, Simon Sándor fordításában jelent meg. Ezekben Ábrahám, Izsák, Jákob, József jelleme bontakozik ki előttünk, mint az erkölcsi élet példaképei (Krisztus előképei). Valószínűleg a nagybőjt alkalmával mondta el ezeket⁴³. Mielőtt hozzákezdénénk a beszédek megvizsgálásához egy kis történeti kitekintőt kell tennünk.

A teremtés értelmezésének rövid összefoglalása a Szentírásban

A Ter 1, 1–2, 4 tartalmi szempontból egyetemes igényű. A Biblia más helyeken is (zsoltárok, próféták) beszél a teremtésről, de nem ilyen részletesen. A Ter 1, 1 lett később a legfontosabb gondolat, a *creatio ex nihilo* tétel alapján, melyet a 2Makk 7, 28 is megfogalmazott. A Bibliai leírásban a teremtés szó által történik, a „szólt” formula alkalmas Isten személyes valóságának, fenségének kifejezésére. A teremtő szó elválasztja Istent a világtól, de ugyanakkor elválaszthatatlanul hozzáköti. A Teremtés csúcspontja az ember teremtése, de már feltűnik az új teremtés képe is. (Iz 27, 1; Jer 31, 22; Zsolt 102, 26–28)⁴⁴.

Az újszövetségi könyvekben a teremtés fogalmára utalnak a „kezdetből fogva” és a hasonló kifejezések (Mt 13, 35–25, 34; Mk 13, 19; Lk 11, 50). A Teremtő hatalma a keresztény bizalom alapja is (ApCsel 4, 24.). Szent Pál leveleiben is számos utalás található Isten teremtői tevékenységére: „Minden Istentől van” (1Kor 11, 22; 1Kor 8,

⁴¹ *Ókeresztény Írók 1.*, (VANYÓ L., szerk.), SZIT., Bp. 1988, 637.

⁴² *Az isteni és emberi természetről 1.*, Atlantisz, Bp. 1994, 305.

⁴³ Vö. *Keresztény remekírók 12.*, (KÜHÁR F., szerk.), SZIT., Bp. 1944.

⁴⁴ VANYÓ, *Az Ókeresztény kor dogmatörténete Kr. u. 325-ig*, Bp. 1988, 138.

6). A teremtés és a megváltás összekapcsolódik, s így új krisztológiai jelentést kap, ez az „Új teremtés”. Legfontosabb mozzanata: az „Új ember megalkotása” (Kol 3, 10.).

Az 1–3. század egyházatyáinál

Ebben az időben az a kérdés merül fel, hogy vajon ki teremtett? Az Atya vagy a Fiú? Polikárp a Fil 2, 6 szerint arra összpontosít, hogy az Atya elsősorban nem a teremtő, hanem az, aki feltámasztotta halottaitól Urunk Jézus Krisztust. Később a 3. századtól a teremtést kizárólag az Atyának tulajdonították. Az első részletes leírás a Hermász Pásztorának 11. parancsolatában található, e mellett Szent Jusztinosz vértanúságának leírásában is találkozunk még ezzel a gondolattal. Az 1. Kelemen-levélben Isten *az egész világ Alkotója és Teremtője*. Kelemennél ószövetségi gondolatok kerülnek előtérbe, de említi az Ige teremtésben betöltött szerepét is.

A Didakhé eucharisztikus imájával magasztalja a Teremtőt.⁴⁵ Jusztinosznál a Logosz az Atya benső gondolata, aki a teremtéskor lép elő Igeként. Alexandriai Kelemen időtlen, örök teremtő aktust feltételez Istenben, ami állandóan jelen van ma is a folyamatos teremtésben. Az isteni gondviselést a Logosz nevelői és tanítói tevékenységében látta.⁴⁶ A 2. és a 3. században a középpontba a Teremtő Isten került, aki világmindenséget Teremtő Atya (Pántokrátor).

A szír-kisázsiai bibliai értelmezés

Az antiókhiai iskola történeti-grammatikai szempont szerint értelmezte a teremtés elbeszélését.⁴⁷ Antiókhiai Szent Ignác a páli gondolatokat továbbítja. Jusztinosz, Tatiánosz és Szent Theophilosz révén a teremtés-történet elemzése visszanyúlik Antiókhia ősi hagyománykörébe. *A szemita antropológia képviselői sohasem állították élesen szembe a kettős teremtéstörténetet. Isten az egész embert saját kezűleg ruházta föl uralkodói méltóságával: Igéjével és Bölcsességével. Mint Teremtő, segéderőivel tanácskozta meg ezt a kimondhatatlan tervet.*⁴⁸ Szent Theophilosz a teremtéstörténetet egy hosszú magyarázatban kommentálja.⁴⁹ Ő már egyértelműen a semmiből való te-

⁴⁵ Mindezen művek megtalálhatók az ÓKI 3.

⁴⁶ Vö. ÓKI 1.

⁴⁷ Vö. FILA B., *Teremtő és teremtménye*, Bp. 1990, 54.

⁴⁸ VÁNYÓ L., DT. 325., 142.

⁴⁹ „Antiókhiai Theophilosz szerint a világ nem létezett, csak a teremtő isteni szó hozta létre.” FILA, 51.

remtésről beszél, megkérdőjelezi az *ex nihilo nihil fit* filozófiai tételt, ami szakítást jelent az eddigi filozófiai tradícióval.⁵⁰ Szent Iréneusznál csúcspontot ki a teremtésről szóló kisázsiai Biblia-magyarázat. Ő képviselte a teremtés biblikus, üdvtörténeti elgondolását, amely szerint az Ó- és Újszövetség, a Teremtés és a Megváltás összetartozik. Átfogó isteni terv biztosítja ezt a lényeges összefüggést, nemcsak ténylegesen kapcsolódik egybe: egymás után következnek a kinyilatkoztatás állításai és eseményei. A Megváltás a teremtés célja. Isten a semmiből teremt és teremtő ereje irányítja a különböző korszakokat, Ő határozza meg a teremtés célját. Krisztus személyében azonossá vált a Teremtő és a Megváltó. Jézus, mint Megváltó egyben a préegzisztens teremtő-közvetítő. Mindennek Isten szeretete az alapja. Szépen bemutatja ezt az Ádám-Krisztus párhuzam. Ádám teremtésekor a Teremtő már a Megváltó születésére gondolt. Krisztusban megjelöli az üdvtörténet kibontakozási irányát. A Logosz nemcsak közvetítő volt a teremtésben, hanem az emberiség ősképe. A beteljesedés az eredeti valóság, az eredeti terv helyreállítása. Krisztus föltámadása és a végső beteljesedés közötti korszak a köztes idő, lehetőséget ad az új teremtmény dinamikus kibontakozására. A szentségi táplálék (Eucharisztia) kapcsolja a híveket a megtestesült-feltámadt Krisztushoz. Fontos szerepet kap még a teológiájában az isteni gondviselés gondolata. A teremtés mindenképp az ember üdvösségét szolgálja. Következézetesen használja, alkalmazza a jánosi és a páli teológia szempontjait.⁵¹ Iréneustól a szótérológiai teremtéstan alapszempontjait később az alexandriai teológia kamatoztatja, s ezt az órigenészi vonal még jobban dramatizálja: a kettős teremtés elvét fogalmazza meg. Ez még sokáig kihatott, de sajnos, az egyre felerősödő krisztológiai és szentháromság-tani viták mellett háttérbe szorult a teremtésteológia. Később azért, az ariánus vitákban a Logosz teremtői funkciójának elve révén újból felszínre került⁵²: A teremtett isteni Logosz isteni értelem is Jézus Krisztusban, vagy csak örökbe fogadta az Atya Jézust, s az igazi teremtő Logosz mindig az Atyánál maradt?

⁵⁰ Tatiánosz szerint Isten először megteremtette az anyagi világot és ezt a Logosz alakította Kozmosszá. Ő még nem használja a semmiből való teremtés kifejezést.

⁵¹ Vö. FILA, *Teremtő és teremtménye*, Bp. 1990, 54.

⁵² Szent Athanáz hangsúlyozza a teremtés időbeliségét, a Logosz teremtő és gondviselő szerepét, aki a Megváltó. Ld. még Antiókhiai Theodoróoszt, Nagy Szent Bazileiosz teremtéskommentárját vagy Areopagita Dénes kísérletét.

Aranyszájú Szent János a teremtésről

Aranyszájú a Szentírás szó szerinti értelmezését veszi alapul, de ugyanakkor mögötte áll már a teremtésteológia letisztult tanítása. A teremtést a gyakorlati lelkipásztor szempontjai szerint mutatja be. Természeti képek bemutatásával próbál rámutatni arra a harmonikus rendre, amely egy Rendezőt feltételez: *Nézd az eget, mily gyönyörű az, mily mérhetetlen megkoronázva a tündöklő csillagkoszorúval, hány éve már, hogy létben van? Már ötezer éves, de nem ad semmi öregedő jelt. Olyan, mint valami fiatal teremtmény, ami tele van életerővel, ami fenntartja a ragyogó friss új voltát, amit az idő el nem hervaszt. Ezt az óriási csodálatos gyönyörű szép örökifjú eget Isten teremtette, könnyebben, mint ahogyan egy ember épít egy kunyhót. Nézd a tornyot, a hegyeket, a számtalan szépeket az egész földön, nézd a dús, bámulatos sokféle növényeket, a rengeteg vadállatot. Mindezeket az Isten teremtette a semmiből.*⁵³

A semmiből való teremtés hangsúlyozása fontos, mert ezzel olyan isteni tevékenységet emel ki, amely tekintélyt parancsoló az emberi elmének. A tétel elválasztja az Istent a teremtett világtól. Isten nem keletkezett, Ő örök, mindennek létet ad, és ami van, azt létben tartja. A végtelen bölcsességű Isten, mint jó művész szabad akaratából teremtette a világot. Ebből az embernek le kell vonnia a következtetést, ti., hogy hol a helye teremtésben. Ezt retorikai eszközökkel próbálja hatásossá tenni. A teremtéstörténet nála a teremtés folyamatának első mozzanata, mely a megváltáson keresztül a beteljesedés felé halad (*Teremtés - Megváltás - Beteljesedés*). Ezt egy személyes üdvtörténeti eseményként kezeli, Ábrahám, Jákob, József életútját tárja elének példaként. Próbálja rádöbentni a hallgatókat, hogy a pátriárkákon megnyilvánuló isteni gondviselés nem más, mint a teremtés rendjébe való aktív bekapcsolódás. A teremtmény jólétéből következtetni lehet a Teremtő gondviselésére. *Egyiptom lakói a mindenség alkotójának hatalmát nemcsak a rájuk zúduló Isteni haragból ismerték meg, hanem a zsidók élvezte gondviselésből.*⁵⁴ *Akkortájt az igazak gazdagsága a föld termékenységében s a barmok sokaságában volt.*⁵⁵

A teremtés öncélú, vagy a Teremtő csak isteni nagyságát akarja megéreztetni az emberrel? Mi a teremtés célja? *Melyik az a létező és*

⁵³ PAYNE, R., *The Fathers of the Eastern Church*, Dorset Press, New York 1989, 206.

⁵⁴ *Keresztény remekírók 12.*, 78.

⁵⁵ *Keresztény remekírók 12.*, 78.

hogyan kell élnie, akit ekkora gondoskodással vett körül? Az ember az a nagy és csodálatos élőlény, aki a legértékesebb Isten szemében az egész teremtésben. Az ember az, akiért letézhet az ég és a föld a tenger és minden teremtmény. Az üdvösségéért, amit annyira fontosnak tartott, hogy egyetlen Fiát sem kímélte. Mert Isten nem szűnik meg mindent arra használni, hogy az ember fölemelkedjen egészen őhozzá és ott jobbján ad neki helyet.⁵⁶

Aranyszájú választ ad hallgatóinak: Isten az ember miatt teremtett. Az ember üdvösségéért létezik minden, azért hogy minden az embert a végcélja felé terelgesse. Ha az ember képes megtalálni a helyét a teremtett világban, akkor eljuthat a beteljesedésre. De az első ember (Ádám) által annyira megromlott az ember természete, hogy Isten segítségével nélkül nem képes felemelkedni a neki készített helyre. Ezért volt szükséges, hogy a Teremtő Isten megtestesüljön. Lejőjjön az emberek közé, s így helyreállítsa a teremtés eredeti tervét, hogy az ember a halhatatlan élet, az isteni élet részesévé váljon. *Az Isten báránya az egész világért ajánlatott fel, megtisztította az egész földkerekséget, az embereket megszabadította a tévelytől, elvezette az igazságra, eget csinált a földből, de nem az elemek megváltoztatásával, hanem azzal, hogy a földi emberek közé lehozta a mennyek országát. Az eszes teremtmény nem borul le az élettelen anyag előtt. Minden tévely tova tűn, s az igazság napja világítja be a földkerekséget.⁵⁷* Láthatjuk, hogy Szent Pálnak az „új teremtés” teológiája nála is visszhangra talál. Egy új világ kezdődik: a Megváltás Világa. Jézus Krisztus föltámadásával végbemegy az új teremtés. Az ember újra elfoglalhatja a teremtésben neki szánt helyet. Ádám szabad akaratból elkövetett bűnének következménye az volt, hogy megsérült természete, és ezzel a miénk is. Ennek pedig az lett a következménye, hogy eltávolodtunk Istentől. De Isten annyira szereti az embert, hogy lehajol hozzá és fölemeli őt magához: *Ne csodálkozz rajta, kedves hallgatóm, hogy ilyen nagy az Úr leereszkedése! Jusson eszedbe, hogy az Úr a pátriárkának is vendége volt (angyalaival együtt). És ott ült a tölgyfa alatt emberi alakban s ezzel már előre jelezte, hogy emberi természetet fog majd öltetni és az egész emberi nemet így fogja majd megszabadítani az ördög zsarnokságától, így fogja visszavezetni*

⁵⁶ *A katolikus egyház katekizmusa*, Bp. 1994. ARANYSZÁJÚ JÁNOS, Serm. in Gen 2, 1.

⁵⁷ *Keresztény remekírók 12.*, 74.

az üdvösséghez... Mikor azonban az Úr kegyes volt szolgálai alakot öltetni, akkor már nem jelképes, nem is látszólagos testet vett fel, hanem igazit. ... El akart viselni mindent, hogy Isten határozatának igaz volta hihető legyen.⁵⁸ Láthatjuk, az ember teremtése és megváltása⁵⁹ szinte egyetlen mozzanatot, melynek végrehajtója „a világ Ura és Teremtője”, aki Krisztus⁶⁰. Az Isten azzal, hogy az isteni élet részesévé teszi az embert, mintegy bekapcsolja őt teremtői tevékenységébe, így az ember is aktív megvalósítója lesz a teremtésnek. A megváltott ember az „új ember”. Aki megkeresztelkedett, az ebbe az új isteni életbe kapcsolódik be. Ezzel a Teremtőjéhez válik hasonlóvá: Istennek a leereszkedő szeretetét viszonzza.⁶¹ Felhívja a figyelmet, hogy ebbe a folyamatba mindenkinek aktívan be kell kapcsolódnia. Krisztus a teremtés prototípusa, akiben végbemegy az új teremtés. A következőkben az egyházatya rávilágít arra, hogy az embernek milyen erőfeszítést kell tennie, hogy ennek a prototípusnak tökéletes másává alakulhasson. Ezt az erények nagyszerűségében látja, mert az ember részéről a bűn az első teremtés elrontója, az erény pedig a helyreállítója.

Mivel Isten az Ő egyetlen Fia által mindent elkövetett a teremtés helyreállítására, ehhez az embernek is önként, szabad akaratából csatlakoznia kell. Az embernek is erőfeszítéseket kell tennie, hogy a személyes bűnök ne gyengítsék az új embert. Szükséges, hogy az ember tudatosítsa magában, megismerje ezeknek a bűnöknek a mechanizmusát. *Ilyen a bűn: Amikor tetteleg elkövettük, akkor mutatja meg túlon túl való oktalán mivoltát. A részeg, amikor teleitta magát színbórral, nem érzi a bornak semmi kárát, csak később tapasztalja meg mekkora a kár. Ilyen a bűn is: A vetkezés pillanatai előtt elhomályosítja az elmét, és, mint sűrű felhő fekszik a lélekre...*⁶² Ez pedig bármely vadlónál súlyosabban marja a lelket: „Elegendő mester számunkra a lelkiismeret. Lehetetlen, hogy bárki is híjával legyen a

⁵⁸ Keresztény remekírók 12., 151.

⁵⁹ Vö. Keresztény remekírók 12., 152. *Mert ha csakugyan nem vette volna magára testünket, akkor meg sem feszítették, meg sem halt, el sem temették, föl sem támadt.*

⁶⁰ Vö. Keresztény remekírók 12., 86.

⁶¹ Vö. Keresztény remekírók 12., 62. *Gondold meg, hogy, aki kap tőled, az látható ugyan, de van egy más Valaki, aki azt tartja, hogy amit felebarátodnak cselekedtél, Neki cselekedted. Neki, nem közönséges valaki, hanem a Mindenség Ura, égnek és földnek teremtője.*

⁶² Keresztény remekírók 12., 197.

lelkiismeret-szülte istápolásnak. Az emberbe már a teremtéskor beoltatott kötelességeinek ismerete, mégpedig azért, hogy kellő jószándékúság tanúsításával ebben az életben, mint valami gyakorlótéren eddze magát az erényküzdelmekre, szerezze meg az érték járó versenydíjat, s a rövid ideig tartó fáradozás után az örökkévalóságban érdemeljen koszorút.⁶³

Mert olyan erős az erény hogy támadások közepette még csak ragyogóbb lesz. Az erényes embert Isten támogatja, mennyei istápolásra méltatja. Ne a rossz bánásmód elől meneküljünk tehát, hanem a rossz cselekedetek elől.⁶⁴ Ábrahám lelke valósággal eleven kép: Rajta az erények különféle színe.⁶⁵ Rámutat arra, hogy az ember, mint teremtmény, ne a saját erejében bízzék, hanem ismerje föl mindennek kútfejét... és csak a mindenekfelett való Istent imádja, mert Ő teremtett mindent, Ő minden jónak forrása.⁶⁶ Megfigyelhetjük, az ember küszködése eltölpül az Isten küszködése mellett. Mert az ember fel tudja újból ismerni a Teremtőt, megtalálja a helyét és a feladatát. Szabad akaratából választhatja azt a méltóságot, mellyel Isten felruházta a teremtett világban. Aranyszájú ebben az üdvtörténeti szerepben Krisztus szerepét hangsúlyozza. Valószínűleg korának krisztológiai problémái csapodnak le itt, s ezt József történetein keresztül szeretné aktualizálni. József, Krisztus előképe: *Előre megrajzolták az igazság sorsát. Urunk is nagy irgalmasságban eljött az emberi nemet meglátogatni az égből: emberi testet öltött és úgy jött el, hogy testvérünk lett (Zsid 2, 16–17.) ... József testvérei azonban csak tervezték, de nem hajtották végre tervüket, az előképnek ugyanis tökéletlenebbnek kellett lennie az igazságnál.*⁶⁷ Nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az Isten az égből emberi testet öltve jött le. Nemcsak egyszerűen magára vett egy testet, hanem valóságosan testvérünk (test-vér) lett. Az egész megtestesülést egyetlen titoknak nevezi: ez a megváltás kulcspontja. Leszögezi, hogy a megtestesült Fiú: valóságos Isten és valóságos ember minden keveredés nélkül. Így mehetett csak végbe a megváltás titka, s ebbe a titokzatos eseménybe az Euchariszián keresztül kapcsol be minket. *Melkizedek áldozatát az*

⁶³ Keresztény remekírók 12., 111.

⁶⁴ Keresztény remekírók 12., 173.

⁶⁵ Keresztény remekírók 12., 40.

⁶⁶ Keresztény remekírók 12., 28.

⁶⁷ Keresztény remekírók 12., 166.

*Eucharisztia előképeként terjeszti elő, Ő a fölséges Isten papja volt. S a lefolyt események Krisztust jelképezték, és maguk a följánlott tárgyak valami titkot jeleztek előre.*⁶⁸ Ebbe a titokba kapcsol be minket Krisztus és személyesen tárul fel előttünk is, mint Melkizedek előtt a Teremtő Isten ismerete.

Így érkezik az egyházatya a teremtés beteljesedésének végső pontjához. A megváltás végső eszkatológikus dimenziója, a teremtés utolsó mozzanata kerül előtérbe: az Ítélet napja. A Teremtő úgy jelenik meg, mint a végidők bírója. Úgy, mint aki *a mindenek Ura, aki mindenkor a jó szándékot keresi.*⁶⁹ Szerintem a teremtés utolsó mozzanata sehol nem kapott ilyen nagy hangsúlyt. Nem feltételezhető, hogy az elrettetés vagy a félelemkeltés motiválta volna Aranyszájút. Egyszerűen az üdvösségtörténetünk /személyes üdvösségünk/ fontos állomásának tartja. A kérdést egzisztenciális szempontból ragadja meg: *aki gaztetre vetemedik és akinek feje fölött összecsapnak az oktalan gondolatok hullámai, az nem ügyel többé arra a nagy Szemre, amely nem ismer megnyugvást, az nem tiszteli magát a természetet sem és nem ügyel semmi olyanra, ami részvétet kelthetne benne. Lehet, hogy Atyáitokat rászéditek, de nem maradhattok rejtve ama szunnyadatlan Szem előtt, amelytől leginkább kellett volna félnetek..., ilyen az emberi természet..., elsősorban e világ megszóló nyelvétől óvakodunk, de nem gondolunk a rettenetes ítélőszékre s a borzasztó büntetésre.*⁷⁰ Láthatjuk, a Teremtő a Végidők Bírója, aki az utolsó ítélet napján megítéli tetteinket és szándékainkat. Vajon betöltöttük-e a szerepünket az új teremtésben? Krisztus által nekünk ajándékozott új öltönyünket tisztán tartottuk-e meg? Készen vagyunk-e bemenni a menyegzőre? Szembesülünk a Teremtő Isten tervével: Krisztussal. Ekkor majd mindenki felismerheti, hogy teljesítette-e a tervet.

Végül megállapíthatjuk, hogy Aranyszájú Szent János a Teremtés - Megváltás - Beteljesedés (szótériológiai szempontból) csodálatos teológiai ívén keresztül értelmezi a Teremtés könyvét. Ez nála ugyanolyan egységbe kerül, mint a kappadókiai atyáknál⁷¹, de ezt

⁶⁸ *Keresztény remekírók 12.*, 30.

⁶⁹ *Keresztény remekírók 12.*, 1944. 139. *Az alamizna értéke nem a pénz nagyságától függ, hanem az adományok szándékától... Ajándékainkat úgy osszuk ki a szegények közt, mintha az Isten kezébe tennénk le azokat.*

⁷⁰ *Keresztény remekírók 12.*, 1944. 170–172.

⁷¹ Lásd még Nagy Szent Bazileiosz teremtéskommentárját.

Aranyszájú kifejezetten gyakorlati, pasztorális szempontból értelmezi. A fontos teológiai felismeréseket összekapcsolja a gyakorlati élet problémáival. Az antiókhiai teológiai műveltségéből nem csinál elvi kérdést, de a kor vitatott kérdéseiben állást foglal, amit a hallgatóság érdeke ugyancsak megkívánt. A teremtéssel kapcsolatos tanában egyetlen új momentumot fedeztem fel: az utolsó ítélet napját az ember életének szempontjából úgy szemléli, mint a beteljesedés végpontját. Érdeemes összehasonlítani őt kortársaival: vajon milyen hatással lehettek egymásra?

Aranyszájú kortársai: Nüsszai Szent Gergely és Küroszi Theodorétosz
Nüsszai Szent Gergely⁷²

Bazileiosz halála után, bátyja védelmében írta *A hat napról* és *Az ember teremtéséről* című munkáit.⁷³ A kappadókiai atyáknál az órigenészi kettős-teremtés gondolata él tovább. Bazileiosz egy csodálatos szintézist hozott létre a görög gondolkodás és a kinyilatkoztatás között. Isten terve a teremtéssel kezdődött, ami a megtestesülésben érte el csúcspontját. A részesezés gondolata motiválja Isten teremtő művét, aki az elvesztett életet újra teremti. Teremtéskommentárjában szépen kidomborodik a monoteista kozmológia, a bibliai teremtésfelfogás, mely allegorikus értelmezéseken alapul. Elméletileg Szent János ismerhette a Bazileiosz teremtésről szóló tanítását, de Nüsszai Gergelyét már nem valószínű.⁷⁴ Összehasonlítva velük, itt is megtalálhatjuk a Teremtés-Megváltás vonulatát. A másik kapcsolódási pont az, hogy elő-gondviselés vezeti a világot a beteljesedés felé. A harmadik szempont szószerint nem jelenik meg az általam vizsgált műben, ez a semmiből való teremtés gondolata, de utal rá. *Megteremtette a napot minden előzetes terv nélkül! Ugyanúgy az eget is, melyhez hasonlatos nincs a teremtmények között, ezt a csodát is egyetlen szóval létrehozta, mivel sehol sincs szó arról, hogy miből és hogyan keletkezett, sem semmi hasonlóról.*⁷⁵ A negyedik az ember erőfeszítésének, az erénynek a kialakítása. Aranyszájú szerint a lélek egy

⁷² Kb. 335-ben a Kappadókiai Caesareában született és tanulmányait is itt végezte. Bátyja Bazileiosz, nagy hatással volt rá. 371-ben lett Nüssza püspöke. 381-ben tevékenyen részt vett a konstantinápolyi egyetemes zsinaton. (mh. 395)

⁷³ NÜSSZAI SZENT Gergely, *Az ember teremtéséről*, in *Az isteni és az emberi természetéről* (VIDRÁNYI K., szerk.), Görög egyházatyák I, Bp. Atlantisz 1994, 302.

⁷⁴ Habár tudjuk, hogy Aranyszájú Szent János írt hozzá egy levelet - P. G. 37, 44 kk.

⁷⁵ uo. 176.

valóságos eleven kép, rajta az erények különféle színeit találjuk. Nüsszai Gergely is így közelíti meg: *Az Isteni szépség az erény kimondhatatlan boldogságában szemlélhető, ahogy tehát a festő az emberi alakot színek segítségével viszi fel a táblákra, a legmegfelelőbb árnyalatokat, így képzeld el a mindeneket Alkotó szobrászt, aki az erényekkel, mint színárnyalatokkal színezi a képmást... A Teremtő saját képmásának ezekkel a díszével alakította a természetünket.*⁷⁶ Láthatjuk csak ebből a kis példából is, hogy ugyanazt a dolgot a két teológiai irányzat különböző szempontból értelmezi. Bizonyos kozmológiai, valamint teremtéstani különbségeket is meg lehet figyelni, de végső soron lényeges ellentét nincs közöttük. A kappadókiaiak gondolatvilága sokkal tudományosabb, elvontabb. De ezek a tanítások nagyon jól kiegészítik egymást.

Küroszi Theodorétosz

Küroszi Theodorétosz (393–466)⁷⁷ Aranyszájú Szent Jánossal Mopszvesztiai Theodorosznál tanulta a teológiát. Theodorosz nézetei „a kappadókiaiakhoz álltak közel, de terminológiáját tekintve inkább nevezhető arisztotelikusnak mint platonistának”.⁷⁸ Theodorétosz az antiókhiai és az alexandriai teológia kiegyensúlyozására, az összeegyeztetésre törekszik. A küroszi püspök egzegetikai írásai tartalmi és formai szempontból egyaránt kiválóak. „A szentírást általában történeti, szószerinti értelemben magyarázza, gyakran él a tipológikus egzegézis lehetőségével, ritkán allegorizál. A Teremtés könyvéhez írt magyarázata csak a nehezebb szövegrészekre szorítkozik.”⁷⁹ Ezért Aranyszájú munkájával nehezen lehet összehasonlítani, inkább azt érdemes megvizsgálni, milyen új gondolatépítést fűz a már meglévőkhöz, vagyis mi újat hozott. *A teremtés után ez volt a Teremtő legelső gondviselő intézkedése az emberről. Atyaként, orvosként, tanítóként úgy irányította, gyógyította, s egyszersmind oktatta őt kezdettől fogva.* Az Isteni Ige azért vette föl az emberi természetet, mert a Teremtő megkönyörült a halálnak kiszolgáltatott természetünkön. Nála is a teremtésnek tehát ugyanaz a mozgató rugója, mint Aranyszájúnál.

⁷⁶ uo. 178.

⁷⁷ Antiókhiaiában született, 423-tól Khürosz püspöke. A monofiziták által irányított 449-es efezusi „rablózsinaton” megfosztották püspöki székétől és száműzték. 544-ben Jusztinianosz császár a Három fejezet című iratában kárhoztatja.

⁷⁸ VANYÓ L, DT. 325–788., 71–73.

⁷⁹ ÓKI 1., 724.

Munkájában fontos szerepet kap a gondviselés, amely nála is a teremtést a beteljesedés felé vezet. Theodorétosznál a teremtés magyarázatának háttérében korának krisztológiai problémájának megoldása áll. Aranyszájú ellenben a gyakorlati, pasztorális szempontokat veszi figyelembe: Hogyan fedezheti fel az ember a természetben a Teremtő Istent? Hogyan valósul meg a teremtés beteljesítése a gondviselés által? Az ember új lehetőséget kapott, hogy megvalósítsa a teremtést, hogy kialakítsa magában az erényeket, melyekkel az új ember Krisztus nyomába léphet. Ezzel kibontakoztatja előttünk a *Teremtés - Megváltás - Beteljesedés* roppant nagy ívét és kiegyensúlyozottságot teremt a teológiai irányzatok között. Munkáiban mindig a páli teológia nyelvzetét követi, mely mindig is az antiókhiai teológia jellemzője. A teremtés könyvéhez írt kommentárját és a magyarázott szövegeket mindig a mindennapi életre alkalmazta, ezért bátran állíthatom, beszédei ma is választadóan aktuálisak.

ISTEN JELENLÉTE A TEMPLOMBAN ÉS A VILÁGBAN. A KÉRDÉS ÚJSZÖVETSÉGI VONATKOZÁSAI¹

La rivelazione presenta, come Dio stava cercando la relazione coll'uomo nel mondo, come Lui desiderava di vivere in mezzo al suo popolo. Il referto tratta le relazioni neotestamentali della sua presenza, ma prima analizza anche le precedenti veterotestamentarie, accenna brevemente i diversi modi delle sue manifestazioni nel mezzo del suo popolo eletto. Poi è analizzata l'autocoscienza di Gesù come uomo e Dio sulla base della testimonianza dei vangeli, per dimostrare che lui si conosceva chiaramente, e in questa consapevolezza anche ha realizzato la sua missione: in lui veramente si è incarnato ed ha abitato tra di noi il Dio invisibile. L'interpretazione del dialogo di Gesù con la donna samaritana dimostra che con l'arrivo del Messia si è relativizzata l'importanza del tempio di Gerusalemme, e già si può adorare Dio dovunque in spirito e verità. Inoltre presenta il referto, come la chiesa primitiva nella forza dello Spirito ha compreso ed accettato correttamente la persona di Gesù come Dio incarnato e messia, e come la comunità iniziale ha accettata la sua missione nella consapevolezza della presenza di Gesù. Poi presenta brevemente l'immagine di Chiesa di Paolo, che vedeva le prime comunità come corpo vivo, organico, nelle quali continuava di vivere e di essere presente tramite di loro nel mondo Gesù. Infine, come epilogo, presenta i diversi modi della presenza di Gesù oggi, secondo la dottrina del Concilio Vaticano II.

Filozófiai megközelítésben Istennek olyan Istennek kell lennie, aki tökéletességében, örökkévalóságában, változatlanságában transzcendens, messze fölötté áll a relatív és tökéletlen világnak, és nagysága félelemmel tölti el a vele szembesülni próbáló porszemnyi embert. Ennek ellenére azonban az ember, minden kor embere magához közeleink óhajtotta tudni a természetfölöttit, vágott az Istennel való személyes kapcsolatra, vágott az istenivel való közösségre. És Isten maga is elébe sietett az embernek e tekintetben, nemcsak távoli, de a világhoz és benne az emberhez közeli Istenként nyilatkoztatván ki magát.

A kinyilatkoztatás Istene nem csupán Fölséges, hanem egyben a világhoz is egészen közel álló Istenként mutatkozik meg a Bibliában. Jelen van Ő a műveiben, mert szereti mindazt, ami van, és semmit

¹ Referátum, mely elhangzott 2004. november 27-én Kolozsváron a Protestáns Teológiai Intézet és a gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola tanárainak találkozásán.

sem utál abból, amit alkotott², de népe körében is jelen van, sasszárnyakon hordozván gyermekeit a szabadulás, az üdvösség felé³.

Ószövetségi előzmények

Az Ószövetség szerint már a teremtés után keresi Isten az emberrel való kapcsolatot, s ha ez a kapcsolat az idők során az ember miatt sérül, Ő újabb és újabb módot talál arra, hogy megújítsa, sőt mélyítse azt. Kezdetben kiváltságos embereken keresztül közelít Isten: az atyákon keresztül, akikkel szövetséget köt⁴, és Mózesen keresztül, aki által egy népet szólít meg és emel szabadságra, hogy közvetve e népen keresztül mutassa meg az egész emberiség iránt gondoskodó közelségét és szeretetét. Választott népével, Izraellel szövetséget köt a Sinai hegyén⁵, örök jelenlétéről és hűségéről biztosítván e népet, majd megújítja többször is jelenlétének ígéretét a különféle küldötteknek, akiken keresztül vezeti a népet: bírácoknak, királyoknak és prófétáknak egyaránt⁶.

Különféle jelekkel nyilatkozik meg Isten népe körében jelenlévő Istenként: felhő és tűzoszlopban vezeti a zsidókat a pusztában⁷, majd dicsősége a szövetség sátra fölött állapodik meg⁸, és később aztán Sion hegyén a templomban a szentek szentjében⁹. A jeruzsálemi templomban folyamatosan zajló kultusz évszázadokon át keretként szolgál arra, hogy azok, akik igazságban hívják őt segítségül¹⁰, megtalálhassák az Urat.

Izrael történetét végigkíséri a feszültség, mely az Istennel való szoros egység, illetve az ebből fakadó igazi, teljes élet utáni vágy, és mindezek be nem teljesedése nyomán kialakuló érzés közötti kapcsolatból adódik. Ennek a feszültségnek a talaján bontakozik ki századokon át egyre erőteljesebben a Messiás várása, akinek a személyében Isten hatékonyan, tapasztalhatóan közbelép, hogy kézbe vegye népének sorsát. Az *Izajás könyve* 7, 14 gondolata: „Íme, a szűz fogan, és fiút szül, s nevét Emmánuelnek fogja hívni”, a maga

² Vö. *Bölcs* 11, 25.

³ Vö. *Kiv* 19, 4.

⁴ lásd a *Ter* 17–28-ban a pátriárkák történetét.

⁵ Vö. *Kiv* 19, 24, 33.

⁶ Vö. LÉON-DUFOUR, Xavier (szerk), *Biblikus teológiai szótár*, Bp. 1986, 664.

⁷ Vö. *Kiv* 13, 21.

⁸ Vö. *Kiv* 40, 34.

⁹ Vö. *1Kiv* 8, 10kk.

¹⁰ Vö. *Zsolt* 145, 18.

idejében a szír-efraimita háború során a próféta részéről Ácház királynak egy utána következő jobb király ígéretként hangzott el, hogy annak személyében aztán a nép valóban megtapasztalhatta, mit jelent Emmánuel, azaz „velünk az Isten”. Ezt az ígéretet Ácház fiának, Hiszkijának személyében vélik a kortörténészek beteljesedni, akinek uralkodása alatt Júda asszír vazallusként viszonylagos jólétnek örvendett, és vallásilag is kezdett helyreállni.¹¹ Utólag azonban most messiási jövendölésként is értelmezhetjük ezt a prófétai szótat. Annál is inkább, hogy az angyali üdvözlés alkalmával is elhangzott, és Máté kifejezetten is említi, hogy mint prófécia éppen Jézus érkezésével jutott teljességre.

Isten jelenléte a názáreti Jézus személyében

Az újszövetségi írások egyértelműen úgy tudósítanak Jézusról, mint aki „a láthatatlan Isten képmása” (*Kol* 1, 15), úgy mutatják be őt, mint akinek személyében láthatóvá lett közöttünk a láthatatlan Isten. Ilyennek ismerte meg az ősegyház, akinek hagyományából merítettek az egyes írások szerzői.

A názáreti Jézus személyében az emberré lett Isten titokzatos valósága jelent meg tapintható módon az emberek előtt. Jézus nemcsak az ószövetségi várakozások vonalán jelenik meg úgy, mint beteljesítő, de megjelenésével egyben egészen újszerű titkot is kínál, amelynek szemlélése, kimerítése azóta is folyamatban van, és amely teljességét soha nem éri el az emberiség körében, mert Isten titkának szemléléséről van szó.

Amikor Keresztelő János küldöttei kérdezik, ő-e az, akinek el kell jönnie, vagy kell még várni másra, szemita módon igennel válaszol hangsúlyozván, hogy a várakozások benne beteljesedtek: vakok látnak, sánták járnak, foglyok szabaddá lesznek, halottak feltámadnak, a szegényeknek hirdetik az evangéliumot.¹² Olyan Izajás-féle helyekre utal, melyek a fogság előtti¹³, vagy a fogság utáni időkben¹⁴ hangsúlyozták ki Isten embere küldetésének a célját. Ugyanezeket a gondolatokat halljuk a názáreti zsinagógában általa felolvasott prófétai rész szavaiban is, melyeknek értelmét egyetlen mondattal magyarázza,

¹¹ Vö. WRIGHT, Addison G.–MURPHY, Roland E.–FITZMYER, Joseph A., *Izrael története*, in *Jeromos Bibliakommentár*, III, (szerk. THORDAY A.), Bp. 2003, 335–336.

¹² Vö. *Mt* 11, 2–6.

¹³ Vö. *Iz* 26, 19; 29, 18; 35, 5–6.

¹⁴ Vö. *Iz* 61.

amikor a hallgatóság botránkozó ámulatát kiváltva magára vonatkoztatja a gondolatot: „Ma teljesedett be ez az Írás a ti fületek hallatára” (Lk 4, 21), vagyis: úgy véli, hogy az ő személyében teljesednek be akkor az ószövetségi jóvendölések. Ezek az események érzékeltetik, hogy Jézus maga is tisztában volt önmagával, tudatában volt titokzatos istenemberi mivoltának és küldetésének, és azonosult vele olyannyira, hogy beteljesítette a művet, melyet a mennyei Atya rá bízott.¹⁵

Páratlan viszonyban érezte magát Istennel, akit a választott nép tagjaként maga is Atyjának szólított, de egészen sajátosan a következőképpen: „Abba”, ami *apuká*-t jelent, amint ezt az akkori kisgyerekek arámul nyugodt bizalommal merték gügyögni édesapjuknak. És ez az Atya János evangélista tanúsága szerint sajátos minőségben kapcsolódik hozzá, mert Mária Magdolna előtt „az én Atyám”-nak, és „az én Istenem”-nek nevezi Őt, szemben a tanítványok Atyjával és Istenével¹⁶. Máshol meg – ugyancsak János tanúsága szerint – egészen nyilvánvalóan kijelenti: „Aki engem látott, látta az Atyát is” (14, 9), mert „Én és az Atya egy vagyunk” (Jn 10, 30).

Ennek az Atyával való szoros egységnek a keretében érzi sajátosan magáénak a küldetését is. „Eledelem – mondja –, hogy annak akaratát teljesítsem, aki küldött engem” (Jn 4, 34). Szentháromságos küldésről van itt szó természetesen, melyben kifele ugyan csak Jézus mutatkozik, csak Jézus munkálkodik, de amelyben valójában a Szentháromságnak mindhárom személye részt vesz. Jelenléte és működése e világban megvalósítja az egy igaz Isten szentháromságos szeretetének az emberi korlátok lehetőségeinek függvényében teljességig menő kiáradását.

Az egyes evangélisták sajátosan mutatják be Jézusnak ezt a kinyilatkoztató – megváltó munkáját. Lukács az imént említett formában az íráskor beteljesítése révén emeli ki Jézus küldetésének lényegét. Vele szemben Márk és Máté szinte hasonló módon örökíti meg Jézus üzenetét: meg kell térni, ki kell lépni földies, önző tényezőinkből, és oda kell figyelni a Jóhírré, oda kell fordulni Istenhez, mert betelt az idő, alkalmassá lett arra, hogy elérkezzék,

¹⁵ Vö. Jn 17, 4.

¹⁶ Vö. Jn 20, 17.

elközeledjen hozzánk Isten országa¹⁷. A *basileia* kifejezés, amelyet Máté és Márk itt használ, tulajdonképpen nem országot, hanem királyságot, királykodást jelent¹⁸. Királykodást, ami Isten esetében nem lehet diktatúra, hanem csak szeretetének kiárasztását, érvényesítését jelentheti. És akkor ennek értelmében Jézus azt akarja megértetni hallgatóságával, hogy az üdvtörténet során az ő napjaiban most alkalmassá vált az idő arra, hogy benne Isten kiáraszsa az egész emberiségre a maga határtalan, végtelen szeretetét. Ez a Jóhír, amelyre mindenkinek oda kellene figyelni, amelyhez mindenkinek meg kellene térni.

Ezt az egyetlen mondatban összefoglaló üzenetet ragozza, magyarázza, fejt ki aztán különféle vonatkozásában Jézus végig nyilvános működése során a maga beszédeiben, példázataiban, mondásaiban, melyekkel az evangéliumokban bőségesen találkozhatunk. Tanítása sem megszokott hangvételű, mint a korabeli zsidó rabbiké, hanem van benne valami sajátosan titokzatos vonás: úgy tanít, mint akinek hatalma van, nem úgy, mint az írástudók¹⁹. És nemcsak hirdeti, tanítja Isten szeretetének végleges kiadását, hanem jelenlétével, tetteivel közvetíti, meg is érezteti azt. Erről is tudósítanak az evangelisták nagy bőséggel a maguk evangéliumaiban: hol ördögöt űz, hol betegeket gyógyít, hol bűnöket bocsát, hol vámosok és bűnösök társaságában időzik falánk, borissza ember gyanújában. És eljárás módja hatékony, mert érzik az emberek a szeretetét, és tódulnak utána, főleg a szegények és a társadalom kirekesztettjei. Szeretetét pedig leginkább akkor bizonyítja, amikor végül éppen Isten Fiaként²⁰ váltságul adja életét sokakért²¹, amint előre magyarázta: „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint ha valaki életét adja barátaiért” (Jn 15, 13).

Az ősegyház reflexiója Jézus személyével kapcsolatosan évtizedről évtizedre érik, fejlődik fokozatosan, és a legutoljára keletkezett kanonikus evangélium, a János szerinti már kiforrottabb képet nyújt a názáreti Jézusról egészen elméleti, teológiai formában. Igének, „logosz”-

¹⁷ Vö. *Mk* 1, 15; *Mt* 4, 17.

¹⁸ Vö. VARGA Zsigmond, *Újszövetségi görög-magyar szótár*, Bp. 1992, 135–138.

¹⁹ Vö. *Mk* 1, 22.

²⁰ Kivégzésének egyik oka éppen ez volt, hogy Isten Fiának mondta magát, és ezzel egyenlővé tette magát Istennel, ami egy zsidó számára káromkodással volt egyenlő.

²¹ Vö. *Mk* 10, 45.

nak nevezi őt hellenista kifejezéssel élve János a prólógusban²², hogy kifejezze isteni mivoltát, de néhány verssel tovább kijelenti róla: ez a logosz, az Ige, mely öröktől fogva volt, és Isten volt, mely a kezdetkor már létezett, *szarx*-szá, hús-vér-esttté lett az üdvtörténet csúcspontján²³. Sőt, még hozzát teszi: „és köztünk lakott” (1, 14), a görög szöveg szerint szóról szóra: „lesátorozott közöttünk”. Zsidó fül számára, akinek hite szerint Isten láthatóvá levésének, megjelenésének végső határa legfennebb a Tóra lehet, a kőtblák, melyeknek a szent sátorban, majd a templomban volt a helyük a szövetség ládájában, ez a kijelentés a tanácstalanságig menően botrányosnak hangzik. De az evangélista szerint mégis valóságos történésről volt szó. És nem is csak pillanatnyi történésről, hanem hosszú folyamatról, mely felölelte a názáreti Jézus egész földi életét. Olyan volt ez az élet, hogy benne meg lehetett látni, fel lehetett fedezni ugyanazt az isteni dicsőséget, mely a Mindenható jelenlétének bizonyítékaként kísérte a választott nép életét. Ezért teszi még hozzá János a vers végén: „és mi láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttének dicsőségét, aki telve volt kegyelemmel és igazsággal” (1, 14). János evangéliumának első nagy egysége, az un. „Jelek könyve” azt akarja kifejezésre juttatni, hogy az Ige, a második isteni személy a názáreti Jézus személyében látható alakot öltött, a Világosság a világba jött. Jézus csodái, melyeket említ, jelek Jánosnál, mert jelzik, hogy láthatóvá lett az ő dicsősége. Általában mindenikük egy-egy „én vagyok”-mondáshoz társul²⁴, mely mondások az ószövetségi Jahvé-név visszhangzásai krisztusi vonatkozásban, ezzel mintegy éreztetni próbálván azt, hogy Jézus, az istenember egylényegű a mennyei Atyával. Ilyen módon megszerkesztve evangéliumát Jánosnak sikerül igazolnia azt, amit a prólógus végén kijelent: „Istent soha senki nem látta: az egyszülött Fiú, aki az Atya kebelén van, ő nyilatkoztatta ki” (1, 18). Vagy ugyanezt a megállapítást az első János-levél bevezetője így fejezi ki: „Ami kezdettől volt, amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit megnéztünk és a kezünk tapintott az élet Igéjéről – mert az élet megjelent, és mi láttuk,

²² a prólógus magyarázatához lásd GÁL Ferenc, *János evangéliuma*, Bp. 1987, 25–37, BOLYKI János, *„Igaz tanúvallomás”*. *Kommentár János evangéliumához*, Bp. 2001, 55–78, SCHWANK, Benedikt, *János*, Szeged 2001 (ford. Turay A.), 11–43.

²³ Vö. *Jn* 1, 14.

²⁴ én vagyok az élet kenyere, a világ világossága, a jó pásztor, a feltámadás és az élet stb.

és tanúságot teszünk róla, és hirdetjük nektek az örök életet, mely az Atyánál volt és megjelent nekünk – amit láttunk és hallottunk, azt hirdetjük nektek” (1Jn 1, 1–3a).

Jézus és a szamariai asszony vitája Isten imádásának helyéről

János evangéliumának negyedik fejezetében Jézusnak egy szamaritanus asszonnyal folytatott párbeszédéről tudósít, melynek során Jézus fokozatosan nyilatkoztatja ki kilétét, és az asszony is egyre mélyebbre jut Jézus igazi lényegének felismerésében. E párbeszéd során különféle témákat érintenek, melyek mindegyikének esetében Jézus mélyebb önmagában tud megmutatkozni, és a témákhoz is egy magasabb rendű szemléletmódot társít.

Egyik ilyen téma már a beszélgetés közepén túl Isten imádásának helye. A jelenet Jákob kútjánál játszódik le, egy Szikar nevű falu mellett, annál a földterületnél, melyet Jákob a szichemietől vásárolt, és fiának, Józsefnek adományozott. E helytől nem messze emelkedik magasba a Garizim hegy, mely a szamaritanusok kultuszának helye volt. A szamaritanusok etnikai, és keverék-vallási identitása Szamaria 721. évi eleste után alakult ki azáltal, hogy a vidékre betelepedett pogányok hozták és hozzáadták a zsidó őslakók vallási elemeihez a maguk hitének világát. Állandó ellentétben voltak a júdeai zsidókkal, akik lenézték és elítélték őket civilizációs, de vallási lemaradottságuk miatt is. Ebben az ellenségeskedésben egyik probléma Isten igazi imádásának helye volt közöttük. A szamaritanusok a *MTörv* 27, 4-re hivatkozva, ahol az általuk használt szövegváltozatban a kultusz helyeként Garizim szerepel, mindig ezen a hegyen imádták Istent, míg velük szemben a zsidók Jeruzsálemet tartották a kultusz törvényes helyének. A szamaritanus nő provokáló módon akarja belecsalni Jézust ebbe az évszázadok óta meg nem oldódott vitába, de Jézus az asszonytól hitet követelően válaszol, egy újabb messiási nyilatkozatot téve: már elérkezett vele az óra, amikor a helyhez kötött, külsőséges kultusz megszűnik, ugyanis az Atya előtt mindenki egyforma, és ő olyan imádókat keres magának, akik ebben a tudatban imádják Őt igaz lélekkel²⁵. „Az Isten lélek – mondja Jézus –, és akik őt imádják, lélekben és igazságban kell őt imádniuk” (Jn 4, 24)

„Az imádásnak ezzel a szellemiesítésével az evangélista nem utasítja el a közös istentiszteletet és a külsőségek alkalmazását. ... Az

²⁵ Vö. GÁL Ferenc, 89–90.

egyházi kultuszt különben nem szabad csupán ebből a kijelentésből levezetni, hiszen itt még nincs utalás Jézus áldozatára, mely a kultusz betetőzője. Az egyház kultusza nem kizárólagosan szóbeli ima és nem egyoldalúan belső összeszedettség. Az égő és véres áldozatot nem vette át, mert azok csak előképei voltak Jézus áldozatának, de a külső áldozati cselekményt meghagyta, és felvette egy magasabbrendű szentségi jelképbe. Az új áldozati adomány a megtestesült Ige teste és vére. A cél az, hogy a hívő átvegye Jézus készsleges lelkületét Isten akarátának teljesítésére. Az Atya ilyen imádkozókat akar, s ez egyben felhívás volt az asszony számára is, hogy életét ilyen irányban alakítsa át.”²⁶

Jézus válaszának szellemisége, melyet az asszony kérdésére adott, újszövetségi keretben paradigmaticus értelemben meghatározó minden vonatkozásban az ember Istennel való kapcsolatára. Isten Jézus által jött el és általa mutatta meg önmagát legteljesebben előttünk, emberek előtt, és nekünk is általa, vele és benne kell magunkat neki ajándékoznunk, az ő tanítása szerint, és az ő Lelkének erejében.

Jézus jelen van Lelke által az Egyházban és a világban

Istennek az emberrel a názáreti Jézus személyében kiteljesített újszerű kapcsolata a megváltás művével csak elkezdődött, és azóta is folyamatosan kibontakozik, megvalósul térben és időben a történelem során. Az újszövetségi iratok a történeti Jézusnak minderre vonatkozó elképzeléseit ilyen értelemben tanúsítják.

Az evangéliumok tanúsága szerint Jézus nyilvános működése során már eleve nem rövidlejárátúra méretezte művét. Nemcsak a korabeliekhez akarta eljuttatni üzenetét, hanem gondoskodott arról, hogy a kegyelmek, melyek általa a földre érkeztek, minden kor emberéhez eljuthassanak. Követőket választ ki, tizenkét apostolt és körülöttük tanítványokat, akik által, mint Isten új Izraelje által folytatni kívánja kinyilatkoztató – üdvözítő művét. Belőlük nő ki az egyház, mely az üdvösség jele és eszköze a földön.²⁷

Jézus részéről a tanítványoknak adott missziós parancs kifejezetten szerepel az evangéliumokban. Mindhárom szinoptikusnál szerepel, de ki-ki az általa megszólított közösség szempontjából fontosnak tartott elemeket hangsúlyozza ki e parancsból. Tanbeli szempontból

²⁶ *Uo.* 90–91.

²⁷ *Vö. GS,* 42–43.

legkifejezőbb a Máté szerinti változat, amely szerint feltámadása után egy galileai jelenés alkalmával utasítja Jézus apostolait: „Nekem adatott minden hatalom a mennyben és a földön. Menjetek tehát, és tegyetek tanítvánnyá minden népet. Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében, és tanítsátok meg őket arra, hogy megtartsák mindazt, amit parancsoltam nektek!” (Mt 28, 18–20a). Az apostoloknak tehát minden nép számára hirdetni kell az örömhírt, mindenkit a jézusi tanítás megtartására, életre váltására kell tanítani, és akik a kínálatot elfogadják, azokat meg kell keresztelni, azaz a szöveg eredeti értelme szerint – szentségi módon – bele kell meríteni, be kell vezetni a szentháromságos Isten közösségi életébe.

Erre a feladatra az apostolok mint küldöttek Jézus nevében indulnak. Mint apostolok a szó eredeti értelme szerint egyébként is birtokolják Küldőjük teljes hatalmát a küldés értelmében²⁸, és Jézus már kifejezetten is mondta nekik korábban: „Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg” (Lk 10, 16), de most is kijelenti, hogy biztosak legyenek abban, hogy velük marad: „Íme, én veletek vagyok minden nap a világ végéig!” (Mt 28, 20b). János szerint ez a küldés a Jézus küldetésének megfelelő küldés: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket” (Jn 20, 21). És szerinte már itt, rögtön a feltámadás után meg is kapják Jézustól az apostolok a búcsúbeszédben beígért Szentlelket, aki eszükbe juttatja a tanultakat és megtanítja őket tovább is mindenre²⁹, aki tanúsítani fogja a Fiút, hogy nyomában a tanítványok is tanúsítsák Őt az emberek előtt³⁰. Lukács szerint a Lélek ilyen jellegű észlelhető működése a feltámadást követő első pünkösd alkalmával kezdődik el, aki erővel tölti el az apostolokat³¹, hogy Jeruzsálemben bátran kiálljanak, és hatékonyan tanúsítsák Izrael előtt: Isten Úrrá és Messiássá tette a keresztre feszített názáreti Jézust.³²

²⁸ Id. Az apostoli intézmény tartalmához lásd BROWN, Raymond E.–DONAHUE, John R.–SENIOR, Donald–YABRO COLLINS, Adela, *Az újszövetségi gondolkodás elemei*, in *Jeromos Bibliakommentár*, III, 550–551.

²⁹ vö. Jn 14, 26.

³⁰ vö. Jn 15, 26–27.

³¹ vö. Csel 1, 8.

³² vö. Csel 2, 36.

Az induló egyház önazonossága

Az apostolok körüli tanítványok kis csoportja mellett, mely a történeti Jézus „maradékaként” marad hátra, az első pünkösdkor megtértek csoportja is beleépül még abba a kezdeti „mag”-ba, mely az induló egyház közösségét képezi. Ez a csoport aztán rohamosan kezd növekedni, hamar túllépve a jeruzsálemi anyaegyház határait. A krisztusi eszmék terjednek Júdeában, Palesztinában, Szíriában, majd később Kis-Ázsiában, illetve lassan mindenfele a Római Birodalomban, egészen a fővárosig, Rómáig. Kezdetben zsidókból áll ez a kis csoport, de már az első időktől kezdődően csatlakoznak hozzá pogányságból megtértek is tömegesen. Szent Lukács aránylag részletesen tudósít erről a csatlakozási folyamatról a maga *opus*-ának második részében, az *Apostolok cselekedeteiben*, amely egységet helyesebben akár a Szentlélek evangéliumának is lehetne nevezni, hiszen nyilvánvaló benne, hogy a Lélek a főszereplő, az ő irányítása, ösztönzései közepette fejlődik ki a kereszténység világvallássá.

Az *Apostolok cselekedetei*, de mellette az induló kereszténység kezdeti évtizedeiben egymás után megjelenő más újszövetségi iratok is tanúskodnak arról, hogyan talál megértésre, és hogyan él elevenen tovább Jézus tanítása és személye az ősegyházban, azaz az egymás után megjelenő újabb és újabb egyházi közösségekben. Az egyes eseményekről szóló tudósítások mellett teológiai szempontból ide vágóan inkább az *Apostolok cselekedetei* ún. summáriumait emelném ki, valamint az egyes iratokból összegyűjthető különféle címeket, amelyeket az apostoli hagyomány átvett és kiemlékelt a jézusi igehirdetésből.

Ezek a Jézusról alkotott címek³³ azt igazolják, hogy a Lélek erejében az első keresztényeknek sikerült meglátniuk Jézusban azt, akiben az ószövetségi várakozások beteljesedtek, de sikerült egyben személyének páratlan újdonságát is felfogniuk, megragadniuk nemcsak „ideológiai”, de kegyelmi vonatkozásban is. Ezen címek közül csak a leglényegesebbeket említem. Már az apostoli igehirdetés „Úr”-nak, Küriosz-nak nevezi őt az Ószövetség Istenével, „Adonáj”-jal egyenrangban, és ugyanakkor „Messiás”-nak, Krisztus-nak is nevezi, még ha nehezen is tudták ezt igazolni az első igehirdetők a zsidók

³³ Vö. JAKUBINYI György *Az Újszövetség gondolatvilágából* c. kéziratban megjelent jegyzete (Gyulaféhevár é.n.), a. pont, melyben STANLEY, David M.-et követi az 1968-as megjelenésű *The Jerome Biblical Commentary*-ből.

számára a más jellegű elvárások miatt. „Isten Szolgája” lesz ő, mely cím azt a meggyőződésüket igazolja, hogy a Deutero-Izajás szenvedő szolgájához hasonlóan neki is szenvedő messiásként kellett érkeznie, hogy megmentsen sokakat. „Szent”-ként és „Igaz”-ként szerepel, „az élet Szerzője”-ként is, amely címek szintén isteni vonatkozásúak, és isteni kezdeményezésre utalnak az Ószövetségben. A végső időkben visszatérő Mózeshez hasonló „prófétá”-nak, sőt prófétánál nagyobb-nak tekintik őt, miután Keresztelő János tiltakozott ez ellen a cím ellen, valamint „Üdvözítő”-nek. Az evangéliumokban mindezek mellett még „Mester”, „Rabbi” ő tanítványai számára, aki – amint már említettük – hatalommal tanít, valamint „Dávid Fia” a béigért királyi messianizmus vonalán. De Jézus maga legszívesebben „Emberfia”-nak nevezi magát a Dániel könyvéből vett kifejezéssel élve.

Az *Apostolok cselekedetei* tudósításai, summáriumai továbbá azt igazolják, hogy az első keresztények nem csupán hittek Jézus messiási, isteni mivoltában, hanem életük, mint a megváltás kegyelmeiből megújult, megigazult élet a Feltámadott jelenlétében is zajlott az ő Lelkének erejében. Egy a szívük-lelkük, újfajta közösségtudatban élnek az együvé tartozásnak anyagi vetületéig is elmenően, munkálkodik körükben bőségesen a kegyelem, és az apostolok erősek a hatékony, megtéréseket tömegesen provokáló tanúskodásban³⁴. A keresztények kirtanak az apostolok tanításában, a kenyérszegés, azaz az eucharisztia közösségében, valamint a körükben hagyományos-sá vált imádságok³⁵ végzésében³⁶. Közösségi életformájukat az Apostolok cselekedetei szerzője „az út”-nak, „az üdvösség útja”-nak, illetve „az Úr útja”-nak nevezi³⁷. E közösség életében számos csodás dolog is történik, ami szintén arra utal, hogy a feltámadt Krisztus jelen van és működik körükben, illetve általuk a világban. Péter például a názáreti Jézus nevében gyógyítja meg a bénát a templom Ékes-kapujánál³⁸. És ugyancsak ő, az apostolok feje később saját maga is megtapasztalja a Feltámadott működésének

³⁴ vö. *Csel* 4, 32–33.

³⁵ pl. Miatyánk, 22. Zsoltár.

³⁶ vö. *Csel* 2, 42.

³⁷ *Csel* 9, 2; 19, 9; 16, 17; 18, 25; 22, 4; 24, 14–22. Ld. GIRLANDA, Antonio, *Nuovo Testamento*, Cinisello Balsamo (Milano) 1992, 56.

³⁸ *Csel* 3, 7.

erejét, amikor csodás módon kiszabadul Heródes Agrippa börtönéből³⁹.

Az *Apostolok cselekedetei* 2, 46 megjegyzi, hogy az első keresztyének naponta rendszeresen eljárnak a templomba, viszont ugyanakkor házaikban külön is összegyűlnek kenyértörést végezni. Az első időkben tehát az egyáltalán nem egységes judaizmuson belül a keresztyénség látszólag egy zsidó irányzatként indul el. De a közösség önazonosságának folyamatos tisztázódása függvényében fokozatosan leválik a zsidóságról, felhagy a templomi szertartások látogatásával, és kialakul a saját liturgikus hagyománya is Krisztus ananietikus jellegű idézésében. Ezt az önállósodást segíti a kezdeti időket jellemző feszültség a közösségen belül a zsidóságból illetve a pogányságból megtértek között, amelynek aztán az első jeruzsálemi zsinat vet véget, és amely segített tisztázni, hogy Krisztusban a Törvénytől függetlenül valósul meg az üdvösség, továbbá a jeruzsálemi templom elpusztulása Kr. u. 70-ben, amit Jézus előre megjövendölt, és amely esemény még inkább meggyőzi a keresztyéneket arról, hogy a templomi rituálé rendje nem örök érvényű, hanem Istent Jézusban bárhol lehet lélekben és igazságban imádni.⁴⁰

Pál egyházépítő munkája és felfogása Krisztus egyházáról

Krisztus egyházának világegyházzá való növekedésében oroszlán-rész jut a tarsusi születésű Pálnak, aki farizeus zsidóból a kegyelem erejében Krisztus ügyének elkötelezett felpártolójává nővi ki magát olyannyira, hogy manapság a nemzetek apostola, az igazság tanítója címmel is illetik. Már pusztá megtérése is Damaszkusz kapujánál arra vall, hogy a Feltámadott a keresztre feszítés botránja után is él és működik tovább a világban.

Antonio Bello egyik előadásában⁴¹ eljátszik a gondolattal, hogy Pál mestersége a sátokezdítés volt, és figyelemkeltő következtetéseket von le. Felidézi a jánosi prólógusnak már elemzett kijelentését, ti. azt, hogy az Ige testté lesz, és *sátrat ver* közöttünk⁴², és innen továbblépve Pál egyházépítő / egyházszerző munkájáról megállapítja, hogy az alapjában véve abból állt, hogy vándorapostolként helységről helysére igazi krisztusi közösségeket hozzon létre, melynek tagjai

³⁹ vö. *Csel* 12, 1–18.

⁴⁰ Vö. *Jn* 4, 23.

⁴¹ Vö. BELLO, Antonio, *Paolo e la Chiesa*, (Hangszalag), Róma 1990.

⁴² Vö. *Jn* 1, 14.

megújult, megigazult módon vannak együtt olyannyira, hogy kiérdemeljék Krisztus kegyelmi jelenlétét, kiérdemeljék azt, hogy Krisztus, az Ige körükben is *sátrat verjen*.

Valóban, azután, hogy Krisztus magához ragadta őt, Pál már csak azért él, hogy mind többeket megnyerjen a Feltámadottnak. A Krisztusban újjászületettek életét „lélekben való élés”-nek, „lélekben való járás”-nak nevezi,⁴³ amikor Krisztussal együtt zajlik ez az élet, amikor Krisztus él a keresztyényben⁴⁴, amikor az ő Lelke irányít, szemben a test szerinti étellel, mely a régi ösztönök szerint zajlik. Ezeket a keresztyényeket „szentek”-nek nevezi, pontosabban „meghívott szenteknek”,⁴⁵ akik jóllehet nem jutottak el még az életszentség ontológiai értelemben vett magaslatára, mégis szentek, mert meghívójuk, Krisztus maga szent. Ők azok, akik ésszerű módon hódolnak Istennek, krisztusi módon tisztelik Őt azáltal, hogy testüket, életüket adják oda élő, szent, Istennek tetsző áldozatul. Belőlük, a kihívottakból, a lefoglaltakból épül fel Isten egyháza, az „eklézsia”,⁴⁶ az új Izrael, melyet Pál „magasságbeli Jeruzsálem”-nek (*Gal* 4, 26), „az élő Isten templomá”-nak (*2Kor* 6, 16) is nevez. Az egyház tagjai szerinte együtt Krisztus Testét alkotják,⁴⁷ ahol nincs többé zsidó, vagy pogány, rabszolga, vagy szabad, férfi, vagy nő, hanem mindnyájan egy vagyunk Krisztusban⁴⁸. És ez az egy, mely a Galata-levél fennmaradt kéziratainak többségében hímnemű alakban szerepel, azt sugallja, hogy Krisztus teste, az egyház nem egy elvont valóság, hanem élő test, vagyis a bennünk és közöttünk ma is élő Krisztus.

x

Epilógus: a 2. vatikáni zsinat kijelentései Jézus jelenlétének mai módozatairól, különösen azok biblikus vonatkozásáról.

Nyilvánvaló tehát, hogy Isten folytonosan jelen van, és Krisztus által ma is él és működik az egyházban és a világban. Ezt nemcsak a Szentírás, hanem az azt megőrző egyház hitletéteménye is kihangsúlyozza. Katolikus egyházunk a 2. vatikáni zsinaton Krisztusnak több fajta jelenlétéről beszél, melyek közül a mai lelkipásztori gyakor-

⁴³ Vö. *Gal* 5, 16.

⁴⁴ Vö. *Gal* 2, 20.

⁴⁵ pl. *Róm* 1, 7-ben

⁴⁶ ekklézsia az ek-káleó = kihívni igéből

⁴⁷ „Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként tagjai” (*1Kor* 12, 27)

⁴⁸ Vö. *Gal* 3, 28.

latban öt nyer különösebb kihangsúlyozást. Ezekre vonatkozólag szeretném most a Zsinat biblikus megalapozottságú kijelentéseit kiemelni.

Jelen van Krisztus az egyház hivatalos képviselőiben, a püspökökben és a papokban, akik a szentmisét celebrálják. A Liturgikus Konstitúció ilyen értelemben így fogalmaz: „Krisztus mindig jelen van egyházában, de kiváltképpen a liturgikus cselekményekben. Jelen van a szentmisében, a pap személyében, mert ’az áldozatot ugyanaz mutatja be most a papok szolgálata által, mint aki a kereszten önmagát feláldozta’ (vö. *Jn* 4, 23)”.⁴⁹ És a zsinati dokumentum itt a *Jn* 4, 23-ra utal, amelyet fent elemeztünk, és amelyben Jézus Istennek újfajta, lélekben és igazságban történő imáadásáról beszél. Jézus, aki a szentmisében maga az áldozat, de a pap személye által áldozatbemutató is, tervét, megbízását teljesedni látja, valahányszor papjai emlékezetére azt cselekszik, amit cselekedniük parancsolt.⁵⁰ A liturgikus cselekmények tehát – és különösen az eucharisztia liturgiája –, melyeket az egyház hivatalos képviselői celebrálnak, per excellentiam megnyilatkozásai Jézus jelenlétének, és megvalósulási módozatai a krisztusi közösségnek, az egyháznak, mely Krisztus Titokzatos Teste.

Jelen van továbbá az Igében, melyet hirdetünk, a Szentírás szavaiban, melyeket olvasunk. A Liturgikus Konstitúció állítja tovább a fent idézett helyen: „Jelen van igéje által, minthogy ő maga szól hozzánk, amikor az egyházban a szentírást olvassák”⁵¹. Az egyház missziós tevékenységéről szóló határozat pedig így fogalmaz: „Maga Krisztus pedig az igazság és az út, akit mindenkihez közel hoz az evangélium hirdetése, amikor az ő szavát mindenki fülehallatára ismétlik: ’Tartsatok bűnbánatot és higgyetek az evangéliumban’ (*Mk* 1, 15)”⁵². Ezen zsinati állítások Jézus jelenlétéről érthetőbbek annak a biztosításnak az erejében, melyet Lukács evangélista tolmácsolásában fennebb már idéztünk: „Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg” (*Lk* 10, 16). Az Igének az egyház életében kijáró helyét illetőleg az Isteni kinyilatkoztatásról szóló dogmatikus konstitúció hosszasan tárgyal. Kijelenti többek között:

⁴⁹ *SC*, 7.

⁵⁰ vö. *Lk* 22, 19b.

⁵¹ *SC*, 7.

⁵² *AG*, 8.

„...változatlanul közvetítik magának Istennek igéjét. A szentírásnak kell tehát táplálnia és irányítania az egész egyházi igehirdetést, mint magát a keresztény vallást is”, ugyanis „... a szentírásról kiváltképp érvényes a mondás: 'Isten szava eleven és átható' (*Zsid* 4, 12), 'hatalma van arra, hogy fölépítse művét, és megadja az összes szentekkel közös örökséget' (*Csel* 20, 32; vö. *1Tessz* 2, 13)”.⁵³

Jelen van az eucharishtiában a kenyér és bor színe alatt, illetve a szentségekben. Itt ismét a Liturgikus Konstitúciót idézem: „És kiváltképp jelen van az eucharisztikus „színek” alatt. Jelen van erejével a szentségekben, így bárki is keresztel, maga Krisztus az, aki keresztel”.⁵⁴ És itt a dokumentum biblikus alapként az *1Kor* 11-et idézi, az eucharisztia alapításáról szóló legkorábbi tanúsítást.

Ugyanez a dokumentum szól továbbá Jézusnak az egyházi közösségben való jelenlétéről. Így fogalmaz: „Végül jelen van, amikor könyörög és zsoltárt zeng az egyház, hiszen megígérte: 'Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük' (*Mt* 18, 20)”.⁵⁵ Újszerű ez a jelenléti mód, melyet a zsinat a *Mt* 18, 20 alapján kihangsúlyoz, habár egészen a patrisztikus korig visszamenő kommentárai vannak nyilvántartva a szentírási versnek, amelyre épít. És szellemiségének felvállalása forradalmisítja az egyházi szemléletmódot, illetve a lelkipásztori perspektívákat, hogy közösségeink, illetve azok tagjai ne csak keresztények legyenek hivatalból, hanem krisztusi módon, Jézus nevében legyenek együtt, hogy kiérdemeljék Jézus ilyenfajta jelenlétét.

Végül vallja az egyház, hogy Jézus jelen van minden emberben. Az egyház és a mai világ viszonyáról szóló lelkipásztori konstitúció érinti a zsinaton e kérdést, melynek alapjait az ember, minden ember istenképiségében véli gyökerezni, ami egyébként az emberi méltóság végső, és leglényegesebb alapja. „A szentírás ugyanis azt tanítja – így a dokumentum –, hogy az ember 'Isten képmására' van teremtve, és hogy képes megismerni és szeretni Teremtőjét”.⁵⁶ Ez a szemléletmód áll a hívő ember szemléletmódjában bármely emberrel való viszonya alapjainál. Meg tudja látni a hívő a másik emberben Isten képmását. Keresztény ember a maga hitének szemével látva Krisztust is fel tudja

⁵³ *DV*, 21.

⁵⁴ *SC*, 7.

⁵⁵ *Uo.*

⁵⁶ *GS*, 12.

fedezni benne, bárki legyen is, hiszen Jézus maga mondta: „amit e legkisebb testvéreim közül eggyel is tettetek, velem tettétek” (Mt 25, 40). És krisztusi módon, az irgalmasság testi-lelki cselekedetei szerint is tudja szolgálni Őt, aki bennünk, emberekben él.

Remélem, hogy e szerény reflexió is hozzásegít valamelyest ahhoz, hogy a kegyelem újszövetségi korszakában krisztocentrikusan közöttünk élő Isten jelenlétét ma is egyre inkább felfedezzük, és benne egyéni és közösségi életünk igazibbá, teljesebbé, szentháromságosabbá váljék.

PRIMICIÁS BESZÉD GYULAFEHÉRVÁRON¹

A liturgikus reform egyik törekvése, hogy minél szorosabb kapcsolatot teremtsen a szentmise és a mindennapi élet között. Hogy az élet minden fontosabb mozzanatát szentmisével szentelje meg és az egyes alkalmakra megfelelő miseszövegeket szerkesszen. Hogy azt halljuk és azt imádkozzuk a szentmisében, amire éppen szükségünk van.

Ha valamikor, úgy az újmisesnek külön miseszövege lesz, evangéliumul bizonyára Szent Lukács evangéliumából a csodálatos halfogás leírását fogják választani.

Az apostolok ott halásznak az éjszakában a Genezáreti tavon. De hiába próbálkoznak és fáradoznak, nincsen semmi eredmény. Beszáll az ő hajójukba Krisztus, és kiadja Szent Péternek a parancsot: *Evezz és mélyre és vessétek ki hálóitokat a halfogásra.* Szent Péter engedelmeskedik és az evangélium szerint *akkora tömeg halat fogtak, hogy hálójuk szakadozni kezdett.* Társaikat kell segítségül hívnia, és mindkét hajót színültig megtöltik hallal. Szent Péter megérzi az Isten jelenlétét és odaborul az Üdvözítő lábaihoz: *Uram, menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok.* És az Üdvözítő bátorítja: *Ne félj! Ezentúl emberhalász leszel!*

Az Úr Krisztus arra választotta ki őt és apostoltársait, hogy az Ő tanítását, evangéliumát hirdessék az egész világnak, és, hogy megnyerjék az embereket ennek az evangéliumi tanításnak. Nehéz, emberfeletti feladat ezeknek a szegény, tudatlan halászoknak a számára. És ezzel az eseménnyel Krisztus meg akarja tanítani őket: a maguk erejéből ezt sohasem fogják elérni, de ne féljenek. Ő velük lesz, s ha az Ő nevében fognak a munkához, az eredmény csodálatos lesz.

Kedves Testvérek! A papnak ugyanaz a feladata, mint az apostoloknak: hirdetni az evangéliumot az embereknek, megnyerni őket az evangéliumi tanításnak. Ahogyan a Zsinat a papokról szóló határozatában ezt kifejezi: A pap Jézus Krisztus szolgája a népek között az evangélium hirdetése által.

És ez a feladat ma, a 20. században sem könnyebb, mint az apostolok korában. Sőt, talán szabad azt mondani, hogy nehezebb. Mert abban az időben az emberekben még volt érzék és érdeklődés a

¹ Elhangzott 1968. április 22-én a gyulafehérvári székesegyházban

természetfeletti iránt. Ma azonban mintha máris valóra váltak volna az Üdvözítő szavai: *Mikor eljön az Emberfia, gondoljátok, talál-e hitet a földön (Lk 18, 8).*

‘Az egyik német teológus az istenbizonyításáról szóló könyvében megrázó képet fest arról, hogy a mai természettudományos gondolkozáshoz szokott embereknek milyen nehéz hinni. Nemcsak egyedül, magára hagyatva áll ebben a kérdésben. Az élet és a társadalom mélyen hallgat a hitről, mintha ez a kérdés nem is létezne. Vagy olyan kérdéseknek tekinti, amelynek alapja az értelem számára nem hozzáférhető, nem lehet azokat tudományosan bizonyítani. De hozzá van szokva, hogy csak az az igaz, amit mérni, képletekben kifejezni lehet. Hogyan tudjon elfogadni egy olyan valóságot, amelyet nem lehet a fizikai törvények alá vonni. A tudomány és a technika szédületes iramban halad előre, egyre többet fejt meg a létnek a titkaiból, egyre kevesebb marad a világon kívüli okok számára. Az ember könnyen bebeszéli magának, hogy a tudomány haladásával a hit, a vallás lassan eltűnik, nem lesz rá többet szükség.

Azután a Zsinat hozzányúlt kérdésekhez, amelyeket mindenki változhatatlannak tartott. Azt, aki nem tudja, hogy hol a határ a vallásban az Isteni kinyilatkoztatás és az emberi magyarázat, az isteni és egyházi törvények között, ezek a változások könnyen megzavarják. Ahogyan egy egyszerű asszony kifejezte az ő papja előtt: ha még a mise is változik, akkor mi az igaz?

Azt mondhatná valaki: nálunk hívő ember nem igen veti fel ezeket a kérdéseket. Akinek számára ezek a kérdések problémát okoznak, az már szakított az Egyházzal. Nálunk az emberek nagy része vallásos, legalább nagy ünnepeken mindenütt megtelnek a templomok, legfeljebb hanyagság van és közönyösség. Csakhogy, Kedves Testvéreim, a templomlátogatás még nem jelenti a hitet, nem jelenti az Istennel való belső kapcsolatot, hanem lehet csupa megszokás, tradíció. A faluban mindenki templomba jár, nagyjából mindenki elvégzi a húsvéti gyónását, tehát ő is megteszi. De talán sohasem tette fel magának a kérdést: miért hiszek én Istenben, miért vagyok én katolikus? Hogyan lehetne másképpen megmagyarázni, hogyha kikerül a falujából, ha más környezetbe kerül, ha egy előnyös házasságkötési alkalom kínálkozik, amely azonban ellenkezik az Isten és az Egyház törvényeivel, a vallásossága kártyavárként omlik össze. Egy vegyes vidéken, közömbös hívek között élő és dolgozó más egyházmegyei plébános mesélte

nekem, hogy évekkel ezelőtt egyik vallásosságáról híres székely faluból való hívek telepedtek le az ő városába. Már előre örült, hogy ezek meg fogják mutatni az ő híveinek mit jelent katolikusnak lenni. De szomorúan tapasztalta, hogy a jövevények még hanyagabbak lettek, mint az ő hívei.

Az élet csapásai és megpróbáltatásai sokszor még az igazán hívő ember hitét is próbára teszi. Az emberek azt várják, hogy Isten a vallásos embert segítse. Minden kérését teljesítse, minden bajtól oltalmazza. És ha éppen ellenkezőleg történik, akkor kétségbeesnek. Olyan megrázó annak a németországi rabbinak, Rubensteinnek a vallomása, aki a nemzetét ért megpróbáltatások hatása alatt veszítette el a hitét: „Nem tudok többé hinni atyáink Istenében. Mert ha volna, nem nézte volna, hogy annyi millió ártatlan ember elpusztuljon. A dolgok mögött nincsen egyéb, csak a szent semmi!”

Testvéreim! Ezeknek a fiatal embereknek felelni kell tudni mind-ezekre a kérdésekre, és minden kérdésre, amely a hívő ember lelkében felmerül. Hogyan tudjanak ők azzal a szerény tudással, amelyet mi közvetíteni tudunk a számukra, azokkal a szegényes jegyzetekkel, azzal a pár könyvvel, amellyel kimennek az életbe, felelni nehéz tudományos kérdésekre. Hogyan tudjanak a rájuk bízottak lelkében olyan sziklaszilárd hitet kialakítani, hogy azt semmiféle nehézség, semmiféle megpróbáltatás ne tudja összetörni. Hiszen őket is akárhányszor megkönyékezi a kétség és a bizonytalanság. Amikor ezeket végiggondolták és végiggondolják, belőlük is feltör Szent Péter vallomása: *Uram, menj el tőlem, mert én csak egy bűnös, egy tehetetlen, gyarló ember vagyok*, vagy a próféta szavai szerint: *én sem vagyok jobb, mint az én testvérem*.

De nekik is szól a krisztusi biztató szó: *ne félj, emberhalász leszel!* Nem a maguk ügyéről van szó, nem a maguk nevében mennek az emberek közé, ők a Nagy Király követői. *Krisztus követségében járunk!*

Az Egyház talán sohasem tett annyi erőfeszítést, hogy közelebb hozza az emberekhez a krisztusi tanítást, sohasem nézett szembe olyan nyíltan a kérdésekkel és nehézségekkel, mint ma. Felhasználja a szociológiát, statisztikát, segítségül hívja a világiakat, megkérdezi szakembereket. Erre is szükség van. De annak, aki ma az evangéliumot akarja hirdetni, elsősorban feltétlen és rendíthetetlen hitre van szüksége. Hogy higgyen a Krisztus segítségében.

Aki csak egy kicsit is belelapozott az evangéliumba, az észrevette, hogy Krisztus egyet kíván mindenkitől, aki segítségért hozzá fordul, hitet. Amikor elébe eresztik a szegény inaszakadtat, azt mondja neki: *bizzál fiam, megbocsáttatnak neked a te bűneid.*

Amikor egy apa hozza hozzá a gonosz lélektől megszállt fiát, és kéri, hogy segítsen rajtuk: *ha van valami lehetőség rá, szánj meg minket és segíts rajtunk.* Azt feleli nekik: *minden lehetséges annak, aki hisz.*

Mikor a kánaáni asszony közeledik hozzá és kéri, hogy gyógyítsa meg lányát, Krisztus először elutasító, de mikor az asszony nem hagyja magát elutasítani, azt mondja neki: *Ó, asszony nagy a te hited, legyen neked, ahogyan kívánod.*

És arra tanítja apostolait: *ha csak akkor hitetek lesz is, mint a mustármag, s azt mondjátok a hegynek itt: menj innét amoda – átmegy, és semmi sem lesz számotokra lehetetlen.*

Ismerjük az evangéliumból azt a jelenetet, amikor Krisztus a tengeren járva közeledik a hajóban ülő apostolokhoz. Amikor felismerik, Szent Péter azt mondja neki: *Uram, ha te vagy, parancsold meg, hogy hozzád menjek a vízben.* Elindul, s amíg hite van, bátran halad előre. De mihelyt kételkedni kezd, kezd merülni. Krisztis figyelmezteti is: *te kicsinyhitű, miért kételkedtél?*

Ez a hit nem csupán az evangélium igazságának, a Krisztus isteni hatalmának az elfogadása. Ez a hit egy lelki magatartás: önmagunknak a kiszolgáltatása Isten kezébe. A vállalkozás, hogy mindig készségesen megtegyük azt, amit az Isten tőlünk kíván. Úgy ahogy a Boldogságos Szűz Mária tette, amikor az Isten kiválasztotta őt: *Íme az Úr szolgája vagyok, legyen nékem a te Igéd szerint.*

Ha fel tudják magukat küzdeni erre a hitre, minden nehézséget le fognak küzdeni. Hiszen Krisztus azt ígérte: *bizony, bizony mondom nektek: Aki Bennem hisz, ugyanazokat a tetteket fogja végbevinni, amiket én magam cselekszem, sőt nagyobbakat is fog tenni azoknál (Jn 14, 12).*

Kedves Testvéreim! Mi, akik itt összegyűltünk, hogy újmiséstestvéreink első szentmiséáldozatában részt vegyünk, s az ő első áldásukat vegyük mindnyájan, de különösen azok, akik közel állnak hozzájuk, aggódó szeretettel vesszük őket körül. Aggódunk és imádkozunk, hogy az ő papi életük boldog, munkájuk pedig eredményes legyen. Láttuk, hogy az eredmény elsősorban attól függ, hogy milyen erős az

ő hitük. De az ő munkájuk eredményességéért mi is mindnyájan felelősek vagyunk. Nemcsak annyiban, hogy imádkoznunk kell értük, s hogy készséggel kell fogadnunk az ő tanításukat.

Imádkoznunk kell értük, hogy erős legyen a hitük, semmiféle nehézség, semmiféle csalódás ne kedvtelenítse el őket, s mindig meg tudják erősíteni az ő testvéreiket.

És készséges lélekkel kell fogadnunk az ő tanításukat. A pap is ember. Ő is az eredményt, a megértést várja az ő munkájában. Hány papnak veszett el nemcsak a munkakedve, de törött össze az egész papi lelkülete az emberek közönyösségén és rosszakaratán!

De ezen túlmenően felelősek vagyunk a mi testvéreinkért egész életünkkel.

Krisztus ma az ő Egyházában működik tovább és rendes módon Egyházán keresztül osztogatja az ő kegyelmeit. Az Egyház útján hívta meg ezeket a fiatal levitákat és az Egyház által segíti az ő munkájukat. Kegyelmének a mértéke attól is függ, hogy kikből, milyen emberekből áll ez az Egyház. Mennél tisztább és buzgóbb az Egyház élete, annál több benne a kegyelem.

Ha igaz az, hogy hívek vallásossága a pap egyéniségétől függ, az is igaz, hogy a pap élete és munkájának eredménye viszont a hívektől, az Egyház egész közösségétől. A mi bűneink, a mi megátalkodottságunk miatt vonja meg sokszor Isten tőlünk az ő kegyelmét. Az Üdvözítő az utolsó vacsorán az ő főpapi imádságában így imádkozott az ő apostolaiért: *érettük szentelem magam, hogy ők is szentek legyenek az igazságban (Jn 17, 19)*. És ezzel példát adott nekünk, hogy mi is a mi papjainkért szenteljük meg magunkat. Ismerek valakit, aki az oltár szolgálatára készült, de saját hibáján kívül nem juthatott el az oltárhoz. És most az ő falujában teljesen visszavonult életet folytat imádságban és alázatos munkában, hogy ezzel segítse a papok munkáját. És úgy gondolom, hogy ebben az elhatározásában nincsen egyedül. Vigyük magunkkal ezekből a lelki élményekben gazdag napokból azt az elhatározást, hogy a mi életünkkel segíteni akarjuk papjaink munkáját.

Te pedig Testvéreim, induljatok el a Krisztus követségében, úgy hogy az előkészület éveiben ki-kí közületek kialakította magában ezt az elhatározást, hogy teljes szívből szolgálja az Istent és a rábízott lelkeket. A ti küldetésetekben való hitetek mellé vigyetek magatokkal szeretetet is. Ahogyan Szent Pál tanít minket: *úgy vonzódtunk hozzátok, hogy nemcsak Isten evangéliumát, hanem életünket is nektek*

akartuk adni. Akármilyen elhagyatott vagy rideg helyre vezényel a Gondviselés, szeretettel közeledjete az emberekhez, akiket ott találtok, hiszen ők is a ti híveitek. Az emberek is olyanok, mint a gyermek, aki megérzi, hogy ki szereti őt, s vonzódik hozzá. Ha szeretettel leszte irántuk, ők is szeretni fognak titeket, s rajtatok keresztül könnyebb lesz az Istenhez való közeledésük.

Ahogy a szentelő Püspök kívánta reátok az ő áldásában – legyen áldott a ti papi életetek s legyen mindig kedves Isten előtt kedves a ti áldozatotok. Nemcsak a szentmiseáldozat, amit bemutatok, hanem egész életetek áldozata.

Menjete és az Úr békéje legyen mindig veletek. Ámen!

LITURGIKUS REFORM AZ 1848-AS EGYHÁZMEGYEI ZSINATON

The Transilvanian Diocesan Synod in 1848 handled the theme of the Eucharist, the practice of celebration of the Eucharist and the paraliturgical actions linked to the Eucharist. Though in the heat of the revolution there were some suggestions in the foesperesi kerulettek. There are some among these, concerning the problem of the use of mother-tongue or the organizational problems involved by the confirmation, which won approval in our days during the IInd Vatican Synod. At the same time suggestions and discussions made by some liturgical questions are the proof that the Transilvanian clergy took part in the revolution as a civilian, but remained to the end priest-like, considering its main duty pastoral work.

A katolikus egyház hitéletét minden időszakban meghatározta a liturgia, s ezen belül az Oltáriszentség tisztelete. Az 1848-as egyházmegyei zsinat sem kerülte meg ezt a kérdést. Érdemes odafigyelnünk azokra a forradalom hevében született javaslatokra, amelyek elsősorban a szentmisével, elsőáldozással, Oltáriszentség tiszteletével, és egyéb paraliturgikus cselekményekkel kapcsolatosak. Az esperesi kerületekből beérkezett javaslatok bősége igazolja, hogy az egyházmegye papsága nagyon fontosnak tartotta, hogy pasztorációs tapasztalatai alapján a hitéletet növelje. 1848-ban nem volt újszerű igény a zsinat tartása, viszont összehívását elsősorban a forradalmi események tették szükségessé. Éppen ezért értékesek a liturgikus kérdésekre vonatkozó javaslatok és tárgyalások, hiszen azt bizonyítják, hogy a klérus tagjai, miközben *polgárként* vettek részt a forradalmi eseményekben, mindvégig *papok* maradtak, elsődleges feladatuknak tartva a hívek szolgálatát.

Az egyházmegyei zsinat megtartása része volt a magyar püspöki kar által tervezett nemzeti zsinatra való előkészületnek. Ezért a tárgyalások során elsősorban a nemzeti zsinatra javasolt kérdések kapcsán fogalmazták meg az erdélyi egyházmegyei zsinaton a javaslatokat. A továbbiakban, a liturgikus kérdéseknek a bemutatását a magyar püspöki kar által javasolt témakörök szerint csoportosítjuk, a zsinati munkálatok során használt sorrendben. Az egyházmegyei zsinat 1848. szeptember 1-én nyílt meg. Gyakorlatilag két nap alatt (szeptember 1–2.) sorra került a magyar püspöki kar által javasolt kérdések, illetve a *körülményeink és az idő kívánata szerint felmerülő kérdések* tárgyalása is. A liturgikus kérdések tárgyalására az első ülési napon, szeptember 1-én délután került sor. A nemzeti zsinatra való készülődés

jegyében a különböző témaköröket külön bizottságoknak kellett felterjeszteni, jelen esetben, a liturgikus javaslatokat a veszprémi püspöknek küldik be, mint a kérdésekkel foglalkozó választmány elnökének. Az először tárgyalt liturgikus kérdés kapcsán – a *vasárnapok és ünnepnapok, meg böjtek megtartása* – kapcsán több vélemény is elhangzik. Ezek esetenként túllépheték volna a zsinat jogkörét, ezért figyelmeztet a püspök, hogy a *böjtre* nézve a jegyzőkönyvbe *vélemény és óhaj*tás formájába jegyezzék fel a hozzászólásokat, hiszen e kérdést a nemzeti zsinat fogja szabályozni a pápával történő egyeztetés során. Egyébként is e tárgyalási pontot a magyar püspöki kar részéről Fogarasy Mihály választott skodári püspök eleve azzal a megjegyzéssel küldte, hogy érdemben csak a nemzeti zsinat fogja tárgyalni.¹ Az egyeztetés szükségességét indokolta az is, hogy az egész egyházat érintő kérdésben (márpedig a böjti fegyelem ilyen)² még a nemzeti zsinat sem hozhat önmaga döntést. Az erre vonatkozó egyházjogi előírás ugyanis eléggé egyértelmű: „A böjt az egyház parancsa szerint szigorúan megtartandó; a trienti zsinat is meghagyja a püspököknek³, hogy a böjtöt, amennyiben csak lehet, mindenütt megtartassák”.⁴ A püspöki figyelmeztetés miatt a jegyzőkönyvbe a javaslatok után odakerül: *tartassék szem előtt az egyházi szellem és szabály*. E figyelmeztetés valóban szükséges volt, ugyanis az esperesi előkészítő tanácskozások jegyzőkönyvei komoly reformálási szándékokat tükröznek. A jegyzőkönyvek egybehangzóan a böjti gyakorlat enyhítését javasolják. Az alcsiki és kászonszéki beadvány az elpuhultságot említve, a vétek alkalmának elkerülése végett a lehető legkevesebbre szűkítené a böjti gyakorlatot.⁵ A kézdi-orbai kerület papsága ki is fejezi: *tanácsos lenne az egyháznak a hívek gyengeségéhez leereszkednie*.⁶ A gyulafehérvári papság részletesen meg is okolja az enyhítés szükségességét. Az enyhítési szándék oka: általában elhanyagolják az emberek, főleg a szombati böjtöt, másrészt a

¹ Pro synodo solum nationali.

² SZEREDY József, *Egyházjog. Különös tekintettel a Magyar Szent Korona területének egyházi viszonyaira, valamint a keleti és protestáns egyházakra*. I., Pécs 1883, 258. § 645–648.

³ *Conc. Trid. Sess. XXV. de delectu cibor*.

⁴ SZEREDY József, *Egyházjog*. II., Pécs 1874, 503. § 1224.

⁵ Gyulafehérvári Érseki és Főkáptalani Levéltár. (továbbiakban GYÉFKL) Fond: Püspöki Iratok (továbbiakban PI.) – 389.d. 11.cs. 1010/1848 (továbbiakban 1010): Csíkszentmárton, 1848. augusztus 1.: *Alcsiki és kászonszéki kerület beadványa*.

⁶ GYÉFKL PI. 1010, Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*.

szegénység miatt inkább vesznek olcsóbb zsíros ételeket, mintsem drágább böjtöst, ugyanakkor a fizikai munkát végzőknek a zsíros étkekre szükségük is van. Tehát a böjt szigorú követelése az általános megszegést tekintve csak a „gyarló emberek vétségét öregbítse”.⁷ Ezért is enyhíteni óhajtják a gyakorlatot, ez viszont kimerül abban, hogy azon ünnepeknek, melyek böjti napra esnek, böjtölése legyen áttéve azok előnapjára, s ha az olyan ünnepek, amelyeknek előnapján böjtöt szokás tartani, böjti napra esnek, akkor csak az ünnep napján kelljen böjtölni. A szombati böjt kapcsán több kerület⁸ is javasolja annak eltörlését, illetve a hívek belátására bíznák annak megtartását. Az enyhítés viszont nem egyértelműen a böjtről való lemondást jelenti. Csupán a marosi és udvarhelyi kerület javasolja, hogy a böjti gyakorlatot egyértelműen csak a hívek belátására bízzák. Más kerületek az enyhítés révén lehetővé akarnák tenni, hogy az így megtartható böjt lelki hasznot is jelentsen. A barcai dékánátus és sepsimiklósi kerület ezért hangsúlyozza, hogy a jó példa adása mellett fontos a böjt lényegéről a népet kellően felvilágosítani.⁹ Abban mindenképp egyetért a legtöbb kerület papsága, hogy a nagyböjti böjtöt meg kell tartani. E mellett a kántorböjtök, s évközi időben a pénteki böjtölés gyakorlatának fenntartását szinté szükségesnek tartják.

E színes javaslati skála egyeztetésére az egyházmegyei zsinaton olyan formában került sor, hogy a hívekre való tekintettel csupán a szombati böjt eltörlését indítványozzák végül a zsinatoló atyák, megtartva a szerdai, pénteki böjtöt a nagyböjtben és adventben, a nagyhéti böjtölést, a vigíliás böjtöket és kántorböjtöket, ugyanakkor javasolják, hogy amennyiben ünnep esne böjti napra, abban az esetben a böjt kerüljön a megelőző napra. A veszprémi püspöknek küldendő kivonat ennél részletesebben taglalja a kérdést, jobban tükrözve az erdélyi helyzetet. Itt rámutatnak arra, hogy *a böjtös eledelek e vidéken drágábbak, s ennél fogva a szegényebb sorsúak kényszerülve vannak jó akaratuk mellett a böjtről törvényt elhanyagolni*. Ezért javasolják a böjtölést *evangéliumi tanács gyanánt*; amennyiben marad a böjti napok száma és a böjtölés kötelezettsége, annyiban a napi egyszeri húsevést engedélyezni; vagy pedig a böjti napok számát jelentősen csökkentve csupán a

⁷ GYÉFKL PI. 1010, 1848. augusztus 6.: *Gyulafehérvári kerület beadványa*.

⁸ Torda-aranyosi, gyergyói, alcsiki és kászonszéki, bányavidéki, szebeni és fogarasi, marosi.

⁹ Uo. Brassó, 1848. júl. 20.: *Barcai dékánátus és a sepsimiklósi kerület beadványa*.

nagyböjti szerdák és péntekesek illetve a nagyhét napjain kötelezni a szoros böjtöt.¹⁰ A választmányi jegyzőkönyv is tartalmazza ezt a részt a böjti fegyvelemmel kapcsolatosan, de utólag ezt a részt kihúzták. Ennek ellenére a veszprémi püspök számára készült kivonatban mégis szerepel. A zsinati jegyzőkönyvbe mégse ez a megfogalmazás került bele, talán a püspöki figyelmeztetés hatására.

A *vasár és ünnepnapok* kapcsán a hangsúly elsősorban a gyakorlatban levő visszaélések, mulasztások megszűnésének elérésére tevődik. Ezért javasolják, hogy egyrészt a népet *célszerű beszédekben* a papok világosítsák fel e napok megülésének fontosságáról és lelki hasznáról, másrészt a világi hatóságok közbenjárását is igénylik, hogy e napokon a lakosság valóban a templomban ünnepeljen. A veszprémi püspöknek küldendő kivonatba ez utóbbi – *az illető megyebelei előjáróság közre munkálásával* – utólagosan van beszúrva a javaslat szövegébe. A veszprémi püspöknek beküldendő pontokról szóló választmányi munkálatban áthúzva ugyan, de szerep az indoklás is: „Minthogy pedig egyházunk legszentebb intézkedései a polgári hatalom közbejötté nélkül sikertelenek”.¹¹ A javaslat külön érdekessége, hogy rámutat a korabeli viszonyokra. A jegyzőkönyv szövegéből kiderül, hogy a vasár és ünnepnapok méltó megülésének leggyakoribb akadályai egyrészt a munka (pl. marhalegeltetés), másrészt a zajos mulatozások. Még részletesebb helyzetképet adnak a zsinatot előkészítő esperesi tárgyalások jegyzőkönyvei. Itt olvashatunk arról, hogy elsősorban a más vallásúak háborgatására, illetve a egyes házasságban élőkre való tekintettel a hétköznapra eső ünnepeket vasárnapra kellene tenni.¹² Hasonló javaslattal élnek a kézdi-orbai kerület papjai is, illetve ugyanez a kérés fordul elő a barcai dékánátus és sepsimiklói kerület beadványában is.¹³ A katolikus többségű helyekről érkező javaslatok az ünnep szellemével nem egyező mulatozásokkal szemben tennének ellenlépéseket. A gyergyói kerület papjai utalnak arra, hogy az előkelők, tisztviselők,

¹⁰ GYÉFKL Fond: Egyházmegyei Zsinatok (továbbiakban Ezs) d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, B. a. 4.

¹¹ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Választmányi munkálat azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, a. 4.

¹² GYÉFKL PI. 1010, Felvinc, 1848. július 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa*.

¹³ Uo. Brassó, 1848. júl. 20.: *Barcai dékánátus és a sepsimiklói kerület beadványa*.

magukat műveltnek képzelők kerülnek a vallásos kötelességek teljesítését, példájukkal pedig rombolnak. Ezért javasolják a világi és katonai előljáróknak büntetés terhe alatti rászorítását az ünnepek megtartására. Utalnak az angol példára, ahol büntető törvény van erre. Főleg a határvidéki problémát érintik, amikor javasolják, hogy a katonaságot tiszteik vezessék el a templomba. Ugyanakkor megtiltanának bármiféle kézi munkát, s a tánc csak az esti mise után legyen megengedett. A pap részéről a prédikációk alaposabb előkészítését igénylik: *ne rögtönzött, hiú, hanem mindig jól kidolgozott, nem fellengző, s a közösség sokkal nagyobb része által nem érthető, hanem egyszerűen csinos, mindenki által könnyen felfogható, szívre és lélekre ható, az idő szelleméhez. Hívei szükségéhez alkalmazott egyházi beszéddel álljon fel mindig a szónoki székre, s ne immel-ámmal, hanem szívből szívre hatólag szavalja azt el.*¹⁴ A polgári hatóság közreműködését az ünnepek betartása terén a kézdi-orbai kerület jogilag is megalapozza. Rámutatnak, hogy az ünnepek megtartását a polgári törvények is előírják (Approb. Const. Part. V. Edi. 5.; Compil. Constit. P. I. Tot. I. art. 2.). Ezt még kiegészítik: *a boltok és korcsmák zárva maradjanak...a cégek levétessenek, akkor könnyű lesz a köznép által azokat megtartatni...Azon reményökök, miszerint az ünnep megszegőknek, káromkodóknak isteni tiszteletbeni resteknek megfenyítését óhajtjuk, tán nem fújja szét a jelenkor túlhámozásának minden erkölcsi rosszat pártoló ferdesége.*¹⁵ A polgári hatóság közreműködését a kerületek lelkipásztorkodó papsága tehát mindenképp igényelte. A zsinatra beadott előkészítő jegyzőkönyvek szövegei ilyen szempontból egybecsengők. Csupán Zerich Tivadar teológiai tanár javasolja e területen kihagyni a polgári hatóság közbeavatkozását.¹⁶

Az ünnepnapok felsorolása terén nem találkozunk eltéréssel a hatályos egyházi jogi előírásoktól, amelyek az általános ünnepek (*festa universalis*) megülése mellett lehetőséget adnak országonként, egyházmegyénként, illetve ennél kisebb területenként történő szabályozásokra. Ezen szabályok felállítására természetesen a tartományi, nemzeti zsinat, illetve maga a püspök jogosult.¹⁷ A veszprémi püspöknek elküldött kivonat egészen röviden fogalmaz: *némely, köznapokon eső ünnepek áttétessenek az azokat követő vasárnapokra.* A jegyző-

¹⁴ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

¹⁵ Uo. Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa.*

¹⁶ Uo. Gyulafehérvár: *Zerich Tivadar teológiai tanár beadványa.*

¹⁷ SZEREDY, *Egyházjog*, II. 502. § 1218–1219.

könyv, illetve a választmányi munkálat szövege ennél részletesebb szabályozást hoz, felsorolva mely ünnepek maradjanak a helyükön,¹⁸ kérve ugyanakkor, hogy Kisasszony napja, ha hétköznapra esik, vételezzék elő az azt megelőző vasárnapra, illetve tétessenek át, amennyiben hétköznapra esnének a következő vasárnapra a templomok védőszentjeinek ünnepei (templombúcsúk) és Boldogságos Szűz Mária fogantatásának ünnepe. E kérdésben a legradikálisabb változtatást a belső-szolnoki és az udvarhelyi kerület papsága javasolta. Előbbiek Áldozócsütörtök és Úrnapja kivételével minden ünnepet vasárnapra tennének,¹⁹ az udvarhelyiek viszont kivétel nélkül mindenikkel ezt tennék.²⁰ A liturgikus javaslatok kapcsán még két javaslatra mutatnánk rá, amelyek a zsinati tárgyaláson ugyan nem kerültek sorra, s csupán csak egy-egy zsinatot előkészítő beadvány tartalmazta őket. Az erdélyi helyzetkép szempontjából azonban érdemes legalább megemlíteni ezeket. A gyulafehérvári papság²¹ kéri, hogy az ünnepi mise alatt ne legyenek a mellékoltároknál olvasott misék, illetve meg kell tiltani a híveknek, hogy mise közben járkáljanak, helyet cserélgessenek. A liturgia menetét zavaró tényezőkhöz kapcsolódik a másik beadvány²², amely javasolja, hogy *a csengettyű pénz, melyet szentmise alatt elég alkalmatlanul szednek, elmaradhatna, vagy éppen más üdőre kellene halasztani, p.o. az isteni szolgálat végire.*

A Gergely-féle naptár kötelező előírását – a görög-keleti szertartásúak között – jó érzékkel a nemzeti zsinatra bízzák. Ugyanis ez volt az az időben is közel álló lehetőség, amely amennyiben e kérdésben döntést hozhatott volna, annak kihirdetése és életbe léptetése az apostoli Szent Székhez való felterjesztés és jóváhagyás után lehetséges is lett volna.²³ Márpedig a görög-keletieket érintő döntés csak ilyen jogi formában ért volna valamit, másképp csak írott malasztként szabályozhatták. Azt azonban nem hallgathatjuk el, hogy ennek ellenére a kérdéssel kapcsolatos konkrét javaslatra ekkor is sor került. A válasz-

¹⁸ Karácsony, újesztendő, vízkereszt, húsvét, áldozócsütörtök, pünkösöd, Úrnapja, Gyertyaszentelő-, Gyümölcsoltó-, Nagyboldogasszony, Szent Péter és Pál, Szent István király ünnepnapja és Mindenszentek ünnepe.

¹⁹ GYÉFKL PI. 1010, Szamosújvár, 1848. aug. 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa.*

²⁰ Uo. Udvarhely, 1848. aug. 17.: *Udvarhelyi kerület beadványa.*

²¹ Uo. Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa.*

²² Uo. 1848. aug. 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

²³ SZEREDY, *Egyházjog*, I. 258. § 645–648.

mányi munkában közóhajtás gyanánt fogalmazzák meg, hogy a görög-keletiek Julianus féle naptára *eltöröltessék*. A választmányi jegyzőkönyvben végül ezt a teljes részt kihúzzák, s jól látható, hogy más tintával, tehát máskor odairják: *a nemzeti zsinat eszközölje ki az egyformaságot*. Az utolsó, erre vonatkozó mondatot (*minthogy ez a G[örög]Kat[oliku]sok hitvallásával nem ellenkezik*) újra csak kihúzzák.²⁴ Ezek a javítgatások az előkészítő választmányi jegyzőkönyvben jelzik, hogy a zsinati munkálat során próbáltak ugyan döntést hozni, de a tárgyalások során úgy döntöttek, hogy ez az egyházmegyei zsinat jogkörén kívül esik, ezért a nemzeti zsinat elé javaslatukat terjesztik.

A következő tárgyalási pontok szintén szerepeltek a zsinati munkálatokra javasolt pontok között. Ennek megfelelően kerül sor a *délutáni isteni tisztelet és szolgálat célszerűbb elrendezésének* tárgyalására. A célszerűséget elsősorban a latin nyelv helyett anyanyelven végezendő szertartástól várták a zsinatozó atyák. Még így is csak a nagyobb ünnepekre kívánják szorítani a vespereket (*vesperákat*), amint kiderül a veszprémi püspöknek küldött kivonatból. A zsinati jegyzőkönyv szövege ez előbbi pontosítás nélkül kétértelmű maradhatna: *a deák nyelven tartott vesperák, mint nem célszerűek, szűnjenek meg*. Ez értelmezhető volna úgy is, hogy a latin nyelven történő végzését akarják megszüntetni, de úgy is, hogy magukat a vesperákat óhajtják eltörölni. E vesperák tulajdonképpen a papi zsolozsma részei, amelynek latin végzése nem szolgálhatta egyértelműen a hívek lelki épülését. Ezeknek végzése a papság egyéni feladata, illetve a kanonokok és szerzetesek közös imamódja.²⁵ A zsinati döntés reális válasz a kialakult helyzetre, hiszen e vesperák helyett vasár és ünnepnapok előestéjére a loretoi litánia végzését, illetve a vasár és ünnepnapokon a Jézus litánia végzését ajánlják, a zoltárok kihagyásával. Ez a megoldás végső soron eléggé egyértelmű egyetértéssel született meg. A kerületek előkészítő jegyzőkönyvei minden esetben rámutattak, hogy ezeket anyanyelven kellene végezni, hiszen a hosszú, s latin nyelvű vesperát a hívek úgyse értik. Az előkészítő tárgyalások javaslatai többnyire a Szepesy féle

²⁴ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Választmányi munkálat azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, a. 4.

²⁵ FORSTER János, *A püspökmegyei zsinat*, Gyulafehérvár 1907, 72.

imakönyvet ajánlják használatra²⁶, ennek is 13-33 oldalait.²⁷ Javasolják, hogy egyszerű legyen: ének, ima, szentírási szövegek, bizonyos szertartások végzése legyen a tartalma.²⁸ A zsinaton a választmányi munkába utólag bekerül a *cibórium kitétele mellett*²⁹ kitétel is, amelyet a zsinati jegyzőkönyv is tartalmazni fog. A veszprémi püspöknek elküldött pontokból az előesti vespera tartásának igénye hiányzik. Ez a megoldás mindenképpen helyesnek tartható. Az érvényes egyházi szabályok ugyanis előírják, hogy a trienti zsinatnak a latin nyelv pártolására vonatkozó döntése³⁰ szellemében a liturgiai ténykedések és a breviárium végzésénél a latin nyelvet lehet használni, míg az ezen kívül eső, néppel közösen mondott imákban lehetséges az anyanyelv használata.³¹ Tehát ha marad a vespera, mint a breviárium része, azt csak latinul lehetett volna továbbra is végezni, viszont a litániákat lehetett már magyarul is. Így próbálják meg elérni, hogy a ritkábban és ugyanakkor anyanyelven tartandó délutáni ájtatosságot a hívek megkedveljék. Ez így egybeköthető volna a *vasár és ünnepnapokon történő oktatással* is. A jegyzőkönyv a vespera előttre ajánlja ezeknek tartását; a veszprémi püspöknek küldött kivonat ugyanakkor egy újabb pontosítással igyekszik ezeknek az oktatásoknak hatékonyságát, látogatottságát növelni: *falukon őszi és téli vasárnapokra azért kívánnók határozni, mert az évszak más vasárnapjain a cselédek megjelenése nehezen eszközölhető – Városokon a tavaszi és nyári időszakban tartandók, és azok gyakorlására az illetők az előjáróság által kötelezendők*.³² A zsinati jegyzőkönyv tehát röviden foglalja össze a jelenlevők javaslatait, amelyet a zsinatot előkészítő tanácskozások jegyzőkönyvei részletesebben taglalnak. A javaslatok rámutatnak azokra az okokra,

²⁶ Szepesy Ignác 1822-es imakönyvét: *Istent reggel, a szent áldozatnak bémutatásakor, és este naponta imádó keresztény.*

²⁷ GYÉFKL PI. 1010, Csomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

²⁸ Uo. Csíkszentmárton, 1848. augusztus 1.: *Alcsíki és kassonszéki kerület beadványa.*

²⁹ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. iktatószám nélkül. *Választmányi munkálat azon zsinati tárgyról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő, a. 4.*

³⁰ *Conc. Trid.* Sess. XXII. c. 8. de sacrif. missae; can. 9. „*Si quis disxerit, lungva tantum vulgari Missam celebrari debere: anathema sit*”.

³¹ SZEREDY, *Egyházjog*, II. 492. §. II. 2. 1188–1189.

³² GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. *Vélemény azon zsinati tárgyról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő, B. a. 6.*

ami miatt ezen oktatások látogatottsága nem éppen magas. Keresztes József beadványában kifejti, hogy ez az oktatás szükséges, de rámutat a kivitelezést szinte lehetetlenné tevő okokra is. Itt érinti a székelyföldiek példáját, hogy dolgoznak, pásztorkodnak, tutajoznak. Ezt kiegészíti azzal, hogy sokan szolgálnak más vallásúaknál, az időpont kapcsán a városi cselédeknél a gond, hogy *míg az úr meghatározatlanul 4-5 órakar ebédel, s a kártyás, kockás háta megett virraszt a cseléd, addig ennek tanulása kétséges.*³³ Ugyancsak ő rámutat, hogy esetenként az is gond lehet, hogy ruháik rongyosak, amelyekben szégyellnek megjelenni. Persze az utcán, fogadóban ezért nem feszélyeztetik magukat, tehát ez inkább ürügy, mintsem ok a távolmaradásra. A kolozs-dobokai beadvány szerint a cselédek csak ősszel és télen tudnak ilyen oktatásokon megjelenni.³⁴ A gyergyói kerület javaslata szerint is télen, illetve nagyböjttben és adventben volna ilyen oktatásra lehetőség, mert *a székelységben az ifjak és gyermekek az egész nyáron, és a tavasz és ősz legnagyobb részén át éjjel és napot a mezőn és erdőkön töltik, főleg Gyergyóban, hol a földművelésen és a marhák legeltetésén kívül a tutajfavágás is igen sok erdőn töltendő időt igényel.*³⁵ A gyulafehérvári papság arra is rámutat, hogy a cselédek uraiktól nem mindig kapnak szabad időt délelőtt, de talán délután ott tudnak lenni, s ezt ki kell erre használni.³⁶ A cselédek kapcsán ezért is emeli ki a belső-szolnoki beadvány, hogy törvény kötelezze a cselédeket tartókat, hogy ezekre az oktatásokra elengedjék őket.³⁷ A bányavidéki kerület papsága is rámutat annak fontosságára, hogy a polgári hatóság is nyújtson segédkezet, hogy az érintettek az oktatásokon megjelenjenek.³⁸ Tekintve, hogy ez az együttműködés bizonytalan, a marosi kerület vasárnapi iskola formájában pártolja csak ezt az oktatást³⁹, míg a kézdi-orbai kerület helyette jobban kiemeli a házasságra való felkészítést, mintegy ezt az oktatást pótolandó.⁴⁰ Végző soron azonban a kerületek többsége az oktatás megtartását fontosnak tartja, s a gyergyói kerület konkrét javaslatot is

³³ GYÉFKL PI. 1010, 1848. aug. 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

³⁴ Uo. Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa.*

³⁵ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

³⁶ Uo. Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa.*

³⁷ Uo. Szamosújvár, 1848. augusztus 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa.*

³⁸ Uo. Abrudbánya, 1848. augusztus 1.: *Bányavidéki kerület beadványa.*

³⁹ Uo. Marosvásárhely, 1848. augusztus 12.: *Marosi kerület beadványa.*

⁴⁰ Uo. Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa.*

tesz annak anyagára vonatkozóan. Ők a salzburgi érsek, Augustin Gruber *Practisches Grundbuch von Katechetik für Katholiken* könyvét ajánlják, amelynek egy részét Bardócz János és Lönhárt Ferenc már magyar nyelvre lefordítottak. E mellett az 1845-ben megjelent Andrási István által írt *Keresztény tudomány* című művét is az oktatók figyelmébe ajánlják.⁴¹

A zsinati megbeszélés tárgyát képező pontok összeállítói – pasztorációs szempontból – fontos kérdésnek tartották a nép buzgóságának növelése érdekében az *ájtatos társulatok behozatalát*. A jegyzőkönyv kiemeli, hogy elsősorban hasznos célt is szolgáljanak ezek, mint a szegények, árvák és népiskolák támogatása. A veszprémi püspöknek küldött kivonatba utólag beszúróják még az egyházi lapok, szentírást olvasó, illetve rózsafüzér társulatok támogatását is, amely kitétel a jegyzőkönyvbe is bekerült. A jozefinista szellem megnyilvánulása lenne e kérelem kifejezése? Forster János annak látja.⁴² A jegyzőkönyvben csupán rövid foglalatát olvashatjuk annak, amely az előkészítő tárgyalásokon megfelelő háttér-információkkal megalapozott óhaj volt. Ha csak a megfogalmazott óhajt nézzük, mondhatjuk, hogy érződik rajta a jozefinizmus. De ha azt a társadalmat vesszük figyelembe, amely részére e társulatok behozatalát szükségesnek tartják, sokkal inkább jó helyzetfelmérésről kell beszélnünk. Elsősorban a mérsékleti és a káromkodást megakadályozó egyletek behozatala volt a legáltalánosabb óhaj. Ilyen egylet Magyarországon már létezett, a *Religio és Nevelés* 1848. áprilisi száma közzé is tette a *középponti mérsékleti egylet elnöke, nt. Závodnik J. úr* felhívását, amelyben a mértékletességi ügy pártolói felkéri, hogy aláírásukkal támogassák az országgyűlés elé terjesztendő kérelmüket. E kérelem rámutat a mértéktelen ivászat káros következményeire, amelynek elkerülése végett öt pontos törvényjavaslatot is készítettek. Ennek szöveget az idézett felhívás közzé is tette. A felhívás jegyzetében a szerkesztő megjegyzi, hogy nem új kérdésről van szó, a régebbi számokban már ismertették az olvasókkal e kérelmet, amelyről tudják, hogy a pozsonyi törvénykezésről már elkészik, de reményét fejezi ki, hogy a legközelebb tartandó országgyűlésen tárgyalás alá fogják venni.⁴³ A kérdés kapcsán kiemelhetjük, hogy végső soron a jegyző-

⁴¹ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa*.

⁴² FORSTER János, 78–79.

⁴³ *Religio és Nevelés*, 1848. apr. 2. V. 27. 214.

könyvben a hasznos célú ájtatos társulatok emlegetése a zsinati munkálaton részt vevők részéről kompromisszumnak tekinthető. Az esperesi kerületek előkészítő tanácskozásainak jegyzőkönyvei elég pesszimiztán látják e társulatok helyzetét, ezért is azoknak akár csak elvi támogatása is elég ritkán hangzott el.⁴⁴ A már említett, mérsékleti társulatok mellett újak behozását kevés jegyzőkönyvben ajánlják. Zerich Tivadar teológiai tanár kiházasító társulatok, vadházasságokat megszelídítő egyletek alapítását indítványozza csupán ezek mellett.⁴⁵ A már meglévők kapcsán többen is kifogásokat tesznek. A kolozs-dobokai kerület kiemeli, hogy amelyek közkedveltek, azoknak van szerepük, de töröljék el az eskütételt a tagságnál.⁴⁶ Keresztes József ferences tartományfőnök rámutat, hogy a formai dolgok is legyenek rendbe: püspöki jóváhagyással működjenek, s ne zavarják a közösségi liturgiát.⁴⁷ Ez utóbbi kérdés kapcsán a marosi kerület papsága már azt fejtegeti, hogy még a meglévő társulatokat is szüntessék meg, hiszen hétköznapra nem valók, vasárnap pedig feleslegesek.⁴⁸ A kézdi-orbai és udvarhelyi kerületek beadványai egyetértenek abban, hogy ha a meglévők a nép ájtatos érzeleminek élesztésére nem elegendők, az újak se lesznek sikeresebbek, tehát szükségtelen ilyeneket behozni.⁴⁹ A gyergyói kerület beadványa a meglévőket is ellenzi: *azok célt tévesztve rendeltetésöktől elfajultak; azért azoknak béhozatalát a székely földre feleslegesnek tartjuk.*⁵⁰ Az ellenzés elméleti megalapozását a torda-aranyosi kerület papsága teszi meg jegyzőkönyvében: *netalán úgy járjunk, mint aki keddre fogadott böjtjét szoroson megtartja, de az anyaszentegyház által parancsoltakat lelkeésmeret furdalása nélkül megszeghetőnek véli.*⁵¹

A gyermekek első áldozásának szertartását tekintve a jegyzőkönyv és a veszprémi püspöknek küldött kivonat teljesen eltérő szöveget tartalmaz. Az előbbi, vagyis a zsinati jegyzőkönyv csupán utal arra, hogy

⁴⁴ Uo. Brassó, 1848. júl. 20.: *Barcai dékánátus és a sepsimiklósi kerület beadványa.*

⁴⁵ Uo. Gyulafehérvár, 1848. aug.: *Zerich Tivadar teológiai tanár beadványa.*

⁴⁶ Uo. Kolozsvár, 1848. aug. 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa.*

⁴⁷ Uo. 1848. augusztus 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

⁴⁸ Uo. Marosvásárhely, 1848. aug. 12.: *Marosi kerület beadványa.*

⁴⁹ Uo. Kanta, 1848. aug. 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*; Udvarhely, 1848. aug. 17.: *Udvarhelyi kerület beadványa.*

⁵⁰ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

⁵¹ Uo. Felvinc, 1848. júl. 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa.*

irányadónak az 1843-as mainzi Staudenmaier erre vonatkozó könyvét,⁵² illetve az 1833-as tübingeni – stuttgarti Rituálékát kell figyelembe venni, illetve ezeknek célszerű magyarosítását a nemzeti zsinat teendői közé sorolja. Ez alapján azt is mondhatnánk, hogy az erdélyi papság kikerülte e kérdést.⁵³ A veszprémi püspöknek küldött pontok azonban mást jeleznek. Itt kitérnek arra, hogy az első áldozásra bocsátott gyerekeket hit és erkölcsi oktatásban kell részesíteni, kiemelve elsősorban az Oltáriszentségről szóló oktatás fontosságát. Nehezen állíthatjuk, hogy a kérdéssel kellő komolyság nélkül foglalkoztak volna az egybegyűltek, ha az előkészítő kerületi tanácskozások dokumentumait is megvizsgáljuk. Itt a zsinaton is javasolt német rituálék mellett a gyergyói kerület egy magyar szerző munkájára hívja fel a figyelmet. A szertarás szabályait illetően figyelembe ajánlják Szilasi László: *A lelkipásztorság tudománya* 3-ik kötetének 260–262 lapjait, a felkészítést illetően a 99–103 lapokat. Ezeket a részeket ajánlják külön kinyomtatni.⁵⁴ A gyulafehérvári papság javaslata arra is kitért, hogy ne csak a katekizmus pusztá szavait tanulják be, hanem értsék is azt.⁵⁵ A kérdés kapcsán a javaslatok meghatározó többsége a kellő ünnepélyességet hangsúlyozza. A gyulafehérvári papság javasolja, hogy az elsőáldozás napja nagyobb ünnepen legyen, de az ünnepet magát nem határozzák meg. A torda-aranyosi kerület Pünkösöd ünnepére tenné az elsőáldozást, a bányavidéki papok, akárcsak a kolozs-dobokai kerület papsága is Fehérvásárnapra. A marosi kerület azért sem javasol időpontot, mert ők az ünnepélyességet azzal növelnék, hogy javasolják, hogy az elsőáldozás alkalmával az Oltáriszentséget maga a püspök ossza ki.⁵⁶ Magát az ünnepélyességet továbbá azáltal is növelnék, hogy e jeles pillanatra a hívek s a szülők jelenlétében kerüljön sor. A javaslatok egybecsengően hangoztatják ennek a fontosságát, illetve a külsőségek kapcsán is hasonló javaslatokkal élnek. A kézdi-orbai kerület beadványa röviden így foglalja össze ezt: *legdíszesebb öltözetben, kezekben gyertyát hor-*

⁵² STUDENMAIER, *Geist des Christenthumst Ritual dem Geiste und Anordnungen der Kath. Kirche*, 2. Anlage, Stuttgart und Tübingen 1833.

⁵³ Ezt állítja Forster János is, kissé ironikusan. FORSTER János, 80.

⁵⁴ Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1.: *Gyergyói kerület beadványa*.

⁵⁵ Uo. Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa*.

⁵⁶ Szerintük a püspöknek évente látogatni a plébániákat annál is inkább lenne ideje, mivel a forradalmi változások következtében megszabadulna világi teendőitől. – GYÉFKL PI. 1010, Marosvásárhely, 1848. aug. 12.: *Marosi kerület beadványa*.

dozva, szüleik és rokonaik jelenlétében...szentmise után a keresztlő kúthoz hasonló ünnepélyes járdolattal a lelkész által vezetettnek, s két fiú, s két leány gyermek a kereszkútra tett jobb kézzel keresztségben tett fogadásaitak fennhangón megújítják.⁵⁷ A zsinati jegyzőkönyv is ebben a szelemben rögzíti a jelenlevők véleményét, s a kérdésről szóló utolsó mondatból azt is megtudjuk, hogy végső soron a kolozsi kerület gyakorlatát tartják irányadónak. Tehát a kérdés kikerülésének vádjával aligha illethetjük a zsinatot. Sőt, a választmányi jegyzőkönyv a napjainkban már elterjedt szokást is hozza, még ha utólag ezt is áthúzták: *jónak tartanak őket ezen alkalommal valami emlékjellel megajándékozni.*⁵⁸ Az emlékjelek között a kézdi-orbai kerület javaslatában a következő tárgyakat sorolták fel: *s ezen nagy nap emlékére valamely maradandó jellel, p.o. olvasóval, könyvel, vagy képpel megajándékoztatnak.*

Az év végén tartandó isteni tisztelet elrendezése kapcsán nagyon tömör a tárgyalás eredményének megfogalmazása. A Szepesey-féle imakönyvből a hét végére rendelt könyörgéseket javasolják⁵⁹ az év végén is alkalmazni, természetesen a hét szó helyett évet használva. A veszprémi püspöknek küldött kivonatból kiderül, hogy a záró mozzanatot jelentő Te Deum eléneklésének nyelveként ajánlott magyar nyelv csupán utólagos beszúrás. A Te Deum anyanyelven történő éneklése a zsinatot előkészítő kerületi jegyzőkönyvek általános óhaja is volt, akárcsak a Szepesey féle imakönyv könyörgésének ajánlása is. Az eltérések csupán a hálaadó liturgia kezdetére vonatkoztak. Ezt délutánra⁶⁰, illetve estére⁶¹ javasolják, viszont a zsinaton erről külön nem döntenek.

Röviden foglalják össze a *szentmise előtt vagy utánra javasolt ima mondását a pápáért, királyért, egyházi és világi vezetőkért, illetve a népért.* A tervezett nemzeti zsinatra bízzák egy megfelelő formula összeállítását, amelyet mise előtt imádkoznának el. Az előkészítő gyűlések jegyzőkönyvei a Szepesey imakönyv megfelelő részeit ajánlják

⁵⁷ GYÉFKL uo. Kanta, 1848. aug. 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa.*

⁵⁸ GYÉFKL EZs, d. I. 1/c. iktatószám nélkül. *Választmányi munkálat azon zsinati tárgyakról, melyekről készitendő megvezsinati munkálat a veszprémi nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő.*

⁵⁹ A gyergyói kerület zsinatot előkészítő tanácskozásának jegyzőkönyve az oldalszámokat is megadja: 232–259. – GYÉFKL PI. 1010, Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

⁶⁰ Fél négyre – Uo. Kolozsvár, 1848. aug. 8.: *Kolozs-dobokai kerület beadványa.*

⁶¹ Uo. Szamosújvár, 1848. aug. 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa.*

mintaként, illetve a lefordítandó Rituálé 485. lapját.⁶² Egyes kerületek mise előtt, mások mise után javasolják ennek mondását. A ferences tartományfőnök, Keresztes Márton fölöslegesnek tartja ezeket az imákat, arra hivatkozva, hogy a nép unja, s türelmetlen, ha hosszúra nyúlik.⁶³ Ez azonban nem jellemző vélemény az egyházmegye kerületeiben, olyan eset is van, hogy e mondandó imádságok sorát növelni óhajtják. Alkalomadtán a napi szükségletnek megfelelően *terhes munka elhordozhatására kegyelem, isteni segedelem, természetmennyek bőv elnyeréséért, árvákért, özvegyekért* is javasolnak imaformulákat mondani, amely megkívánja az ehhez szükséges imakönyv összeállítását is.⁶⁴ A zsinaton végső soron talán azért sikeredett rövidre ennek a kérdésnek a tárgyalása, mert a következő kérdéshez már többen is hozzászólásra készülődtek. A kérdés a *búcsúkkal kapcsolatos visszaélések megszüntetésének* módozatáról szólt.

A kérdés rendezésének sürgősségét a gyakorlatban tapasztalható visszaélések jelezték. Ugyanis a búcsújárások sok esetben lakmározások, ivászat és más zajos, s főleg világi jellegű mulatozásokra adtak alkalmat, nem pedig a lelki épülésre. *Ha Pünkösöd napján Csíksomlyóra, vagy Nagyboldogasszonykor Kolozsvárra megy, tiszta az ő lelke.* Ezért búcsúnak nevezi azt is, ha *valamely templomi ünnepen megjelenvén, ottan lakó atyafiaiánál mértéken felül eszik-iszik, azután veszekszik, káromkodik, ifjúkori vétkeit űzi...* – mutat rá a probléma lényegére a torda-aranyosi kerület zsinatot előkészítő tárgyalásának jegyzőkönyve.⁶⁵ Ezért sok résztvevő egyenesen a búcsúmenetek eltiltását javasolta. Az előkészítő tanácskozások jegyzőkönyveiben ezt javasolja az erzsébetvárosi kerület beadványa.⁶⁶ Más kerületek abban az esetben javasolják a búcsújárás eltörlését, ha a visszaélések okait nem lehetne megszüntetni.⁶⁷ A zsinati munkálatok során, ismerve a trienti egyetemes zsinat végzéseit a búcsúk hasznosságáról, kénytelenek voltak a jelenlevők másképp megközelíteni a kérdést. Félttek ugyanis, hogy ne kerüljenek

⁶² Uo. Gyergyócsomafalva, 1848. augusztus 1.: *Gyergyói kerület beadványa.*

⁶³ Uo. 1848. augusztus 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

⁶⁴ Uo. Felvinc, 1848. július 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa.*

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Uo. Erzsébetváros, 1848. augusztus 9.: *Erzsébetvárosi kerület beadványa.*

⁶⁷ Uo. Udvarhely, 1848. aug. 17.: *Udvarhelyi kerület beadványa*; Csomafalva, 1848. aug. 1.: *Gyergyói kerület beadványa*; Csíkszentmárton, 1848. aug. 1.: *Alcsiki és kászonszéki kerület beadványa*; Gyulafehérvár, 1848. aug.: *Zerich Tivadar teológiai tanár beadványa.*

ellentétbe a hatályos egyházi szabályokkal. Ezért javasolják, hogy a papok beszédeikben a búcsúk eredetéről és céljáról megfelelően oktasák a népet⁶⁸, s a búcsújárásokat maguk a lelkipásztorok⁶⁹, illetve akadályoztatás esetén valamelyik buzgó és erkölcsös világi vezessék a búcsúra és vissza. A világias jellegű mulatozások ellenszerül javasolják, hogy csak olyan helyekre menjenek el búcsúra, ahonnan estére könnyen vissza is térhetnek otthonukba⁷⁰, ugyanakkor eldöntik, hogy a búcsúk alkalmával a lakomákat el kell tiltani. Ez a kitétel sokszor előfordult a zsinatot előkészítő kerületi tanácskozások jegyzőkönyvében is.⁷¹ A gyulafehérvári papság arra is figyelmeztet, hogy a papság példaadása is mennyire fontos. Ezért javasolják, hogy se kisebb, se nagyobb lakomákon a papság se vegyen részt.⁷² Egyes kerületek javaslatai – amelyeket viszont a zsinati munkálatokon már nem tárgyaltak – úgy oldanák meg a kérdést, hogy az egyházmegye összes templomának búcsúját egy napra tennék, így mindenki otthon vehetne részt ezen, az *anyaszentegyház értelme szerént ideigleni büntetésének engedményét* nyervén ezáltal.⁷³ A szebeni és fogarasi kerület papsága ezt meg is határozná, Mindenszentek ünnepnapjában⁷⁴, mások legalább azt sürgetik, hogy a búcsúkat vásár- és ünnepnapokra tegyék.⁷⁵ Természetesen kivételt tennének a Csíksomlyó esetében. Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa nagyon hangsúlyozottan

⁶⁸ Az előkészítő munkálatok során ezt a kolozs-dobokai kerület külön kiemelte: Uo. Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa*. Még arra is gondoltak egyesek, hogy célszerű és olcsó könyvet kellene kiadni a búcsúk igazi fontosságáról: Uo. Szeben, 1848. aug. 10.: *Szebeni és fogarasi kerület beadványa*.

⁶⁹ Ez a javaslat a gyulafehérvári papság és a kolozs-dobokai kerület papságának előkészítő tanácskozásának jegyzőkönyvében fordult elő: GYÉFKL PI. 1010, Gyulafehérvár, 1848. júl. 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa*; Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-dobokai kerület beadványa*

⁷⁰ Ezt javasolta a belső-szolnoki kerület zsinatot előkészítő tanácskozása is: Uo. Szamosújvár, 1848. aug. 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa*. Zerich Tivadar beadványa is kiemeli ezt a szempontot, hasonlóan a marosi kerület papsága is: Uo. *Zerich Tivadar beadványa*; Marosvásárhely, 1848. aug. 12.: *Marosi kerület beadványa*.

⁷¹ Uo. Brassó, 1848. júl. 20.: *Barcai dékánatus és a sepsimiklósi kerület beadványa*; Kanta, 1848. aug. 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*. Ők egyébként a visszaélések megakadályozására a polgári kormány segítségül hívását is javasolták.

⁷² Uo. Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa*.

⁷³ Uo. Felvinc, 1848. július 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa*.

⁷⁴ Uo. Szeben, 1848. augusztus 10.: *Szebeni és fogarasi kerület beadványa*.

⁷⁵ Uo. Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa*.

védi ennek fennmaradását, ami azt jelzi, hogy az egyházmegyében eléggé közismert volt a kerületek búcsújárás ellenző magatartása. A ferences rendfőnök beadványa érthetően a búcsújárás lelki hasznát emlegeti, igaz, hogy még ő is beszámol különböző problémákról. Így rámutat, hogy gyakoriak a *koccanások* a gyergyóiak és a háromszékiek között, pedig egyértelmű a hagyomány: a gyergyói megy elől a pünkösdi búcsú alkalmával.⁷⁶ A zsinati jegyzőkönyvbe mindezen javaslatsorból csak egy kitétel kerül be, amely a veszprémi püspöknek küldött kivonatból viszont szintén hiányzik: *kivéven a Csíksomlyón pünkösöd napján tartani szokott búcsút, mint a székely nemzetnek kitűnően emlékezetes ünnepét.*

A búcsú kérdésében tehát kompromisszummal találkozunk. A lelki-pásztorkodó papság, amely tapasztalta a gyakori visszaéléseket, a teljes megszüntetést javasolta, amelyet azonban félnek megtenni az egyházi szabályok alaposabb ismerői. Gyakorlatban a probléma lényege ott van, hogy a magyar nyelv egy szóval ad vissza három latin fogalmat: *indulgentiae*, *festum tituli* és *peregrinationes*. E három fogalom jelöli magát a *szent búcsút*, amelyre a trienti zsinat döntése is vonatkozik, magát a templom titulus ünnepét, amely alkalmat ad a búcsú nyerésére, illetve magát a búcsújárás.⁷⁷ A zsinati jegyzőkönyvben a búcsújárás (*peregrinationes*) megkülönböztetik ugyan, de ilyen megkülönböztetést nem olvashatunk ki egyértelműen a másik két fogalom (*indulgentiae* és *festum tituli*) esetében. Ez adhatott okot a kompromisszumkészségre, a kérdés óvatosabb kezelésére. Amennyiben döntést hoztak volna a búcsújárások eltörlésére, az nem mondott volna ellen egy egyházi jogi előírásnak sem. Sőt Kempis Tamást is idézhetnénk, aki a következőket mondta: *qui multum peregrinatur, raro salvificantur.*⁷⁸ Természetesen a búcsú eredeti céljának megfelelő búcsújárás eltörlése mindenképp veszteség lett volna az erdélyi hívek számára, ezért is jobb volt, hogy a visszaélésekre okot adható lehetőségeket igyekeztek megszüntetni. Hogy erre milyen esély volt? A gyakorlat azt bizonyítja, hogy a visszaélések, a rossz beidegződések nem szűnhetnek meg egy egyszeri döntés révén.

⁷⁶ Uo. 1848. augusztus 16.: *Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa.*

⁷⁷ FORSTER János, 88.

⁷⁸ *Aki gyakran zarándokol (búcsúra), ritkán mentődik meg* – Uo. 88.

A forradalmi szellem a liturgiában bevezetendő anyanyelviség terén erőteljesen érződött. A magyar püspöki kar által megfogalmazott tárgyalási pont teljes összhangban van a trienti döntésekkel, amely a nép nyelvén lehetőséget adnak közös imák végzésére: *A római s eddig használatban lévő rituálék nyomán egy új, s valamennyi deák szertartású megyében béhozandó oly rituálék kiállítása, melyben a szentségek és szent szertartások kiszolgáltatásának alkalmával némely épületes imádságok anyanyelven lennének használandók*⁷⁹, *némely célszerű oktatások formulái mellett* – szól a tárgyalási pont szövege. A zsinatoló atyák azonban tovább mennek, mint amit e pont megszövegezése kívánt. A teljes anyanyelviség mellett szállnak síkra. Ez a törekvés pasztorációs jelentőségét és célszerűségét felmérve csupán a 2. vatikáni zsinat fogja az erre vonatkozó döntést meghozni a liturgiáról szóló konstitúcióban. Az elv, amelyet az egyházmegyei zsinaton megfogalmaznak, az 1Kor 14. 11, 16–19. verseire alapozva a következő: ha a nép nem érti az imát, mire tudja azt mondani, hogy Ámen? Mit ér a meg nem értett beszéd, hogyan érheti el célját? Az új szertartásos könyv kidolgozásához mintaként egy német Rituálét ajánlanak.⁸⁰ Az anyanyelviség mellett liturgiai újjáépítésként javasolják ugyanakkor az ördögűző szertartások rövidítését, illetve bizonyos részeinek elhagyását. A részleteket azonban nem állapítják meg. Ezt magyarázza, hogy magának az új rituálénak a szerkesztését a nemzeti zsinat feladatának tekintik, elsősorban – amint ezt meg is fogalmazzák – *az egész magyar egyházban meg tartandó egyformaság tekintetéből*. Ez viszont nem azt jelenti, hogy a részletekkel nem foglalkoztak volna. Az előkészítő, kerületi tanácskozások során a javaslatok egész sora került jegyzőkönyvbe. A gyulafehérvári papság kifejezte, hogy a rituálé alakra és tartalomra is változtatást igényel. A szentségek és más szertartások kiszolgáltatásánál mondott imákat kéri magyarra fordíttatni, a kiszolgáltatáshoz kapcsolódjon megfelelő oktatás, amely szintén legyen benne a Rituáléban. A nyelvezet legyen egyszerű, közérthető. Célszerű lenne az elavult evangéliumos könyv helyett a Szepesy féle Szentírás szerinti megújítása,

⁷⁹ Kiemelés tőlem.

⁸⁰ „Ritual nach dem Geist und Anordnungen der kath. Kirche oder praktische Anleitung für die kahtolische Seelsorger. Amten Stuttgart und Tübingen in den gg. Cotta 1831” – GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, mellyekről készitendő megyezsinati munkálat a besztercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, D. a. 2.

illetve egy új egyházi énekeskönyv készítése is.⁸¹ A kolozs-dobokai kerület fel is sorolja, mely estekben szükséges az anyanyelviség használata: esketés, keresztelés, beavatás, temetés, búzaszentelés, keresztút. Szerintük ezt a reformot a kor szelleme ezt igényli, s a hit lényegét sem sérti.⁸² A torda-aranyosi kerület javaslata arra is kitér, hogy mivel a Rituálé kézikönyv, s esetenként a papnak hordozni is kell, ezért javasolják két kötetben történő kiadását: az elsőben lenne a szentségek kiszolgáltatása és a temetési rend, a másodikban az áldások és díszmenetek szövegei, Veni Sancte, hálaadások, Te Deum, stb.⁸³ Az alcsíki és kászonszéki kerületek a bilingvis kiadást javasolják.⁸⁴ Annak ellenére, hogy ezek a javaslatok a zsinati jegyzőkönyvbe nem kerültek be, néhány tanácsot a zsinat során is megfogalmaznak. E tanácsok közt találjuk azt a javaslatot, amelyben *odafigyelnek a más nemzetiségűek igényeire i, amikor kifejezik, hogy az újonnan kiado szertartásos könyvet német és tot nyelven is ki adandonak véljük – különösen akarjuk hogy a Nagyhéti agendák mindenütt anyai nyelven végeztessenek.*⁸⁵ Tehát nem csak magyar nyelven, hanem anyanyelven! A Rituálé reformja mellett röviden kitérnek az énekeskönyv reformjára is, amelynek célja a szertartásokba a népnek aktívabb bekapcsolása lett volna. *A Templomban a kántor az éneklést ne egyedül, hanem a nép kíséreléssel végezhesse.* Ezért javasolják egy olyan énekeskönyv elkészítését, amelybe azok az énekek kerülnének bele elsősorban, amelyeket a nép már jól ismer, illetve a többi ének esetében az ezekre való oktatás fontosságát is kihangsúlyozzák. A zsinati szövegből hiányzik néhány, a kerületek által megfogalmazott javaslat, amelyekben kérték, hogy az énekeskönyvbe komoly vizsgálat után csak azok a régi

⁸¹ GYÉFKL PI. 1010, Gyulafehérvár, 1848. július 31.: *Gyulafehérvári papság beadványa*. Hasonló tartalmú a kézdi-orbai kerület beadványa is: Uo. Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa*.

⁸² Uo. Kolozsvár, 1848. augusztus 8.: *Kolozs-Dobokai kerület beadványa*.

⁸³ Uo. Felvinc, 1848. július 31.: *Torda-Aranyos kerület beadványa*.

⁸⁴ Uo. Csíkszentmárton, 1848. augusztus 1.: *Alcsíki és kászonszéki kerület beadványa*.

⁸⁵ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, melyekről készitendő megyezsinati munkálat a beszercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő*, D. a. 2. A javaslat szövege szó szerint ismétli meg a gyergyó kerületnek zsinatot előkészítő tanácskozásának jegyzőkönyvét: GYÉFKL PI. 1010, Csomafalva, 1848. augusztus 1. – *Gyergyói kerület beadványa*.

énekek kerüljenek be, amelyeket a nép jól ismer⁸⁶, vagy pedig akár az énekek hangjegyztetésének igénye is.⁸⁷

A kérdés tárgyalása során megfogalmazott irányelvek reform és forradalmi jellege nem kérdőjelezhető meg. Forster Jánosnak a zsinatról szóló értékelése kifogásolja, hogy a püspök, aki a bőjti fegyelem kérdésének tárgyalásakor figyelmeztet arra, hogy annak tárgyalása nem tartozik az egyházmegyei zsinat hatáskörébe, most nem teszi meg ezt a figyelmeztetést, pedig szintén az egyházmegyei zsinat hatáskörét túllépő kérdésről volt szó.⁸⁸ Hogy miért maradt el a figyelmeztető szó, ma már nehéz eldönteni. Elképzelhetőnek tartható, hogy a pasztorációs tapasztalatokból forrászó óhajok megfogalmazása – amely tény nem jelent eltérést a hatályos egyházi szabályoktól – részét képezhette a püspöknek a papjaival való tanácskozásának. Márpedig az egyházmegyei zsinat ennek megfelelő jogi kerete. Ugyanakkor láttuk azt is, hogy ugyan elég egyértelműen nyilatkoznak az anyanyelviség bevezetése mellett, de ezt *nem döntésként* fogalmazzák meg. Az egyetlen *döntés jellegű* megfogalmazás csupán a következő: *A szentmise áldozatot azonban az egység fenntartása jeléül most még latin nyelvű szertartással óhajtjuk és akarjuk bemutatni.*⁸⁹ Ezt pedig e zsinat résztvevőinek joga volt kijelenteni, s a püspök sem talál(hatot) benne kivetni valót. A zsinati munkálat e kérdésben végső soron egy sikeres kompromisszum volt, amennyiben azt is figyelembe vesszük, hogy a zsinatra készülve az esperesi kerületek beadványaiban esetenként erőteljesebb reformálási vágnak is hangot adtak. Mindenik ilyen jegyzőkönyv az anyanyelviséget igényelte. Az erzsébetvárosi és marosi kerület az anyanyelviséget a szentmise kapcsán is javasolta. Más kerületek (kolozs-dobokai, Keresztes József ferences tartományfőnök beadványa) a szentmise kapcsán a latin nyelv megtartását szükségesnek tartják, tudva azt, hogy ez a kérdés a római Szentszéktől függ. Mások (szebeni és fogarasi kerület) kifejezik reményüket, hogy idővel a szentmise szövegeit is le lehetne anyanyelvre fordítani.⁹⁰

⁸⁶ GYÉFKL PI. 1010. Kanta, 1848. augusztus 9.: *Kézdi-orbai kerület beadványa.*

⁸⁷ Uo. Szamosújvár, 1848. augusztus 2.: *Belső-Szolnok kerület beadványa.*

⁸⁸ FORSTER János, 100.

⁸⁹ GYÉFKL EZs, d. I. 1/e. *Vélemény azon zsinati tárgyakról, melyekről készítendő megyezsinati munkálat a besztercebányai nagyméltóságú püspök Úrnak leszen beküldendő, D. a. 2.*

⁹⁰ GYÉFKL PI. 1010.: *Zsinatot előkészítő tanácskozások összegyűjtött jegyzőkönyvei.*

